

filimon

52



filimon

ciocoli vechi și noi



„Ca și în cazul operei lui Cervantes sau a lui Flaubert, eroul devenit tip iese din file și trăiește în afara cărții. Nu este în literatura noastră... un erou cu acte mai solide de stare civilă decât Dinu Pătrică. Simplificarea culorilor și a liniilor face ca tabloul să fie cu atât mai neted, cu cât e mai îndepărtat. După încetarea lecturii, imaginația cititorului adaugă singură nuanțele. Chiar divagațiile, moralitățile, naivele satanisme și angelisme de foileton susținute de o trainică schelărie devin agreabile, formînd un stil al vremii, un ton arheologic, multicolor, oriental, de o împetritare de HALIMA.”

G. CĂLINESCU

filimon



Lei 5

editura pentru literatură

Ilustrația copertei : *Braun Ladislau*

n. filimon

ciocoi vechi și noi

ROMAN

PREFAȚĂ DE
G. IVAȘCU

1967

EDITURA PENTRU LITERATURĂ

EDIȚIA A II-A

Ediția de față reproduce textul după : *Ciocoi vechi și noi sau Ce naște din pisică șoarici mănîncă*, romanț original de Nicolae M. Filimon, București, Imprimeria Statului, 1863.

În transcrierea textului au fost aplicate normele ortografiei actuale, păstrîndu-se particularitățile de limbă ale scriitorului. Notele de subsol ale autorului au fost menținute ; pentru a fi deosebite de notele redacției, ele au fost urmate de mențiunea : (n.a.).

În glosar au fost incluse și cuvintele explicate de autor în text sau note subliniare.

INTRODUCERE

VIATA și opera lui Nicolae Filimon constituie unul din cele mai interesante capitole din istoria literaturii române. Epoca în care trăiește, profilul divers al activității, datele biografiei și însușirile scrierilor sale, atât de semnificative pentru dezvoltarea a două specii importante: reportajul și romanul, — toate acestea pasionează pe cercetători și pot da mari satisfacții muncii sale.

E ceea ce personal am simțit pe măsură ce l-am studiat pentru *Introducerea* care însoțește ediția din 1957 a celor două volume de *Opere* din colecția „Clasicii români“, prima ediție larg cuprinzătoare, cu caracter științific, îngrijită de George Baiculescu. În timp ce ea se tipărea, academicianul George Călinescu a consacrat o monografie lui Nicolae Filimon, căreia i-au urmat și alte studii. În tiraj de masă, romanul *Ciocolii vechi și noi* a apărut, în mai multe ediții, în „Biblioteca pentru toți“.

În cele ce urmează, solicităm pe cititor la o privire de ansamblu asupra vieții și operei filimonești.

NICOLAE FILIMON se naște la 6 septembrie 1819, în București. E cel de-al treilea copil al lui Mihai Filimon, protopop și episcop al bisericii Enii, și al presviteriei Maria. Mediul familial, nivelul de viață, atmosfera în care trăiește viitorul cîntăreț bisericesc, apoi scriitor, sînt de con-

figurație mic-burgheză. Cînd, în iulie 1830, preotul e răpus de holeră, preoteasa e nevoită să lupte singură, pentru creșterea celor patru copii minori, din venitul — foarte problematic — al celor 90 de stînji din ulița Tîrgoviștei, mahalaua Sf. Vineri, plantați cu vreo 1 500 de duzi și vreo 700 de pomi roditori. Astăzi, asemenea cifre ar spune ceva. Atunci, ele nu puteau concretiza mare lucru. Odată cu moartea preotului, luase sfîrșit și bruma de prosperitate care, de altfel, nu pare să fi rămas în amintirea scriitorului. Oricîtă „sericicultură” sau „pomicultură” se poate presupune că ar fi făcut văduva popii Mihai, e clar că fiul său a avut cu totul altă experiență de viață decît viitorii scriitori de o vîrstă apropiată lui: Ion Ghica, N. Bălcescu sau V. Alecsandri, fii de boieri sau măcar de boiernași.

Fapt e că copilul Nae e dat la școala dascălului Chiru, de la biserica Enii, după ce, desigur, primele noțiuni de scriere și citire le primise în casă de la tatăl său, căci mama semna prin punere de deget. Ion Ghica dă informații prețioase despre asemenea școli. Iat-o pe cea de la biserica Udricani, care nu se va fi deosebit mult de cea unde a fost elev Filimon: „școală sub albastrul cerului, pe prispa bisericii, unde, cînd ploua, copiii se înghesuiau în odaia țircovnicului, jos, pe cărămizi, sau în clapotniță; citeau și scriau pe *gezunchi* și pe *brînci*”. Un dascăl Chiosea sau Stan țineau asemenea școli pentru cîte 20 de parale de copil pe lună și *ceva* tain de mălai, fasole și lemne de la biserică. Scopul urmărit era doar acela de a feri copiii „ca să nu *strengărească* pe uliță și ca să *învețe* să *cananarhisească*, să *fie* *ison* *cîntăreților* din strană, să *citească* Apostolul, să *zică* Tatăl nostru și Crezul, și să *meargă de-a-ndărătelea*, cu *sfeșnicul* într-o mină și cu *cădelnița* în cealaltă, *dinaintea* preotului cînd ieșea cu *sfințele daruri*”. Din asemenea școli — spune Ghica mai departe — își recrutau „*bisericile* *preoți* și *cîntăreți*, acolo

boierii căutau băieți pe care îi luau în casă pe procop-seală, de acolo a ieșit Chiru de la biserica Enii..."¹.

Cum era elevul Nicolae Filimon? Niște *Amintiri și însemnări* ale preotului G. Negulescu-Batiște ni-l descriu ca „o fire neastîmpărată, bufonul școlii, din care pricină dascălul Chiru se cam întrecea cu dragostea asupra lui: ridicîndu-l de urechi ori de zuluși în vîrfurile degetelor, făcîndu-i morișcă în păr și scărpinîndu-l pe spîtare cu nuaia de alun, bez izbiturile în cap de-a fuga cu metaniile și cu imineul”².

Peste puțin timp îl găsim pe neastîmpărat în casa citorilor bisericii Enii, a Bărcăneștilor, „vechi boieri pămînteni”, unde alături de copiii marelui logofăt Scarlat Bărcănescu va fi învățat ceva „*filade grecești*”. Dar generozitatea bărcănească se definește repede, căci în 1831 orfanul e mutat la curtea clucerului Eftimie Răsuceanu, ajuns episcop al bisericii pe care o chivernisise răposatul protopop. Nicolae era un fel de rîndaș la curtea noului episcop, cîștigîndu-și hrana zilnică, îmbrăcămîntea și încălțămîntea ce i se cumpărau de Paști.

Biografia adolescentului Filimon are multe date incerte. De tot sigur nu e nici că în anii 1831—32 și 1833, sub numele de Nicolae Papadonat, ar fi urmat clasa I și a II-a de „umanioare” la Colegiul Sf. Sava, unde ar fi luat premii la geografie și „hronologhie” (cum a presupus G. Balulescu, în *Introducerea la N. Filimon, Ciocoi vechi și noi*, ed. „Scrisul românesc”, Craiova, f.a., pp. XI—XII). Călinescu se îndoiește.

Mai curînd e de presupus că eroul nostru istoric literar să fi urmat niscaiva lecții de cîntăreț bisericesc, din moment ce pe o însemnare din 14 ghenarie 1842, el „face

¹ Ion Ghica, *Scrisori către V. Alecsandri*, E.P.L., București, 1963, pp. 76—77.

² N. Filimon, *Nuvele*, precedate de *Amintiri și însemnări despre Nicolae Filimon*, de Pr. G. Negulescu-Batiște și dr. N. Vătămanu, București, „Universul”, 1942, p. 48.

cunoscut că s-au aflat în slujba Sf. Biserici] a unei 13 ani și se află și acum în slujba acesteia ca cîntăreț absolut", adică absolvent, după ce pe o însemnare precedentă din 1 august 1841 notase „să se știe că la leat 1841, genarie 8" se tocmise „cîntăreț la biserica Ienii drept lei opt sute pă an"¹.

Cam pe la începutul celui de-al cincilea deceniu al veacului trecut trebuie să se situeze și acele date care — după cei 15 ani de tăcere care s-a întins de la moartea lui Filimon — îl vor fi readus în memoria unora dintre contemporani. În cea de a IV-a *Scrisoare către V. Alecsandri*, după o introducere în retrospectiva epocii, prezentînd societatea în care „Anton Pan, Nănescu și Chiosea-ftul erau veselii grădinii lui Deșliu, lui Pană Breslea și lui Gîafer, [iar] Iancu al Raliții Moruzoaiei, Bărbucică al Tiței Văcăreascăi, frații Bărcănești, Costache Faca și alți tineri din lumea mare nu puteau fără dinșii", Ion Ghica scria în continuare: „Pe lângă grupul Pan, Nănescu, Chiosea și Ungliurliu, unul și nedespărțit, se lîpise un copilandru, nalt, rumen, sprintenel, cu pletele de țircovnic; se introdusese în societatea acelor diletanți făcîndu-le tot felul de misiuni; știa unde se găsea pelinul cel mai bun și unde se frigea trandafirii cei mai gustoși; îl făceau haz, fiindcă era plin de originalitate, de duh și de veselie. Acela era tînărul Filimon, care, deși aspirant la preoție, dar știa pe Arghir [și Elena, povestea alegorică a lui Barac] pe de rost din scoarță pînă-n scoarță. Indată ce Iancu Văcărescu, Eliad, Alecsandrescu sau Anton Pan făceau o poezie, a doua zi el o știa pe dinafară; cînta din memorie, și foarte bine, toate ariile jucate în sala Slătineanu [...]."

Biografia lui Filimon crește odată cu referințele despre însăși viața culturală a Bucureștiului din acel timp. Iată-l, în primăvara anului 1843, asistînd la reprezentațiile tru-

¹ Cf. *Anexele la N. Filimon. Nuvele, precedate de Amintiri și însemnări...*, p. 57.

pei de operă a lui V. Sansoni, la spectacolele „virtuoasei damicele Enrietta [Karl], care, călătorind către Orient, se zăbovește citva [timp] și [pe] la noi” și care „a strămutat pînă la entuziasm publicul”, cum scrie *Curierul românesc*. „Intr-o vreme — spune în continuare Ghica — [Filimon] a izbutit chiar să fie admis corist în trupa *madamei Carl*”, care, împreună cu Momolo, luase direcția operii italiene în 1845, iar „mai în urmă”, același îl află flautist în orchestra lui P. Papa-Nicola, care are impresariatul Operei, din 1849 pînă în 1857.

Biserica Enii e un punct magnetic al biografiei lui Filimon. În 1852 el ajunge episcop, acolo unde fusese tatăl său și apoi Răsuceanu — acela la care rîndășise. Acum, fostul rîndaș, pe lângă locuință la biserică, avea leafă de 2 400 lei anual. Dar ascensiunea lui mic-burgheză continuă: „scriitor la *Departamentul Credinței*”, la 4 decembrie 1852 e avansat „confopist”, iar la 26 februarie 1856 e distins cu rangul de „pitar” și confirmat „ajutor la masa a doua”, în secția I a aceluiași departament.

SÎNTEM în preajma debutului în publicistică al lui N. Filimon. Ce nivel cultural avea?

Imaginea promovată de amintirile lui Ghica — a unui Filimon chefliu și boem — trebuie întregită, dacă nu rectificată, cu aceea a unui Filimon studios, receptiv la cultură, însetat de ea. El știa curent grecește; cunoștea italiană și nu-i era străină franceza.

Primul lui foileton e cel de la *Naționalul*¹ (nr. 1 din 5 decembrie 1857), în care autorul, analizînd retrospectiv activitatea ultimilor nouă ani (adică de după Revoluție), face sub titlul *Teatrul italian*, un *Paralelism între fosta direcțiune și cele de astăzi*. Funcțiunea socială a artei este dintru început afirmată în linia *Daciei literare*: „ca să co-

¹ Ziarul a apărut sub direcția lui V. Boerescu, de două ori pe săptămînă, fără întrerupere, pînă în 1861.

responsă cu fidelitate misiunii lui, [teatrul] urmează a fi întocmit astfel pe cât se poate servi nu numai de distracțiune și petrecere, dar și de instrucțiune muzicală publicului nostru". Exigența lui e cumpănită, dar fermă: „Departa de noi pretențiunea de a avea un teatru egal cu acelea din Paris, Londra și Petersburg, neputînd fi nici susținut de public, nici mai bine subvenționat de stat. N-am pretins ca să ni se aducă artiști de primul cartel, dar am avut și avem dreptul a cere de la direcțiune o trupă astfel încît să împlinească toate condițiunile artei muzicale, cu toată preciziunea și punctualitatea în esecutarea operilor." Sîntem încă în epoca trupelor străine și ansamblul noului impresar (Danterny) pare a da unele speranțe „ca defectele trecutului să nu se mai reproducă pe scena noastră".

Patriotismul constructiv al lui Filimon reiese de la primul lui foileton, totodată competența lui, cu o bună orientare în critica muzicală, radical deosebită de tot ceea ce se încercase la noi în acest domeniu. Filimon e primul nostru cronicar muzical modern, primul nostru muzicolog.

Dar, de la foiletoanele muzicale, Filimon avea să treacă la reportajul de călătorie. Peisajul geografic însuflețit prin referința istorică, citatul documentar subliniat de exclamația patetică, evocarea împletită cu anecdotica — astfel se înfățișează primul foileton cu care Filimon și-a început publicarea în *Naționalul* a însemnărilor lui sub titlul *Trei luni în streinătate. Impresiuni și memorii de călătorie*. În 1860 ele aveau să apară în volum cu titlul *Escursiuni în Germania meridională* și cu subtitlul *Memorii artistice, istorice și critice*. Așa cum le definește subtitlul, însemnările acestea au un aspect mozaical, cititorul fiind solicitat pe multiple planuri într-o stufărie enciclopedică, sau numai de pur itinerar al călătoriei, cu digresiuni adesea pline de savoare. Cel care scrie e un reporter modern, un

publicist multiplu informat, care nu manifestă naivitatea solemnă a unui Dinicu Golescu și nici psihologia distantă a unui ins coborât din vârful piramidei orientale în furnicarul burghez occidental. Poziția de clasă a autorului, experiența lui de viață îi dau o altă optică. Critica lui are alte izvoare și alte obiective decât cele ale Golescului. De aici caracterizări pe cât de juste pe atât de tăioase.

Boierimea : în loc de a „să pune în capul progresului — scrie el — și a să sacrifica pentru înaintarea și fericirea patriei [...] este dată la o viață indolentă și se ocupă numai de plăcerile simțuale, de jocul cărților și de jafuri, iar amorul patriei o apucă numai atunci când domnia țării se află văduvind sau când voiește a o face să devie astfel, ca să poată da tronul vreunuia din favoriții săi“.

Burghezia : „deși posedă o scînteie de patriotism [...], în loc să se unească sub stindardul patriei și să se ocupe de ceva folositor pentru dînsa“, e împrăștiată în diferite partide, epuizîndu-se în lupte sterile.

Clerul : „ignorant“ și „exemplu la tot ce numim depravațiune și imoralitate“.

Un puternic patriotism străbate aceste pagini. Gîndirea politică a autorului e de pură esență patruzecioptistă, în problema națională ea fiind larg bălcesciană. Filimon se simte indestructibil legat de poporul său și manifestă o trainică încredere în viitor : „Tot ce am zis este un eco al suferinței poporului din care fac parte, este expresiunea durerii ce apasă pe frații mei ; cu toate acestea nu disper...“

Aceeași ardentă însușește și seria de foiletoane apărute (tot în *Naționalul*) sub titlul *Monastirea duminicailor dupe colina Fiesole*, care, reproduse în *Revista Carpaților*, au apărut sub titlul *Mateo Cipriani — nuvelă florentină*. Eroul, un tînăr carbonar, își dă viața pentru salvarea patriei, în antiteză cu tagma călugărească a iezuiților, al căror scop e „acela de a degrada inima popoarelor, de a le abrutiza spiritul și a le aduce apoi la o supunere

oarbă către guverne oricît de rele ar fi". Poziția combativă a scriitorului împotriva tiraniei și aliaților ei de orice fel se vede și în cealaltă nuvelă, care deasemeni constituie un popas romantic pe drumul însemnărilor de călătorie: *Friederich Staaps sau atentatul de la Schönbrunn în contra lui Napoleon I*, amestec de date reale, de anecdotică și de pură ficțiune, în care dragostea de libertate și patriotism izbucnesc năvalnic: „Te urăsc — îi spune cu sfîntă minie tînărul patriot Staaps lui Napoleon — căci, ca fiu al poporului și al libertății, te-ai servit de aste nume sacre ca să ajungi la apogeul mării, iar după aceea ai trădat pe unul și ai strîvit pe cealaltă. Te urăsc pentru că ai adus în sinul patriei mele uciderea, dezolațiunea și deprădarea. Te urăsc pentru că ai omorît libertatea poporului german, pentru că, ca un al doilea Attila, te-ai făcut flagelul patriei mele.”

Fragmentul *Ascanio și Eleonora*, scris pe același făgaș, este și el îndreptat tot împotriva tiraniei, de data asta habsburgică, din imperiul Austriac, „*fară a tiraniei, a spoliațiunii și a mizeriei, pămînt de trei ori blestemat!*”

Oscilînd între doi poli extremi — amănuntul prozaic, sec, de ghid, și nebuloasa romantică — cele trei scrieri citate reprezintă efortul lui Filimon de a depăși treapta unei publicistici nedefinite și a trece pe terenul creației literare autentice.

DESCHIZĂTOR de drum este Filimon și în domeniul — atît de sărac pe vremea aceea — al valorificării folclorului. În articolul *Jocul bănățean* scriitorul fectează pe un d. Cioflec, „care a avut răbdare de a fura din gura țărânului, pe cînd el joacă, mai multe versuri ce cînta și a face o bună colecțiune [...], frumoasă curiozitate”, pe care ar dori „ca mai mulți s-o aibă”. Filimon reproduce cîteva din aceste piese de folclor nu fără cîteva rînduri de comentariu care se înscriu printre cele dintîi analize ale

poeziei populare la noi. Dintre strigăturile reproduse nu lipsește aceasta :

*Fă-mă, Doamne, ce mi-i face,
Numai popă nu mă face,
Să mînc pîine bombănită,
Și colaci
De la săraci.*

Filimon remarcă versul popular inspirat din ura țărânului față de cătănie, ca și pe cel în care-și manifestă atitudinea față de fata bogătașă.

În ziarul *Țeranul român*, la inițiativa și sub îngrijirea lui Filimon vede lumina tiparului un basm : *Roman Năzdrăvan*. „*Noi dăm lectorilor noștri acest basm — spune nota introductivă — investit în stilul și limbajul cel simplu al țăranului și credem că mulți din junii noștri literatori, în loc să-și piardă timpul tractînd subiecte scrise de alți literatori mai de merit, se vor grăbi a forma colecțiuni de povești și cîntece populare, care sînt de mare necesitate pentru istoria și literatura limbei române.*” Aluzia la literatura de adaptări și traduceri este directă, legată de ideea afirmată în *Dacia literară*, apoi în prefata *Letopiseșelor*, de către Kogălniceanu. În „observațiile” care însoțesc textul celui de al doilea basm, *Omul de piatră*, se face elogiul capacității artistice a țăranului nostru și al înaltei lui morale. Basmul acesta dezvoltă tema sacrificiului pentru prietenie. El constituie o demonstrație că „*pildele din poveștile țăranilor noștri țintesc de a încuraja întemeierea amicitiei și a dragostei între oameni prin învățătura că nici un sacrificiu, fie oricît de mare, nu rămîne nerăsplătit.*”

Tot Filimon e cel care publică și basmul *Omul de flori cu barba de mătăsă sau Povestea lui Făt-Frumos* (apărut, anonim, în n-rele din decembrie 1862 ale *Țeranului român*).

În redarea basmelor, Filimon nu le alterează fondul și nici nu se abate de la spiritul limbii. Dimpotrivă, le va-

lorifică printr-o transcriere artistică, îmbogățind și slefuind forma populară. El nu recrează basmele culese, dar nici nu le transcrie mecanic, ca pe un document lingvistic.

DACA poate fi discuție asupra prezenței concrete a lui Filimon la evenimentele „anului revoluționar“, nuvela *Nenorocirile unui slujnicar sau gentilomii de mahala* nu mai lasă nici o îndoială asupra participării lui la lupta ideologică de după Revoluție. Slujnicarul e o secătură cu spolia de intelectual, în fond incult, poet fără talent sau avocat cu logoree juridică latinistă, un înșelător de profesie. Eroul lui Filimon se recrutează însă dintre slujnicarii politici („*Aceștia sînt teribili!*“). O demonstrație concretă a acestei tipologii, o mostră vie, este Mitică Rimătorian. După un șir de peripeții, unele grotești, demagogia slujnicarului începe a da roade. El ajunge șef al liberalilor la Craiova, fiind trimis acolo de „primul ministru constituțional“. Bineînțeles, „*trece de cel mai înfocat patriot și de cel mai onest om din toată lumea; cu toate acestea, el fură de la stat și de la particulari, mai rău decît în timpii trecuți, cînd abuzul și corupțiunea erau încurajate*“. El stă impasibil la unele evenimente sîngeroase din noiembrie 1860, probabil puse la cale chiar de către liberalii a căror căpetenie era. În ascensiunea lui, slujnicarul nu se sfiște a trece peste cadavre. Din ridicol, slujnicarul devine odios.

În „*Post-scriptum*“, autorul definește el însuși și pe Găinescu, personaj secundar, dar tot atît de caracteristic epocii de ascensiune politică a burgheziei. El „*este încarnarea omului ignorant și nătîng care, neputînd să facă zgomot în societate prin avere și merite, devine patriot improvizat; la parte la toate manifestările zgomotoase și cu lăutari, apoi, crezînd că a servit de ajuns cauza națională, începe a poza ca amator sau mai bine pețitor la funcția de director de minister și prefect de district!*“ Deci

cu cât mai mari sînt funcțiile de stat, cu atît mai incapabili sînt Găineștii care le dețin.

Critica socială filimonescă nu face din Rîmătorian sau Găinescu cazuri izolate, singulare. Ei sînt o expresie a societății în care trăiesc, a orînduirii care le condiționează existența și isprăvile și asupra căreia ei înșiși înrîuiesc, desăvîrșind sistemul, alături de alți factori: boierimea, clerul, negustorimea. De aceea „*patrioții adevărați [...] sînt foarte puțini*”. Cu aluzii directe la trădarea idealurilor de la 1848, la batjocorirea lor de către parveniții și demagogii politici, nuvela demască prin Mitică Rîmătorian un tip din familia lui Cleveției, Tribunescu sau Răzvrătescu, proiectînd pe Rică Venturiano și pe Cațavencu de mai tîrziu.

REPORTERUL faptului divers, cronicarul politic și cronicarul teatral și-au dat întîlnire în procesul de creație al nuvelei, ea reprezentînd trecerea imediată, dar de data aceasta izbutită, de la treapta publicistică la cea literară.

Treapta următoare e cea de romancier, ca autor al scrierii *Ciocoii vechi și noi*. Ea a fost publicată mai întîi în paginile *Revistei Române* a lui Odobescu (în 1862 și 1863). În volum, romanul n-a început a fi scos de sub teascurile imprimeriei ziarului *Naționalul* decît la finele anului 1863, căci în *Dimbovița*, an. IV, nr. 15, din 12/24 iunie 1864, la rubrica *Bibliografie* se putea citi următorul anunț: „*Grație cerului! Literatura noastră s-a mai înaruit încă cu o scriere de mare interes, un roman original, tablou fidel al trecutului ale cărui contururi se mai zăresc și acum destul de lămurit. Este vorba de Ciocoii vechi și noi. Un nou fract al spiritualului nostru autor, N. Filimon.*”

„*Noul fract*” avea unele rădăcini, fie ele oricît de firave, în tradiția unei literaturi românești de relativ intensă circulație în epocă — traduceri, în primul rînd, dar și cîteva „romanțuri” autohtone.

După o întreagă literatură a vestitelor cărți populare, printre care *Alixândria* și romanul *Troadei*, odată cu intrarea culturii române pe făgașul european din primele decenii ale veacului al XIX-lea, asistăm la un prim val de traduceri din literatura apuseană. Printre ele și romane: *Robinson Cruzoe sau întâmplările cele minunate ale unui tânăr*, 2 vol. (traduse din De Foe de serdarul Vasile Drăghici), Iași, 1835; *Istoria lui Gil Blas de Santilana*, 2 vol. (traduse din Lesage de D. Marcovici), București, 1837; *Întâmplările lui Lăzărila Torma*, 2 vol. (traduse din Lazarillio de serdarul Scarlat Barbul Timpeanu), București, 1839; *Don Chishot de la Mancha* (tradus din Cervantes de I. Roset), București, 1840, sau *Călătoriile lui Gulliver în țere depărtate*, 2 vol. (traduse de I. D. Negulici), București, 1848. Sînt cîteva exemple, dintr-o primă perioadă. După 1845—1848 traduceri invadează pur și simplu piața literară, mai ales cea bucureșteană. Al. Dumas e prezent — prin traduceri de Heliade, Pelimon sau Baronzi — cu cel puțin 15 titluri, între 1846 și 1858, apoi Eugène Sue — acesta tradus și la Iași (*Misterele Parisului*, 1853), Frédéric Soulié (cu *Memoriile diavolului*, 5 vol., București, 1857—1858), Paul Féval (cu *Misterele Londrei*, 3 vol., București, 1857—1858), Paul de Kock, al cărui nume avea să fie autohtonizat Paul Cicoșul de către C. D. Aricescu (cu *Bărbierul de Paris*, 4 vol., Iași, 1852—1853, *Sora Ana*, 2 vol., București, 1856) ș.a.¹

Nu mai puțin, însă, acei cîțiva pionieri ai romanului românesc: Kogălniceanu cu *Tainele inimii* (în 1850), A. Pelimon cu *Hoțul și hagiul* (în 1852), Bolintineanu cu *Manoil*, A. Cantacuzino cu *Serile de toamnă la țară*, V. A. Urechiă cu *Coliba Măriucăi* și *Logofătul Baptiste Veleli*, C. Boerescu cu *Aldo și Aminta* — toate din 1855, un Ioan Dumitrescu cu *Radu Buzescu*, în 1858, Pantazi Ghica cu

¹ Apud Dinu Pillat, *Romanul de senzație în literatura română din a doua jumătate a secolului al XIX-lea*, București, 1947, pp. 9—11.

Un boem român, în 1860, apoi cu *Don Juanii din București* în 1861, în sfârșit, din nou, C. D. Aricescu cu *Misterele căsătoriei*, Bolintineanu cu *Elena*, și I. M. Bujoreanu cu *Misterele din București* în 1862 — precedează pe N. Filimon în experiența de autor al unui „romanț original”.¹ Anumite scheme de fixare a acțiunii în timp și spațiu, dar mai ales în prezentarea eroilor (amănunțita descriere fizică la intrarea lor în acțiune, prilej de intuire a caracterului prin „fiziologie”), reconstituirea prin tipologii pitorești a atmosferei orașului, a obiceiurilor specifice în modalitatea de frescă istorică, socială, psihologică sau artistică a timpului, nu mai puțin și defectele de construcție, lipsa de motivare suficientă în desfășurarea acțiunii, loviturile de teatru, antiteza satanic-angelic, în sfârșit, digresiunile cu caracter moralizator — acestea și altele sînt aspecte nu numai inerente autorului însuși, dar unele din ele se bucură de o veritabilă „tradiție” în epocă, fiind perpetuarea unei cunoscute mode literare, de roman foileton, dinadins și numai fortuit lungit, haotic și disparat, cu intenție tenebros și macabru, dogmatic justițiar, cu sfârșit rău pentru eroii negativi, bun, fericit, pentru cei pozitivi.

Dar chiar atît de bogata literatură românească în linia „romanului negru”, de mistere și senzațional, sau a celui moralistic, trebuia să ducă nu numai la o anume stare de saturație, ci și la un salt de perspectivă în conștiința literară a timpului. E cel marcat prin acea scrisoare către „Domnul redactor”, datată 28 noiembrie 1861 și apărută anonim în *Independența* înaintea de publicarea în foileton a romanului *Donjuanii din București*, de același Pantazi Ghica, precum a stabilit D. Păcurariu. E desigur unul din cele mai avansate texte de ideologie literară din cultura noastră. Încercînd a explica de ce pînă la acea dată lite-

¹ V. *Pionierii romanului românesc*, antologie, text stabilit, note și prefată de St. Cazimir, București, E.P.L., 1962, XXXIV + 341 pp.

ratura noastră n-a putut ridica „un asemenea monument” precum *Comedia umană* a lui Balzac, subliniază că „un merit mai prețios este să cunoaștem ceea ce putem” și că „dacă trebuie să credem că sintem încă foarte departe [...] de Comedia socială a noastră, putem însă avea romane de obiceiuri care să ne reprezinte câte o față a societății noastre, câte unul numai din numeroasele tipuri cari vedem împrejurul nostru”. Căci „romanul poate lua toate formele și ne poate spune tot, ne poate descrie tot. Faptele mari ale istoriei, simțimentele puternice ale sufletului, obiceiurile vieții, romanul coprinde tot, exprimă tot. Unul caută dezvoltarea vieții în studiul faptelor istorice, altul în analiza inimei omenești, cel din urmă în observarea obiceiurilor. Aceste trei forme se completează una pe alta și formează istoria întreagă a societății.”

O asemenea concepție a romanului-document a condus și pe Nicolae Filimon. Scris în perioada în care autorul lucra la Arhivele Statului și beneficia de posibilități oarecum exhaustive de documentare, *Ciocoii vechi și noi* este un muzeu viu al istoriei românești de acum un veac și jumătate. Ca și nuvela *Nenorocirile unui slujnicar*, romanul dă impresia unei piese în care întreaga aparatură regizorală e pe scenă, sub ochii spectatorului, culisele fiind desființate. Dar tocmai aceasta îi sporește autenticitatea. *Prologul* are tehnica și stilul unui rechizitoriu dintr-un mare proces social, în care acuzarea urmează apoi a fi susținută de martori, documente, reconstituiri de fapte, multiple piese acuzatoare.

Cele două principale jaloane ale procesului sînt indicate de chiar titlul romanului, care arată limpede că e vorba de două părți. (Moartea, însă, l-a împiedicat pe scriitor s-o dea și pe a doua, consacrată *ciocoilor noi*.)

Romanul se deschide „înt-o dimineață din luna lui octombrie anul 1814” și se încheie „la 23 aprilu anul 1825”. Socoteala aritmetică arată doar un deceniu: prea puțin dacă ne raportăm la secolul întreg, atât de bogat în eve-

nimente. Totuși suficient, dacă ne gândim că în decursul celor zece ani s-au întâmplat mari dislocări de straturi în masivul moșieresc, ba chiar și un cutremur: rășcoala condusă de Tudor.

Impulsul de a promova în ierarhia socială, setea nemăsurată de avere, energia, ingeniozitatea și totala lipsă de scrupule ale noii clase sînt concentrate în cîteva personaje de prim plan: Dinu Păturică, chera Duda și Costea bogasierul. Cel dintîi potențează la maximum specificul „ciocoiului”. Ambiția unită cu perseverența, slugărnicia îmbinată cu viclenia, lăcomia cu rapacitatea și îndrăzneala cu cînismul — acesta e paralelogramul de forțe ale lui Păturică.

Dinu Păturică e fecior de fostă slugă: tatăl său, treti-logofătul Ghinea Păturică, a fost odinioară vîtaf de curte la marele postelnic Andronache Tuzluc, și, cum reiese din scrisoarea către acesta, se îndeletnicește cu „umilita” lui „slujbuliță de sameș” ce i-a dat-o același postelnic. E un om de ispravă. Își asigură stăpinul că pe „*cele patruzeci lude scutelnici: pescari, răcari, vînători și dărvari*” le-a împrăștiat în tot județul să strîngă (cum, e ușor de înțelege) de toate cele trebuincioase „blagorodniciei” sale. Așadar, extracția lui Păturică nu e întîmplătoare. Pentru ca „*să poată ieși și el mîine-poimîine la obraze*”, tatăl lui s-a silit să-l învețe „*toate tușchiuzarlicurile și marafeturile cu care trebuie să fie împodobit un adevărat calemgiu*”, adică un copist. Seva celui mai nestăvilit egoism impulsionează o mecanică sufletească nu prea complexă, dar perfect pusă la punct. E „*un june de 22 de ani, scurt la statură, cu fața oacheșă, ochi negri plini de viclenie, un nas drept și cu virful cam ridicat în sus, ce indică ambițiunea și mîndria grosolană, îmbrăcat cu un anterior de șamalgă rupt în spate, cu caravani de pînză de casă vopsiți cafeniu, încins cu o bucată de pînză cu marginile cusute în gherghef; cu picioarele goale băgate în niște imi-nei de saftian, care fuseseră odată roșii, dar își pierduseră*

culoarea din cauza vechimei; la incingătoare cu niște călimări colosale de alamă; în cap cu cauc de șal, a cărui culoare nu se putea distinge din cauza peticelor de diferite materii cu care era cîrpit, și purtînd ca veșmînt de căpetenie o fermenă de panbriu ca paiul grîului, căptușită cu bogasin roșu“.

Acțiunea romanului ilustrează prăbușirea prin corupție, lux exuberant și lene, a boierimii, și ridicarea, pe ruinele acesteia, a unei noi categorii sociale întreprinzătoare, însetată de a parveni și de a face avere. Eroul principal e tipul arivistului fără scrupule, energic și ingenios în practicoarea jafului, e „ciocoiul vechi“, care-și ruinează patronul, pe Andronache Tuzluc, răzbătînd el însuși în rîndurile boierimii. Fecior de slugă, Păturică are o ascensiune rapidă, datorită mijloacelor folosite și ambianței sociale corupte în care se mișcă.

Alături de Păturică e introdus un nou personaj pe scenă: țitoarea lui Tuzluc, chera Duduca, „această Vineră orientală, ieșită din rămășițele spulberate ale populațiunei grece din Fanar [...], o frumusețe perfectă, o inteligență vie și un spirit fin, iscusit“, ca atare „un magnet care trăgea spre sine toate privirile și toate dorințele tînerilor din București“. În economia romanului, modul de a acționa al acestei femei se îmbină perfect cu cel al lui Păturică. E o potrivire de structură și o identitate de interese care stau la baza alianței lor împotriva lui Tuzluc, pe care-l vor ruina. Vicleană ca o vulpe, de îndată ce-l vede pe Păturică ea înțelege cu cine are a face tocmai din sfortaarea acestuia de a-și disimula „întunecoasele intențiuni și aspiraări ce-i rodeau inima“. Scenele în care cele două personaje se scrutează unul pe celălalt spre a-și dibui intențiile, în care, apoi, și le dezvăluie reciproc, sînt regizate cu îndemînare. Pînă la urmă, chera Duduca e aceea care definește concret poziția lor față de Tuzluc și perspectiva pe care, împreună, o pot avea: „De ce să nu ne bucurăm noi de averea lui, căci suferim mojițiile și fan-

taziile lui?... Eu ca fiitoare și tu ca vătaf de curte putem în scurt timp să-l scoatem la silimet."

Pentru aceasta un nou personaj e absolut necesar: Costea bogasierul, care, cum spune autorul însuși, „are să joace un rol însemnat în această istorie”. Negustor și cămătar, „trăit și naturalizat printre fanarioți”, mîrșăvia lui nu cunoaște limite: „A trimite la ocnă pe un nevînovat sau a fura cu paraua de la marfă pentru dînsul era totuna [...] El împrumuta pe toți junii cu bani, luîndu-le dobînzii nespuse; făcea înlesniri amoroase chiar în casa lui, spiona pe toată lumea și o trăda la spătărie” și, de n-ar fi fost împiedicat de poziția lui socială, „s-ar fi servit și el de cuvintele: patrie și libertate, ca să-și sature lăcomia de bani”.

O bună parte din roman este consacrată acțiunii celor trei complici al căror obiectiv comun este îmbogățirea prin orice fel de mijloace și, în primul rînd, prin jefuirea sistematică, zi cu zi, a postelnicului Tuzluc, profitînd de lenea, de slăbiciunile și desfrînarea lui. Odată cu descrierea loviturilor pe care cei trei le dau, succesiv și coordonat, cititorul înțelege că orînduirea feudală în întregul ei era putredă și că agenții noii orînduiri se prăseau în chiar procesul acestei descompunerii. *Nervum rerum* al noii orînduiri era banul. „Cunoști bine cum stau lucrurile din ziua de astăzi — îi spune cinic vătaful Păturică unui boier scăpătat care cere o slujbă — ai bani, ești tare și mare; ești sărac, nu te bagă nimeni în seamă.”

Cu o mare capacitate de informație și documentare, romancierul aduce în scenă, fie și episodic, reprezentanți ai diferitelor pături sociale. Pe cît de puternică se simte ura scriitorului față de ciocoi, pe atît de caldă este dragostea lui față de țărănimea oprimată. Paginile în care Filimon descrie cumplita exploatare a țăranilor de pe moșia Răsucita sînt cutremurătoare. Episodul e străbătut de tragism. Realismul lui Filimon a dat aici unele din cele mai bune pagini ale sale. Păturică e „în cercetare” la

moșia Răsucita. Țăranii, încă din revărsatul zorilor, umplură curtea caselor boierești, fiecare cu plocoanele în mână : pui de găină, ouă, unt. Ei veniseră să se plîngă lui Păturică în contra arendașului.

Peste gloata țăranilor ochiul romancierului scrutează într-adevăr ce e semnificativ : ei „*deteră mai întâi plocoanele în mina idicliilor, apoi, după ce se scărpinară în cap și frământară căciulele în mini citva timp, începură a se jălui care de care mai mult, și toți deodată*”. Jelania e o pagină de antologie. Ea demonstrează cît de mult evoluase scriitorul în cei cinci ani de experiență literară. Stilul lui e acum sobru, precis, realist. Succesiunea gradată e de o mare putere de sugestie :

„— Mie mi-a luat boii și vaca, sărac de maica mea ! Pentru un iuzluc de șaptezeci de parale.

— Pe mine m-a împrumutat cu două banițe de mălai și sunt trei ani de cînd tot i le plătesc...

— Mie mi-a necinstit fata cu sila, bătînd-o pînă și-a ieșit din minți.

— Pe mine m-a înjugat la carul cu lemne, ca p-o vită, coconașule.

— Pe mine m-a spînzurat cu capul în jos și mi-a dat fum de ardei și nu m-a lăsat pînă nu i-am dat răvaș că-i sînt dator treizeci de lei...

— ...o să ne ducem în lume... arendașul ne jăfuieste, zapciul ne jupoaie de piei ; gazda de județ și ispravnicii ne ung cu miere și ne leagă de copaci de ne mănîncă muștele și țințarii !...”

Rezultatul : arendașul reclamat trebui să-i dea lui Păturică 50 de pungi de bani, drept ispașă pentru tot ce — printr-o sălbatică exploatare — ruinasă la moșia lui Tuzluc. Despre un răspuns la plîngerile țăranilor, nici pomeneală. Dimpotrivă, a trebuit ca ei să sufere o silnicie înzecită pentru ca jefuitorul care, la rîndu-i, fusese jefuit, să-și poată scoate paguba.

Dialectica întregii orînduiri aceasta era. Pînă la urmă însuși Caragea, cel mai mare jefuitor, aflînd de iminenta-i mazilire, trebui să ia calea fugii din țară. El plecă „împreună cu familia și comorile ce adunase din sudorile de singe ale nefericiților români”. Tulburarea e profundă : favoriții își vîd prăbușite situațiile care „le înlesnea o viață de satrapi”. „Numai neguțătorii și clasele muncitoare, subliniază autorul, primiră noutatea fugii lui Caragea cu indiferență.” Motivarea e întemeiată : ca victime seculare ale regimului feudal (Filimon zice „domnii fanarioți”), îi interesa prea puțin dacă asupritorul lor se numea Caragea sau altfel.

Dar fuga lui Caragea înseamnă prăbușirea completă a lui Andronache Tuzluc. „Mofluzit”, acesta bate zadarnic din palme ca să vină slugile. Nu se arată nici una, afară de un rindaș care-i relatează fuga lui Dinu Păturică cu ceea ce mai rămăsese încă nejefuit. Fără avere, Tuzluc nu mai are nici un fel de trecere. În biserica unde cei doi — Păturică și chera Duduca — se cunună, el cade lovit de dambla și-și pierde mințile.

E primul act al unei „justiții imanente” în care Filimon pare a crede, dar care nu convinge pe cititor. Cu cît se apropie de sfîrșit, romanul iese din făgașul realismului și, în aceeași măsură, își alterează valoarea.

Ceea ce nu pare plauzibil este tocmai modul cum sfîrșesc toți acești eroi negativi ai lui Filimon. Dinu Păturică — blestemat de tatăl său (pe care refuză a-l recunoaște) și uneltind direct pentru uciderea lui Tudor — ajunge pînă la urmă în ocna, întreaga-i avere fiind vîndută și împărțită țăranilor jefuiți, spre despăgubire ; chir Costea bogasierul falimentează fraudulos și e condamnat a fi bătut la spate prin toate piețele negustorești și a fi ținut de urechi în fața prăvăliei sale ; în sfîrșit, chera Duduca, fugită în Turcia, e prinsă în delict de necredință și cadiul ordonă să fie cusută într-un sac și aruncată în Dunăre. Neverosimilul merge pînă acolo în-

cît, în aceeași zi în care e ținut chir Costea, se încrucișează două care funebre : într-un coșciug era Dinu Păturică mort în ocnă, în celălalt, Tuzluc, mort în miserie...

Cum explică Filimon toate acestea ? Prin simplul fapt al suirii pe tron a lui Grigore Ghica ! E limpede că simțul politic al scriitorului suferă o eclipsă care-l pune în contradicție cu realismul critic afirmat pînă atunci. De aici și încheierea privind pe eroii considerați de autor ca pozitivi : Gheorghe, antonimul lui Păturică, se căsătorește cu Maria, eterica fiică a banului C... Ceremonia se desfășoară într-o atmosferă de apoteoză a virtuții : în-suși domnitorul, avînd alături pe mitropolitul țării, întîmpină pe tineri în ușa bisericii și vestește pe mire că l-a cinstit cu caftanul de mare spătar și că-l face caimacam al Craiovei... Epilogul, „*Din opincar, mare spătar*“ evidențiază astfel mai bine decît orice limitele lui Filimon. Ele ne frapează într-atît, tocmai pentru că vin în flagrantă contradicție cu realitatea tipică, semnificativă, cuprinsă în roman.



PRIMUL nostru roman propriu-zis poartă vizibil semnele carenței de maturitate a literaturii noastre în acea epocă. Schelăria e încă neconsolidată : îi lipsesc unele elemente și are altele de prisos. Autorul nu stăpînește încă tehnica compoziției : schematic în unele locuri, romanul e prea încărcat în altele și cu un sfîrșit ratat.

Care sînt principalele mijloace artistice ale romancierului ?

Ca în două vase comunicante, pe măsură ce Tuzluc se năruie prin loviturile lui Dinu Păturică și ale aliaților lui, aceștia urcă treaptă cu treaptă scara socială. Lupta de clasă e deci firul conducător și firul nu se încâlcește niciodată : cel mult se subțiază (ca spre sfîrșit) sau des-

fășurarea stă pe loc (ca în cele două capitole despre teatru și muzică). Scriitorul își stăpânește materialul și eroii, în special pe cei negativi, pe cei pe care ura lui îi ține permanent la suprafață. Pe cei realmente pozitivi nu știe încă unde să-i găsească. Cei pe care-i dă ca atare sînt ca și inexistenți. Iobăgimea nu are reprezentanți nominali în roman, ci participă la acțiune ca victimă anonimă, nediferențiată. Gheorghe e un opincar de vodevil sau de manual școlar de pe vremuri.

Pe alți eroi pozitivi i-ar fi putut descoperi în rîndurile tinerei burghezii, trăind cîstit din munca ei, printre breslași și neguțători cu vederi largi, patriotice, nutrind perspectiva revoluției burghezo-democratice. Aceștia sînt doar menționați în „*Scenele din viața socială*”, diferențiați pe categorii doar după acoperămîntul capului.

Dar hotărîtoare pentru existența romanului, pentru viabilitatea lui, este forța cu care Filimon proiectează pe fundalul epocii tocmai figurile și acțiunile eroilor săi negativi. Asupra lor își concentrează întreaga lui capacitate creatoare. Portretele fizice și morale ale lui Tuzluc, Păturică, chera Duduca și Costeșu Chiorul sînt elocvente; acțiunile la care participă ei sînt descrise pe larg, cu grija amănuntului caracterologic. Chiar din cele cîteva citate a reieșit că logica internă a acestor eroi este riguros observată în gesturi, în mimică, în limbaj. Dialogul e strîns, bine condus, în secvențe bine tăiate, pictura costumelor de o mare precizie și sugestie totodată.

Atîta vreme cît povestirea nu se abate de pe făgașul realist, stilul lui Filimon își păstrează aceleași însușiri: e într-adevăr un stil propriu, sobru; mai mult de gravură în portretele fizice și în desfășurarea acțiunilor, pictoric în descrierile de costume. Deși muzician, imaginile predominante sînt cele vizuale. Pe dinaintea ochi-

lor noștri se perindă toată împetrițarea orientală cu care protipendada din acea vreme se înveșmînta și împodobește. Petrecerile de epocă, muzica, teatrul liric și-au găsit în Filimon un admirabil evocator, de unde și interesul documentar al romanului, în sensul *Scrisorilor* lui Ion Ghica. Deși urmărește destinul cîtorva personaje, romanul e de fapt oglinda cuprinzătoare a unei societăți întregi, surprinsă într-o perioadă extrem de frămîntată, scris într-un stil al vremii, cu coloratură orientală și de roman popular, cu lovături de teatru rocambolești.

În raport, însă, cu experiența predecesorilor, compoziția romanului este mult clarificată, evoluția personajelor trasată ferm. Dialogul, gestul, fapta sînt gîndite și dozate cu maturitatea unui povestitor modern, mai puțin analist, mai puțin pasionat cercetător al gîndurilor și frămîntărilor sufletești, totdeauna însă cu simțul sigur al veridicului.

Nu mai puțin, însă, *Ciocoii vechi și noi* poartă semnele începutului de drum : fluxul de evenimente nu are totdeauna o creștere „legică“, schema ideologică e uneori prea transparentă, firele cu care sînt mînuite personajele prea vizibile, sau prea groase, finalul, respectiv finalitatea lui artistică, sînt vădit deficitare. Lucrul fusese observat încă de Iorga în *Schițe din literatura română* : „Dacă o asemenea pedeapsă ca a lui Păturică ar fi așteptat pe orice individ de felul său, ciocoismul n-ar fi devenit niciodată una din bazele societății“. Dar, dincolo de ingenuitatea scriitorului cînd e vorba de soluția dramei sociale pe care i-o reflectă opera, dincolo de handicapul „eroilor pozitivi“, realismul lui Filimon, în accepția esenței sociale a cuvîntului, este filonul din care se va trage strălucirea unei întregi literaturi de mai tîrziu, fie în modalitatea caragialescă, fie în cea a unora dintre romanele scrise între cele două războaie. Pe me-

ridianul literaturii române, Filimon se înscrie tocmai prin perspectiva lui critică.

CU TOATE acestea, posteritatea a fost multă vreme ingrată cu memoria lui Filimon, și când, după atîta așteptare, abia în 1892 apărea, la „Minerva“, o ediție din *Ciocoii vechi și noi*, N. Iorga, care o prefăța, era obligat să scrie despre autor : „Nu se știe nici cînd s-a născut, nici unde, nici din ce părinți [...] Nici data morții lui nu s-a hotărît pînă acum.“

Ca realizator al primului roman românesc cît mai aproape de accepția modernă a termenului, Nicolae Filimon a întîrziat și mai mult a fi recunoscut. În eseu său *De ce nu avem roman*, Mihai Ralea, exagerînd în genere asupra limitelor literaturii noastre în această privință, nu putea prețui prea mult nici pe autorul *Ciocoilor vechi și noi*, deși, tot în linia demonstrației sale avea — în altă parte — să susțină că majoritatea personajelor centrale ale epicii noastre românești poartă amprenta arivistului avînd ca model pe Dinu Păturică.

Se-nțelege că Ralea plătea un tribut excesiv ideii sale că „n-am avut cu alte cuvinte o *preparație populară, inconștientă, de ordin colectiv a genului care se cheamă roman, fiindcă ne-a lipsit epopeea*“¹. Ralea nu acorda destulă însemnătate literaturii noastre populare, scrise și orale, implicînd nu numai balade, dar și „romane“, printre care chiar acela al *Troadei*, la care, de altfel, merge cu retrospectiva și Pierre Daix în cunoscuta lui lucrare *Sept siècles de roman*. Dar accentul cercetătorului francez cade pe scrieri precum acea *L'histoire et plaisante chronique du Petit Yehan de Saintré et de la jeune dame des Belles Cousines*, scrisă în 1456 de Antoine de La Sale, sau pe *Francion* din 1623 al lui Charles Sorel, pentru a ajunge repede la *Manon Lescaut* (1731) și, prin „romanul negru“, la *Mizerabilii* lui Victor Hugo, în 1863.

¹ M. Ralea, *Perspective*, 1928, p. 174.

Adică, în ce ne privește, tocmai data la care au apărut în volum, după ce fusese publicat de *Revista Română*, „romanțul original” *Ciocoii vechi și noi*.

Evident, condițiile social-istorice atât de vitrege cu Țările Române sînt principala cauză a acestei — serioase — întîrzieri a dezvoltării literaturii noastre și, ca atare, a romanului. Dar ca în toate domeniile, recuperarea întîrzierii s-a dovedit direct proporțională cu însuși decalajul istoriei. *Ciocoii vechi și noi* constituie nu numai un salt dialectic față de ceea ce-l precedase, dar și o expresie din cele mai îndrăznețe a potențialului nostru de creație literară, recuperînd veacuri de întîrziere și anticipînd, totodată, epica din deceniile 3 și 4 ale secolului XX.

Prototip al arivistului, ca erou literar Dinu Păturică este — exceptînd pedepsirea lui prin „justiția immanentă” — una din cele mai izbătute creații din epica noastră, încărcat de valențe sociale caracteristice epocii și concretizînd prin el însuși procesul pe care noi astăzi îl considerăm „legic”, „necesar”. Cînd Ralea, între alte argumente pentru ceea ce el își propunea să demonstreze *de ce nu avem roman* — afirma ca una din cauze „*faptul că apariția individualității nu e încă un fenomen românesc curent*”, el subestima, în fond, pe Dinu Păturică. Începînd însă cu Călinescu, istoriografia noastră contemporană a demonstrat că un aspect principal al valorificării lui Filimon este desigur tocmai acesta al creării primului exemplar al unei vaste tipologii umane.

ÎN PROPRIA-I contemporaneitate, Filimon n-a fost mai norocos decît atîția scriitori din trecut, ale căror merite reale au fost doar mai tîrziu recunoscute. Ignorat, moartea i-a fost mai întîi anunțată — în ziua de 21 martie 1865 — doar de o gazetă de caricaturi, *Cicala* :

„*Vineri, la 19 ale curenteii, d. N. Filimon a lăsat să-*

năitate tuturor amicilor și cunoscuților săi, la o oară de dimineată”.

Mai mulți aflară vestea după înmormîntare, relatată astfel în n-rul de marți, 23 martie 1865, al recent apărutei *Opiniunea națională* :

„La 20 ale curenteii s-au înmormîntat Nicolae Philemon, autor, artist, critic și unul din cei mai demni, din cei mai conștiincioși și din cei mai capabili funcționari ai Statului.

La capul său suspinau reprezentanții tuturor claselor societății, fiindcă pentru toți Philemon era dezlegarea cestiunei cei mari, cestiunei egalității. Philemon ne-au spus la toți, popor și clase de sus, că egalitatea nu dă fructe decît atunci cînd poporul se înalță, iar nu cînd el trage după sine, scoboară cu sine pe celelalte clase ale societății. Nicolae Philemon, fiul preotului Mihail Philemon, fiu din popor, născut la 1819, înălțat prin el însuși și numai prin voința sa, mai presus poate de capetele celor ce l-au înconjurat, au văzut acele capete plecate și respectuoase în viața-i, plîngîndu-l după moarte.

Philemon a lăsat un învățămînt poporului, și poporul va profita.

D. Cesar Bolliac au improvizat un adio foarte duios amicului nostru. Emoțiunea însă, l-a oprit de a spune, tot ce se putea spune, pe mormîntul unui Philemon.

Ne-au spus însă ceea ce cunosc toți amicii lui, că era modelul funcționarilor și că greu s-ar putea înlocui, că făr' de nici o diplomă cunoștea mai multe limbi. Că era un scriitor distins, ce au înavușit literatura română cu mai multe scrieri de moravuri. Ca muzicant perfect, criticile sale se traduceau în limba italiană, și se publicau în ziarele Italiei, unde numele lui era mai cunoscut decît în propria sa patrie, că prin sudoarea frunții sale, pe un drum onorabil de laboare, și prin economie adunase obol cu obol în decurs de treizeci ani o mică avere care putea

să-i asigure bătrânețe liniștite și tot într-un timp me-
zietate de a se consfinți numai lucrărilor utile literaturii
române. Ca om ieșit din popor, ambițiunea sa era de a-și
crea o independență, care să-l pue în pozițiune de a se
consacra la luminarea și îmbunătățirea moralei po-
poului.

Philemon, mort în etate de 45 de ani, n-avu fericirea
a-și vedea toate dorințele realizate. Operele sale sînt
destule ca Philemon mort să fie totdeauna viu între
noi.“¹

Un necrolog mai cuprinzător publică *Trompeta Car-
paților*, revista condusă de Cezar Bolliac, care pe atunci
era director general al Arhivelor Statului. Dar, după ce
menționa că „era un scriitoriu distins, care a înăvuițt
literatura noastră cu mai multe cărți, între care putem
însemna romanțul de moravuri Ciacoi vechi și noi“, după
ce-l arată flautist eminent care „cunoștea muzica în fond
și orice artist venea în șară tremura înaintea anteriorului
său“, gazeta pune accentul, în încheiere, pe alte virtuți
decît cele scriitoricești: „Cine ar putea să ramplaseze
pe Nicolae Filemon în postul său de șef de secțiune la
bunurile publice, în direcțiunea Arhivelor Statului, cu
aceeași capacitate, cu aceleași cunoștințe, cu aceeași stă-
ruință neobosită, cu același zel și devotament? [...] Nico-
lae Filemon era o virtute, continuă necrologul. În 30 de
ani de laboare, această inteligență eminentă a putut lăsa
după dînsul, la două surori și un frate al său, o avere
de 700 de galbeni.“²

Cît despre imaginea definitivă a omului-Filimon, va-
labilă e desigur tot aceea transmisă peste timp de Scri-
soarea lui Ion Ghica: „sincer, leal, îndatoritor, totdeauna

¹ *Opiniunea națională*, I, nr. 3, marți 23 febr./4 martie
1865.

² *Trompeta Carpaților*, nr. 6, 21 martie/2 aprilie 1865,
p. 1, rubrica „Revista interioară“.

vesel și voios, totdeauna mulțămît cu puținul ce cîștiga prin munca și talentul său; caracter independent, nu s-a căciulit niciodată la nimeni; ura și disprețuia lipsa de demnitate și lingușirea; modest pînă a roși, cînd auzea laude pentru scrierile lui, n-a bănuît niciodată că era un scriitor de mare merit“.

Cu alte cuvinte, și în linia morală Nicolae Filimon ne-a fost înaintaș.

GEORGE IVAȘCU

TABEL CRONOLOGIC

1819 La 6 septembrie, se naște Nicolae Filimon, al treilea copil al preotului Mihai sin Mihai (protopop și apoi epitrop al bisericii Enii) și al Mariei.

1826. Apare *Insemnare a călătorii mele, Constantin Radovici din Golești, făcută în anul 1824, 1825, 1826, Buda.*

1829—1830 Viitorul scriitor este cîntăreț la biserică ; la 22 iulie 1830 îi moare tatăl. În același an e pe lîngă casa marelui logofăt Scarlat Bărcănescu.

1831 În jurul acestui an, Filimon se mută din casa logofătului Bărcănescu în cea a clucerului Eftimie Răsuceanu.

1835. Serdarul Vasile Drăghici traduce *Robinson Cruzoe sau întîmplările cele minunate ale unui tînăr.*

1837. D. Marcovici traduce *Istoria lui Gil Blas de Santilan.* Apare *Aprodul Purice*, anecdot istoric de C. Negruzzi, Iași, Tipografia „Albinei“.

1838. Apare *Istoria Genovevei de Brabant*, tradusă din franțuzește de G. Pleşoianu, *engineer, cu șase icoane frumoase*.

1839. *Intîmplările lui Lăzărilă Torma* este titlul sub care traduce serdarul Scarlat Barbul Tîmpeanu romanul picaresc al lui Lazarillio.

La Iași, în Tipografia „Albinei”, apare *René-Paul și Paul-René*, *novelă fiziologică* de a lui Emil Deschamps, prelucrată de Ermiona Asaki.

1840. Apare „Dacia literară”.

C. Negruzzi publică în „Albina românească” (nr. 25) *Scrisoarea IX: Fiziologia provincialului*.

I. Roset traduce romanul lui Cervantes, *Don Chishot de la Mancha*.

1841 La 8 ianuarie, Filimon este „*tocmit cîntăreț la biserica Enii*”, epitropul acesteia fiind slugerul Ștefan Ioan.

M. Kogălniceanu publică *Iluzii pierdute, Un întii amor*.

1843. În primăvara acestui an sosește în București trupa Henriettei Karl, ale cărei reprezentații din luna aprilie cuceresc publicul.

În septembrie se stabilește în capitală trupa de operă a lui V. Sansoni.

1844. În *Almanahul de învățătură și petrecere pe 1844* apare *Fiziologia provincialului în Iași*, al cărei autor, M. Kogălniceanu, recunoaște ca model *Physiologie du provincial à Paris* de Pierre Durand.

1844 Henrietta Karl și Momolo iau conducerea operei italiene unde, în acești ani, Filimon este „admis corist“.

1845. Heliade Rădulescu publică, în traducere, în „Curierul românesc“, *La Physiologie du poète* de Edmond Texier, apărută la Paris, cu 4 ani în urmă.

1847. I. Văcărescu traduce *Napoleon la Soen-Brun și Sfânta Elena* după Régnier-Destoubet și Désiré Charles Duprenry.

1848. Apare în două volume romanul *Călătoriile lui Gulliver în țere depărtate*, traducere de I. D. Negulici, și *Istoria unui mort. Povestită de el însuși*, traducere după Dumas de X. B.

1849 Până în 1857, noul impresar al operei italiene din București este Papa Nicola. Filimon este în acești ani „flautist în orchestră“. Tot acum se pare că scriitorul a dat și lecții de muzică.

Tainele inimii de M. Kogălniceanu.

1850. Al. Pelimon traduce *Coliba indiană* de B. de Saint-Pierre.

1851. La București, apare *O șezătoare la țară sau povestea lui Moș Albu* de Anton Pann (vol. I, II, 1851—1852).

1852 Filimon este episcop al bisericii Enii și „conștopist“ la „Departamentul Credinței“.

Apare culegerea lui V. Alecsandri *Balade adunate și îndreptate*.

1853. Al. Pelimon publică *Hoții și hagiul* și traduce *Trei mușchetari*, partea I, de Al. Dumas.

1838. Apare *Istoria Genovevei de Brabant*, tradusă din franțuzește de G. Pleşoianu, *engineer*, cu șase icoane frumoase.

1839. *Intîmplările lui Lăzărilă Torma* este titlul sub care traduce serdarul Scarlat Barbul Tîmpeanu romanul picaresc al lui Lazarillio.

La Iași, în Tipografia „Albinei”, apare *René-Paul și Paul-René*, *novelă fiziologică* de a lui Emil Deschamps, prelucrată de Ermiona Asaki.

1840. Apare „Dacia literară”.

C. Negruzzi publică în „Albina românească” (nr. 25) *Scrisoarea IX: Fiziologia provincialului*.

I. Roset traduce romanul lui Cervantes, *Don Chishot de la Mancha*.

1841 La 8 ianuarie, Filimon este „*tocmit cîntăreț la biserica Enii*”, epitropul acesteia fiind slugerul Ștefan Ioan.

M. Kogălniceanu publică *Iluzii pierdute, Un întii amor*.

1843. În primăvara acestui an sosește în București trupa Henriettei Karl, ale cărei reprezentații din luna aprilie cuceresc publicul.

În septembrie se stabilește în capitală trupa de operă a lui V. Sansoni.

1844. În *Almanahul de învățătură și petrecere pe 1844* apare *Fiziologia provincialului în Iași*, al cărei autor, M. Kogălniceanu, recunoaște ca model *Physiologie du provincial à Paris* de Pierre Durand.

1844 Henrietta Karl și Momolo iau conducerea operei italiene unde, în acești ani, Filimon este „admis corist“.

1845. Heliade Rădulescu publică, în traducere, în „Curierul românesc“, *La Physiologie du poète* de Edmond Texier, apărută la Paris, cu 4 ani în urmă.

1847. I. Văcărescu traduce *Napoleon la Soen-Brun și Sfânta Elena* după Régnier-Destoubet și Désiré Charles Duprenry.

1848. Apare în două volume romanul *Călătoriile lui Gulliver în țere depărtate*, traducere de I. D. Negulici, și *Istoria unui mort. Povestită de el însuși*, traducere după Dumas de X. B.

1849 Până în 1857, noul impresar al operei italiene din București este Papa Nicola. Filimon este în acești ani „flautist în orchestră“. Tot acum se pare că scriitorul a dat și lecții de muzică.

Tainele inimii de M. Kogălniceanu.

1850. Al. Pelimon traduce *Coliba indiană* de B. de Saint-Pierre.

1851. La București, apare *O șezătoare la țară sau povestea lui Moș Albu* de Anton Pann (vol. I, II, 1851—1852).

1852 Filimon este episcop al bisericii Enii și „conștopist“ la „Departamentul Credinței“.

Apare culegerea lui V. Alecsandri *Balade adunate și îndreptate*.

1853. Al. Pelimon publică *Hoții și hagiul* și traduce *Trei mușchetari*, partea I, de Al. Dumas.

Neobosit traducător, G. Baronzi dă versiunea românească, în opt volume, din *Contele de Monte Cristo*, iar I. Heliade traduce *Crucea de argint* de E. Sue.

1859 La 3 septembrie este înmormântată, la biserica Enii, mama scriitorului.

Începînd încă din 6 septembrie (pînă la 20 martie, anul următor) apar în *Naționalul* însemnările de călătorie care vor constitui volumul de *Escursiuni*...

La 17 septembrie, Filimon este numit secretar al Comisiei Documentale.

1860 Apare volumul *Escursiuni în Germania meridională. Memorii artistice, istorice și critice* (1858), opul I, edițiune revăzută de autor, București, Tipografia Jurnalului *Naționalul*.

Începe colaborarea la *Revista Carpaților* (an I, tom. III, p. 130—147) cu foiletonul muzical *Idei repezi despre muzica și opera maghiară*.

1861 În *Revista Carpaților* (an. II, tom. I, pp. 197—231 și 261—278), Filimon publică nuvela *Nenorocirile unui slujnicar sau gentilomii de mahala*, reprodusă, alături de altele, în volumul, apărut în același an, *Mateo Cipriani, Bergamo și Slujnicarii*, București, Imprimeria Jurnalului *Naționalul*.

Debut în *Independința* (an. III, nr. 16, 17 aprilie) cu foiletonul *Teatrul Național. „Maddalena”, operetă semiserie într-un act*,

poesia tradusă din limba franceză de G. Curtalou, muzica originală de A. T. Zisso. La 12 noiembrie apare primul număr din *Țeranul român*, sub redacția lui Ion Ionescu de la Brad, ce-și propunea luminarea și „îmbunătățirea stării sociale a țăranilor“. Aici își face Filimon debutul de cronicar dramatic, cu *Teatrul Național*. „*Prăpăstiele Bucureștilor*“, vodevil în 5 acte de d. Millo, urmat de alte foiletoane teatrale și muzicale.

În *Proprietarul român* (nr. 4 din 9 ianuarie), Heliade semnează articolul *Ciocoii antici și ciocoii moderni*. În *Revista Română*: *Cîntecele poporane ale Europei răsăritene, mai cu seamă în raport cu țara, istoria și datinile românilor*.

Începe să apară romanul lui C. D. Aricescu, *Misterele căsătoriei* (vol. I—II, 1861—1863, vol. III, 1886).

1862 În *Revista Română* (an. II, pp. 595—612 și 737—770; an. III, 1863, pp. 56—80, 319—354, 582—679), Filimon începe publicarea romanului *Ciocoii vechi și noi și noui și Ce nasce din pissică șorece mănîncă*.

În *Țeranul român* (an. I, nr. 10, 14 ianuarie) publică la rubrica *Literatura poporană* basmul *Roman Năzdrăvan*, reprodus în traducere în *La Voix de Roumanie* (an. II, nr. 12, 3 aprilie) cu următoarea notă introductivă: „*L'imagination populaire est partout la même. N'est-il pas curieux de trouver parmi les contes de la Roumanie l'histoire de notre cher Petit Poucet? C'est la lutte de l'esprit contre la matière, de la ruse contre la force*;

c'est l'éternelle consolation des opprimés contre les oppresseurs."¹

Se fondează Arhivele Statului, din reunirea Arhivelor Moldovei cu Comisia Documentală ; la 1 mai Filimon este numit, în cadrul acesteia, șef al secției bunurilor.

La rubrica *Literatura poporană*, scriitorul continuă să publice folclor : în *Țeranul român* (an. I, nr. 34, 11 nov.) : *Omul de piatră*, urmat, în același ziar (an. II, nr. 37, 38 și 40 din 2, 9 și 23 decembrie) de *Omul de flori cu barba de mătasă sau povestea lui Făt-Frumos*.

La 15 decembrie apare *Buciumul* lui Cezar Bolliac. Apar : *Elena*, roman original de datine politic-filozofic, de D. Bolintineanu ; *Misterele din București*, 2 vol. de I. M. Bujoreanu ; începe să apară ciclul de 3 volume din *Misterele Bucureștilor* de G. Baronzi.

1863 Apare în volum, „romanțul original“, *Ciocoi vechi și noi seu Ce naște din pisică șorici mănîncă*.

1864 *Teatrul italian*. „*Un Ballo in Maschera*“, melodramă în patru acte, pusă pe muzică de maestrul G. Verdi, se intitulează primul foileton muzical publicat de Filimon în *Buciumul* (an. II, nr. 292, 8/20 octombrie).

¹ Imaginația populară este peste tot aceeași. Nu este curios să găsești printre poveștile românilor istoria dragului nostru *Petit Poucet* ? Este lupta spiritului împotriva materiei, a șireteniei împotriva forței, este eterna consolare a oprimaților față de oprimatori (fr.) (n. red.).

La 24 octombrie, scriitorul este confirmat ca episcop al bisericii Enii.

Apare *Doritorii nebuni* de D. Bolintineanu.

În *Dimbovița* (an IV, nr. 14 din 10/22 iunie), sub titlul *Bibliografie* se anunță apariția romanului *Ciocoii vechi și noi*.

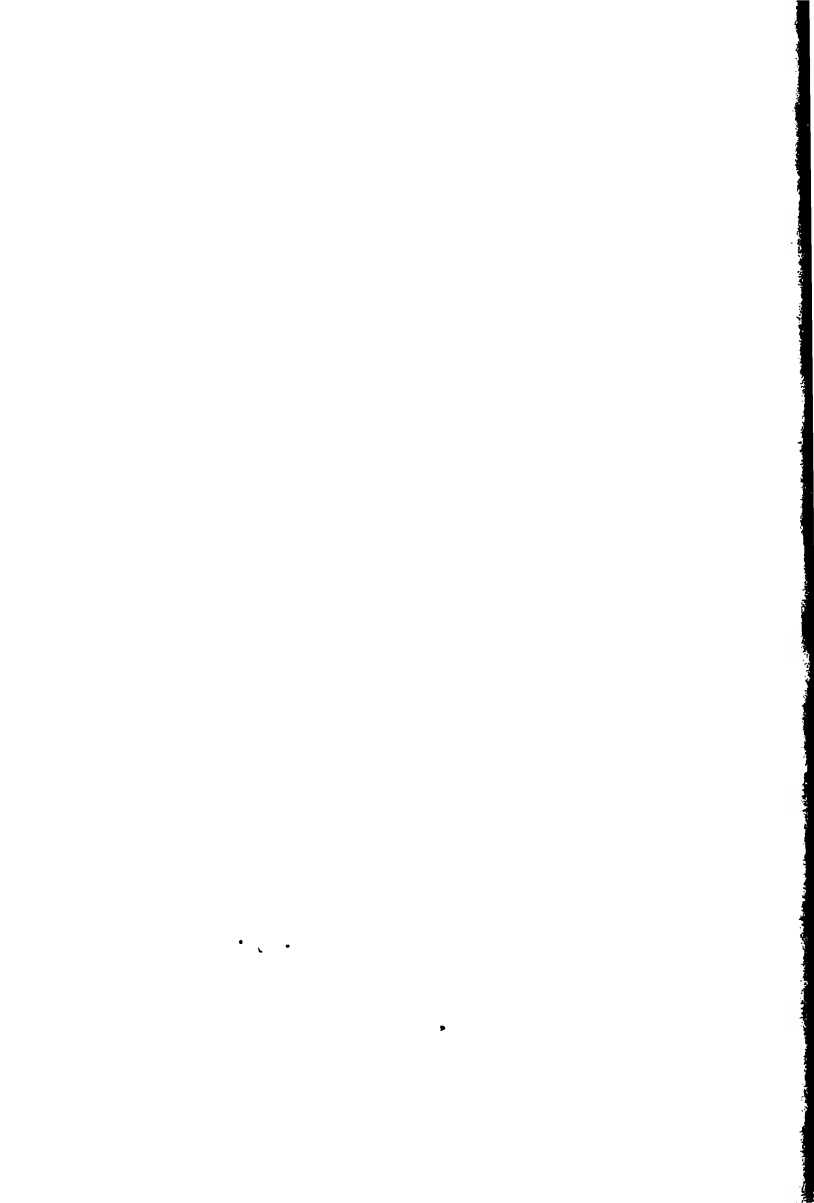
1865 Ultimul articol al scriitorului : *Răspuns la critica făcută de d. P. G. Nițescu revistei noastre musicale din Monitorul, nr. 285, în Dimbovița, nr. 84, 6/18 ianuarie.*

Vineri, 19 martie, moare Nicolae Filimon. Este înmormântat, a doua zi, la cimitirul Bellu.

În *Opiniunea națională*, ziar politic, literar și comerciale, an. I, nr. 3, marți 23 febr./4 martie 1865, la rubrica *Necrologie* (p. 11) se relatează înmormântarea lui N. Filimon.

În *Trompeta Carpaților*, an. I (III), nr. 6 (323), 2 aprilie 1865, la rubrica *Revista interioară*, datată duminică 21 martie, 1865, se publică un necrolog, la moartea lui N. Filimon.

G. I.



•

CIOCOII VECHI ȘI NOI

sau

CE NAȘTE DIN PISICA
ȘOARICI MÂNÎNCA

ROMANȚ ORIGINAL

1

2

DEDICAȚIE

Domnilor ciocoi !

Este mult timp de cînd îmblu cu această nuvelă zluia și noaptea, întocmai ca Diogen, căutînd o clasă de oameni ca să le-o dedic. Am voit să fac această onoare boierilor ; dar, după o gîndire serioasă, mi-am schimbat hotărîrea, căci deși într-această clasă s-au strecurat mulți venetici corupți și, cu toate lovirile și tentațiunile străinilor la care servă de țintă de un secol și jumătate, tot se găsesc pîntre dînșii bărbați cu simțimînte nobile și cu inimă de adevărați români, cari au făcut, fac și sînt convinși că vor face mult bine patriei lor.

De la boieri am alergat la neguțători. Am revizuit toate stabilimentele de comerț, de la magazinele cele mari și luxoase pînă la maghernițele cele umilite ale precupeților. Am văzut zarafi fără capital, fanfaroni și malonești, cari sărăcesc lumea prin dobînzile lor cele nemăsurate ; lipscani și bogasieri care își împodobesc magazinele cu marfă putredă și cu oglinzi mîncinoase și, dîndu-și ton de mari capitaliști, ruinează societatea prin falimente frauduloase, ce se efectuează foarte lesne în țara noastră ; băcani cari vînd rapiță în loc de untdelemn, orez îndoit cu pietricele ca să tragă mai greu la cîntar și cafea amestecată cu orz și fasole. Am văzut circiumari amestecînd

vinul cu apă și vînzînd cu ocale cu două funduri, măcelari și precupeți vînzînd cu cîntare strîmbe și m-am mîhnînt, căci răul este foarte mare, dar n-am găsit în acești amăgitori decît niște hoți sau ciocoiși ordinari, ieșiți din școala voastră fără diplomă de specialitate !... Am alergat prin sate și cîtune, am vorbit cu țărani bătrîni și tineri ; ce e drept, sînt plini și ei, sărmanii, de mîrșăvii pînă între urechi, dar n-am găsit între dinșii pe oamenii ce căutam. Am intrat în locașul lui Dumnezeu, am observat cu conștiință clerul înalt și pe cel proletar. Dar vai, ce dezamăgire !... Acolo unde credeam că voi găsi toiagul și traista, sacrul simbol al umilinței și pietăței creștine, am găsit ignoranța întronată, invidia, mîndria, lăcomia și alte păcate mortale, pe care ne oprim a le descrie, căci legea de presă, fără îndoială, ne-ar condamna la zece ani de ocnă.

Obosit de atîtea cercetări zadarnice, hotărisem să-mi ard manuscriptul ; dar tocmai cînd mă pregăteam să dau flacărilor rodul osteneților mele de șase luni, m-am gîndit și la voi, preaiubiții mei ciocoi ai condeifului, de toate clasele și partidele, și am zis ca strămoșul nostru Pilat : „Ecce homo“, sau „Iată oamenii mei !“

Vouă, dar, străluciți luceaferi ai viciilor, cari ați mincat starea stăpînilor voștri și v-ați rădăcat pe ruinele acelora ce nu v-au lăsat să muriți în mizerie ; vouă, cari sînteți putrăjunea și mucegaiul ce sapă din temelii și răstoarnă împărățiile și domniile ; vouă, cari ați furat cu zvanțul din funcțiunile cele mici și cu miile de galbeni din cele mari, iar acum, cînd v-ați cumpărat moșii și palate, stropiți cu noroi pe făcătorii voștri de bine ; vouă și numai vouă dedic această slabă și neînsemnată scriere. Citiți-o cu băgare de seamă, domnii mei, și oricîte hoți îmi vor fi scăpat din vedere, însemnați-le pe un catastih și mi le trimiteți ca să le adaog la a doua edițiune.

PROLOG

Nimic nu este mai periculos pentru un stat ce voiește a se reorganiza, decît a da frînele guvernului în mîinile parveniților, meniți din concepțiune a fi slugi și educați într-un mod cum să poată scoate lapte din piatră cu orice preț !...

Platon a zis, cu două mii ani înainte de a lua noi pana în mînă ca să descriem pe ciocoi, că un om, ca să poată deveni cetățean onest, mai întîi de toate cată să fie născut bine, crescut în frica lui Dumnezeu și din copilărie pînă la maturitate să trăiască înconjurat de oameni virtuoși și drepti.

Ciocoiul este totdeauna și în orice țară un om venal, ipocrit, laș, orgolios, lacom, brutal pînă la barbarie și dotat de o ambițiune nemărginită, care eclată ca o bombă, pe dată ce și-a ajuns ținta aspirațiunilor sale.

Pepiniera în care cresc acești inemici ai onoarei și ai tuturilor virtuților cetățenești este mai totdeauna casa bogatului și mai cu seamă a bogatului parvenit. Aci vine ciocoiul, umilit, și cere a servi pe boierul pentru o bucată de pîne, o cameră de dormit și un veșmînt, ca să se apere de asprirea frigului.

În anii dinții, aceste vulpi cu două picioare, care întrec în ipocrizie și vicleșug pe cele cu patru picioare din fabulele lui Esop și La Fontaine, petrec împreună cu servitorii cei îmbătrâniți în păcate de tot felul, îi studiază cu cea mai mare atențiune, încît la etatea de douăzeci ani ei știu foarte bine cum se fură cloșca dupe ouă fără să cîrîie ; cu alte cuvinte, știu cît să fure de la aprovizionarea din toate zilele, cît de la aprovizionările cele mari, cît de la arendarea moșiilor și alte mai multe tranzacțiuni ale casei boierești în care se aflu servind.

Știm cu toții că, între slugile de la casele bogatilor, ca în toate meseriile sociale, există o ierarhie oarecare. Ciocoiul, dar, își începe uneori cariera de la postul de rîndaș, iar alteori de la lacheu, ce se pune în coada trăsuri boierului ; devine cu încetul sofragiu, apoi vâtaf de curte, iar mai pe urmă se face și el boier ; și cu toate că unii-alții îi zic în deriziune „boier făcut“, copiii lui însă devin boieri și fii de boieri.

În timpul pe cînd ciocoiul îmblă după trăsura boierului, el află toate slăbiciunile stăpînului său și-i ajută cît poate ca să și le împlinească în paguba lui și în folosul său. Se întîmplă, însă, de multe ori ca stăpînul ciocoiului să aibă și virtuți, dar aceste lucruri pătrate nu pot să intre în capul și-n inima cea triumphiulară și îngustă a ciocoiului plecat pe drumul de a deveni om mare cu orice preț.

Ca sofragiu se obicinuiește atît de mult cu mîncările delicate, încît nu mai poate să trăiască fără friptură de fazan, brînză de Parma, salami de Verona, icre moi, conserve de Francia și vinuri din cele mai celebre dealuri ale Europei. Astfel dar, cînd ciocoiul ajunge la gradul de vâtaf, este co-

rupt moralicește și fizicește pînă la măduva oaselor.

Înălțat la acest din urmă și mai suprem grad al slugăriei, ciocoiul devine prevăzător ca un președinte de cabinet... din Europa. Ideea ce-l preocupă ziua și noaptea este de a afla metoda prin care să-și facă stare. Diferite planuri i se prezintă în imaginațiune, unul mai întunecos decît cellalt; le studiază pe toate și, găsindu-le realizabile, le pune în lucrare fără musturare de conștiință.

S-a zis de mai mulți filosofi și cărturari că conștiința este cel mai aspru jude al criminalului. O fi, nu tăgăduiesc, dar vătăful de curte cunoaște secretul de-a face din acest aspru judecător un consilier întocmai după cum îi trebuiește lui.

El zice în sine: „Tot omul este creat de Dumnezeu cu dreptul de a se hrăni pe pămînt; de ce dar unii oameni au mai mult decît le trebuie, cînd alții nu au nici chiar mijloacele necesarii spre a se susține? De ce unii sunt puternici, și alții neabăgați în seamă? De ce unii stăpînesc pămînturi întinse, iar alții nu au nici chiar pămîntul necesariu spre a se înmormînta? Aceasta este o stare de lucruri anormală — zice înțeleptul vătăf de curte — și cată să o combat din toate puterile“, adaogă el.

Astfel dar omul nostru, mergînd din raționament în raționament și din deducție în deducție devine comunist¹, fără știrea lui, și începe a pune în lucrare această doctrină atît de frumoasă și egalitară în aparență cît este de hidoasă în fond.

Nu trece mult și ingeniosul vătăf de curte se pune cu ardoare a nivela starea societății după

¹ Nicolae Filimon folosește acest termen în afara unui conținut științific, filozofic, în sens impropriu, conform unor concepții vulgarizatoare.

un metod mult mai practic decît a adevăraților comuniști. Încercarea reușește de minune ; starea comunistului nostru se îmbunătățește cu aceeași repeziciune cu care se ruinează a stăpînului său. Își cumpără moșioare, vitișoare și alte diminutive de acestea, care fac viața lesne și plină de plăceri.

După ce a ruinat de ajuns pe nenorocitul boier, care nu l-a lăsat să piară de foame pe drumuri, și după ce și-a luat rangul de pitar, la care nu este vâtaf de curte care să nu aspire, omul nostru caută un pretext și părăsește casa stăpînului său tocmai atunci cînd acesta simte cea mai mare nevoie de dînsul.

Este cunoscut că omul îmbogățit prin furtișag nu se satură niciodată de avere, oricît de bogat ar deveni, ci, din contră, caută nouă mijloace de a-și mări bogățiile. Căsătoria, dar, devine pentru dînsul o nouă mină de exploatat. Se propune ca ginere pe la toate fetele bogate ; trimite samsari de căsătorie în toată țara și nu se însoară decît numai atunci cînd găsește o zestre dupe placul lui, fără să se turbure cît de puțin dacă femeia cu care-și leagă soarta este jună, frumoasă și crescută bine, sau slută și depravată.

Omul ce se însoară numai pentru ca să-și mărească starea niciodată nu ia soție bună. Ciocoiul o știe și aceasta, dar îi pasă foarte puțin, căci el nu are altă țintă decît realizarea planurilor sale celor ambițioase. N-apucă să treacă luna de miere și casa ciocoiului devine o cafenea în care se adună toată lepra societății. Soția lui devine o Messalină¹ ; copiii se nasc Dumnezeu mai știe cum, cresc împreună cu slugile și, numai cînd ajung la gradul

¹ Valeria Messalina (15—48), împărăteasă romană, soția lui Claudiu, vestită prin desfrînările ei ; aici cu înțelesul de desfrînată.

cel mai înalt al corupțiunii, fi trimite în Franca ca să învețe carte.

Nenorociții copii, lipsiți de educațiunea morală și neîntăriți prin virtuți și exemple de onoare învățate din casa părinților, cum ajung la porțile Parisului cad în minile femeilor și junilor celor stricați, cari îi depravează și mai rău ; iar cînd se întorc în patrie, în loc să aducă cu dînșii luminele Europei civilizate, nu aduc decît viciul și depravarea sau, dacă vreunul dintr-înșii reușase a învăța cîte ceva, această cultură intelectuală, nefiind susținută de o educațiune morală, produce mai mult rău decît bine nenorocitei țări ce hrănește în sînu-i asemenea vipere.

Ciocoiul sau puiul de ciocoi, ajuns om de stat, se deosibește de omul onest prin mai multe fapte, iar mai cu seamă prin purtarea sa. El nu se pronunță definitiv pentru nici o doctrină politică, nu se face adept credincios al nici unui partid, nu doară că are spiritul drept și nepărtinitor, ci ca să poată exploata deodată toate doctrinele și partitele în folosul său.

Amorul de patrie, libertatea, egalitatea și devotamentul sînt vorbele sacramentale ale ciocoiului, pe care le rostește prin adunări publice și private ; dar aceste virtuți cetățenești, de care face atîta pompă, nu sînt decît treptele scării pe care voiește a se sui la putere ; și uneori, cînd ele nu-i servă de ajuns, el aleargă la străini și primește de la dînșii posturi în țara sa.

Ajuns la gradul de mărire pentru care a comis toate mișeliile, a suferit toate umilințele și a declamat, fără de a le simți, toate virtuțile din lume, ciocoiul își ridică masca ipocriziei de la ochi și se arată lumii în mizerabila și uricioasa nuditate a sufletului său celui mic.

Inima lui, asprită de suferințele, umilirile și-njosirele prin care a trecut, devine incapabilă de orice simțimînt frumos și uman. Libertatea presei îl supără, căci descoperă inichitățile vieții sale și nu-l lasă să despoaie de averi pe stat și pe particulari ; funcțiunile statului le împarte la ciocoi cu cea mai mare prodigalitate și, ca să se poată folosi mai bine de orînduirile în serviciu, își recrutează un ciocoi tot de calibrul său și speculează printr-însul pînea nenorociților funcționari.

Iată tipul ciocoiului din toate țările și mai cu seamă din țara noastră, unde lumina adevăratei civilizațiuni n-a răsărit încă norii cei groși ai ignoranței și ai depravațiunei. Iată tipul ce ne propunem a urmări în deosebitele faze prin care el a trecut în secolul nostru, de la ciocoiul cu anterior și cu călămări la brîu al timpilor fanariotici, pînă la ciocoiul cu frac și cu mănuși albe din zilele noastre.

PARTEA 1

CIOCOII VECHI

De la 1814 pînă la 1830

Capitolul I

DINU PATURICA

Într-o dimineată din luna lui octombrie anul 1814, un june de 22 de ani, scurt la statură, cu fața oacheșă, ochi negri, plini de viclenie, un nas drept și cu vârful cam ridicat în sus, ce indică ambițiunea și mîndria grosolană, îmbrăcat cu un anterior de șamalgăa rupt în spate ; cu caravani ¹ de pînză de casă vâpsiți cafeniu ; încins cu o bucată de pînză cu marginile cusute în gherghef ; cu picioarele goale băgate în niște iminei de saftian, care fuseseră odată roșii, dar își pierduseră culoarea din cauza vechimei ; la încingătoare cu niște călimări colosale de alamă ; în cap cu cauc de șal, a cărui culoare nu se putea destinge din cauza peticelor de diferite materii cu care era cîrpit, și purtînd ca veștmînt de căpetenie o fermenă de pambriu ca paiul griului, căptușită cu bogasiu roșu ; un astfel de june sta în scara caselor marelui postelnic Andronache Tuzluc, rezimat de stîlpii intrării și absorbit în niște meditațiuni care, reflectîndu-se în trăsurile feței sale, lăsau să se vadă pînă la evidență că gîndirea ce-l preocupa nu era decît planuri ambițioase, ce

¹ Pantaloni (n.a.).

tău rob, curtea blagorodniciei-tale în scurtă vreme se va împlăa de toate cele trebuincioase.

Alta am să te rog, arhon postelnice, fiul meu, înfățișătorul acestei umilite scrisori, a ajuns în ilichie și cu toate că m-am silit a-l învățat toate iușchiuzarlicurile și marafeturile cu care trebuie să fie împodobit un adevărat calemgui, dar nefiind de ajuns toate acestea, îl trâmît la domnia-ta ca să se mai roadă, să poată ieși și el mine-poimîne la obraze.

Primește, milostive stăpîne, două bote cu păstrăvi și zece găini crescute și îngărășate de mine.

A panevgheniei-tale smerită și umilită slugă
treti logofăt Ghinea Păturică ot Bucov sud Saac“

După ce postelnicul Andronache citi scrisoarea, chemă pe vătaful său de curte și-i zise :

— Ia aceste cutii cu păstrăvi și să le trămiți colo, știi tu ! Iar pe ștregarul acesta de băiat să-l oprești în curtea mea și să mi-l faci deocamdata ciubucciu.

La aceste vorbe ale boierului, inima lui Dinu Păturică săltă de bucurie ; și avea mare dreptate, căci, prin admiterea lui în serviciul postelnicului, devenise proprietar pe prima literă a alfabetului fortunei.

În timpul acesta vizitiul atinse caii cu biciul și ieși cu butca din curte, iar vătaful luă cutiile cu păstrăvi împreună cu găinile și, urmat de noul său confrate în ciocoism, sui mai întîi scara cea mare a casei, trecu prin sală și, ajungînd la o galerie cam întunecoasă, se opri în loc și zise lui Dinu Păturică :

— Iată odaia ce ți-am gătit pentru locuință.: intră într-însa și peste un ceas voi veni să te învăț meseria de ciubucciu, cu care te-a cinstit stăpînul.

Noul ciocoi așteptă pînă se depărtă vâtaful, iar după aceea se coborî în curte și, luînd o păreche de desagi în care era o colecțiune de trențe ce compuneau averea ce aducea el din casa părintească, sui scara cu repeziciunea vîntului și intrînd iarăși în camera sa, își așeză lucrurile pe la locul lor.

Camera despre care vorbim era în periferie de un stînjîn pătrat; într-unul din cele patru unghiuri era o vatră întocmai ca cele obicinuite la cafenelile turcești, pe care sta un ibric colosal, încongiurat de toate părțile cu cărbuni stinși pe jumătate. În cellalt unghi era așezat un dulap prin ale cărui sticle se vedeau o mulțime de ciubuce de antep și de iasomie, cu imamele de chihlibar limoniu; iar mai sus, pe o despărțire făcută într-adins, se vedeau o mulțime de feligene pentru cafea, cu zarfurile lor de argint, și cîteva chisele de dulceată. La extremitatea de jos a acestui dulap, se zărea un lighean de argint, pe al cărui acoperămînt era pusă o bucată de săpun mosc în formă sferică. Lîngă acest dulap era un mizerabil pat de scînduri, acoperit cu o pătură de lînă albastră, iar pe pereți erau ținute cîteva cadre de hîrtie, zugrăvite cu vopseli proaste; una dintr-însele reprezinta lupta navală de la Ceșme-Liman și arderea flotei turcești de către prințul Orlof, iar pe cealaltă era desemnată asasinarea principelui Hangerli de către trămisul Porței Otomane.

Dinu Păturică dete o privire repede și disprețuitoare camerii sale, apoi deschise fereastra și începu să se uite în curte. Privi cu băgare de seamă mulțimea de găini, gîște, rațe, claponi, cocori și călifari ce furnicau prin curtea boierească, apoi

se întoarse către bucătărie și, la vederea mulțimei de tingiri de diferite capacități, în care se pregăteau cele mai gustoase bucate din Fanar, fața lui se coloră de o bucurie nedescriptibilă; iar după o reflecțiune de câteva minute, zise în sine : „Iată-mă, în sfârșit, ajuns în pământul făgăduinței; am pus mîna pe pîne și pe cuțit; curagiu și răbdare, prefăcătorie și iușchiuzarlic și ca mîne voi avea și eu case mari și bogății ca ale acestui fanariot“.

Capitolul II

POSTELNICUL ANDRONACHE TUZLUC

Să lăsăm pe ambițiosul nostru ciocoi în pace a-și face planurile sale pentru exploatarea averei stăpînului său și, în loc d-a-l întrerupe din visările sale ambițioase, să facem cunoscut lectorilor noștri pe postelnicul Andronache Tuzluc.

Acest fanariot venise din Constantinopole în suita domnitorului Georgie Caragea și făcuse meseria de ciohodar în curtea acelui principe.

Ca fanariot, născut în ulițele cele strîmte ale Fanarului, unde se urzesc și se pun în lucrare cele mai întunecoase intrigi ce au ruinat Imperiul Greco-Roman, el moștenise din naștere un mare talent de intrigă și de lingușire ; știa din încercare că raiul ceresc și pămîntesc nu se poate deschide decît prin femei ; de aceea își îndreptase toate bateriile intrigilor sale în contra femeilor doamnei și mai cu seamă ale domniței Ralu, fiica preaiubită a domnului Caragea.

El făcu cunoștință cu acea volubilă și caprițioasă principesă prin mijlocul unei dame a ei de onoare, cu care se înamorase numai pentru împlinirea acestui scop. Un an întreg, fanariotul nostru făcu domniței tot acele servicii ce făcea

odinioară Mercur celui mai mare dintre zeii Olimpului elenic, cu deosebire numai că domnița, neputînd să dea fanariotului nemurirea, făcu să cază în mîinile lui pitacul domnesc prin care îl numea vel-cămăraș.

A fi mare cămăraș al unui principe care are un fiu frumos ca Paris și desfrînat ca Don Juán și a fi rădicat la această demnitate prin intrigele unei principese, frumoasă ca Elena lui Menelau și mai desfrînată decît Frine și decît Cleopatra, este negreșit a poseda cheile minelor de aur ale Californiei.

Fanariotul nostru exploată cît se putu mai bine postul de cămăraș, iar cînd văzu că în cămară nu mai rămăsese nimic de furat, cumpără mai întîi calemul vinăriciului, al oieritului și mai în urmă huzmetul spătăriei ; și astfel, unindu-se cu hoții și tîlharii de drumuri, despuie țara în toate modurile, mai mult de trei ani, pînă ce își cumpără vreo zecă moșii, cîteva familii de țigani, case, vii și altele ; iar după aceea izbuti, tot prin intrigă și bazeță, a deveni mare postelnic.

O singură dorință mai avea să-și îplinească, ca să ajungă la culmea fericirii sale.

El hrănea de mult timp un amor foarte tare pentru juna Maria, unica fiică a banului C..., român de națiune ; dar rangul tatălui frumoasei copile, sufletul ei nobil și curăț, faptele ei pline de cuviință și de blîndete înfrîngeau toate semețele dorințe ale depravatului venetic. De multe ori el se încercă a se duce la banul ca să ceară mîna fiicei sale ; dar totdeauna, un simțimînt fatal îl oprea din această întreprindere. În acele momente de îndoială și descurajare, el devenea posomorît și teribil. Adevărul, pe care Dumnezeu l-a pus și

în inima celui mai mizerabil om, se prezintă în acele momente dinaintea lui și, arătându-i oglinda în care se răsfrîngeau crimele prin care ajunsese la mărirea în care se afla, pare că-i zicea : „Priveste, mizerabile, crimele tale, și nu cuteza să pălești cu suflarea ta cea înveninată acel crin semănat de mîna Domnului în această vale a lacrimilor“.

Dar dacă adevărul este pus în inima omului ca să-i arate calea ce duce la fericire, fatalitatea a voit ca pasiunile materiei să învingă mai totdeauna acest sînt simțimînt, ce se manifestă în noi de cîte ori voim să comitem vreo nelegiuire.

Astfel se întîmplă și cu fanariotul nostru ; muștrarea de conștiință dispăru de la dînsul întocmai ca fulgerul sau ca spaima d-un minut ce simt copiii cînd sînt certați cu frăgezime de către părinții lor. El se hotărî într-o zi a merge la banul și, dupe mai multe complimente și lingușiri, reclamă de la dînsul onoarea de a deveni ginere al său.

Bătrînul rămase uimit de cutezarea cea mare a fanariotului ; cunoscînd însă influința ce exercita asupra principelui Caragea și relele ce ar fi putut să-i pricinuiască un refuz d-a dreptul, se prefăcu că primește cu bucurie propunerea și îl lăasă a se încînta de acest vis.

Grecul înțelese însă din trăsurile feței bătrînului ura ce avea asupra lui ; dar nu disperă, ci se duse la principele Caragea, plin de speranță că va dobîndi prin forță ceea ce bătrînul îi refuzase prin manieră diplomatică.

Trei zile în urma acestei întrevorbiri, banul C... se preîmbla prin grădina casei sale, absorbit în cugetări melancolice ce-i inspira trista stare în

care adusese țara jafurile acestei domnii dărăpă-nătoare, iar mai cu seamă preocupat de un vis groaznic, ce-l făcea să se aștepte la o mare nenorocire.

Într-acest timp se prezintă înainte-i un slujitor de ai casei sale și îi anunță că un ciohodar domnesc cere a vorbi cu dînsul.

— Să intre ! zise venerabilul bătrîn, îndesîndu-și caucul peste perii capului său cei albi ca zăpada și cercînd a se distra, privind și mirosind florile unui neramz înflorit.¹

Ciohodarul intră în grădină și, făcînd cîteva complimente orientale, dete banului un plic sigilat ; apoi, trăgîndu-se puțin, luă o pozițiune respectuoasă.

Banul deschise plicul și găsi într-însul scrisoarea aceasta :

„Arhon bane, mîne dimineată să vii la curte, căci am să-ți vorbesc ceva tainic.

Ion Gheorghie Caragea“

După ce bătrînul boier băgă scrisoarea iarăși în plic, și plicul în buzunarul de la pieptul anteriorului, zise ciohodarului :

— Spune măriei-sale că voi face astfel precum îmi poruncește.

Trămisul domnesc se închină pînă la pămînt și, ieșind, se duse ca să-și împlinească mesagiul ; iar bătrînul apucă îngrijat pe o cărare ornată de amîndouă părțile cu roze și cu iasomii și se opri dinaintea unui pavilion lucrat în stil oriental. Pînă

¹ Romănul, cînd se află coprins de gînduri întristătoare, obîcinuiește a-și îndesa căciula pe cap. Acesta este un gest românesc, ce se păstrează pînă astăzi între locuitorii țărani (n.a.).

a nu pune piciorul pe treptele scării, stătu puțin în loc și se gîndi. Nu știm care vor fi fost gîndirile ce-l preocupau ; știm numai că trăsurile feții sale uneori deveneau crunte, alteori pline de îndurare și cîteodată un zîmbet dulce apărea pe buzele sale pălite ; dar dispărea ca fulgerul, lăsînd loc unei melancolii adînci.

În fine, dupe puțină ezitațiune, sui scara pavilionului și intră înlăuntru. Acolo găsi patru femei, dintre care două torceau, una dărăcea în și cealaltă împletea la un ciorap.

În mijlocul acestor femei ședea o copilă ca de patrusprezece ani și cosea la ciur¹ un simizet. Niciodată natura nu combinase mai multe nuanțe de frumusețe într-o ființă umană, decît în această jună copilă : ochi negri, umbriți de niște gene și sprîncene ca pana corbului ; piele albă și colorată de purpură ; buze ce se-ntreceau cu rozele ; dinți albi și frumoși : toate, în fine, armonizau de minune cu un trup de o formă minunată, cu niște mîni delicate de nimfă ; era în adevăr un tezaur de frumusețe, ce nu se putea vedea decît în statuetele grecilor antici.

Pe dată ce intră venerabilul bătrîn în pavilion, toate femeile se sculară în sus și puseră mîinile la piept. Bătrînul le făcu un semn să iasă ; apoi, rămîind numai cu juna copilă, îi zise :

— Iubita mea copilă, cum te afli ?

— Foarte bine, tătutuțule.

— Dară ce, nu vii să săruți mîna scumpului tău tată ?

¹ Ciurul era instrumentul de festonat al damelor române din timpul lui Caragea (n.a.).

— Ba da, tătuțule, da ! Și deodată cu vorba se apropie de bătrîn și depuse pe mîna lui un sărut inocent și plin de dulceață.

Bătrînul o strînse la piept și o sărută pe frunte cu acel amôr pe care numai părinții îl simt.

După ce tata și fiica își schimbă între dînșii cîteva priviri de o iubire nedescriptibilă, șezură pe o sofa de postav roșu cu ciucuri albi de Veneția, iar după cîteva momente de tăcere și contemplațiune, bătrînul zise copilei :

— Mario, tu te faci din zi în zi mai frumoasă și te deschizi întocmai ca un trandafir la razele soarelui. Eu cată de acum înainte să mă gîndesc la fericirea ta, să-ți caut un tînăr de treabă ca să te mărit.

Frumoasa Maria, auzind aceste cuvinte, se roși și își îndreptă ochii către pămînt.

— Ai, ce zici draga mea copilă ? adăogă bătrînul cu nerăbdare. Ce, nû-mi răspunzi ? Te temi oare de bătrînul tău tată ?

Maria nu răspunse nimic la aceste din urmă cuvinte. Confuziunea și marea întristare ce acoperise fața ei făcură pe bătrîn să creadă mai multe lucruri deodată și, ca să poată pătrunde în secretul care făcea pe juna copilă să sufere atît de mult, hotărî să vie d-a dreptul la chestiune.

— Știi, dragă Mario — urmă el — că măria-sa doamna și toate cocoanele nu mai vorbesc decît de frumusețea ta ? Știi că vodă a și ales pe viitorul tău soț ?

Aceste cuvinte făcură pe Mari să tremure : dară după ce-și reluă putere, ea privi pe bătrîn cu ochi rugători și zise :

• — Pot să te întreb, tată, cine este acel soț de porunceală ?

— De ce nu, fata mea ? El este unul dintre cei mai iubiți boieri ai domnului Caragă : este tânăr, frumos și bogat.

— Numele lui ?

— Voiești să-i știi numele ?

— Da, tată.

— Ei bine, copila mea, viitorul tău soț este postelnicul Andronache Tuzluc.

— Ah ! taci, tată : nu mai îmi spune acest nume, sau de nu, mă vei vedea moartă dinaintea ta. Spune-mi, te rog, ce ți-am greșit de voiești să mă faci nenorocită pentru totdeauna ? Oare fiii boierilor pămînteni s-au stins din țară ? Nu mai găsești pe nimeni decît pe acel fanariot nesuferit ?

Ura Mariei asupra grecului parvenit mulțumi foarte mult pe bătrîn, carele, voind să se încredințeze mai bine despre aceasta, se prefăcu că nu observase simțimîntul de reprobare și de ură al nobilei copile.

— Așadară, tu urăști pe postelnicul, adaose el. Și de unde-ți vine această ură, fata mea ?

— Ura cea neîmpăcată ce am asupra acestui ticălos îmi vine mai mult din prevedere.

— Poate că te înșeli, fata mea.

— Nu, tată, nicidecum. Un om care acum doitrei ani nu era decît un ticălos ciohodar, ce tremura de frig dinaintea scării caselor noastre, iar acum înoată în atlazuri, catifele și samuri, nu poate fi decît un nemernic. Aceasta mi-o zice cugetul și o cunosc chiar din vorbirile domniii-tale cu serdarul D... Nu ești domnia-ta acela care ziceai serdarului că acest fanariot n-a dobîndit nimic de la stăpînă-său, decît prin slujbele mirșave și umilitoare ce a săvîrșit domniței Ralu și beizadelei ? Dar bine, tată, cum voiești acum să unești pe unica

ta copilă cu acel ciocoi mîrșav, care a venit aci, la noi, cu toate desfrînările și hoțiile din Fanarul lui ; care fură și despoaie pe lume ziua în amiaza mare și ale cărui mîni păstrează încă mirosul ne-suferit al curelelor butcei lui Caragea ? Mai bine mă voi îngropa de vie într-o mănăstire și-mi voi plînge în singurătate nenorocirile mele, decît să priimesc a fi soția celui mai necinstit dintre ciocoi lui Caragea.

Bătrînul boier, auzind aceste cuvinte pronunțate de Maria cu atîta ură și dispreț, tresăltă de bucurie ; apoi, privind pe juna copilă cu un aer plin de dulceață, îi zise :

— Vino în brațele mele, copilă vrednică de singele moșilor și strămoșilor noștri. De astăzi înainte nu ai a te teme de nimic ; neîmpăcata ură ce ai asupra acelui grec mîrșav îmi dă inimă de ajuns ca să mă împotrivesc poruncilor și înfricoșărilor lui Caragea. Mîngîie-te, fata mea, și nădăjduiește în dragostea ce are părintele tău pentru tine.

A doua zi, pe la nouă ore ale dimineței, trăsura sta la scară, așteptînd pe bătrînul boier ca să intre într-însa ; nu trecu mult timp și venerabilul bătrîn apăru în pridvorul caselor sale, îmbrăcat cu anterior de atlas vișiniu, încins cu șal de Țarigrad, cu biniș de postav albastru-închis, încălțat cu meși și papuci de saftian galben ; la brîu cu hanger de aur, iar în cap cu un gugiuman (căciulă) de samur cu fundul roșu. După dînsul venea fie-sa cu oamenii și femeile casei, dintre cari un june ca de douăzeci de ani, îmbrăcat cu anterior de maniță, cu giubea de pambriu, lungă pînă la pămînt, și legat la cap cu un taclit cadrilat, ieși înainte și coborînd scara cu mare grabă deschise ușa ca-

reței, iar dupe ce intră boierul într-însa, se sui în coadă, zicînd vizitiului :

— La curtea domnească !

Două lovituri de bici, lăsate cu marafet pe spatele armăsarilor, fură de ajuns ca să pună trăsura în mișcare și să o pornească pă calea curții principelui Caragea.

Ne oprim puțin din această narațiune ca să dăm cititorilor noștri o idee repede despre locul unde se afla palatul domnesc pe acei timpi și despre forma arhitectonică și alte amărunte originale ale acestui locaș, în care domnea moliciunea amestecată cu umilirea și cu depravațiunea.

Pe spațiul de pămînt ce se coprinde astăzi între casele lui Resch giuvaergiul și vechea sală a lui Momolu, era clădită pe timpul lui Caragea noua reședință domnească, ce înlocuise pe cea veche din Dealul Spirei, arsă la 1813.

Pozițiunea topografică a acestui palat era astfel : pe locul unde se află astăzi casele lui Bossel era clădit palatul domnesc, compus dintr-un șir de case cu două rînduri, ce începeau din ulița Mogoșoaiei și se terminau dinaintea caselor generalului Herăscu, pe ulița numită a Școalei.

Arhitectura acestui palat era vagă și nedeterminată ; era o zidire sau o grămădire de material în care se vedeau mai multe ordine de arhitectură, imitate în ceea ce au ele mai grosolan și mai neregulat. Fațada ce privea către Podul Mogoșoaiei avea un balcon în formă de chioșc turcesc, mobilat cu divanuri și lavițe tapetate cu catifea roșie, în care venea adesea principele de-și lua cafeaua și ciubucul, privind pe trecători.

Pe partea despre Momolo era un șir de odăi în formă de chilii călugărești, în care ședeau idiclii,

neferii și iciolanii domnești. Fundul curții, sau partea despre Herăscu, era consacrat grajdurilor, unde se țineau armăsarii de Missir și Arabia, cu care se servea domnitorul la solemnități și în preîmbările sale, iar în fața Podului Mogoșoaiei, pe o lungime aproape de una sută stînjeni, era un zid simplu, care închidea în întregul său marele pătrat ce compunea reședința, și o poartă numită Pașa Capusi, ce servea de intrarea principală.

Curtea domnească, pe timpul acela, se deosebea cu totul de curțile domnitorilor din zilele noastre. Atunci ea înfățișa un centru unde se aduna tot ce avea Bucureștii mai inteligent, dar mai leneș și mai depravat. Palatul era plin de boieri și de calemgii de tot felul, dintre cari fanarioții se deosebeau prin cochetăria îmbletului lor, prin de-sele complimente și temenele ce făceau în dreapta și în stînga, iar mai cu seamă prin eleganța vestimentelor tăiate după ultima modă venită din Fanar. Interiorul curții prezinta vederii o panoramă foarte curioasă și variată : în mijloc stau înșirate caretele și butciile boierilor ; mai încolo, vizitiii lui vodă preîmblau armăsarii îmbrăcați cu cioltare cusute cu sîrmă de aur : dinaintea unui rînd de odăi numai cu un rînd, tufeciii, arnăuții și satirașii își curățau armele, șuierînd printre dinți cite o arie albaneză. Înlăuntru și afară de poartă, o adunătură de popor din clasele de jos căsca gura la învîrtelile și strîmbăturile pehlivanilor și ale măscăricilor domnești. Simigiii, cu tablalele lor sferice puse pe cap și cu tripodele de lemn la subțioară, împreună cu bragagiii și salepgiii arnăuți făceau contrast cu alunarii și cu vînzătorii de șerbet din Fanar, cari purtau pe cap fesuri mici cu

funde stufoase de ibrișim și cămăși de borangic subțiri, care lăsau să se vadă pe piepturile și pe brațele lor goale figuri simbolice încrustate, precum obicinuiau ianicerii. În fundul curții se vedeau diferite grupe de masalagii și pungăși ; unii jucau nuci ; alții „iasic și tura” : alții iarăși jucau „la o para cinci” și stos pe despuiate. Acești tilhari, în mare parte fanarioți scăpați din închisorile Stambulului, jăfuiau cu deplină libertate, în curtea domnească, pe oamenii cei fără experiență și creduli.

Pe cînd se petreceau aceste variate scene în curtea lui vodă Caragea, butca marelui ban intră cu pași gravi și măiestoși. Poporul saluta din toate părțile pe venerabilul bătrîn, iar el le răspundea printr-un surîs dulce, puîndu-și mîna dreaptă la barbă și la frunte.

Ajungînd la scara palatului, feciorul deschise ușa butcei și ajută bătrînului să se coboare ; apoi îl urmări pe scară pînă la perdeaua sălii de primire. Acolo boierul se opri puțin, iar feciorul îi trase cizmele cele galbene de saftian și, scoțînd de la brîu o păreche de papuci, i-i puse în picioare, îi netezi puțin și binișul pe spate și apoi se trase la o parte cu respect.

Era în acea zi primire mare la curte. Logofătul de obiceiuri îngrijise despre toate ; sala tronului era împodobită cu o sofa pentru prințul și la-vice pentru boieri. Cafegii, ciubuccii și alți slujbași ai palatului, îmbrăcați în vestminte orientale de o eleganță plăcută vederei, așteptau cu nerăbdare ordinul marelui cămăraș, ca să dea probe de dexteritatea ce aveau în meseriile lor.

Jos în curte erau așezate două bande de muzică instrumentală : una se compunea de tumbel-

chiuri¹, tobe mari și meterhanele²; iar cealaltă, de douăsprezece tobe, sunate de fustași români, ale cărora vestminte de postav verde, cu ceaprazuri albe și căciuli de oaie cu fundurile roșii, făceau un contrast foarte curios cu binișele de postav roșu și cealmalele cele rotunde și pline de semeție ale artiștilor musulmani.

Cum intră banul în sală, un slujitor strigă cu glas puternic :

— Marele ban C...

Bătrînul boier înaintă cîțiva pași ; apoi se opri în loc și salută pe toți boierii, iar după aceea merse cu pași statornici și maiestoși pînă la treptele tronului, privi pe domnitor cu un ochi în care cel mai mare fizionomist n-ar fi putut să descopere nici lingușire, nici servilism, ci numai ură și despreț, acoperite cu vălul indifferinței ; apoi, după ce făcu un compliment oriental, sărută mîna asupritorului, cu o neplăcere destul de învederată.

Caragea era destul de fin ca să nu-i scape din vedere aversiunea ce avea banul către dînsul ; cu toate acestea îi întinse mîna cu un zîmbet care ar fi amăgit pe orice om nededit cu fineța fanario-tică ; dar bătrînul stîlp al țării văzuse și pățise în

¹ Tumblechiul este un fel de tîmpan și se întrebuița foarte mult în vechime la muzicile otomane. Sunt mai multe maniere de a suna cu acest instrument, dar cea mai obicînuită la noi, în timpii domnilor greci, era aceasta : fiecare artist avea două tumblechiuri, unul acordat în *sol*, iar cellalt în *do*, cheia de bas, pe care le lovea cu ciocanul după oarecare reguli și forma un acompaniament melodiilor puse în executare (n.a.).

² Meterhaneaua este un fel de *hautbois* imperfect, cu sunetul foarte ascuțit și țipător. Acest instrument, asemănat foarte cu anticul *shialumo* al celților, era foarte întrebuițat în muzicele otomane pentru executarea melodiilor (n.a.).

viața lui foarte multe. El sărută mîna fanariotului și, făcînd cîțiva pași înapoi, se duse de-și ocupă locul cuvenit demnității sale.

În fine, ceremonialul sărutării de mînă se săvîrși, toți boierii părăsiră sala, afară numai de banul C... și postelnicul Andronache, cari rămăseră în urma tuturilor.

Pe cînd se urma însă ieșirea boierilor din sală, Caragea se retrăsese în altă cameră ; dar în momentul cînd cei doi boieri se găteau și ei să se ducă pe la casele lor, una din ușile laterale se deschise și, apărînd principele, zise :

— Arhon bane, treci în odaia grămăticiei, că am să-ți vorbesc.

Banul se supuse ordinului, iar postelnicul Andronache, după ce făcu lui Caragea un compliment adînc și plin de lingușire, părăsi sala cu inima coprinsă de bucurie.

Capitolul III

ROMÂNUL ȘI FANARIOTUL

Era mai mult de o oră de cînd banul aștepta în camera grămăticiei venirea domnitorului. În timpul acela nenorocitul bătrîn, rămîind singur, începu a se gîndi la toate nenorocirile ce apăsau țara : uneori i se rădica sîngele în față și devenea teribil, iar alteori se concentra în inimă și devenea palid ca un mort. În aceste momente dureroase el zicea în sine, oftînd din adîncul inimei : „Doamne ! de ce ne-ai părăsit ? Pentru ce ne-ai dat în minile acestor oameni nelegiuîți, cari ne omoară și sufletele, și trupurile prin intrigile, tirania și scandalele lor ? Pînă cînd vei suferi ca acești mîrșavi să batjocorească biata țara noastră, pe care ai împodobit-o cu toate darurile dumnezeieștii tale iubiri ? Scoală-te, doamne ! Apucă în mîni trăsnetele miniei tale și stîrpește în sfîrșit aceste fiare nesățioase !”

Pe cînd bătrînul se afla cufundat în aceste reflecțiuni triste și dureroase, ușa secretăriei se deschise și intră înăuntru principele Caragea.

După ce fanariotul și românul schimbă între dînșii cîteva complimente de conveniență, se puseră amîndoi pe un divan, se priviră cîteva momente unul pe altul, apoi principele Caragea zise :

- Îmi pari cam neliniștit, arhon bane. Ce ai ?
- N-am nimic, măria-ta.
- Aș fi dorit să fie precum zici ; dar ochii tăi turburați și fața-ți pălită mă fac să crez că în sufletul tău se petrece ceva neobicinuit.
- Te amăgești, măria-ta. Toată această turburare îmi vine dintr-o durere de cap de care sufăr.
- Îmi place să te crez și, ca să te ajut a ieși dintr-această tristă stare, am să-ți spui un ce nou, care te va înveseli.
- Și eu, ca o slugă plecată a înălțimei-tale, voi asculta cu cea mai mare băgare de seamă.
- Postelnicul Andronache mi-a descoperit amorul ce de mult timp nutrește pentru fiica ta și m-a rugat să ți-o cer de soție pentru dînsul ; mi-a spus iarăși că ți-a cerut-o d-a dreptul și n-ai voit să-l asculți. Este oare adevărat ?
- Unul din obiceiele mele, bune sau rele, este a spune adevărul ; nu voi, măria-ta, să amăgesc pe nimeni și cu atîta mai puțin pe stăpînul meu. Postelnicul Andronache mi-a vorbit despre fie-mea și nu m-am împotrivit ; decît l-am făcut să înțeleagă că nu-i voi da-o de soție fără învoirea ei.
- Și ea nu-l voiește, nu este așa ?
- Tocmai așa precum zici, măria-ta.
- Ei bine, arhon bane — zise Caragea, cu un zîmbet plin de răutate și de dispreț — acum viu eu de ți-o cer și cată să mi-o dai.
- Îți dau viața, îți dau tot ce am după sufletul meu, iar pe dînsa nu.
- Nu ?
- Nu, măria-ta.
- Acum înțeleg mai bine turburarea ta de adineaori ; ești și tu din taraful boierilor răzvră-

tiți¹. Nu te juca, însă ; nu cuteza a te pune cu mine ; tremură de răzbunarea mea. Ai uitat oare că padișahul mi-a dat sabie și topuz ca să vă sfărîm oasele cînd vă veți răzvrăti ?

— Știu prea bine, măria-ta ; dar eu nu sunt răzvrătitor, ci un sârman părinte care-și apără pe unica sa fiică.

— Și care este nenorocirea de care voiești a o apăra ?

— Este aceea de a o vedea în brațele unui ciocoi mîrșav, care și-a început meseria de la lingător de talere și, mergînd din mîrșăvie în mîrșăvie, a ajuns astăzi biciul oamenilor cinstiți și al țarei întregi. Da, măria-ta, poruncește mai bine să-mi taie capul sau surghiunește-mă, ca pe atîți alți boieri pămînteni ai țarei, iar nu cere de la mine să dau de bunăvoie pe fie-mea în mîna celui neomenos, care pradă pe văduvă și pe sărac fără cea mai mică muștrare de cuget.

Caragea, cu toată furia de care era stăpînit, nu răspunse nimic la toate înfruntările ce arunca bătrînul cu atîta aprindere și curagiu asupra favoritului său ; el era om politic și nu voia să mai alarmeze din nou poporul în contra sa prin surghiunirea cutezătorului boier. Motivul ce-l îndemna și mai mult la prudență era știrile cele rele ce priimea pe toată ziua de la Constantino-pole. Astfel dar, și-ascunse cu fineța aceea proprie fanarioților și, luînd deodată un aer mai vesel, zise :

¹ Caragea, bănuind că boierii complotază în contra sa, exilă pe vornicul Constantin Bălăceanul și pe logofătul Grigorie Ghica, iar mai în urmă chiar pe banul Constantin Filipescu, carele după aceea și muri. Fotino, *Istoria*, pag. 566—567 (n.a.).

— Dacă toate cîte-mi spuseşi despre postelnicul vor fi adevărate, cată să-ţi mărturisesc că ai dreptate să-l urăşti atît de mult.

— Tot ce am spus măriei-tale este adevărat.

— Ai dovezi ?

— Aici nu încap dovezi. Ia-i huzmetul din mîină şi vei vedea cum va veni ţara întreagă cu jelbi împotriva lui.

— Voi asculta bunele sfaturi ce-mi dai ; îl voi depărta de la curte şi voi trămite oameni domneşti să cerceteze şi să despăgubească pe săracii jăfuiţi de dînsul. Iar tu, ca un boier credincios ce eşti, de astăzi înainte n-ai a te teme de nimic.

Bătrînul părăsi curtea domnească şi se îndreptă către casa sa. Dar pe cînd butca sa trecea pe uliţa Şelarilor, el întîlni pe postelnicul Andronache Tuzluc, carele, salutîndu-l pînă la pămînt, luă drumul către palatul princiar, ca să afle rezultatul strata-gemei sale.

Capitolul IV

CHERA DUDUCA

Trecuse două luni de la întrevorbirea dintre principele Caragea și barul C..., fără ca secretul ei să poată fi cunoscut curtizanilor și boierilor. Toți se întrebau despre acest secret, căci pe timpul acela, ca și totdeauna, secretele de cabinet interesau pe toți și erau comentate de curtezani în toate modurile; chiar postelnicul Andronache, favoritul lui Caragea, când era întrebat în cauza aceasta, răspundea evaziv și mai mult prin gesturi.

Se observase, însă, o mare schimbare în felul de viață al postelnicului: casa lui, care înainte de acest eveniment era frecventată numai de oamenii ce veneau să implore vreo favoare de la dînsul, devenise în urmă o casă publică, în care intrau cei mai desfrînați juni, fanarioți și români. Mesele și seratele ce dădea fanariotul apropiiau în splendoare și în bogăție pe ale lui Caragea, stăpînul său.

Cine s-a datat cît de puțin cu plăcerile vieții destrămate cunoaște prea bine că femeia joacă rolul cel mai principal într-însa: ea singură, prin fatalul ei dar fermecătoresc, poate să arunce un vâl de poezie asupra acelor plăceri mincinoase, care duc pe nesimțite pe biata junime la sărăcie, la

vestețire, la despoiere și, de multe ori, chiar la o moarte prematură.

Postelnicul Andronache se aruncă în brațele desfrinării cu o furie nedescriptibilă : un fel de pornire furioasă și nesocotită îl făcea să caute pretutindeni nu inime de iubit, ci victime ale plăcerilor sale, atrase în lațuri prin ipocrizie și prin minciuni.

Dar natura a pus amorul în inima fiecărui om. Această pasiune cerească sau infernală, care uneori ne înalță, iar alteori ne degradează, nu poate să se manifesteze cu tărie decît numai pentru un obiect oarecare. Muzica, poezia, pictura, arhitectura și, în fine, tot ce este frumos în natură place mai mult sau mai puțin fiecărui om : el, însă, nu poate să se declare cu statornicie decît pentru una din aceste arte și numai pentru dînsa va avea o afecțiune durabilă. Tot asemenea se urmează și cu pasiunile amoroase. Ochiul nostru este lacom, dorințele se manifestă în noi abia ce zărim o jună femeie plăcută : dar acest neastîmpăr nu este amorul, ci o furie, un delir momentaneu : căci pe dată ce dorința care ne-a aprins imaginațiunea se află împlinită, ne liniștim și mai adesea căutăm mijloace ca să ne desfacem de obiectul ce o aprinsese. Amorul cel adevărat, care face să palpитеze inima și înalță spiritul, nu-l putem da decît unei ființe pe care și-o alege inima noastră.

Fanariotul, deși depravat pînă la extremitate, poseda însă o scînteie de amor în inima sa și aceasta îl făcea nefericit chiar în mijlocul celor mai mari veselii.

Într-o seară el se întorcea de la Cotroceni, unde fusese trimis de stăpînul său ca să dea niște scrisori viziriale unui deli-bașă, trimis într-adîns de

sultanul ca să omoare pe Rami-paşa¹, ce se întorcea atunci din Rusia.

Orele nopţii erau înaintate ; pe cer se afla o mulţime de nori mici, cari, împinşi de vînt, aci acopereau luna şi făceau să cază pe faţa pămîntului un întunec adînc, aci iarăşi se despărţeau şi formau o mulţime de grupe care, luminate de palida lumină a lunii, prezintau privirei o panoramă fantastică şi răpitoare.

În momentele acestea postelnicul Andronache trecea pe uliţa Izvorului, călare pe un armăsar arăbesc şi însoţit de patru tufecii ; dar pe cînd cugetarea şi privirea lui erau absorbite de frumoasa panoramă a cerului, o voce încîntătoare străbătu auzul său : el se opri din cale şi ascultă cu mare atenţiune frumosul cîntic fanariotic ce începe cu cuvintele acestea :

„Ρίψον, φῶς μου νεῦμα ἱλaron!“²

a căruia melodie, plină de pasiune, fiind cîntată cu multă artă, produse în inima lui un efect extraordinar.

Încîntat de exclamaţiile amoroase de care este plină această cantilenă, se apropie de ferestrele casei din care ieşeau suavele accente şi văzu, cu destulă surpriză, o femeie jună ca de douăzeci de ani, foarte frumoasă, şezînd răsturnată pe un di-

¹ Rami-paşa luase mare parte la revoluţiunea ianice-rilor în contra lui Mustafa Bairactar şi fugise în Rusia, ca să-şi scape viaţa. Sultanul Mahmud, cunoscînd meritele acestui paşă şi relele ce putea să-i pricinuiască existenţa lui în Petersburg, îi scrisese de mai multe ori să se întoarcă în Constantinopole şi, înduplecîndu-l, îl omori împrejurul Bucureştilor, tocmai cînd se pregătea să intre în acest oraş (n.a.).

² „Rîpson, fos mu, neyma ilaron“ — „Aruncă, lumina mea, o privire blindă“ (gr.).

van de mătase și cu părul ei cel negru undulind în neorînduială. Cămașa de borangic, singurul vestmînt ce acoperea trupul ei, era atît de transparentă, încît lăsa să se vadă un piept mai alb decît marmura, o talie de nimfă. Ea ținea în mînă o tambură cu care se acompania. Ochii ei cei negri și plini de văpaie amoroase, absorbiți acum în arzătoare visări ce deșteptau în inima ei dulcele accente ale melodiei, păreau că cereau o dulce mîngiere la chinurile ce ea suferea.

Cîntul începu să devie din ce în ce mai slab ; tambura îi căzu din mîni și frumoasa jună adormi într-o poză atît de răpitoare, încît ar fi putut să piarză mințile celui mai stoic dintre filosofi.

Grecul se deșteptă din letargie și, după ce luă seama bine la pozițiunea localității, se îndreptă către curtea domnească, dete socoteală de misiunea sa și, întorcîndu-se acasă la dînsul, petrecu toată noaptea gîndindu-se la frumoasa femeie ce-l încîntase.

A doua zi se sculă foarte de dimineată și se coborî în grădină, ca să-și răcorească pieptul de flacăra ce-l ardea ; dar pe cînd se primbla cu pași repezi și cufundat în gînduri, el zări pe unul din oamenii curții sale și îl chemă la sine. Sluga, după cîteva salutări adînci, se puse dinaintea stăpînului său cu mînele la piept și înfipt în pămînt întocmai ca o statuie.

Postelnicul îl privi cu atențiune ; apoi, după ce se mai gîndi puțin, îi zise :

— Ioane, am să te întreb ceva.

— Poruncește, preamilostive cocoane, și sînt gata a răspunde.

— Cunoști tu mahalaua Izvorului ?

— O cunosc.

— Bine ?
— Foarte bine !
— Dar pe ipochimenele ce locuiesc într-însa ?
— Pe toți, milostive cocoane, pînă la cîrcumari și băcani.

— Dacă este așa, spune-mi care este cea mai frumoasă cocoană din acea mahala ?

— Sunt mai multe, milostivul meu stăpîn.

— Asta se înțelege, dară eu voi să-mi spui care este cea mai frumoasă din toate.

— Este cocoana Duduca, fiica lui Mihale Ciohodaru.

— Și unde locuiește această frumoasă cocoană ?

— Ea locuiește împreună cu tată-său în niște case boierești, peste drum de biserica Izvorului.

— Casa are două ferestre cu cafaz în fața uliței, nu este așa ?

— Întocmai precum ziceți.

— Ia spune-mi acum ceva semne despre boiul și frumusețea ei.

— Este frumoasă ca o zîină ; naltă și subțirică ; fața o are mai albă decît zăpada ; obrajii îi sunt rumeni ca două mere domnești ; are ochi mari și negri ca murele ; sprîncene negre și imbinat ; buzele ei sunt ca mărgeanul, iar dinții albi ca fildeşul ; și peste toate aceste daruri firești, cîntă din gură și din tambură întocmai ca o hanîmă de sarai.

— Bravo, Ioane, aferim ! Ai răspuns tocmai dupe dorința mea. Acum, dacă voiești să te arăți slugă credincioasă, să faci cum vei ști ca să mi-o dai în mîină și eu îți voi răsplăti osteneala cu cincizeci de malmudele.

— Să trăiești, milostive cocoane, întru mulți ani ! Și deodată cu vorba, sărută mîna stăpînului și se depărtă.

Puțin dupe acestea, postelnicul deveni posesor al acestei rare frumuseți și începu să petreacă o viață plină de dulceață în brațele amantei sale.

Să lăsăm deocamdată pe fanariotul nostru adormit pe pieptul odaliscei sale ; să nu-i răpim această fericire iluzorie, căci el peste puțin o să se deștepte într-o lume reală, plină de amăgiri și mizerii ; iar pînă atunci, noi să dăm cititorilor noștri o idee despre cocheta și ambițioasa greacă.

Această Vineră orientală, ieșită din rămășițele spulberate ale populațiunei grece din Fanar, precum odinioară strămoașa sa zeiască ieșise din spumele vînturate ale mării, avea o frumusețe perfectă, o inteligență vie și un spirit fin și iscusit. Viața cea plină de răsfățări părintești ce petrecuse în primii ani ai copilăriei sale și lipsa de educație făcuse să se dezvelească într-însa o mulțime de dorințe nepotrivite cu pozițiunea ei socială. Iubea luxul cu deosebire ; îi plăcea foarte mult viața zgomotoasă ; în fine, toată fericirea ei sta în împlinirea fără întîrziere a celor mai mici și mai extravagante capricii.

Ajungînd în floarea juneței, ea devenise un magnet care trăgea spre sine toate privirile și toate dorințele tinerilor din București. Nu era seară lăsată de Dumnezeu în care să nu se cînte sub ferestrele ei cele mai plăcute serenade. . Poetii timpului secase nesfîrșitele comori ale închipuirii lor, fără ca odele, elegiile și acrostihidele lor să găsească în inima vanitoasei femei altceva decît o stîncă de granit de care se sfărîmau poeticele lor silințe, fără să producă cel mai mic efect.

Un singur june izbuti să înmoaie inima ei de piatră, dar nu cu stihuri, nici cu cîntări, ci numai pentru că era fiul domnitorului de pe atunci. Acest nou Paris ¹, care a făcut pe mai multe Elene din București să-și lase pe Menelaii lor cu buzele înflăte, îndată ce văzu din întîmplare pe juna greacă, îi aruncă o domnească privire de basilisc, care o făcu să cază amețită la picioarele sale. Amorul acesta nu avu decît durata unui vis frumos, dar efemer, căci beizadeaua, după ce-și îndestulă capriciul său de un moment, părăsi pe juna fanariotă, lăsîndu-i chinurile unui prim amor ce o amăgise și dorul nestins al viselor de aur ce o dezmiardase în trecut.

Iată starea morală în care se afla Duduca în seara aceea, cînd o văzu pentru prima oară postelnicul și se înnebuni de dînsa.

¹ Între conchistele amoroase ale acestui frumos beizadea, dăm aci una care a făcut mare zgomot în societate. Acest june se înamorase cu o cocoană de cele mari și, orbit de această pasiune, se ducea mai în toate zilele, și încă de cîte două ori pe zi, de o vizita. Soțul acelei cocoane, nemaiputînd suferi dezonoarea, luă deciziunea extremă de a omorî pe infamul amăgitor al consoartei sale. Astfel dară, după ce luă toate precauțiunile necesare, se ascunse într-una din odăile caselor sale și îl surprinse. Beizadeaua, uitînd tot prestigiul puterii sale, sări pe fereastră și numai astfel se putu apăra de lovitura a două gloanțe îndreptate asupra-i. Principele Caragea află despre această întîmplare, dară nu luă nici o măsură în contra cutezătorului, carele, după ce goni pe femeia ce-l dezonorase, plecă la moșie și, pus în fruntea unei legiuni de arnăuți armați, aștepta cu nepăsare răzbunarea domnului Caragea.

Există și o baladă în care se explică foarte bine acest eveniment, dară expresiunile obscene ce se coprink într-însa ne opresc de a o publica (n.a.).

Amorul cel înfocat al postelnicului, pozițiunea strălucită ce avea el la curte și cheltuielile cele mari ce făcea pentru împlinirea dorințelor acestei vanitoase femei fură de ajuns ca să o facă să uite pe beizadea.

Ea trăia acum o viață foarte dulce și plăcută. Diamantele și rubinele, stofele de mătase țesute cu aur, șalurile de Persia, slugile, trăsurile, armăsarii și orice poate dori o femeie, ea le avea pe toate pe dată ce-și arăta dorința.

În primele luni ale acestei legături, sufletul Duducăi nu fu turburat de nici o pasiune contrarie amantului său ; dar aceasta nu ținu mult timp. Inima femeii, chiar de se poate ametri uneori de ambițioase aspirațiuni la mărire, la bogăție și la alte vanități atât de plăcute sexului femeiesc, dar însă ea se deșteaptă apoi cu pasiuni mai tari, mai nenfrinate. Astfel se-ntîmplă și cu frumoasa noastră eroină.

Natura a făcut din inima femeii o carte scrisă cu litere cabalistice, pe care înamorații, în vanitatea și egoismul lor, cred că o citesc și o înțeleg ; în realitate însă sunt foarte puțini aceia cari pot zice cu drept cuvînt că au descifrat acele ieroglife, de la care atîrnă mai adesea fericirea și nenorocirea oamenilor ; și acești favoriți ai soartei nu sunt totdeauna cei nobili și avuți, nici cei frumoși sau cu spirit, ci uneori cu totul din contră ; căci amorul este o ființă curioasă. S-a zis că e orb : se poate. Dar și dacă vede, trebuie să mărturisim că foarte mult îi place lucrurile bizare.

Postelnicul Andronache credea că descifrase logogriful din inima grecei ; dară se amăgea, sărmanul, căci meritul acesta era pentru moment rezervat unui june obscur, ce abia pusese piciorul pe prima treaptă a ierarhiei boierești.

Locuința în care fanariotul pusese pe amanta sa era situată în strada Caliții, care, pe timpii aceia devenise foburgul favorit al nobilei și al amplexatilor de toate gradele.

Juna greacă simțea o plăcere din cele mai mari a privi dupe fereastră pe toți trecătorii, de la veliții boieri cu bărbile albe și cu căciuli de samur, pînă la calemgii și iamacii cei cu ișlice în patru colțuri și rași pe cap chinezește.

Un june din aceștia, care sub costumul său ridicol ascundea o figură cît se poate de plăcută, văzu pe greaca noastră și se îndăura de dînsa.

Tînărul calemgiu începu să treacă noaptea pe la ferestrele femeii ce-l încîntase și să-i facă serenade acompaniate de oftări amoroase, care erau în stare să topească de compătîmire inima chiar a statuielor de marmură.

Juna greacă nu lăsă pe calemgiu să ofteze mult timp, ci se învoi cu plăcere a-i da gratis fericirea ce o vindea foarte scump postelnicului. Trebuie să adăogăm, însă, că calemgiiul era foarte înfocat și nesocotit în amorul său. Aceste două calități, funeste amorurilor clandestine, făcură pe îndăurați să cînte, să joace și să se expună în tot chipul, fără de a se gîndi că pot fi observați. Cu toate acestea ei se înșelau : zgomotul serenadelor și serbătorilor deșteptă atențiunea vecinilor și vestea merse pînă la postelnicul. Inima acestuia se aprinse de gelozie și, văzînd că acea pasiune culpabilă, în loc de a se înfrîna, creștea mereu, el veni într-o seară furios și, intrînd în camera amantei sale, sezu pe divan fără măcar să o salute.

Greaca pricepu foarte bine de unde venea agitațiunea și neobicinuita purtare a amantului ei ; dar voind a se încredința și mai bine, se prefăcu

că n-a observat nimic și, luînd un aer nevinovat și plin de grație, îl strînse în brațe și îl sărută pe frunte.

Acest fals sărutat irită și mai mult pe amantul amăgit ; el o respinse din brațele sale cu furie ; ea se prefăcu că plînge ; dar văzînd că nici prin mijlocul acesta nu poate face pe amantul ei a se explica, căzu în genuchi dinaintea lui și, cu ochii înmuiați în lacrimi mincinoase, îi zise :

— Ce ai, cocoane Andronache, de ești atît de supărat pe mine ? Spune, ce ți-am greșit ?

— Mă întrebi, nemulțumitoareo, ce mi-ai greșit ? Și ce greșeală mai mare puteai face decît aceea de a mă necinsti pe mine, postelnicul Andronache Tuzluc, favoritul lui vodă, pentru un calic de calemgîu ? Pe mine, care te-am scos din trențe și te-am făcut cocoană mare ?...

— Eu te-am necinstit !... Ți-am călcat cînstea ?

— Da !... M-ai necinstit ; toată lumea știe acea mîrșavă faptă.

— Să n-am parte de viața mea, să nu-mi ajute Maica domnului, dacă-ți voi fi călcat cînstea ! Și deodată cu aceste fraze se repezi cu o disperare prefăcută și luînd imaginea Maicei domnului o sărută cu multă devoțiune, ca să atesteze inocența ei.

— Să părăsești casa mea, muiere prefăcută ; să te duci la calicul de calemgîu, auzit-ai tu ?... Mîne dimineată să nu te găsesc aici, căci te voi omorî !

N-apucă să sfîrșească bine aceste cuvinte amenințătoare și vicleana amantă dete un chiot și căzu jos leșinată.

Postelnicul, luînd de adevărat acest leșin, pierdu furia de mai nainte și printr-un salt repede o luă

în brațe și o puse pe divan ; apoi chemă slugile și îi dăte ajutorul necesar.

Iscusita femeie rămase în această stare de letargie prefăcută pînă cînd văzu pe postelnicul plîngînd ca un copil și cerîndu-i iertare că a bănuît un moment virtutea ei ; apoi se prefăcu că se deșteaptă din leșin și, prin această ingenioasă manevră, nepoata Evei izbuti a mînca din pomul vieții fără de a pierde raiul ca străbuna sa.

Capitolul V

EDUCAȚIUNEA CIOCOIULUI

Lectorii noștri cunosc foarte bine agitațiunea în care am lăsat pe Păturică în primul capitol al acestei scrieri ; știu asemenea ambițioasele lui visuri și marea sete de bani și mărire ce îl munceau. Este datoria noastră acum să le spunem mijloacele întrebuintate de dînsul pentru realizarea acestor aspirațiuni.

Cînd acest șarpe veninat călca pragul casei fanariotului, el intra în al douăzeci și doilea an al vieții sale. Educațiunea lui intelectuală se compunea din citire și scriere în limba românească și oarecare începuturi slabe de limba greacă modernă ; știa să facă jălbi cu pilde din scriptură, pitace, volnicii, catastișe de lude și alte forme cancelarice obicinuite în timpii aceia ; mai știa, și încă foarte bine, să tortureze pe nenorociții țărani, puindu-le ouă fierbinți la subțiori și dîndu-le fum de ardei la nas, ca să le ia cea din urmă para din pungă.

Dar aceste talenturi nu-i mai serveau nimic în noua sa carieră ; el căta să se instruiască în ipocrie și intrigă și aceste două mari mijloace de par-

venire nu se dezvoltează, nici se pot perfecționa decît prin învățatură. Puiul de ciocoi simți de sineși acest adevăr și hotărî să-l puie în lucrare.

A doua zi după sosirea lui, postelnicul îl chemă la dînsul ca să-i examineze spiritul și inteligența, spre a vedea de poate face ceva dintr-însul ; iar cînd veni înainte-i, îi zise cu un ton îngînfat, dar dulce :

— Cum te numești, băiete ?

— Constandin, cocoane ; dar tată-meu îmi zicea Dinu.

— Știi ceva carte ?

— Știu să citesc și să scriu.

— Românește, nu este așa ?

— Da, blagorodnice stăpîne.

— Altceva mai știi ?

— Știu să fac împliniri de bani : am fost cu vinăriciul, cu oieritul și cu fumăritul¹.

— Așa de tînăr ?

— Da, stăpîne ; tata mă lua cu dînsul prin județ de-i ajutam la taxidărie.

— Da ceva elinica te-a învățat tată-tău ?

— De ! ce să zic, stăpîne ! ?... Mă cam pricep puțințel. Am învățat pedagoghia și eclogarion din scoarță pînă în scoarță ; dar tocmai cînd era să-n-

¹ Vinăriciul, oieritul și fumăritul erau dăjdii indirecte, ce plăteau particularii către stat ; sub nume de vinărici domnesc, era dator fiecare stăpîn de vie să dea din zece vedre una, afară de privilegiați și scutiți cu hrisoave domnești. Oieritul era o dajdie pentru care se plătea de fiecare vită mare și mică cîte cincisprezece parale ; fumăritul **asemenea** era o dajdie, ce plăteau stăpînii de pivnițe și circiumi. Aceste dăjdii se vindeau la particulari și ei le adunau prin oamenii lor numiți taxidari (n.a.).

cep la gramatichi, m-a trămis tata la înălțimea-voastră !

Fanariotului îi plăcu naivitatea ciocoiului, iar mai cu seamă pompoasele titluri ce-i da cu atita prodigialitate : și avea dreptate, căci nu este om căruia să nu-i placă un titlu pe care nu-l are și nu-l merită, dar la care aspiră foarte mult. El zimbi cu bunătațe și zise ciocoiului :

— Să știi, băiete, că de astăzi înainte am să te iau subț îngrijirea mea. O să te dau la școala domnească să înveți carte grecească multă, ca să te procopsești, să te faci om. Slujba ce ai să-mi faci este aceasta : dimineața să vii să mă freci la picioare, să-mi ajuți să mă îmbrac, să-mi dai de spălat, să-mi aduci dulceață, cafea și ciubuc ; iar dupe aceea să te duci la școală să înveți. Ai auzit ?... Ai, du-te acum de-ți caută de treabă !

Din ziua aceea Păturică se puse pe învățatură cu o silință extraordinară și, în mai puțin de doi ani, învăță limba grecească ca un sofologiotatos ; dar el nu se mulțumea numai cu atita. Ce-i folosea lui cunoștința unei limbi moarte și a literaturii ei, atit de antipatică caracterului și intențiunelor sale ?

„Omer, Pindar, Sofocle, Euripide, Anacreon, Safo etc. sunt buni pentru femei și oameni afe-meiați, zicea ciocoiul în sine cu dispreț. Mie-mi trebuiesc cărți care să-mi subțieze mintea, să mă învețe mijlocul de a mă rădica la mărire. Plutarh îmi vine la socoteală, *Comentariile* lui Cezar, *Istoria omenirei*, viețile marilor bărbați din veacurile trecute și acelea în care trăim — iată cărți pe care, citindu-le, cineva poate să zică cu cuget împăcat că nu și-a pierdut timpul în zadar.“

Cu asemenea reflecțiuni intră el în casa unde își avea fanariotul biblioteca ¹ și alege tot ce găsi într-însa mai bun. Între alte cărți găsi un tractat de fiziologie și operele lui Machiavel, pe care le ceti și le studie cu mare băgare de seama ; în fine, făcu tot ce putu spre a deveni perfect în arta ipocriziei și a perfidiei.

Se zice că voința tare și statornică învinge toate obstacolele. Nu ne putem pronunța asupra acestei maxime : zicem numai că Păturică ar fi fost în stare să dea contemporanilor săi o dovadă strălucită că ea se realizează câteodată. Picătura găurește piatra, zice un alt proverb. Se poate și nu se poate ; acela însă care realizează acest proverb este un om mare în felul său.

Păturică era în adevăr un om extraordinar. El își luase hotărîrea de a deveni om mare și nici un obstacol nu putea să-l abată de la această idee fixă. Ca slugă, era dator să lucreze mai multe ore pe zi și a se supune la toate slugile cele mai vechi decît dînsul ; ca ambițios, căta să învețe carte multă, precum îi zisese fanariotul, și să se silească a înlătura toate obstacolele ce întîmpina în calea

¹ Pe acei timpi, ca și în zilele noastre, bibliotecile erau la modă ; toți junii muclelefi și spudaxiți aveau cîte o bibliotecă formată din cele mai bune cărți ale timpului, pe care nu le citea niciodată. Bibliomania era atît de întinsă, încît mulți din cei aprinși de această patimă, nevoind să sacrifice bani și timp, chemau cîte un pictor meșter și le zugrăvea prin saloane și prin camerile de studiu cîte o bibliotecă de minune, în care se găsea tot ce ne-a lăsat mai sublim gîndirea omenească, de la creațiune și pînă în timpii lui Caragea. Judecînd între oamenii care au biblioteci și nu le citesc și între cei care le au numai zugrăvite, eu cred mai cu minte pe cei din urmă (n.a.).

ambitiunei sale. Cum putu dar să învingă atîtea greutăți și să iasă triumfător ? .

Iată modul ce întrebuiță : Cînd se crăpă de ziuă, Păturică se afla lîngă ușa postelnicului, stînd în picioare spre a împlini cu exactitate ordinele stăpînului său. Pe dată ce fanariotul se deștepta, el intra în casă, îl freca pe picioare, îl ajuta să se îmbrace, îi da de spălat, îi aducea dulceață, cafea și ciubuc. Toate aceste mici servicii le executa cu cea mai mare iuțeală, grație și cu un fel de afecțiune ce făcea pe fanariot să-l creadă de cel mai credincios și devotat dintre servitorii săi.

Dupe ce pleca boierul la curte, se ducea la vătăful și-i făcea o mulțime de lingușiri ; apoi, dupe ce-și spăla feligenele de cafea și curăța bine ciubucile, se închidea în camera sa și se da cu totul la citire și la meditațiuni, petrecîndu-și astfel timpul pînă la ora prînzului, cînd, după obiceiul său, se așeza pe treptele scării de la intrarea casei, cu cîte o carte în mînă și sta acolo pînă ce venea stăpînul său ; iar după aceea, cînd ședea la masă, el își lua locul printre servitori și se silea să întreacă pe toți în zel și activitate.

Osebit de aceasta, el se purta cu mare amabilitate către toți servitorii casei, fără excepțiune ; îi ajuta la lucrările lor și le împlinea dorințele, puindu-se mijlocitor între dînsii și vătăful de curte.

Această purtare făcu pe Păturică să fie iubit și adorat de toate slugile, afară numai de vătăful curții, care, înțelegînd foarte bine gîndurile lui, se prefăcea că nu bagă de seamă nimic și-l spiona în tăcere.

În timpul acesta se întîmplă cearta postelnicului cu amanta sa, pe care credem că n-a uitat-o lectorii noștri. Fanariotul se afla coprins de o mare

iritație ; nu știa, nenorocitul, de urma să crează cele ce se vorbeau despre amanta sa, sau jurămintele și istericalele prin care ea își proba inocența. Bietul om o iubea foarte mult și, pentru mai marea lui nenorocire, era gelos ca un turc. Astfel dar, după multă chibzuire și reflecțiune, se decise a o pune sub privegherea unui Argus. Măsură nu era rea, dar prezinta mari dificultăți în privința alegerii unui individ care să împlinească acest important serviciu. Prima idee ce i se înfățișă fu de a o pune sub privegherea unei femei bătrîne; dar dupe ce mai medită cîtva timp, el zise în sineși, încruntîndu-și sprîncenile : „Muierile cele bătrîne se corump foarte lesne“. Se gîndi să aducă un eunuc din Constantinopole, dar lepădă și această idee, căci știa din încercare cît prețuiește și credința eunucilor.

Obosit, în fine, de a căuta și a nu găsi vindecarea grijei ce-l muncea, se lăsă pe sofa oftînd din băierile inimei ; dar după ce se mai gîndi un minut, se sculă cu repeziciune și bătu în palme.

La acest semn de chemare, întrebuintat foarte mult pe acei timpi, ușa se deschise și intră Păturică cu ochii plecați în jos și cu fața mai umilită decît a unui călugăr.

Fanariotul îl privi cu mulțămirea ce simte tot omul cînd găsește aceea ce a căutat ; apoi zise :

— Apropie-te, Dinicule, că am să-ți vorbesc !

— Poruncește, stăpîne ! zise prefăcutul ciocoi, înaintînd către stăpînul său cu mînele puse pe piept și cu ochii plecați către pămînt.

— Ia spune-mi, Dinicule, cum trăiești tu în curtea mea ? Te mulțumești de bucatele cu care te hrănesc și de hainele cu care te îmbrac ?

— Foarte bine, stăpîne ; nu sînt vrednic să mulțămesc lui Dumnezeu pentru marea bunătate ce ai arătat și arăți cu mine !

— Ia spune-mi acum, mă iubești tu pe mine ?

— Te iubesc, stăpîne, mai mult decît pe tată-meu.

Fanariotul surise cu îngînfare : apoi, dupe ce-și răsuci de cîteva ori negrele sale mustăți, zise :

— Ascultă, Dinicule. Am să-ți încredințez una din cele mai mari taine ale sufletului meu : bagă însă de seamă să mă slujești cu dreptate, căci într-alt chip nu numai că vei pierde nădejdea de procopseala ta, la care mă gîndesc de atîta vreme, dar te voi și pedepsi fără milă.

— Îți jur, stăpîne, să te slujesc cu credință la orice-mi vei porunci.

— Ei bine, Dinule, ascultă. Cunoști tu pe Duduca ?

— Nu o cunosc, stăpîne.

— Cum se poate să nu cunoști tu pe țiitoarea mea ?

— În adevăr, stăpîne, nu o cunosc.

— Asta nu face nimic. Duduca este o fată foarte frumoasă, pe care o iubesc pînă la nebunie și, fiindcă o fată ca dînsa poate să placă și altora, m-am gîndit că n-ar fi rău a o pune sub priveghearea unui om credincios. Ai, ce zici tu ? Bine m-am gîndit ?

— Foarte bine, stăpîne. Paza bună trece primejdia cea rea, zice parimia.

— Deși Duduca mea este foarte înțeleaptă și n-am simțit pînă acum nimic despre dînsa...

— Așa este, blagorodnice stăpîne, ai dreptate.

— Dar pentru mai mare siguranță te-am ales pe tine, ca să o păzești.

— Când este vorba să te slujesc pe domnia-ta, stăpîne, sunt gata a trece chiar prin foc ; spune-mi numai ce am să fac și vei vedea.

— Aferim, Dinicule, aferim, să trăiești, copilul meu ; cine slujește cu zilos pe stăpînul său, pe acela nu-l părăsește Dumnezeu. Duduca mi-a zis că-i trebuie un fecior ; cată dar să te muți cu locuința la dînsa și să treci în fața ei ca o slugă credincioasă ; să o ascuți la orice-ți va porunci, să te prefaci că nu bagi de seamă nimic, că nu vezi și nu auzi nimic și să vii în toate zilele la mine să-mi spui tot ce se va petrece în casa ei, fără să treci cu vederea cel mai mic lucru.

— Voi urma întocmai poruncilor blagorodniciei-tale și mă voi sili cît voi putea ca să mă fac vrednic de încrederea ce ai în mine.

— Să trăiești, copilul meu ! Și, deodată cu vorba, băgă mîna în buzunarul anteriorului și, scoțînd cincizeci de rubiele, zise : Ține, Dinicule, și să fii cuminte, mă înțelegi tu ?

Păturică, ca ciocoi fin ce era, îngenunche dinaintea fanariotului, îi sărută mîna cu cea mai mare umilintă și făcu să cază din ochii săi de șarpe două lacrimi de acelea ce în aparență arată o inimă plină de recunoștință, dar în realitate nu sunt decît plînsul crocodilului prin care amăgește victima sa.

După această scenă de tartufism jucată cu atîta măiestrie, ciocoiul părăsi camera stăpînului său și intră într-a sa.

Liber acum de povara simulării, începu a se preîmbla prin cameră cu pași rari și precipitați. Trăsurile feței sale luară un aspect straniu, ce lăsa să se zărească uneori expresia unei nespuse bucurii de a-și vedea împlinite dorințele sale de

atîta timp ; cîteodată un nor de neîncredere în viitor schimba într-o clipă fața fizionomiei sale ; apoi iar cădea într-un fel de apatie, din care trecea cu iuțeală la o fieroasă și amenințătoare veselie.

Această criză morală ținu cîteva momente, iar dupe aceea fizionomia ciocoiului se luminează și, cu liniștea ce-i redase încrederea în sine și în dibăcia sa, el exclamă cu bucurie : „Iată-mă, în sfîrșit, ajuns la ținta dorințelor mele ! Am în mîni pe țitoarea grecului, patima lui cea mai de căpetenie : în sfîrșit, am cheia acelui strălucit viitor pe care-l visez de atîta timp. Ce fericire, ce neprețuită fericire... Aceasta este o cheie cu care cineva deschide chiar porțile raiului... Și de ce nu?... Eva a scos pe Adam din rai, ca să dea prilej altei femei a i-l deschide mai în urmă. O femeie a făcut pe greci, dupe cum zic cărțile, să se bată zece ani de-a rîndul. Favoritele din harem țin în mînă soarta împărăției turcești : chiar aici, la noi, vedem pe domniță întorcînd curtea și țara întregă dupe plăcerea ei și, dacă ea a făcut pe stăpînul meu din cîhodar postelnic mare și cămăraș, de ce oare Duduca să nu facă din mine un om puternic, fericit?... Pildele nu ne lipsesc. Cîți au fost ca mine, ba încă și mai rău decît mine, căci, slavă domnului, nu sunt țigan, și cu toate acestea, prin muieri și alte marafeturi ciocoiești, chiar și țigani au ajuns azi la noi în protipendada, încît n-ai încotro să te întorci de postelnici, logofeți și vistieri. Prinde inimă, dragul meu Păturică ! Mîne vei pune ișlicul în cap, și, de va vrea Dumnezeu cu tine, nu va trece mult și vei avea moșii, țigani și averi nenumărate, și vie atunci cineva să-ți ceară socoteala despre mijloacele prin care ai dobîndit toate acestea ! Vie, de va putea !“

Pe cînd Păturică își crea în imaginația sa aceste realizabile visuri, ușa camerei sale se deschise și intră un țigan înlăuntru.

— Ce cauți aici, cioară ? zise ciocoiul supărat.

— Mă iartă, logofete Dinule, dar am venit să-ți dau o carte de la băbaca dumitale.

— Ad-o-ncoace, cioară, și piei din ochii mei.

Țiganul se retrase, și Dinu Păturică, deschizînd scrisoarea, citi cele următoare :

„Cu părintească dragoste mă închin dumitale, preaiubitul meu fiu !

Iată doi ani în cap de cînd te-am dat pe pricopseală la postelnicul și nu văz nici un spor de la tine ; aceasta mă pune în mare aporie. Se vede că tu, în loc să te silești a ieși la obraze, îmbli haimana pe poduri cu derbedeii. Bagă-ți mințile în cap, măi băiete, vezi că eu sunt bătrîn și sărac, să n-ai la mine nici o nădejde. Cum îți vei așterne, așa vei dormi, auzitu-m-ai ? Scrisoarea ce-ți empericlisesc este către dumnealui, postelnicul ; să i-o dai negreșit, căci într-însa îi vorbesc pentru tine și îl rog să te puie în vreun mansup.

*Al tău preadoritor părinte,
treti logofăt Ghinea Păturică ot Bucov sud Saac
1816, mai 17^a*

După ce Păturică citi această scrisoare, scoase călimările de la brîu, se așează pe un scăunel și, puind piciorul drept peste cel stîng, scrise răspunsul acesta :

„Cu fiiască plecăciune !

Părinteasca dumitale scrisoare de la 17 zile ale lunei lui mai am primit-o cu nespūsă veselie și m-am bucurat din rărunchi că te afli sănătos, căci eu, din mila cerescului părinte, mă aflu întru toată întregimea sănătății. Bucu-

ră-te, taică și iarăși bucură-te, căci, deși am slujit doi ani la postelnicul pe îmbrăcăminte și mîncare și mi-am plecat capul la toți calicii fără osebire, dar acum, slavă domnului, am pus mîna pe pîne și pe cuțit. Am oprit roata norocului ; n-am să mă mai tem de nimic !

Postelnicul m-a ales sîfetic de taină al său și pe negîndite mi-a încredințat o taină prin care în puțin timp poți să ajung om mare. Atît deocamdată : îți voi mai scrie !

*Preaplecat și dorit al domnii-tale fiu,
Dînu Păturică"*

După ce plicui și pecetlui această scrisoare, chemă de afară pe țigan, i-o dete în mînă și-i zise :

— Du această carte la postelnicie și spune să o trîmîță la Bucov, fără cea mai mică zăbavă, ai auzit ?

Țiganul dispăru cu iuțeala vîntului, iar ciocoiul se lăsă pe pat și adormi, gîndindu-se la exploatarea minei sale.

Capitolul VI

IPOCRIȚII ÎN LUPTĂ

A doua zi după întrevorbirea confidențială dintre postelnicul Andronache și Dinul Păturică, acest din urmă străbătea strada Caliții cufundat în meditațiuni serioase. Preocupațiunea lui era atât de mare, încît de multe ori se lovea piept în piept cu trecătorii după drum ; dar pe cînd se afla în dreptul caselor lui armaș M... fu atras de sunetul cel nazal și ascuțit al unei voci ce striga :

— Dinule ! he, he, Dinule ! ia fă-te încoace, strengarule ; unde ai plecat așa de dimineață ?

Păturică, deșteptat din asopismul în care se afla, se uită în toate părțile și, văzînd la poarta acelor case un omuleț cu statura scurtă și groasă, cu fața rotundă întocmai ca o lună plină desemnată pe păreți, cu ochi mici ca de tătar, cu nasul turtit și cu gura largă armată cu niște dinți mici stricați, recunoscî într-însul pe Niculăuță, vataful de curte al armașului, carele, mai norocit decît dînsul, începuse de mult timp a zecuii averile stăpînului și acum nu aștepta decît rangul de vtorî vistier, drept plata ostenelilor sale, și supranumele de „bucucci boier“, pentru multele șiretlicuri și încurcături ce făcea.

Păturică trecu drumul și salută pe îngîmfatul vătaf cu o închinăciune pînă la pămînt.

— Ce mai veste-poveste, Dinule ? întrebă vătaful, mîndru de pozițiunea sa.

— Nimic nou, nene Niculăiță !

— Unde te duceai așa iute și cu capul între urechi ?

— La cocoana Duduca.

— A ! a ! înțeleg, la țiiitoarea stăpînă-tău. Și ce ai să faci acolo așa de dimineată ?

— Îi duc un răvaș.

— Din partea cui ?

— Dintr-a stăpînului meu.

— Dar ce, s-a împăcat cu dînsa ?

— Trebuie mai întîi să știu de au fost certați.

— Va să zică nu știi nimic ?... Prostule !

— Nimic de tot, adaoase Păturică cu o privire malițioasă.

— Află dar de la mine că ei au fost certați foarte rău.

— Și de ce, nene Niculăiță ?

— Auzi acolo, de ce ! Fiindcă diavolița de greacă vrea să ție doi pepeni într-o mînă, adecă este amorezată după un calemgiu de la vistierie.

— Aș ! Nu crez !

— Crede ce-ți spui eu. Postelnicul Andronache a aflat acest amor tainic și s-a certat cu dînsa furcă.

— Poate, dar ia spune-mi, cine este acest calemgiu ?

— Este fiul lui căpitan Gheorghe Basma de la dorobănție.

— Ce fel de om este acela ?

— Este un băiat de douăzeci și doi pînă la douăzeci și cinci de ani, frumos, gîngăș și subțirel, pare că-i tras printr-un inel.

— O fi iubind-o, mă nene Niculae ? Ai, ce zici ?

— Mi se pare că da, fiindcă nu înțeleg cum ar putea să facă atâtea comedii dacă n-ar iubi-o.

— Și ce comedii face ? întrebă Păturică cu nerăbdare.

— Trece cu lăutari pe la miezul nopții, se oprește dinaintea ferestrelor ei, oftează, cîntă și celelalte.

— Numai atît ?

— Ba și ceva mai mult : sare prin grădina Mitropoliei, dintr-însa trece într-a grecei, d-acolo intră în curte și se ascunde într-o claie de fin pînă pleacă postelnicul ; iar după aceea se duce de-i ține locul lingă frumoasa greacă, cu alte cuvinte fericitul calemgîu se bucură fără nici o cheltuială de femeia pentru care stăpînu-tău varsă atîta aur și argint.

— Ești bine încredințat despre aceasta ?

— Mai bine nu se poate : omul care mi-a spus această taină este atît de credincios, încît aș putea să jur în biserică pentru dînsul. Dar, ia spune-mi, de ce-mi faci atîtea întrebări asupra acestei pricini ? Oare voiești s-o prinzi și să te arăți cu slujbă înaintea stăpînului tău ? Să nu faci această nerozie, căci o să te căiești foarte mult.

— Și de ce să nu-i dau pe față această neagră vînzare ? adăogă Dinu, cu oarecare aprindere prefăcută.

— Voiești să afli pricina pentru care te opresc ?

— Da, căci eu iubesc pe stăpînul meu și nu voiesc să-l văz înșelat de o femeie desfrînată și fățarnică.

— Ești prost, băiete ! Tu nu știi ce va să zică patima dragostei. Ascultă : tu o să te duci la stăpînu-tău și o să-i spui că greaca îl înșeală, nu este

aşa ? El deocamdată o să te crează, o să-ţi zică : „Aferim, Dinule !” ba încă poate să-ţi dea şi un bunicel bacşiş ; dar după aceea o să se ducă la greacă, o să se certe cu dînsa, o s-o sperie c-o goneşte din casă şi celelalte. Ea, ca să-l încredinţeze că e nevinovată, o să înceapă să plîngă, o să-şi smulgă părul din cap, o să jure pe tot ce are mai sfînt ; în cele după urmă o să se prefacă că leşină şi atunci stăpînul tău, ca un fermecat ce este, o să se împace cu dînsa.

— Atît mai rău pentru dînsul !

— Zi mai bine că pentru tine o să fie rău, nerodule !

— De ce ?

— Fiindcă pe dată ce se vor împăca, greaca o să întrebuiţeze toate mijloacele ca să afle pe pîrîtorul ei.

— Dar stăpînă-meu n-o să-i spuie.

— Ți-ai găsit ! Ba o să-i spuie, şi încă chiar fără voia lui, căci astfel merg treburile dragostei. He ! he ! băiete. Tu eşti un copil de ieri-d-alaltăieri, nu ştii nimic. Ascultă-mă pe mine că sunt lup bătrîn, am dat cu capul de pragul de sus şi am văzut pe cel de jos. Cînd bărbatul şi femeia se iubesc şi țin în dreptate, viaţa lor curge dulce, întocmai ca apele unui pîriu liniştit : dar cînd muiera începe să calce strîmb şi o simte bărbatul, inima lui arde, ştii, ca peştele pe cărbuni. Ziua şi noaptea se gîndeşte tot la necredinţa muierii ; aci se ceartă cu dînsa şi o lasă, aci iarăşi se împacă şi am băgat de seamă că, la asemenea împăciuri, omul face mai multe jertfe pentru o femeie netrebnică, decît pentru una cinstită. Astfel, dar, greaca o să ceară de la stăpînă-tău, ca dar pentru împăcăciune, depărtarea ta din slujba lui

și poate chiar o falangă bunicică dată dinaintea porții caselor ei, ca să te înveți minte a nu mai băga zizăanii între dînsa și postelnicul.

— Ai dreptate: dar ia spune-mi, ce trebuie să fac ?

— Să închizi ochii și să-ți cauți de treabă, ca un băiat cinstit ce ești, și vei vedea cît de mult o să te iubească amîndoi ; iară trebșoarele tale o să-ți meargă de minune.

Dinu Păturică salută pe mentorul său și plecă înainte, mulțumit de povețele lui, căci găsise într-însele o complectă aprobare a politicei sale. Ajungînd la casele Duducăi, el intră pe porțița cea mică, sui scara și se puse jos, în pridvor, pe un pat de scînduri acoperit cu un chilim de Tărigrad.

Era pe la orele nouă de dimineată : greaca se sculase și se dusesse la oglindă, ca să-și puie în regulă grațiile maltratate de voluptoasele plăceri ale nopții trecute și să mai adaoge cîteva frumuseți artificiale, ca să dea mai mult interes celor firești.

Toaleta femeilor cochete din zilele noastre, deși a devenit o îndeletnicire foarte grea și împovăraătoare pentru biete slujitoare din cauza nenumăratelor forme și feluri de pieptănări, de spălături, de limpeziri cu ape aromatice și chimice pentru lustruirea, dregerea și împrospătarea pielei obrazului și alte nenumărate nimicuri femeiești, cu toate acestea ea rămîne o jucărie de nimic în comparație cu toaleta elegantelor din timpii domnilor fanarioți.

Chera Duduca, deși se afla în anii cei mai frumoși ai vîrstei femeiești, dar destrămata viață ce petrecea o făcuse să alerge foarte de timpuriu la

ajutorul grațiilor împrumutate. Astfel dar toaleta ei din toate zilele se compunea dintr-un șir de torture la care ea se supunea cu cea mai mare resignațiune, numai ca să-și conserve acea frumusețe care făcea pe postelnicul să depuie la picioarele ei toate jafurile câte le storcea din biata țară și pe frumosul calemgiu a o numi „cheruvimul său“ și a o iubi cu o ardoare egală amorului ce ea avea către dînsul.

În toate nopțile, după ce expedia pe amîndoi adoratorii ei, se ungea pe obraz cu alifie vînată; dimineța se ștergea cu albuș de ou, se aburea cu cărămizi încălzite în foc și stropite cu apă de salcîm, apoi se spăla cu apă de pelin. Acestea le făcea ca să întindă pielea obrazului și să dispară zbîrciturile; apoi se ștergea cu un burete muiat în apă de castraveți, ca să scoată petele, și se spoia cu dres, ca să dea pielii o culoare mai albă.

După toate aceste operațiuni, care n-aveau alt scop decît a albi, a întinde și a întineri pielea obrazului, veneau rumeneala cea mincinoasă cu care își colora obrazii și buzele, gogoșile de ristic arse cu care își înnegrea sprîncenele și plasturile cele negre cu care își făcea murse sau benghiuri false.

După ce greaca își săvîrși acea toaletă complicată și se mai întoarse de cîteva ori pe dinaintea oglindei, zîmbind și gesticulînd, ca să se asigure dacă e de ajuns de grațioasă, dete ordin să introducă în camera sa pe mesagerul postelnicului.

O țigancă frumușică se arată în ușa sălei și făcu semn lui Păturică să între înlăuntru. El intră și dete scrisoarea, apoi, trăgîndu-se înapoi către ușă, se strînse la piept și luă o pozițiune atît de umilită și plină de smerenie, încît ar fi putut să amă-

gească pe orișicine. Dar chera Duduca, care era personificarea fineței și a vicleșugului femeiesc, pricepu fățărnicia chiar sub acel vâl de prostatică modestie.

Ea citi scrisoarea pînă la un loc, fără să lase a se zări pe figura-i vreun semn de surpriză bună sau rea : dar cînd ajunse la partea aceea prin care postelnicul îi recomanda pe acel nou Argus învestmîntat cu anteriu și giubea, ea își aruncă fără voie ochii asupra ciociului și, întocmai ca vulpea ce vede și simte cursa întinsă, zîmbi cu amărăciune și își continuă lectura pînă la sfîrșit. După aceea sărută scrisoarea și, băgînd-o în sîn, se puse a examina cu mai multă atențiune figura lui Dinul Păturică, care, deși în acele momente de prefăcătorie exprima un fel de nevinovăție amestecată cu stupiditate, dar tot lăsa a se străvedea îndestule vicie, dintre care cele mai principale era răutatea și lășitatea.

Am zis că greaca era vicleană ca o vulpe : ca să dovedim însă cît de adîncă și pătrunzătoare era finețea spiritului ei, cată să arătăm că cu toată arta ce puse Păturică în lucrare spre a face să dispară din trăsurile feței sale întunecoasele intențiuni și aspirații ce-i rodeau inima, nu numai că nu putu să o amăgească, dar o făcu chiar să înțeleagă și mai bine cu cine are-a face.

Trecură cîteva momente în care acești doi actori se priveau unul pe altul, fără să pronunțe o vorbă măcar. Această tăcere scrutătoare semăna foarte mult cu liniștea aparentă a două fiare ce stau de se observă cu o prefăcută nepăsare mai nainte de a sări cu asalt una asupra alteia.

În fine, greaca hotărî să dea asaltul : ea începu de la una din cele mai mari slăbiciuni ale ciocoiilor, adică de la mîndrie.

— Ei bine, logofete Dinule — îi zise ea cu un zîmbet dispreţuitor — cilibi Andronache îmi scrie că de astăzi înainte ai să fii unul dintre slugile casei mele.

— Mă bucur din toată inima, milostiva mea stăpînă.

— O fi precum zici, dar, uite, te văz îmbrăcat bine, cu giubea, cu anterior, cu fermenă, cu papuci galbeni şi cu fes de Tarigrad ; pare că eşti scos din cutie şi asta nu-mi prea place. Să lepezi aceste haine boiereşti şi să te îmbraci cu haine de fecior prost.

— Voi face după plăcerea domniii-tale, milostivă cocoană !

— Da, negreşit, căci o să te trămiţ cu coşniţa în tîrg şi nu voi ca pazarghideanul meu să poarte ceacşiri şi işlic !

— Voi face orice-mi vei porunci, milostivo !

— Asta o crez, căci la din împotrivă voi întrebuiţa gîrbaciul, pe care-l vei fi văzut poate atîrnat deasupra uşii sacnasiului ¹.

— Mă voi supune în tăcere la orice va găsi cu cale milostivirea ta.

Greaca, văzînd marea ipocrizie şi falsa resignaţiune cu care ciocoiul priimea aceste lovituri groaznice, se spăimîntă, dar nu disperă.

— Aşa precum îţi zic — răspunse ea — o să te pui să tai ceapă la bucătărie, să speli vasele, să tai

¹ Sacnasiu se numea o cameră mică, situată în fundul sălii şi împodobită cu pat şi perne, unde aşteptau cei ce veneau cu trebuinţe, pînă ce îi priimea boierii în casă (n.a.).

l-mnc, să aduci apă cu sacaua de la Filaret și alte mărunțișuri de felul acesta.

— Prea bine, stăpîna mea ; le voi face toate acestea, ba încă și mai multe, numai ca să te văd mulțumită.

— Vei ședea toată ziua în pridvor cu capul gol, ca să împlinești poruncile mele, căci la din împotrivă îți voi pune coarne, te voi unge cu miere și te voi lega de stîlpul porții, ca să te mănînce muștele și să rîză lumea de tine... Ai înțeles ?

— Am înțeles, milostiva mea, și sînt gata a suferi și mai mari pedepse decît acestea, fără a mă plînge, căci stăpîna-meu te iubește și eu trebuie să sufer orice mi s-ar întîmpla dupe urma domniile-sale.

„Peste putință !“ zise greaca în sine, disperată de singele rece al ciocoiului. Și avea dreptate, căci toate săgețile vicleșugului ei se timpisera în inima de piatră a ciocoiului. Prima idee ce-i veni în minte fu de a rupe legăturile de amor ce avea cu calemgiul, singurul mijloc de a se pune în siguranță despre spionagiul lui Păturică : pe dată însă ce se gîndi la dulcele momente ce petrecuse și încă petrecea cu acel june frumos, singele i se concentră în inimă și fața i se îngălbeni ca ceara. Să ție pe amant, ciocoiul ar fi trădat-o negreșit și ar fi pierdut pe postelnicul Andronache, care o îngrijea ca pe o domniță.

Aceste două idei deveniseră în acel moment Scila și Caribda¹ pentru greaca noastră. Dar arsenalul vicleniilor femeiești este foarte mare : ajunge numai să știe cineva să caute într-însul și desigur

¹ *A fi între Scila și Caribda* — a fi între două pericole greu de evitat (Caribda — prăpastie pe țărmul Siciliei ; Scila — stîncă pe țărmul Italiei în fața Caribdei).

va găsi cîte ceva pentru orice împrejurare. Greaca căută și găsi în adevăr mijlocul de a scăpa din toate cu față curată. La această fericire negîndită fruntea ei se luminează, trăsurile obrazului său luază un aer dulce și zîmbitor. Atunci, privind pe Dinul cu dulceață, îi zise :

— Ia spune-mi, Dinule dragă, cum ți s-a părut purtarea mea către tine ? Nu este așa că sînt o nebună ? Auzi acolo ! Să sperie cineva atît de mult pe un flăcăiaș așa de frumos și muchelef ! Să n-ai grijă de nimica ; o să trăiești în casa mea ca la pieptul maicei tale ; tot ce ți-am zis n-a fost decît glume. Ai, de ! fii mai cu inimă.

Dinul năbuși în mica sa inimă bucuria acestui mare triumf și, apropiindu-se de greacă cu o sfiială prefăcută, făcu mătanie și-i sărută mîna ; apoi își luă ziua bună și se duse.

Capitolul VII

FINĂ NU FACI FOC, FUM NU IESE

Două săptămîni în urma acelor descrise în capitolul precedent, într-o noapte răcoroasă de primăvară, postelnicul Andronache ieșea de la amoreaza sa cu ciubucul aprins și cu sluga după dinsul, care ținea într-o mină o chisea de șal plină cu tutun, iar în cealaltă o păreche de papuci galbeni. Trăsurile feței postelnicului, deși puțin cam descompuse, arătau acum o mulțumire pacinică și lipsită de griji ce muncise pe bietul fanariot cu vreo cîtva timp mai nainte.

Într-o ulicioară întunecoasă ce duce în mahalaua Dudescului, sta de mai multe ore o butcă elegantă cu doi armăsari. Cînd boierul se apropie de aceea uliță, sluga alergă către locul unde sta ascunsă trăsura și strigă :

— Trage, Ioniță !

Fanariotul se sui în trăsura și ciocoiul în coadă, strigînd cu voce tare :

— Acasă !

Rog pe bunii noștri lectori să lase pe postelnicul a dormi în pace pe sofaua sa, căci are mare necesitate de somn, ca nu cumva să-și piarză, deștept, iluziile fericirii sale, iar noi să ne întoarcem iarăși

pe strada Caliței, ca să observăm ce se petrece în casa amantei sale.

Era o noapte frumoasă, o noapte tocmai bună pentru amoruri romantice. Frumos este, în ade-văr, amorul de inimă, căci el ne procură momente de o fericire sublimă. Cîte simțiri încîntătoare nu încearcă un amant cînd, pentru întia dată, surprinde surîsul dorit al femeii ce el iubește ! Cît de-nfocate sînt palpitațiile inimei sale, cînd el depune primul sărutat pe buzele ei arzătoare ; apoi cîte încîntări nu mai culege el, din treacăt, în dulcea viață a amorului, cînd, într-o adunare sau la un bal, îi vine din timp în timp cîte un semn de dulce suvenire făcut cu o grațioasă sfială sau o privire plină de dezmiardare aruncată pe furiș și care îi zise în limba cea misterioasă a inimei : „Te iubesc... te iubesc... din tot sufletul !...”

Dar amorul este o medalie cu două fețe. Să întoarcem acum medalia pe partea cea opusă.

Ce ziceți domnia-voastră despre acele amoruri zgomotoase, care încep prin serenade de lăutari și uneori de bande militare însoțite de tobe și cu tipsii, întocmai ca la grădina lui Giafer, și care se termină prin păruieli în clasele de jos și prin ceva mai rău în cele de sus ? Ce crimă au săvîrșit pacinicii locuitori ai vecinătății, ca să fie deștep-țați din somn în strigările birjarilor și oftările cele monotone și ascuțite ale amorezilor vulgari, mai indiscreți decît pisicile ; căci aceste dobitoace sentimentale miorlăiesc și ele o lună pe fiecare an și apoi ne lasă în pace, în vreme ce pisoii cei cu două picioare nu numai că miorlăie neîncetat, dar, neavînd destulă încredere în seducțiile voci lor, mai iau și pe alții de le ajută. Dar răul prin rău se pierde, zice un vechi proverb.

Asemenea oameni neșocotiți, care pun întristarea și disperarea în inimile bieților consorți și părinți, își iau mai adesea plata nelegiuirii lor prin trădarea ce le face femeile corupte de dînșii ; căci femeia care a avut curagiul să calce jurămintele făcute înaintea altarului și juna fată care a dezonorat perii cei albi ai părinților ei pentru vorbe dulci ale unui amant aprins de o patimă ilicită, ce preț vor pune oare pe niște angajamente trecătoare, dictate mai totdeauna de capriciu și prea rar de inimă ?

O, juni ! dacă ați ști voi unde vă duc aceste amoruri nesocotite, poate c-ați fi mai scumpi în răsipirea iluziunilor juneței voastre ! Voi nu știți cu ce monedă vă plătește femeia care a primit să-i sacrificați anii voștri cei mai frumoși, timpul, averea și chiar onoarea voastră. Voi nu știți că acea ființă pe care voi o credeți îngerul vostru, scăparea și dezmierdarea inimei voastre, aceea este în stare a vă trăda pentru un diamant, pentru un șal și, de mai multe ori, pentru cîte o vorbă de spirit care sfîșie și batjocorește sintenția amorului vostru. Și ce culegeți voi oare din toate sacrificiile ce faceți pentru aceste statuie de marmură ? În locul amorului, trădarea, în locul fericirii, disperarea care slăbește și dărîmă focul și energia facultăților voastre și, ce e mai rău, pierderea iluziunii, care aduce cu sine scepticismul, monstru de sînge, părinte al turbării și al sinucidului.

Fericire perfectă nu există pe acest pămînt ; aceasta s-a zis de mult timp și de oameni foarte învățați ; avem însă ceva care seamănă cu dînsa ; avem iluziunea, credința și speranța. Aceste daruri divine compun aci, pentru noi, ceea ce numim fericire.

Un june care a iubit pe o femeie cu credință și devotament și a fost răsplătit prin indiferință, ipocrizie și trădare, acela pierde încrederea în femei ; pentru dînsul nu mai există fericire conjugală ; prin urmare el nu se mai însoară sau, chiar de se supune la această datorie socială, inocentul amor al soției sale. grațioasele ei surîderi, fragedele ei îngrijiri pentru dînsul trec de prefăcătorii. Femeia simte toate acestea, cearcă a-l încredința despre sinceritatea amorului ei, dară nu reușește. În fine, lucrul se termină astfel : dacă femeia este virtuoaasă, suferă în tăcere, suspină și moare ; iar dacă are caracter slab, cade în haosul pierzării, tîrînd după sine, în rușine, și pe nevinovații săi copii.

Dar să venim la subiect.

Era una din acele nopți de vară în care natura întreagă își deschide comorile uimitoarelor sale frumuseți, spre a ne da o idee perfectă de sublimitatea ei : bolta cerului era de un albastru încântător ; stelele presărate pe spațiul ei nemărginit de astă dată erau pline de o lumină magică ; luna, a cărei palidă și dulce față împle de dor și de ardoare inimele simțitoare, sta aninată printre turlele Mitropoliei și, nemaiputînd din acel loc sînt să-și urmeze înfocatul ei amor cu junele păstor Endimion, amantul ei din vremile păgîne, ea părea a privi cu o nesățioasă bucurie la atîția înamorați ce se dezmierdau cu-nfocare sub razele ei amoroase. Suflările cele calde ale vîntului de primăvară erau atît de line, încît abia frunzele plopului se c'ătenau alene.

Această maiestoaasă și dulce tăcere era întreruptă cîteodată de suspinele unei privighetori, care cînta durerile sale ascunsă într-o dumbravă de lîlieci din grădina mănăstirei Antim.

Păturică, îndemnat mai mult de bănuitorul instinct al răului decît de simțimîntul frumosului, sta tîntit la fereastra camerei sale, luînd foarte puțin aminte la acea minunată panoramă. Nu trecu mult timp și urechea lui fu izbită de sunetul unor instrumente de muzică. Aceste sunete, fiind un acord de acelea ce fac lăutarii înainte de a începe cîntarea, deși încetară numaidecît, însă atraseră atențiunea ciocoiului. El se gîndi cîteva momente, apoi bătîndu-și fruntea cu palma, ca omul ce prinde o idee de mult timp așteptată, zise : „A ! a ! acum înțeleg ! Acești lăutari trebuie să fie puși de ibovnicul stăpînei mele !... Niculăiță de la boierul armaș nu m-a înșelat. Pe muncă, Dinicule ! Pe muncă, băiete, ca să mai scurtăm calea ce duce la fericire !” Zicînd acestea, el luă ipingeaua pe dînsul și, coborîndu-se în grădină, se ascunse dupe trunchiul unui arbore.

Lăutarii începură din nou acordurile lor : de astă dată, însă, ei cîntară cum se cîntă, adecă puseră capul pe umărul stîng și, prin ajutorul arcușelor și al penelor de gîscă, scoaseră din viori și cobze niște accente foarte patetice pentru timpii de atunci, dar care astăzi n-ar avea cea mai mică putere asupra simțurilor noastre, nici chiar pe aceea de a ne face să dormim.

După ce lăutarii sunară cîteva arii melancolice, ei încetară, ca să dea loc unei voci de tenor ce întonă cu o doză mare de simțimînt și de pasiune aria pe care se cîntau versurile acestea :

*Pe pod pe la Spiridon,
Toate paserile dorm,
Numai păsERICA mea
Toată noaptea CIRIPEA,
De amor se jăluia.*

*Oh, amor, amoraș,
Vedea-te-aș călugăraș ;
Pin' la patruzeci de zile,
Să te văz la mănăstire
Cu ochii pe la icoane,
Cu gîndul pe la cocoane,
Cu minile pe psaltire,
Cu ochii pe la copile.
etc.*

Aria aceasta fu terminată prin oftări din cele mai adînci ; dar ferestrele grecii, ce se deschideau la primul accent al serenadelor înfocatului calemgîiu, rămaseră de astă dată închise ca un mormînt. Lucrul era de desperat, dar amarezii au mai multe coarde la arc ; ei nu disperă așa lesne.

Calemgîiul aruncă o privire duioasă asupra ferestrelor, apoi începu a cînta :

*Piatră, d-ai fi, te-ai desface
Și la mine te-ai întoarce !
Of, of, of, of, chera-mu !, of !
etc.*

Această din urmă încercare reuși pe deplin, căci greaca, după o luptă teribilă între interes și amor, neputînd să mai reziste furioaselor bătăi ale inimii sale, deschise ferestrele și făcu cu batista un semn ; apoi se coborî în grădină, intră într-o boltă de viță în care abia pătrundeau razele lunii și, așezîndu-se pe un divan moale, așteptă acolo pe amantul ei.

Nu trecu mult timp și apăru o umbră în fundul grădinii. Această umbră luă o direcțiune către bolta de viță și de ce se apropia mai mult, ea lua forme mai distincte. Cînd fu la o distanță oarecare de ascunzătoarea lui Păturică, acesta deosebi în-

¹ Draga mea (gr.).

tr-însa un june ca de douăzeci și cinci de ani, cu anterior de șamalagea morico, cu fermenă de croazea pembe, încins cu un șal pătlăginiu și legat la cap turcește cu un taclit în vărgulițe.

El înainta cu pași rari și nesiguri către locul în care se afla dorita inimii sale; fără a se gândi că această întâlnire era să fie cea mai după urmă rază a fericirii lui.

Păturică, care spionase tot ce se petrecea, aștepta acum momentul favorabil ca să se arunce asupra victimei sale. El lăsă pe june să se apropie cîțva de bolta de viță, iar cînd rămase între dînsul și prada sa o distanță de cîțiva pași, zise încet : „Doamne-ajută !” și, sărind ca o panteră, apucă de piept pe bietul june și începu să strige :

— Tîlharii, tîlharii !... Săriți, creștini !... Puneți mîna pe hoț, pe tîlhar !

Sărmanul june, văzîndu-se strîns cu vigoare de un braț puternic, mai întîi cercă să se libereze de dînsul, dar, neputînd, începu a se ruga să-l lase în pace că e om cîstit.

— Nu, tîlharule, nu te las din ghearele mele. La spătărie, hoțule, să te învăț eu minte a mai veni să furi orz din hambarul nostru !

— N-am furat nimic, logofete ; privește-mă și vezi, am eu caifet ¹ de hoț ?

— He, he ! șiretule, nu mă-nșeli tu pe mine ; știu eu că te-ai înhăităt cu țiganii lui Velcea și jăfuiți mahalaua. Eu mănînc pînea cucoanei Duduchii și nu sufer s-o jăfuiască niște masalagii ca tine ! O să te leg bine cot la cot și mîne o să te dau pe mîna zabetului ².

Această stratagemă atît de ingenioasă puse pe greacă într-o pozițiune foarte delicată : o făcu în

¹ Asemănare (n.a.).

² Stăpînire (n.a.).

fine să se convingă că Păturică era un demon împielit — și avea dreptate biata femeie, căci starea lucrurilor era atât de dificilă, încît nu mai putea să facă nimic în favoarea amantului său. Să tacă, nu putea, căci vicleanul ciocoi ar fi dus la spătarie pe junele calemgiu și printr-aceasta s-ar fi dovedit amorul ei cel tainic ; să-l libereze, nu putea decît printr-o mărturisire care ar fi făcut pe ciocoi stăpîn pe secretele sale. Din aceste două rele Duda a ales pe cel mai mic. Ea ieși din boltă și arătîndu-se dinaintea lui Păturică zise :

— Ce s-a întîmplat ? Ce este acest zgomot ?

— Să trăiești, milostivă stăpînă — răspunse ciocoiul — am pus mîna p-acest tîlhar, care jăfuieste mahalaua întreagă, care ne fură orzul și găinile.

— Bravo, Dinule, să trăiești ; dar ia să văz și eu p-acest tîlhar.

Junele înamorat se apropie de dînsa ; iar Păturică, simțind că ei voiesc a vorbi despre ale lor, se depărtă puțin, prefăcîndu-se că caută o funie ca să lege pe presupusul tîlhar. Greaca observă și această viclenie, dar, folosindu-se de dînsa, se apropie de amantul ei și-i zise :

— De acum înainte totul s-a rupt între noi !...

— De ce, sufletul meu ? răspunse calemgiul cu glas tremurător.

— Postelnicul a aflat amorul nostru și mi-a trimis pe cel mai afurisit ciocoi din lume să mă păzească. Tu ești în mîna lui și eu nu pot să te scap decît mărturisind dragostea noastră.

— Să-l cumpărăm cu bani.

— Ești nebun, Iordache ! (Asta era numele calemgiului.) Crezi tu oare că acest zgriptor se va mulțami cu aceea ce-i vom da noi ? Lui îi trebuie

comori : mîndria lui merge pînă la protipendadă !...

— Aşadar, va să zică ?...

— Nimic nu rămîne decît să ne despărţim pentru totdeauna.

— Şi crezi că voi putea trăi fără tine ?

— Te vei supune la această nevoie pentru asigurarea fericirii mele. Rămii sănătos şi mîngîie-te cu alta de pierderea mea.

Zicînd aceste cuvinte, ea chemă pe Dinul şi-i zise :

— Dă drumul acestui flăcău, că-i păcat să-l băgăm în spătărie ; iar dacă-l vei mai prinde prin grădină, atunci să faci cu dînsul ce vei voi.

— Prea bine, milostivo. Apoi, întorcîndu-se către calemgîu, zise : Aide, băiete, cată-ţi de drum şi să nu te mai prinzi prin grădină că, pre legea mea, te jupoi de viu.

Sărmanul june privi pe greacă cu ochii plini de lacrimi şi, luînd drumul către fundul grădinii, se făcu nevăzut ; iar greaca şi Păturică intrară în camerile lor, fără să schimbe nici o vorbă.

Capitolul VIII

MIJLOCUL DE-A FACE FOC FĂRĂ SĂ IASĂ FUM

A doua zi greaca se sculă foarte de dimineată și își făcu toaleta cu o îngrijire mult mai mare decît în celelalte zile ; după aceea ea chemă pe țigancă și-i porunci să aducă două cafele, două dulcețe, un ciubuc și o narghelea. Chemă apoi pe Păturică și, după ce rămase cu dînsul, îi făcu semn să șează lîngă dînsa pe sofa.

Păturică, deși dorea de mult timp să ajungă aci, deși în calitate de om cu multă minte înțelegea pricina care o silea să devie atît de blîndă cu dînsul, nu priimi totuși să șează.

— Ci șezi, Dinicule dragă ! îi repetă greaca cu grație.

— Vai de mine, coconiță, cum aș putea să șez lîngă milostiva mea stăpînă ?

— Tu mi-ai dat să înțeleg că dorești foarte mult de casa mea.

— Mi-am împlinit datoria și nimic mai mult.

— Așa este, dar o slujbă ca aceasta cată să fie răsplătită și eu voi să te răsplătesc ; vino dar să luăm dulceată și cafea împreună.

— Nu cutez, milostivo.

Greaca, văzînd rezistența ciocoiului, se ridică după sofa și, după ce dete o aruncătură de ochi la fereastră, îl luă de mîină, îl puse lîngă dinsa și, ca să-i insufle mai mult curagiu, îi dete cu propria ei mîină dulceța și cafeaua.

În timpul cît ținu băutul cafelei, greaca examină cu mult interes trăsurile feței lui Păturică și rămase foarte mulțumită, căci, fie zis între noi, băiatul nu era de loc urît. După ce dar se gîndi puțin, fața ei luă un aer dulce și amoroș.

Ce se va fi petrecut în inima ei în acele momente nu știm ; judecînd însă după cele dinafară, am putea zice numai că inima ei nu era stăpînită în acel minut de amor, ci mai cu seamă de temerea de a fi respinsă, dacă cumva din nenorocire pasiunea ei n-ar fi intrat în planurile ambițioase ale ciocoiului.

În fine se sculă după sofa plină de turburare și, ieșînd din cameră, zise mai întîi cîteva cuvinte servitoarei sale credincioase ; apoi se întoarse țînînd în mîini o sticlă cu anason de Chio, din care bea numai poștelnicul, și un taler plin cu alune prăjite.

„Să vedem — zicea ea în sine — va putea el să-și păstreze acest cumpăt sfieț și rece, cînd această băutură va arunca turburarea în mințile și în simțurile lui ?“ Și, puindu-se iarăși pe sofa într-o pozițiune voluptoasă, turnă licoarea de foc cu mîina ei cea albă și o prezintă cu grație lui Păturică.

— Ține — zise ea — bea acest spirt în sănătatea mea !

Dinu luă paharul și zise :

— În sănătatea cucoanei Duducăi, cea mai frumoasă din toate femeile Bucureștiului.

— Astea sunt lingușiri, ștregarule ! răspunse greaca luînd o pozițiune și mai invitătoare.

— Nu, nicidecum ; ba încă dacă voiești să spui adevărul, ești mai frumoasă decît Afrodita din mitologie.

Greaca turnă încă un pahar și, sorbind puțin dintr-însul, îl dăte lui Păturică cu mîna tremurîndă.

Ciociul, bînd și acest pahar, simți un foc strecurîndu-se prin tot trupul său și o turburare voluptoasă îi coprinse mințile. El privi pe Duduca cu o sete de amor nedescriptibilă. Atunci greaca, văzîndu-se sigură de triumf, dăte glasului său o intonație și mai dulce, și, privind pe Dinu cu ochi galeși, îl întrebă :

— Ia spune-mi, Dinicule dragă, ai iubit tu vreo femeie pînă acum ?

— Pe nici una, frumoasa mea stăpînă.

— Nu mă-nșeli, oare ?

— Nu, zău, nicidecum.

— Știi tu că eu de mult te iubesc și nu cutezam să-ți spui, căci mă temeam să nu fii vreun berbant ; dar fapta ta de astă-noapte, dragostea și credința despre care mi-ai dat dovadă m-au făcut să-mi iau hotărîrea... Vino dar, dragă, în brațele mele ! Nu te sfii, Dinicule ; eu te iubesc, căci ești tînăr și frumos, ești plin de foc și de mîndrețe.

Apoi, lăsînd să iasă din adîncul pieptului ei un suspin înfocat, se aruncă în brațele ciociului și-l strînse cu ardoare pe sînul ei. Gurile lor se lipiră ; ochii lor, jumătate închiși de delirul pasiunei, clipeau din cînd în cînd cu scînteii de amor și voluptate... Erau beți de fericire !...

Două ore în urma acestei scene de desfrînată și uricioasă trădare, Dinu Păturică putea să se laude că a învățat pe dinafară alfabetul norocului. Greaca asemenea dobîndise un complice cu care să poată minca în siguranță starea postelnicului. Numai postelnicul, sărmanul ! el culegea în acele momente roadele oarbe sale încrederi.

Capitolul IX

CONFIDENȚELE

Trădarea începută cu atîta fineță de Duduca și Păturică din zi în zi lua aspectul unui amor sentimental. Ciocoiul, cufundat în plăceri, părea că renunțase la orice plan de ambițiune; dar asta era o nouă cursă ce el întindea fanarioatei.

Ținta lui era să mănînce starea postelnicului. Greaca avea tot această tendință vicleană. Păturică o simțise din purtarea către dînsul, dar, ca om cu minte ce era, el vrea să o aducă în stare a-și declara însăși acea dorință; cu alte cuvinte, el voia să prindă șarpele cu mîna altuia — metod foarte ingenios, ce s-a practicat în toți timpii și se va practica pînă ce acest glob se va preface în cenușă sau se va prăvăli în haos.

Într-o seară ei beau cafeaua în camera de culcare. Mai întîi vorbiră de amor, acuzîndu-se unul pe altul de indiferință; dar această conversație se sfîrși foarte curînd prin jurăminte de cele ce întrebuintează adesea amantii ca să se poată amăgi mai lesne unii pe alții.

— Așa, nemulțumitorule — zicea greaca — tu nu mă iubești cu acea căldură ce așteptam de la un om pentru care am făcut atîtea jertfe. Știi tu

că fără tine nu mai pot să mai trăiesc ? Când lipsești cîte un ceas de lîngă mine, mi se pare acel timp un an, un veac. Oh ! cît eram de liniștită pînă a nu mă înclina cu tine ! Trăiam cu postelnicul fără să fiu turburată de nimic.

— Liniștește-te, Duducuțo, *fos-mu*¹, eu te iubesc mai mult decît orice în lume ; să n-am parte de Dumnezeu la care mă închin, să fiu anatema dacă minț.

— Lasă, lasă, nu te mai jura, că am simțit eu toate. Știu eu pricina care te răcește de mine.

— Spune-mi-o, așa să trăiești, că-mi vine să-nnebunesc.

— Tu mă temi de postelnicul, și ai dreptate ; dar de ! ce oi să fac ?... Nu poci să-l las, căci el mă îngrijește despre toate. Dacă ai avea tu stare să mă ții, chiar acum, în acest ceas l-aș lăsa.

— Ai cuvînt. Dar, te tem, și cum cutezi să ceri de la un om care te iubește să stea cu sîngele liniștit cînd vine altul și te sărută chiar pe locul acela unde și-a pus el buzele cu puțin mai nainte, cînd cellalt te strînge în brațe și doarme cu capul pe pieptul tău ? Tu nu știi ce se petrece în inima mea cînd te văd în brațele postelnicului. Toate furiile iadului se grămădesc împrejurul meu și îmi zic : „Înjunghie-te sau înjunghie-l !“

În timpul acesta se auzi pe drum un glas frumos cîntînd versurile acestea :

*Frunză verde ș-o lalea !
N-am cuțit că m-aș junghea,
Văzînd ibornica mea
Pe brațele altuia...*

¹ Lumina mea. (gr.).

Amîndoi amănții ascultară cu atențiune patetica melodie în care erau învălitate acele versuri, iar ciocoiul exclamă cu un zîmbet neînțeleș :

— Sărmanul Chioftea !

— Cine e acel Chioftea ? întrebă greaca.

— Un vătaf de curte de la un boier.

— Și de ce o fi cîntînd el aceste stihuri întristătoare ?

— Este amorezat, sărmanul !

— După cine ?

— După amoreaza stăpînului său.

— A, a ! înțeleg, după frumoasa Despina.

— Da, după dînsa, care l-a făcut vătaf de curte și calemgîu la postelnicie.

Greaca, pricepînd simțul acestor vorbe, zise :

— Ai dreptate. Ea a făcut tot pentru dînsul și eu nimic pentru tine.

— Nu este vorba de mine, răspunse Păturică cu nepăsare.

— Ei bine, Dinule dragă, îmi cunosc greșala și încep chiar de astăzi a mi-o îndrepta. Voi scri postelnicului să te facă vătaf de curte în locul lui Gheorghe, pe care voiește să-l facă zapciu de străini ; dar am altceva să-ți spui, însă cer să fii tainic. Postelnicul e galantom, își cheltuiește starea cu craidonii pe la via Brîncoveanului și pe la Cotroceni.

— Ei, ș-apoi, ce iese d-aci ? Lasă-l să și-i cheltuiască cum îi va plăcea !

— Așa este, ai dreptate ; dar el poate să se înamoreze de alta, sau poate să afle că ne iubim amîndoi și să ne oropsească și atunci vom rămînea calici pe drumuri. De ce să nu ne bucurăm noi de averea lui, căci suferim mojiciile și fantaziile

lui ?... Eu ca țiuțoare și tu ca vâtaf de curte putem în scurt timp să-l scoatem la silimet¹. Ai, ce zici ?

— Ce să zic, dragă Duduco ? Zic că Dumnezeu sau dracul ne-a făcut pe unul pentru altul.

Apoi, strângînd-o în brațe și sărutînd-o, zise :

— De mine, iubita mea, să ne punem la lucru.

— Tu-l vei încărca la socoteli.

— Tu-i vei cere șaluri și mătăsării.

— Tu-i vei specula moșiile.

— Tu-i vei cere diamanticele.

— Și unind jafurile la un loc, ne vom cumpăra moșii și țigani.

— Ș-apoi ne vom cununa, nu este așa, Duducoțo dragă ?

— Bravo, Dinule, ai ghicit !

— Bravo, Duduco !

— Pe mine !

— Ia stăi puțințel : am uitat un lucru ! exclamă greaca, puindu-și degetul la buză spre a-și aduce aminte. Nouă ne mai trebuie un om, ca să ne stoarcă banii grecului, fără d-a ne da noi pe față.

— Ai dreptate, Duduco.

— Cunoști tu vreunul ?

— Cunosc, dară...

— Cine e ? Cum îl cheamă ?

— Chir Costea Chiorul.

— O fi Costea bogasierul, de la Sf. Gheorghe cel Nou ?

— Tocmai acela.

— De minune !

¹ Desăvirșită sărăcie (n.a.).

Capitolul X

CHIR COSTEA CHIORUL

Ne oprim puțin din povestirea noastră, ca să introducem pe scenă încă un personagiu foarte interesant, care are să joace un rol însemnat în această istorie.

Cei ce cunosc cum era forma orașului București înaintea focului de la 1847 n-au decît să se gîndească puțin și-și vor aduce aminte că, mergînd drept pe ulița Colții spre Sf. Gheorghe cel Nou, era pe timpii aceia o piață triumghiulară din care își luau începutul trei ulițe : una ducea spre Bă-răție, alta către hanul lui Filaret ¹ și cea din urmă se îndrepta către pescăria veche din mahalaua Scaunelor. Cea dintii era locuită de bogasieri, a doua de cojocari subțiri și groși, iar a treia, acoperită cu scînduri ca bazarele din Stambul, era locuită numai de abagii și găitănari.

Pe la 1814 aceste ulițe, ca mai toate celelalte, erau așternute cu scînduri de stejar și aveau pe dedesubt canaluri de lemn pentru scurgerea apelor. A îmbla însă pe asemenea poduri era o adevă-

¹ Două clădiri au purtat acest nume : una este aceea despre care vorbim, iar cea de a doua este localitatea pe care s-a clădit teatrul (n.a.).

rată tortură, căci uneori ele erau pline de noroi infectat din cauza necurățirii canalelor, alteori se rupea câte o scîndură tocmai cînd nenorocitul pedestru punea piciorul pe dînsa, și, fără veste, el se simțea cufundat în noroi pînă la mijloc, sau chiar se pomenea cu o mîină scrîntită sau un picior frînt. Să mai adăogăm pe lîngă acestea și lipsa de felinare și abia ne vom putea face o idee despre trista stare în care se aflau ulițele Bucureștilor pe timpii aceia.

În una din acele trei ulițe locuia un neguțător căruia, din cauza deosebitelor obiecte de vinzare ce ținea în magazinul său, nu-i putem da nici o calificare definitivă; tot ce putem zice despre dînsul este că făcea parte din toate braslele neguțătoresci, fără ca să plătească patentă la vreuna dintr-însele, căci dacă stărostia voia să-i dea patentă de bogasier, el nu o priimea, zicînd că este ceaprazar; iar din această corporație el scăpa aruncîndu-se în alta, fără ca nimeni să-l poată dovedi de mincinos.

Acest neguțător, evreu de origină, dar trăit și naturalizat printre fanarioți, se deosibea dintre colegii săi printr-o rară dibăcie, întemeiată, din nenorocire, pe un caracter cît se poate de mirsav.

A trămite la ocnă pe un nevinovat sau a fura cu paraua de la marfă pentru dînsul era totuna: conștiința lui era obicinuită cu tot felul de răutăți, încît cea mai mare nelegiuire nu putea să deștepte în inima sa nici milă, nici frică de Dumnezeu.

Ca să ajungă a dobîndi stare mare, el întrebuițase toate mijloacele putincioase și nu nescotise cîtuși de puțin folosul ce putea trage întru aceasta de la femei. Nu era un desfrînat în țară pe

a, cărui cochetă să nu o cunoască chir Coștea. El împrumuta pe toți junii cu bani, luându-le dobânzi nespuse ; făcea înlesniri amoroase chiar în casa lui ; spiona pe toată lumea și o trăda la spărtărie. Toate acestea le făcea sub masca omeniei și a dreptății și suntem încredințați că, dacă biata țară românească ar fi fost și pe atunci un obiect de speculă chiar pentru oamenii de jos, chir Coștea, negreșit, s-ar fi servit și el de cuvintele „patrie“ și „libertate“, ca să-și sature lăcomia de bani.

Cînd îi ieșea înainte vreo femeie cochetă (de care nu era lipsă nici pe atunci), el, dintr-o simplă căutătură, înțelegea cu cine are a face și ce profit poate să tragă de la dînsa.

Dacă întreținuta vreunui boier cu trecere la curie și bogat se oprea cu butca dinaintea prăvăliei sale, el ieșea afară cu capul descoperit și o ametea cu lingușiri de tot felul : „Bine-ai venit, preacinstită coconiță ! Ce mare cinste pentru mine ! Cu ce pot să vă slujesc ? Am priimit acum de curînd : mătăsării de Veneția, tulpanuri, panglice, rățele și horbote din Lipsca, fesuri albe de Țarigrad, șaluri de Iran¹. Am mai priimit diamanticele de tot felul : rubine, smaragde și mărgăritare de la cei mai vestiți giuvaergii din Sтамbul.“ Apoi, întorcîndu-se către băieții din prăvălie, le zicea : „Ei, ce ședeți ca niște trîntori ? Scoateți tot ce avem mai frumos și puneți dinaintea milostivei cocoane, ca să-și aleagă orice i-o plăcea !“

În cîteva momente se prefira pe dinaintea cochetei toate borfele și falsele diamante ale inginosului bogasier, fără ca el să lase pe vreuna a trece mai jos de un cap d-operă. În fine, cocheta

¹ De Persia (n.a.).

își alegea un inel de diamant, de mărgăritar sau o perniță de odagaci și zicea surîzînd :

— Cît costisește acestea, chir Costeo ?

— Să fac socoteala, milostivo.

Apoi, luînd în mîni obiectele în chestiune, se prefăcea că se gîndește la prețul lor și în urmă răspundea cu aer meditativ și serios :

— Pe mine mă ține șapte sute de lei, dar pentru preacinstitul obraz al panevgheniei-tale le dau tot cu acest preț, căci voiesc să mă fac om al casei domniei-tale. Ce știi ! Poate că te voi ruga și eu de ceva și voi fi ascultat !

Cocheta număra banii și, luîndu-și obiectele cumpărate, ieșea din prăvălie petrecută de curtenitorul bogasier.

Dar fineța lui și-o întrebuinta mai cu seamă asupra feciorilor de boieri cu stare și asupra acestora despre care afla că peste puțin timp au să ia vreun huzmet gras. Către toți aceștia el se arăta generos ; îi împrumuta cu bani, le împlinea cu repeziciune orice serviciu, devenea chiar Mercurul lor fără plată. La toate înșelătoriile, însă, de felul acesta el se ajuta foarte mult cu două copile ale sale, pe care le învățase atît de bine în arta prefăcătoriei, încît ele atrăgeau pe tineri în casa lor înlocuind ca niște adevărate sirene.

Era foarte curios a vedea cineva pe aceste copile servindu-se deodată cu modestia și cu cochetăria, două arme așa de opuse una alteia. Cînd pentru prima oară se prezinta vreun tînăr în casa bogasierului, fetele, șezînd pe cîte un scaun, cu ochii plecați în jos, simulau o modestie demnă de sînta Cecilia¹ ; dar dupe ce se informau despre

¹ Sînta Cecilia, patroana muzicei, era patriciană romană. Ea suna în perfecțiune organul și era tipul modestiei (n.a.).

starea și pozițiunea lui și dupe ce se mai familiarizau cu dînsul, atunci își schimbau rolul : dacă tînărul era sărac sau se introducea în casa bogasierului cu scop de a solicita vreo facere de bine, fetele mai adăogau pe lîngă modestie un fel de mîndrie grosolană, care făcea-ndată pe solicitator să înțeleagă că n-ar fi rău să se care de acolo și să le lase în pace ; cînd însă tînărul era bogat și darnic, atunci smeritele fiice ale Evei își părăseau curînd sfiala cea prefăcută și, devenind cochete în toată puterea cuvîntului, priimeau cu cea mai des-trămătă răsfățare glumele, darurile și sărutările junilor libertini.

Pe cînd fetele întindeau toate aceste curse ca să ametească pe biata victimă, intra în casă și chir Costea cu cite o dulamă veche de postav putred cusută cu fir mincinos sau vreun alt veș-mînt rămas de ani în prăvălia sa și cu un zîmbet plin de viclenie îi zicea :

— Ia privește, cocoane, această dulamă. Ce mai postav ! Ce mai sîrmă de aur ! Ce mai cusături ! Parcă-i un tifarichi ¹. Ia îmbrac-o, așa să trăiești ! căci trebuie să-ți șează foarte bine cu dînsa.

Junele, văzîndu-se prins între ciocan și nicovală, nu putea face altfel decît a îmbrăca haina. După ce se termina operațiunea, grecul privea pe tînăr din toate părțile cu o mirare prefăcută și strigînd :

— Bre ! Ce minune !... Luxăndrițo ! Marghio-lițo ! Ia priviți, tată, pe coconășu ! Nu este așa că seamănă cu o beizadea ? Cît de bine te prinde, coconule ! Parcă-i croită pe trupul domniei-tale. Ai să facem un tîrg din două vorbe. Eu te iubesc

¹ Cap d-operă de o industrie oarecare și uneori primițiu de poame (n.a.).

prea mult ; nu știu ce ai, că m-ai fermecat ! Pe mine mă ține douăsprezece mahmudele, dar pentru hatîrul domniei-tale o dau cu zece ¹. Ai, să fie de bine !

Nenorocitul tînăr, deși se vedea tot într-un timp și furat și batjocorit, căta să priimească haina, ca să nu-și strice opiniunea de galantom ce avea fetele despre dînsul. Scotea dar punga din buzunar și număra cele zece mahmudele cu o nepăsare prefăcută, sau scădea prețul hainei din vreo sumă cu care împrumutase pe grec mai nainte, tot prin astfel de mijloace.

Nu exista casă de boier în care să nu intre chir Costea, sub diferite pretexte ; la gastronomi se introducea prin baclavale și dulcețe de Țarigrad, pe care le prezinta pe la zile mari ; la tinerele cocoane își deschidea intrarea prin glastre cu flori și alte nimicuri femeiești, pe care le da cu prețul jumătate, ca să poată cîștiga mai în urmă înzecit, prin intrigi și servicii de amor.

În fine, păgînul de fanariot făcea tot ce-i sta prin putință ca să realizeze proverbul țarei sale :

„Αρπαξε νά τρωῖς και κλεῖς ν' ἀχῇ¹.”

Iată portretul moral al omului ce alesese Dinu și Duduca spre a le ajuta ca să mănînce starea postelnicului Andronache.

¹ Monedele ce circulau în timpul lui Caragea sunt acestea : mahmudea cu lei 38 ; dodecarul, lei 12 ; funducul, lei 22 ; nesfiaua, lei 4 ; cercliul, lei 3 ; galbenul, lei 30 ; zgriptorul, lei 12, parale 20 ; sfanțul, lei 2 ; diricliul, lei 12, par. 20 ; spețul, lei 12 ; crontalerul, lei 14 ; barbuta, lei 2,20 (n.a.).

² „Harpaxe na tros kai clepse nake !” — „Răpește ca să mănîncei, și fură ca să ai !” (gr.).

Capitolul XI

ADEVĂRUL E PROASTĂ MARFA

Postelnicul Andronache, crezîndu-se asigurat de credința amantei sale prin punerea ei sub paza lui Păturică, își petrecea acum viața în cele mai dulci plăceri ce pot să dea omului pozițiunea, aurul și amorul. Gelozia, unicul rău ce-l frămîntase cîtva timp, dispăruse cu totul prin bunele știri ce priimeau despre Duduca și mai cu seamă prin marea afecțiune și înflăcăratul amor de care ea-i da dovezi pe fiecare zi. Unica grijă ce-l preocupa era aceea de a crea norocul credinciosului său servitor, pe care-l orîndui mai întîi sameș la hătmănie ; dar necrezînd de ajuns această răsplătire, el rugă pe Caragea de îl onoră cu rangul de sluger, pe care mai în urmă îl prefăcu în cel de pitar ¹.

¹ Ceremonia dării rangului pe timpii lui Caragea era aceasta : individul hotărît a lua rang, de era funcționar, se recomanda domnitorului de către ministrul sub care servea ; iar cînd se întîmpla să fie protegiatul vreunuia din boieri, îl recomanda postelnicul cel mare.

Ceremonia începea astfel : domnul ședea pe sofa în sala de primire, iar cînd se apropia petitorul de rang, se scula în sus și îl îmbrăca cu o haină de mătase albă, cu vârgi de fir, în formă de biniș sau tunică ; apoi, adresîndu-se către persoana căftănită, îi zicea cuvintele acestea : „Pen-

Am zis într-unul din capitolele precedente că din toate slugile casei postelnicului numai vâtaful de curte străbătuse în adîncul inimei lui Păturică și numai el prevăzuse întunecoasele lui planuri și îl urmărea de aproape, fără să lase a-i scăpa din vedere nici una din faptele sale.

Din ziua, însă, cînd postelnicul avu nerozia de a orîndui pe Păturică privighetor asupra faptelor amantei sale, vâtaful își îndoi privegherile sale și află toate cîte Păturică voia să le ție ascunse; el descoperi nedemna trădare a ciocoiului și hotărî să denunțe pe trădător, ca să scape pe stăpinul său de nenorocirea în care voia să-l tragă.

Într-o zi, pe cînd postelnicul se afla singur în odaia sa, trîntit pe sofa și îngîinînd pe nas un cîn-

tru osîrdia și credința cu care ai slujit țarei“. Aceste cuvinte nu se ziceau tot într-un fel, ci după informațiunile ce avea domnitorul despre persoana căruia voia să-i dea rang. Grigore-vodă Ghica, cînd a îmbrăcat cu caftan pe răposatul Barbu Catargiu, s-a servit cu aceste cuvinte: „Te cinstesc cu acest caftan, ca să deștept în tine dragostea către faptele cele bune“. Cu ocazia îmbrăcării de caftan a răposatului Tache Rallet, îi zise: „Te cinstesc cu acest caftan pentru multa vreme de cînd stai fără chiverniseală și pentru evghenia neamului tău“.

După aceea postelnicul cel mare comunica celor de față numele rangului, apoi după dînsul ieșea sealeam-ceaușul, sau baș-buluc-bașa și vestea mulțimei numele individului și rangul ce priimise.

După săvîrșirea ceremoniei, cel ce priimea rang pleca din curtea domnească pe jos, dacă rangul era mic, iar de era de la stolnic în sus, îl punea călare pe cal domnesc, împodobit cu cioltare de fir și calcane de argint, și îl petrecea pînă la locuința sa cu alaiul domnesc.

Ajungînd la casa sa, venea meterhaneaua și-i cînta, apoi veneau trăsuri domnești, avînd într-însele idiclii și cafegii cu tacîmuri de dulceață, cafea și ciubuce, toate domnești, și îl cîntea ca din partea domnului; iar cel cu rangul căta să plătească lei 400 pentru meterhanea și cîte un bun bacșiș la idiclii, cafegii și ciubuccii (n.a.).

tic de amor, vătaful se prezintă dinainte-i și, după ce-i făcu temenea¹ pînă la pămînt, îi zise :

— Cocoane Andronache, să trăiești întru mulți și fericiți ani ! Cinci ani sunt acum de cînd te slujesc cu credință și supunere. Aș dori dar să aflu din gura domniei-tale dacă te-ai mulțămît de mine ori ba.

— Ei bine, sunt mulțămît ; ce vrei ?

— Voiesc, cocoane, să aflu ce părere ai despre mine.

— Unde vrei să ajungi prin aceste întrebări ?

— Voiesc să știu dacă ești mulțămît de mine ; aș voi iarăși să știu de mă ai de om cinstit sau mă crezi hoț ori șiret.

— Ei bine, ești om cinstit, sunt mulțămît de tine și la ziua mea o să te fac șătrar.

— Să-ți ajute Dumnezeu, cocoane ! Ți-am mîncat pînea și sarea atîta vreme și voi să-ți mărturisesc o taină care-mi apasă cugetul.

Grecul, auzind aceste din urmă cuvinte, luă un aer mai serios și ațintind ochii asupra vătafului zise :

— Spune-mi, ce taină este aceea despre care-mi vorbești ?

— Îți aduci aminte, cocoane, că acum patru ani ai priimit în curtea domniei-tale un copil trențaros și smerit ?

— Despre Dinu voiești să vorbești ?

— Tocmai despre dînsul, cocoane. P-acest copil sărac domnia-ta l-ai îmbrăcat, l-ai hrănit, i-ai dat locuință, l-ai învățat elinica, întocmai ca pe un grămătic domnesc ; apoi l-ai miluit cu huzmet și boierie². Ei bine, cocoane, ia spune-mi, așa să trăiești, ce părere ai despre dînsul ?

¹ Compliment turcesc (n.a.).

² Slujbă și rang (n.a.).

— Foarte bună ; este băiat cinstit și mă iubește ca pe un tată.

— Uite, cocoane, la pontul acesta nu mă unesc cu părerea domniei-tale. Eu, deși sunt un prost pe lângă domnia-ta, dar din ziua cînd a venit la curtea domniei-tale mi s-a părut un fățarnic și un șiret de frunte ; l-am urmărit pas cu pas, crezînd că poate sunt amăgit ; dar purtarea lui, în loc să risipească bănuielile mele, le întărea și mai mult. Doi ani de fățarnicie fură de ajuns ca să te faci să-l iei drept omul cel mai cinstit din lume și să-l orînduiești pázitor al cocoanei Duducăi, despre care bănuiai că te înșeală.

— De unde știi că mă înșeală ?

— Lasă-mă, cocoane, să isprăvesc și vei judeca mai bine dacă minț sau spui adevărul.

— Urmează, dar gîndește-te că, de-mi vei spune minciuni, îți voi da cincizeci de topuze la tálpi ¹.

— O mie, milostive, de voi minți.

— Aide, spune !

— Pe dată ce Dinul s-a mutat la cocoana Duduca, a început s-o păzească după porunca domniei-tale ; însă nu cu socoteală de a-ți spune adevărul și a te scăpa de necinste, ci ca să-l aibă de frică și să facă cu dînsa ce va voi.

— Și ce s-a întîmplat după aceasta ?

— A prins-o în grădină cu calemguiul despre care o bănuiai și, în loc să-l aducă legat dinaintea domniei-tale, a făcut altceva.

— Ce a făcut ?... spune și gîndește-te la cele cincizeci de topuze.

¹ În timpii aceia se bătea la falangă cu nuiiele de răchită sau cu topuzul. Acesta din urmă însă înfricoșa mai mult pe pacient, căci osebit de durerea ce-l făcea să simță, de multe ori îi vătăma oasele tálpii piciorului (n.a.).

— S-a unit cu greaca, care s-a dat la dragoste cu dînsul, ca să-ți mănînce mai lesne averea, și astăzi, pe cînd domnia-ta te silești să-l scoți la obraze, el te necinstește și-ți mănîncă și averea.

— Și cu ce dovezi poți tu să sprijinești aceste pîri ?

— Cu nici o dovadă afară de cinstea mea, căci ei, șireții, au luat măsuri ca să nu lase nici o urmă despre nelegiuirea lor.

Postelnicul, luînd tot ce auzise drept minciuni și pîri născute din gelozie, încruntă figura și cu un gest de minie și o grăvitate cu totul otomană zise bietului vâtaf :

— Afară, mișelule, să nu-ți mai calce piciorul prin curtea mea, că-ți voi înmuia spatele cu bătaia !

Pe cînd vâtaful ieșea pe ușă, disperat că și-a compromis viitorul, fără cel puțin să scape pe stăpînu-său de nenorocire și de dizonoare, o butcă cu cai albi intră în curtea postelnicului și dintr-însa ieși o femeie învăluită, care se sui pe scări cu cea mai mare iuțeală.

Această femeie era Duduca. Ea simțise de mult că vâtaful o spionează și, printr-o coincidență norocită pentru dînsa, ea avuse chiar atunci ideea de a veni la postelnicul, ca să preîntîmpine furtuna ce bănuia că poate să se rădice asupra capului ei.

Cum intră în casă, își scoase maloteaua sa blănită cu samur și, rădicînd vâlul dupe obraz, lăsă să se vadă acele frumuseți încîntătoare care răpise atîtea inimi. Era însă în trăsurile feței ei ceva care dovedea o agitațiune interioară foarte mare. Postelnicul simți aceasta și, prevăzînd chiar din neașteptata ei venire că o să se întîmple ceva, o privi cu amor și-i zise :

— Vino lingă mine, îngerul meu, lumina ochilor mei.

Greaca răspunse printr-un suspin, dar nu se mișcă de loc.

— Ce ai, Duducuțo?... Tu oftezi.

— N-am nimic.

— Aceasta nu se poate, sufletul meu ; spune, de ce ești tristă ? Ți lipsește ceva ? Te-a supărat cineva ? Spune !

Greaca începu să plîngă și, înecată de suspine, îi zise :

— Am venit să-ți spui că de astăzi înainte nu mai sînt amoroasa domniei-tale : mă duc la călugărie !

— Și de ce, inima mea !? adaose postelnicul cu mirare.

— Știi domnia-ta prea bine !

— Să n-am parte de ochii mei dacă știu ceva.

— Cînd ai venit întîia oară la mine și mi-ai spus că mă iubești, mi-ai zis că o să mă iei de soție și o să mă faci să gust toate plăcerile lumii ; iar acum, după ce m-ai făcut să jertfesc toate gusturile vieții mele pentru domnia-ta, îți bați joc de mine ca de o țigancă.

— Eu îmi bat joc de tine ? ! Ești nebună, Duduco !

— Tot ce am zis este adevărat. Și care luare în rîs poate fi mai mare decît aceea de a nu te încrede în mine ? Ce bănuiele ți-am dat eu de cînd trăim împreună, ca să-ți poți îndrepta asprimea ce de doi ani întrebuițezi asupra-mi ?

— Ce asprime ? Ce nedreptăți sunt acelea despre care-mi vorbești ?

— Ajungem la fățarnicie, arhon postelnice. Dar ce cruzime poate fi mai mare decît aceea de a bănu

cinstea unei femei ce ți s-a dat cu cea mai mare dragoste și a mă pune sub paza unui nelegiuit care mă omoară cu nesuferitele lui privegheri ? Eu nu mai sunt volnică să-mi descopăr nici una din cele mai nevinovate plăceri femeiești : de ies puțin prin grădină ca să gonesc uritul singurătății, ciociul domniei-tale mă urmărește pe furiș ; de cînt cîte ceva ca să mă desfățez, el ațintează la mine niște ochi plini de venin, prin care pare c-ar voi să-mi zică : „Tu iubești pe altul și pentru dînsul cînti, iar nu pentru stăpînu-meu“. Nelegiuitul mă urmărește în tot locul, pînă chiar și în sînta biserică, unde mă duc să-mi vărs focul suferințelor și să cer întărirea de care am trebuință ca să pot răbda toate chinurile lui.

— Acestea sunt năluciri. Păturică este un băiat cumsecade și chiar de va fi cutezat să te privegheze, îți jur pe Dumnezeu că nu cunosc nimic din cîte îmi spui și, ca să-ți dau o dovadă și mai mare despre aceasta, îți făgăduiesc că-l voi dojeni cu asprime.

— Nu mă mulțănesc cu atît. Cer ca să-l scoți chiar astăzi din casa mea, sau părăsesc acea casă care s-a făcut o temniță pentru mine. Acesta este singurul mijloc de a mai viețui împreună. Priimești, sau nu ?

Postelnicul, fiind robit de această sirenă amăgitoare, nu putu să reziste la teribilul asalt, ci-i zise surizînd :

— Aidi, de ! Fie după voia domniei-tale, Duducuțo ; vino în brațele mele să te sărut.

Greaca căzu pe pieptul lui și brațele ei fine se împleteciră de corpul cel robust al fanariotului, întocmai precum se împletește iedera pe un stejar virtos ; buzele lor se împreună și rămaseră cîteva

momente într-un extaz febril. Pentru postelnicul Andronache, ce era orbit cu totul de amorul Duducăi, aceste momente erau o fericire nespusă, căci se încredința din nou despre fidelitatea amantei sale. Pentru iscusita greacă, însă, aceste sărutări înfocate erau numai o cursă prin care-și înlesnea mijloacele de a amăgi mai tare și mai bine pe acela ce ea voia să exploateze.

Două ore în urma acestei scene de ipocrizie și nerușinare, Dinu Păturică, complicele Duducăi, ieșea din casa ei cu zîmbetul fericirii pe buze, căci devenise vătaf de curte al postelnicului. Ceea ce mai avea acum de făcut era răpirea definitivă a stării făcătorului său de bine.

Capitolul XII

UNA LA MÎNĂ !

Dinu Păturică, cum se instală în postul de vâtaf pe care-l dorise atît de mult, chemă pe toate slugile curții și le ținu un cuvînt prin care le făcu cunoscut că, în timpul fostului mai nainte vâtaf, se făcuse mare risipă în curtea stăpînului său și că el nu va suferi să se urmeze și în timpul său asemenea fapte.

— Voi pedepsi — zicea el — fără milă pe toți aceia ce vor cuteza să înșele pe boierul măcar cu o para.

Apoi după aceea numără paserile din curte, cotea buțile cu vin, luă cheile pivniței din mîna chelarului și p-ale cămării din mîna jupînesii, scoase pe sufragiu și pe stolnic sub cuvînt de mîncătorie și puse în locul lor pe alții, aleși de dînsul dupe sprînceană.

Aceste aspre măsuri ajunseră la urechea postelnicului și el se bucură foarte mult, căci găsise, după părerea lui, un om cinstit ca să-l scape de ruina către care mergea cu pași repezi ; nu știa, însă, că acel om în care se încredea atît de mult era cel mai fin dintre toți hoții și că măsurile lui economice nu era decît o cursă întinsă prin care voia să-l adoarmă, ca să-i poată mînca averea mai lesne.

După ce Păturică făcu tot ce putu ca să-și dea aer de om cinstit și cu durere de inimă de averea stăpînului său, el se înfățișă dinaintea lui și-i dete socoteala de toate măsurile ce luase.

Grecul ascultă cu bucurie toate proiectele de economie ce-i înfățișă ciocoiul, apoi exclamă cu o mulțumire învederată :

— Bravo, Dinule, aferim copilul meu ! Cum îngrijești tu de averea mea, așa să îngrijească Dumnezeu de tine.

Aceste binecuvîntări, de al căror înțeles echivoc un om cu frica lui Dumnezeu s-ar fi spăimîntat, nu făcură nici o impresiune în inima ciocoiului ; el plecă capul în jos spre semn de mulțămire și zise :

— Stăpîne, tot ce am făcut pentru domnia-ta nu este decît un mic semn de mulțămire pentru multele faceri de bine ce ai săvîrșit asupra nevrednicului tău rob. Alta mai am să spui panevghe-niei-tale.

— Spune, Dinule, să vedem !

— Domnia-ta ai moșii, vii, livezi de pomi, heleș-taie și zalhanale.

— Așa, precum zici ; am din toate acestea.

— Ei bine, stăpîne, trebuie să facem cercetare pe la toate aceste acareturi, căci poate să fie călcate de vecini ; poate că arendașii taie pădurile, strică livezile de pomi, lasă morile și hanurile în neîngrijire și, bine vezi, domnia-ta, acestea aduc dărăpănarea stării mării-tale. Trebuie dar să trâmîți un om credincios să cerceteze și să-ți aducă știință lămurită despre toate acestea.

— Ai dreptate, Dinule, și, iată, îți poruncesc ca chiar de mîine să pui în lucrare această cercetare.

Conversațiunea aceasta se întrerupse prin venirea postelnicului Vlahuți ca să invite pe fanariot

la masa ce dădea trămisului împărătesc în pricina haraciului...

A doua zi, pe la șapte ore de dimineață, un tânăr îmbrăcat în haine arnăuțești, foarte galante, și însoțit de douăzeci și cinci idiclii, sub comanda marelui satîrgi-bașa al cămărășiei, străbăteau întinsa pădure a Vlăsiei.

Era pe la mijlocul lui mai ; aerul dulce al dimineții, îmbălsămat de mirosul florilor sălbatice și de acel parfum răcoros al frunzelor de curînd crescute, răspîndea peste tot o suflare învitătoare ; păsărelele, săltînd prin crângi, cîntau acele mii de melodii sublime care inspiră în inima omului și melancolie, și plăcere.

Pe cînd călătorii își urmau drumul în tăcere, deodată se auzi ieșind dintre desișul pădurei o voce care cînta cu multă expresiune o melodie întristătoare și eroică.

Cînd cortegiul ajunsese destul de aproape spre a deosebi cuvintele cîntărețului, el se opri de sineși, ca să poată asculta această baladă caracteristică pentru timpii de atunci :

*Frunză verde de secară,
Nu mai e dreptate-n țară.
De dai jalbă la domnie,
Te trezești la spătărie
Și d-acolo la Divan,
De-ți pierzi vremea cîte-un an.
Frunză verde de molotru,
Dacă astăzi sunt în codru
Cu pistol la cîngătoare
Și cu flinta pe spinare,
De ce nu mă-ntrebi, creștine,
Să-ți spui focul ce-arde-n mine ?
Am avut mamă și tată,*

*Casă mare-ndestulată,
 Zece vite în coşar
 Şi parale-n buzunar ;
 Dar grecul afurisit
 Tot ce-am avut mi-a răpit :
 Părinţi, nevestă, copii
 Nu mai sunt între cei vii.
 Nu mi-a mai rămas pe lume
 Decît eu şi ce-i pe mine.
 Frunză verde iasomie,
 Aideţi, fraţi, la haiducie,
 Să scăpăm de lighioi,
 De cochinţi¹ şi de ciocoi.*

Simţul acestor versuri şi mai cu seamă focul cu care erau cîntate făcu o urită impresiune în inima călătorilor ; dar mai ales junele ce părea a fi stăpînul se gîndi puţin, apoi, ţintind ochii asupra lui satîrgi-başa, îi zise :

— Ce zici tu, Radule, despre acest cîntec ?...
 N-ar fi bine să pregătim armele ?

— Armele ?!... Şi de ce ?

— Auzi acolo, de ce ! Parc-ai uitat că suntem în Vlăsia, în cuibul tuţurilor tilharilor !

— Aşa e, cocoane Dinule ; dar tot e mai bine să ne căutăm de drum şi să lăsăm pe bieţii creştini în pace, să-şi verse focul ce le arde inima, că mult sunt amărîţi, sărmanii !

— Dar dacă vor fi hoţi şi vor năvăli asupra noastră ?

— N-avea grijă, cocoane Dinule, îi cunosc eu.

— Ai zis că-i cunoşti ?

— Da, am zis !

— Şi de unde-i cunoşti ?

¹ Cochinţi şi caţaoani sunt numele obişnuite ce le dau ţăranii grecilor arendaşi (n.a.).

— Cînd eram nefer la spătărie, am văzut pe căpitanul lor venind la spătarul.

— La spătarul?... Și ce căta la spătarul un căpitan de hoți? adăogă Păturică cu aer de mirare prefăcută.

— Venise să-și prenoiască huzmetul de hoție.

— Dar asta nu e de crezut, Radule!

— Voiești să te încredințezi că-i adevărat?

— Da, voiesc.

Satîrgi-bașa scoase un fluieraș de pămînt de la cingătoare și, puindu-l în gură, făcu să iasă dintr-însul cîteva sunete ascuțite. Nu trecu mult și suita călătorilor fu încongiurată de vreo cîțiva flăcăi scurți de stat, vînoși și înarmați pînă la dinți.

— Bine-ați venit sănătoși, flăcăi! zise satîrgi-bașa, răsucindu-și mustața cea lungă și zîmbind.

— Bine v-am găsit, boieri domnia-voastră! răspunseră tîlharii.

— Unde este Gheorghe?

— Care Gheorghe?

— Căpitanul vostru!

— A! a! căpitanul... s-a dus cu cîțiva feciori să calce pe Mărgineanu.

— Pe părintele arhimandritul?

— Da, boierule, pe dînsul, că-i gras la ceafă.

— Dar bine, măi, nu-i păcat?

— Păcat?... Dar el se gîndește oare la păcat cînd ține șapte-opt țiitori în casă și cînd nenorocește pe tot anul cîte douăzeci-treizeci de fete?

— Ce spui, măi băiete; le face el toate acestea?

— Și mai mari decît acestea, boieri domnia-voastră; bate pe bieții români din satele mănăstirei, le ia și cenușa din vatră, îi spînzură de picioare și le dă fum ca la vulpi, apoi, arătîndu-le gîrba-ciul cu douăsprezece sfîrcuri de plumb, le zice:

„Scoate bani, afurisit țăran, că-ți crăp pielea cu gîrbaciul acesta“. Sărmanul țăran răspunde : „N-am, părințele, iartă-mă, și Dumnezeu să-ți ierte păcatele“. — „Nu știu eu fleacuri d-astea ; acești bani sunt ai Sfîntului Munte ; plătești, ori te omor ca pe un dobitoc“, răspunde grecul.

— Bre !... Da nelegiuit mai este !

— Nevoie mare, cocoane. Mai deunăzi s-a sculat satul Telega și s-a dus la dînsul cu oușoare, cu pușori de găină, cu untișor, de ! ca creștinul, ca să-l roage să le facă o bisericuță în sat, să aibă și ei, biet, unde să-și îngroape morții și să-și boteze copiii. Ei bine, boieri domnia-voastră, știți ce le-a făcut ?... După ce le-a luat plocioanele, i-a dat afară din casă cu înjurături. Bieții săteni au băgat jalbă la domnie ; dar el a aflat, și cu marafeturile și drăciile lui i-a pus pe toți la închisoare, de li se prăpădesc bucatele pe cîmp.

— Ia să lăsăm acestea la o parte — zise satîrgibașa — și spune-mi cum vă merg trebile ? V-ați dres cu spătăria ?

— Mai alaltăieri am dat spătarului douăzeci de pungi de bani ¹.

Satîrgibașa se apropie de Dinu Păturică și-i zise încetinel :

— Te mai îndoiеști, cocoane ?

— Ai dreptate, răspunse Păturică cu un aer prefăcut ; dar ascultă, măi Radule, deși te văz că ești bine cunoscut cu acești oameni, eu, însă, drept să-ți spui, nu prea mă simț la siguranță aici. Spune-le ce le-i spune, ca să ne lase să mergem mai curînd înainte.

— N-ai nici o teamă, cocoane ; ți-am spus că am fost nefer la spătărie și n-or fi ei nebuni să se

¹ Zece mii lei, căci o pungă se socotea lei cinci sute (n.a.).

lege de oameni, cînd îi văd cu mine. Ei ! din cîte i-am scăpat eu ! Ia întreabă-i, numai să-ți spuie : ar mai fi astăzi vreunul din ei nepus în țeapă dacă n-ar ști să se poarte cu oamenii stăpînirii ? Mai bine decît să fugim d-aici ca niște nemernici și să ne facem de rușinea lumii, ia să descălecăm și să ne facem frumos conacul de amiazi, aci, pe verdeață, la umbră ; să punem pe flăcării aceștia să ne gătească o masă cumsecade, căci negreșit drumul trebuie să te fi secăt și pe dumneata la inimă.

— Bine, adăogă Păturică, asigurat acum prin cuvintele voinicului satîrgi-bașa ; dar ce să mîncăm, căci, dacă e vorba de mîncare, aș mînce și eu bucuros.

— Hei ! dacă e așa, lasă-te pe mine ; o să te fac să mînci un miel fript hoțeste.

— Ba zău !... Și ce fel frig hoții mieii ?

— Ce-ți pasă domniei-tale ? Ia să vezi : îți făgăduiesc o friptură care să întrecă toate chiabapurile ¹ de la masa lui vodă.

Zicînd aceste vorbe, se întoarse către idiclii și, alegînd pe doi mai chipeși și mai voinici, le zise :

— Mă, luați pitacul acesta, duceți-vă cu dînsul în cel dăntii sat ce veți întîlni și cereți să vă dea cinci miei grași, unt proaspăt, ouă și vreo patru-cinci vedre de vin și, dacă v-o cere bani, spuneți-le că toate acestea sunt pentru gălirea conacului isprăvnicesc. Dacă nu v-o crede, arătați-le pitacul ; iar dacă și după aceea se vor împotrivi, muiați-le spinarea cu muchele iataganelor. ²

¹ Fripturile turcești (n.a.).

² Această poruncă dată de satîrgi-bașa către idiclii ar trece drept o fabulă în ziua de astăzi ; nimeni n-ar putea crede că se făceau asemenea tilhării de către oamenii domnești, plătiți ca să ție liniștea și să proteje pe cei săraci ; cu toate acestea, ea a existat și, pentru mai mare nenoro-

— Foarte bine, stăpîne.

Idicliii pleacă și satirgi-bașa, întorcîndu-se către hoți, le zise :

— Băieți ! Coconu Dinu Păturică, omul marelui postelnic Andronache Tuzluc, voiește să ospăteze la voi. Cu ce puteți să ne slujiți ?

— Deocamdată n-avem nimic, dar așteptăm să ne sosească acum de la Ploiești de toate.

— Ei, dacă e așa, pînă atunci odihniți-vă și voi pe la colnicele voastre.

Hoții înaintară în pădure, iar Dinu și comandantul idicliilor așternură un covor de Țarigrad sub un păr sălbatic și, aprinzîndu-și ciubucile, se trîntiră la umbră ca să se odihnească.

Nu trecu mult timp și idicliii sosiră încărcăți cu provizii de ajuns pentru un regiment de soldați.

Hoții ieșiră din pădure, junghiară într-o clipă toți mieii, le scoase pîntecele și, cosîndu-i iar la loc cu pielea pe dînșii, intrară în pădure și, răscolind cu niște pari un jăratec compus de curpeni de viță sălbatică, în care inchiziția ar fi putut să arză o sută de eretici, îngropară într-însul pe toți mieii.

Dinu, neînțelegînd nimic din acest mod nou de-a face fripturi, privea cu uimire pe acești bucătari improvizați, cari, prin figurile lor posomorîte și prin mișcărilor ce făceau, semănau întocmai cu demonii iadului, cari torturează sufletele condamnaților.

În timpul acesta o altă grupă de tîlhari întindea pe iarba verde o masă de pînză, alții făceau mămăligă, cîțiva coceau ouă și curătau cepe și usturoi

cire, s-au exercitat chiar de oamenii privați, cari se îmbrăcau în costum de oameni domnești și jăfuiau pe bieții țărani arătîndu-le pitace mincinoase, vezi *Condica arhivei*, nr. 112, foaia 280 (n.a.).

verde, pe care le așezau pe la locurile unde aveau să șează oaspeții.

Pe cînd toată ceata tîlharilor se ocupa cu pregătirea acestui ospăț original, se auzi un pocnet ca al unei bombe ce iese dintr-un tun. Păturică făcu o mișcare rapidă și convulsivă, iar șeful tîlharilor, acel om cu care conversase mai nainte, văzîndu-l speriat, îi zise zîmbind :

— Ce, cocoane, te-ai speriat ?

— Ba nu, dar... ia spune-mi, de unde vine acest sunet ?

— Acest sunet va să zică, cocoane, c-a venit timpul să vă puneți la masă.

— Nu înțeleg nimica.

— Privește ! îi zise, arătîndu-i doi tîlhari ce scosese un miel din mormîntul de flacări și îl udau cu un fel de salță compusă din vin amestecat cu usturoi pisat și cu sare. Pocnetul care te-a speriat venea de la acest miel.

— Și de ce a pocnit mielul, frățioare ?

— Fiindcă s-a fript de ajuns.

— Dar ce mai fac acei doi voinici cu dînsul ?

— Îl stropesc cu vin și-l înfășură în pînză, ca să nu-i iasă mirosul cel frumos.

Conversațiunea lor fu întreruptă de alte pocnete ce urmară unul după altul. Tîlharul aruncă un ochi cercetător împrejurul său, apoi strigă :

— Gata, băieți ?

— Gata, căpitane !

— Pofțiți la masă, boieri ! zise căpitanul lui Păturică și lui satîrgi-bașa.

Ei făcură un semn de priimire și înaintară către masă.

Căpitanul chemă pe ajutorul său și-i șopti cîteva cuvinte, iar dupe aceea se puse la masă și, după

ce rupse mielul cu mâinele în mici bucăți și puse plosca pe masă, el zise :

— Ospățați, boieri domnia-voastră, și iertați-ne dacă n-am putut să vă slujim mai bine.

Oaspeții tilharului puseră mîna pe cîte o bucată de miel și începură a mîncea cu o poftă nedescriptibilă, adăogînd din timp în timp cîte o căpățînă de ceapă sau de usturoi verde și bînd vin de Cernătești.

— Ei, boieri, cum vi se pare friptura noastră ? întrebă tilharul.

— De minune, căpitane ; dar ia spune-mi, cum se numește felul acesta de friptură ?

— Miel năbușit, boieri domnia-voastră ; miel fript hoțeste.

— Să trăiască întru mulți ani născocitorul mielului năbușit ! răspunseră deodată Păturică și satîrgi-bașa, cu gurile pline de delicioasa friptură.

După felul acesta de bucate se puse pe masă unt proaspăt cu mămăligă și ouă coapte. Oaspeții noștri mîncară și dintr-acestea cu mare poftă, apoi se sculară de la masă și, după ce mulțumiră căpitanului, încălecară și-și urmară drumul înainte.

Moșia Răsucita, punctul principal al călătoriei lui Păturică, era trei poștii departe de București, și el nu făcuse nici drumul jumătate ; temîndu-se dar ca să nu-l apuce noaptea în pădure, grăbi mult călătoria și ajunse în sat pe la sfînțitul soarelui.

Pe dată ce se așeză în casele boierești, trimise pe isprăvniceii să cheme satul, ca să cerceteze despre asupririle ce cearcă din partea arendașului.

A doua zi, pe la revărsatul zorilor, curtea caselor boierești era plină de săteni de toată vîrsta ; unii țineau în mîni pui de găină, alții cîte o strachină cu ouă sau cîte o oală cu unt. Toți aceștia

venise să reclame în contra arendaşului şi nu aşteptau decît scularea lui Păturică.

Nu trecu mult timp şi ciocoiul se arată mulţimei îmbrăcat în haine arnăuţeşti muiate în fir şi cu un aer măreţ. El se aşează pe un scaun, ceru cafea şi ciubuc, iar după ce-şi făcu tabietul aruncă o privire severă şi observătoare asupra ţăranilor, apoi zise cu un accent plin de îngîmfare :

— Creştini buni, măria-sa postelnicul Andronache Tuzluc, stăpînul nostru al tuturilor, m-a trimis aci ca să ascult plîngerile voastre şi să vă dau dreptate, de veţi avea ; spuneţi dar toate păsurile voastre fără cea mai mică temere. Iată că vă ascult !

Ţăranii deteră mai întîi plocoanele în mîna idicliilor ; apoi, după ce se scărpinară în cap şi frămîntară căciulele în mîni cîţva timp, începură a se jălui care de care mai mult şi toţi deodată, în chipul următor :

— Să trăieşti, coconaşule ! Bine că te-a adus Dumnezeu la noi, să vezi şi să crezi urgia în care am căzut. Ne-a sărăcit, cocoane, hoţul de grec ; ne-a lăsat în sapă de lemn.

— Mie mi-a luat boii şi vaca, sărac de maica mea ! pentru un iuzluc de şaptezeci de parale.

— Pe mine m-a împrumutat cu două baniţe de mălai şi sunt trei ani de cînd tot i le plătesc, păcătosul de mine, şi cînd gîndeam că am scăpat de dînsul, m-am pomenit că-mi dezjugă boii de la plug şi mi-i vinde, de m-a lăsat sărac lipit.

— Mie mi-a necinstit fata cu sila, bătînd-o pînă şi-a ieşit din minţi.

— Pe mine m-a înjugat la carul cu lemne, ca p-o vită, coconaşule.

— Pe mine m-a spînzurat cu capul în jos şi mi-a dat fum de ardei, şi nu m-a lăsat pînă nu i-am dat răvaş că-i sunt dator treizeci de lei.

— Mare năpastă a căzut pe capul nostru, coco-nașule ! strigară mai mulți deodată, o să ne ducem în lume, căci Dumnezeu a luat dreptatea după pământ ; arendașul ne jăfuieste, zapciul ne juipoaie de piei, gazda de județ și ispravnicii ne ung cu miere și ne leagă de copaci, de ne mănîncă muștele și țințarii !

— Dar bine, buni creștini ! de ce n-ați venit să-mi spuneți mie toate acestea ? răspunse Dinu cu aer de compătimire.

— N-am îndrăznit, coconașule. O dată în viața noastră am băgat jalbă la măria-sa și în loc să ne facă dreptate, ne-am pomenit cu o ceată de arnăuți, care ne-au rupt oasele. Nu știm ce o să ne facem ; o să trecem în Țara Turcească ; încailea să ne omoare păgînii, decît creștinii, cari se închină tot la o cruce cu noi.

În această mulțime de jăluitori erau vreo patru țărani cari se băteau cu pumnii în piept, își smulgeau părul din cap și sărutau fruntea imineilor lui Păturică. Acești jăluitori exagerați aveau niște fizionomii de adevărați hoțomani. Dinul îi observă și tăcu ; iar după ce congedie gloata de săteni cu făgăduieli mincinoase, făcu un semn isprăvnice-lului.

Isprăvnicelul se apropie de dînsul, ținînd căciula în mîni.

— Să-mi aduci mai pe urmă p-acei patru jă-luitori cari se văietau mai tare ; auzitu-m-ai ?

— Am auzit, cocoane.

— Du-te acum de cheamă pe arendaș.

— Să trăiești, cocoane, este dus la tîrg.

— Și cînd vine îndărăt ?

— Pe la chindii ¹, cocoane.

¹ Prin chindii, țăranii înțeleg apunerea soarelui (n.a.).

— Bine.

Cîteva ore în urma scenelor de mai sus, Păturică şedea pe sofa, cu picioarele încrucişate ca un osmanliu, şi fuma dintr-un ciubuc dulcea şi parfumată plantă arabică numită gebel ¹, avînd dinaintea sa pe cei patru ţărani jăluitori.

După ce lăasă să iasă din pieptul său un nor gros de fum, ce se înălţa către tavanul camerei, formînd o mulţime de grupe bizare, el privi cu atenţiune pe ţărani şi le zise :

— Ei bine, băieţi, acum suntem singuri, Dumnezeu stă de faţă ; ia spuneţi-mi, de cînd a venit acest arendaş pe moşie, cum merg pădurile, hanul, morile, cîrciumile ? Sunt în stare bună sau nu ?

— S-a făcut mare firoseală ², cocoane ; pădurea cea mare, cu copacii ca butea de groşi, a vîndut-o şi a ars-o la facere de rachiu, iar acum a rămas numai o opritură în care nu găseşti decît pari şi nuiele. Hanul s-a dărîmat de tot şi plouă într-însul ; cîrciumile asemenea. Din heleşteu scoate pe fiecare săptămînă cîte un car de peşte şi-l trămite la tîrg, la Ploieşti.

— Sunt adevărate toate acestea ?

— Uite, cocoane, cum te văd şi cum mă vezi.

Ciocoiul chemă un idicliu şi porunci să-i gătească calul ; apoi, încălecînd, luă cu sine pe ţărani împreună cu isprăvnicelul şi doi slujitori şi plecă să facă cercetare. Se duse mai întîi la han şi-l găsi în proastă stare ; vizită cîrciumile şi morile şi le găsi tot asemenea ; apoi intră în pădure, şi găsind-o în adevăr cu totul stricată, se întoarse acasă şi făcu foaie de ispaşă iscălită de preoţi şi de fruntaşii satului.

¹ Tutun de Arabia, obicinuit foarte mult pe timpii aceia pentru mirosul lui plăcut (n.a.).

² Răsipă, pagubă (n.a.).

Pe cînd se petreceau acestea în casa boierească, arendașul se întorsese de la tîrg și se informase despre aspra cercetare făcută în lipsă-i ; el era copleșit de frică, căci toate abuzurile despre care vorbirăm erau în adevăr săvîrșite de dînsul.

Așteptă dar pînă ce rămase Păturică singur, apoi intră în odaie și, printr-un compliment demn de un pașă cu trei tuiuri, felicită pe ciocoi de bună-venire.

Ciocoiul îl primi cu un aer foarte sever și, fără să-l poftască să șează sau să-i răspundă la compliment, îi zise :

— Bune sunt astea, chir Cristodore ? (Acesta era numele arendașului.) Astfel îți păzești domnia-ta legăturile zapisului de arenduire ?

— Da ce am greșit, cocoane Dinule, de te-ai supărat pe mine ?

— Mă mai întrebi încă ce ai greșit ? Privește !

Arendașul citi foile de ispașă și se spăimîntă de mărimea sumelor ce văzu întrînsele.

Ciocoiul, observînd îngrozirea ce pricinuisese arendașului, îi zise mai liniștit :

— Eu n-am ce să-ți fac ; trebuie în douăzeci și patru de ceasuri să-mi răspunzi suma coprinsă în ispașă, căci am poruncă să-ți pui bumbașir două ortale de slujitori. Rămîne la domnia-ta să-ți alegi din două una : ori să plătești de bunăvoie, sau prin silă.

— Dar bine, cocoane Dinule, mă lași sărac pe drumuri !

— Nu voi să știu nimic despre aceasta. Plătești banii cu binele, sau fac pitac la isprăvnicie și-ți pui în spinare o sută de slujitori ?... Înțelegi românește ?

Grecul plecă capul în jos și, după ce se gîndi cîtva timp, zise :

— Să facem cum e bine, cocoane, că e păcat de Dumnezeu să mă dai pe mîna zabetului.

Dinu, care voia să ajungă la această concluziune, privi pe grec cu un fel de mirare, apoi îi mai zise :

— Fie cum zici ! Ispaşa se rădică la o sută de pungi de bani. Cît dai dintr-această sumă ?

— Douăzeci de pungi, cocoane.

— Este puțin, foarte puțin. Nu priimesc.

— Fie treizeci, să nu mai fie vorbă.

— Mai jos de cincizeci, nu priimesc nici o lăsaie. Te mulțumești, ori fac pitacul ?

— Haide, fie ! răspunse grecul, scoțînd din sîn o pungă verde, lungă de doi coți și deznodînd-o cu acea întristare ce simt amanții cînd se despart de iubitele lor. Numără cele cincizeci de pungi de bani în mahmudele, dodecari, funduci și rubiele ; apoi, după ce salută pe ciocoi, ieși din casă oftînd și jurîndu-se pe toți sînții că va scoate acei bani îndoîți din pielea bieților săteni.

A doua zi Păturică plecă din moșia Răsucita la celelalte moșii ale stăpinului său, și după ce făcu pe la toate cîte o cercetare de felul celei descrise mai sus, se întoarse în București cu două sute pungi de bani, pe care le puse deocamdată pe fundul si-petului, zicîndu-și în sine cu o nespusă bucurie : „Doamne ajută !... Una la mîna !“

Capitolul XIII

CE DAI SĂ TE FAC ISPRAVNIC ?

Vestea despre influința ce din zi în zi dobîndea postelnicul Andronache la curtea lui Caragea se răspîndise atît de mult, încît mai toți cei ce voiau să dobîndească vreo funcțiune publică nemeritată sau vreun alt favor de la domnie se îndreptau către casa atotputintelui fanariot și prin dare de bani își îplineau dorința.

Cată să spunem că în timpii aceia, ca în toți timpii, jafurile și mîncătoriile nu se făceau așa d-a dreptul. De la domn pînă la zapciu, toți pe atunci furau cu mijloace delicate și cu o iscusință atît de mare, încît hoțul își asigura inviolabilitatea și nu se expunea la umilire.

Ca să ajungă aci, toți slujbașii mari și mici își aveau prepelicarii lor, cari căutau vînatul și-l aduceau înaintea vînătorului ca să-l jumulească.

Postelnicul Andronache, care făcea totul pentru interes, nu crezu de cuviință a lăsa o asemenea frumoasă ocaziune fără a se folosi de dînsa ; el, dar, iniție pe Păturică în acest nou fel de hoție și, din aceea zi, nimeni nu mai dobîndi favorile curții decît prin mijlocirea postelnicului sau, mai bine, printr-a lui Păturică, carele cîștiga de la fiecare treabă împlinită de două ori mai mult decît stăpînu-său.

Într-o zi se prezintă dinaintea lui un funcționar scos de mult timp din slujbă. După ce acest din urmă îi făcu o mulțime de complimente, ciocoiul îi zise să șează și porunci să-i dea dulceață și cafea.¹

Cît ținu acest tratament oriental, Dinu se ocupa cu mustățile sale cele negre, pe care le răsucea și le netezea cu multă grație; iar după ce veni cafegiul și luă feligeanul din mîna funcționarului, Dinu zise cu o delicatetă prefăcută:

— Ce întîmplare fericită te aduce la mine, arhon medelnicer?

— Nevoia, cocoane Dinule, și nimic mai mult.

— Nevoia? Domnia-ta să ai nevoie de un om mic ca mine? Mi se pare curios!...

— Nicidecum, cocoane Dinule. Omul nu știe de azi pînă mîne și de multe ori vine vremea de ai trebuință chiar și de un țigan. Astfel vine vorba, dar, te rog, să nu fie cu supărare.

— Ferească Dumnezeu, *bei-mu*...² zise Dinu, si-lindu-se a ascunde reaua impresiune ce-i făcuse mușcătoarea sentință a funcționarului.

— Vrei dar să afli nevoia care m-a adus în casa domniei-tale?

— Da, și a te sluji cu ce-mi va sta prin putință.

— Ascultă-mă, dar.

— Gata la poruncă, *bei-mu*.

— Părinții mei au fost boieri mari din Craiova, ba încă moșul meu a fost caimacam în acel oraș mult timp; tatăl meu, fiind om cu frica lui Dumnezeu și cu milă de țară, văzînd nelegiuirile și des-

¹ Acest ceremonial se făcea tuturilor persoanelor ce venea să ceară intervenirea sa în vreo treabă (n.a.).

² Domnul meu (gr.).

poierile ce făceau domnii greci, s-a tras la moșie și trăia acolo o viață liniștită ; dar, ori că mișeii de greci l-au bănuț de răzvrățitor, sau că așa a fost scris, știu numai că ne-am pomenit într-o zi cu două sute de pasvantlii ¹ că-l înconjoară de toate părțile, iar cîțiva se suie la tată-meu, ca să-l omoare. Bietul bătrîn, Dumnezeu să-l ierte ! simțînd gîndul năvălitorilor, a înarmat toate slugile și s-a gătīt de împotrivire. Pasvantlii, văzînd această pregătire, s-au înfuriat și mai mult, și au năvălit asupra tatălui meu. Lupta a ținut pînă la prînz ; mulți din păgîni au căzut, dar în cele din urmă, prin numărul lor cel mare, au omorît pe toți oamenii noștri împreună cu tatăl meu.

— Și ce s-a mai întîmplat după aceasta ? adăogă Păturică, căscînd de urît.

— Să vedeți, cocoane Dinule. După moartea tatălui meu am fugit la Brașov, împreună cu mama și surorile mele, ca să scăpăm de sabia oamenilor lui Pasvantoglu, și ne-am întors înapoi tocmai după ce s-a liniștit țara.

— Bine c-ați putut să vă scăpați viața, adaose Păturică, dormitînd.

— Ne-am scăpat-o, ce e drept, dar ne-am ales numai cu atît ; căci la întoarcerea noastră am găsit casele arse, țiganii fugiți peste Dunăre și viile părăginite. O singură moșioară ne mai rămăsese și am dat-o soră-mi de zestre, ca să nu îmbătrînească la ușa casei părintești.

— Bravo, *bei-mu* ; mă bucur că ești plin de *itichi* ².

— O fi precum zici, dar dînd moșioara am rămas sărac lipit.

¹ Rebelii ostași ai lui Pasvantoglu din Vidin (n.a.).

² Morală sau virtute (n.a.).

- Și cu ce te chivernisești acum ?
- Cu slujba.
- La ce calem slujești ?
- Am slujit la hătmănie și m-a scos, fiindcă am dat pe pîrlitură ¹ o mulțime de hoți ce se încuibaseră în acea dregătorie.
- Dar bine, *bei-mu*, de ce nu-ți căutai treaba ? Ce, domnia-ta o să îndreptezi lumea ?
- Așa este, ai dreptate, și eu zic ca domnia-ta ; dar, cînd văz pe fanarioți despoind pe văduve și pe săraci, îmi vine furii de nebunie, strig ca un ieșit din minți și fac tot ce pot ca să dau pe față tilhăriile lor.
- Rău, foarte rău. Domnia-ta nu înțelegi nici vremea, nici oamenii cu cari trăiești.
- Ce voiești să zici printr-aceasta ? Tălmăcește-mi !
- Voiesc să zic că într-o țară ca a noastră tot ce putem face mai bine este să plecăm capul înaintea mai-marilor noștri, ca să dobîndim chiverniseală și să strîngem stare cu orice preț.
- Cu orice preț ?
- Da, *bei-mu*.
- Cu alte cuvinte : să furăm, să jăfuim ?
- Și de ce nu ?
- Da bine, ce faci muștrării de cuget ?
- Această slăbiciune o lăsăm pe seama femeilor cu istericale, iar noi, bărbații, să facem ce face toată lumea. He, he ! arhon medelnicer, cunoști bine cum stau lucrurile în ziua de astăzi ; ai bani, ești tare și mare ; ești sărac, nu te bagă nimeni în seamă. Dar să lăsăm la o parte aceste nimicuri. Ia spune-mi, cu ce poci să te slujesc ?

¹ A descoperi sau a demasca pe hoți (n.a.).

— Venisem să te rog ca să pui o vorbă pentru mine la postelnicul Andronache, ca să mă facă ispravnic la vreun județ. Să-i spui că neamul meu a slujit țării de la descălecătoare, că am și eu ceva cunoștințe de slujbă, că mă voi sili a nu nemulțumi lumea pe unde voi fi, ci dimpotrivă a aduce laudă și binecuvântări domniei-sale și mării-sale lui vodă... Aide-de, fă-mi această facere de bine și nu te voi uita pînă la moarte.

Dinu ascultă aceste vorbe din urmă cu mare răceală și, incredințat că postulantul nu cunoaște limbajul diplomației ciocoiești, îi zise :

— Arhon medelnicere, toate cîte mi-ai spus sunt drepte și frumoase, dar nu se caută în ziua de astăzi. Ia spune-mi mai bine, ce dai să te fac ispravnic ?

— Ce ai zis ?... Mai zi încă o dată, că n-am auzit ?

— Am zis că isprăvnicile se dau cu rușfet, ai înțeles, ori ba ?

— Dacă este așa, ține-ți isprăvnicia pentru altul, căci eu nu mă voi înjosi niciodată să cumpăr slujbă cu bani de la o leșinătură de ciocoi ca tine !

Și postulantul, indignat, ieși din casă fără să salute măcar pe Păturică.

Acesta, în loc să se supere de o asemenea insultă, zîmbi și zise în sine : „Iată un nebun precum n-am mai văzut încă“.

Un moment după aceea intră o a doua persoană, care, după ce făcu ciocoiului un compliment demn de un seraschier, îi zise d-a dreptul :

— Coccoane Dinule, am auzit că s-a mazilit ispravnicul de Teleorman și viu să cer ajutorul domniei-tale ca să iau acest mansup.

— Așa este, *bei-mu*, dar de ! să mai vedem. Vremile sunt grele, isprăvnicile nu se dau la fiecare, răspunse Păturică cu voce îngînată.

Noul-venit, înțelegînd pricina care făcea pe ciocoi să răspundă prin cuvinte evazive, reluă vorba :

— Da, da, nene Dinule, te rog să-mi faci această treboară, căci om sunt și eu : mîna pe mîna spală și amîndouă obrazul. Înțelegi domnia-ta.

— Vezi, așa-mi vine la socoteală !

— Dar de vreme ce ne-am înțeles, să vorbim ca niște prieteni adevărați. Ia spune-mi, ce o să-mi ceri pentru acest mansup ?

— Cît despre mine, *bei-mu*, nu ți-aș cere nimic ; dar ce facem postelnicului ? El nu este în stare să facă cel mai mic lucru fără interes, și încă interes, nu glumă !

La aceste din urmă fraze trăsurile feței candidatului de isprăvnicie luară un aspect posac. Se scărpină puțin în cap cu un aer meditativ, apoi zise :

— Să tăiem prețul.

— Bine ! Să-mi dai 2 500 de rubiele.

— Nu e prea mult ?

— Nicidecum, *bei-mu* ; județul Teleorman este unul din cele mai bogate : are zece plăși, peste cincisprezece mii de locuitori, tot unu și unu, și schelă la Dunăre. Domnia-ta poți să scoți acești bani în două săptămîni numai din plocoane. Ce spui domnia-ta ! Acest județ este un capan ¹ împărătesc nesecat.

— Așa este, dar uite, nu sunt învățat să fur, îmi e milă să despoi pe săraci !

— Astea sunt slăbiciuni care pier ca visele îndată ce te vei sui pe scaunul isprăvniciei.

— Așadar nu se poate mai jos ?

— Nici o para, *bei-mu*. Vremile sunt grele, s-aude de domnie nouă, și noi trebuie să ne folosim acum, cînd ne îmblă moara.

¹ Magazie de aprovizionare (n.a.).

— Fie dar precum zici ! Poruncește să-mi aducă hîrtie și călmări.

Ciocoliul bătu de trei ori în palme și toate se aduseră într-o clipă ; postulantul scrisese biletul următor :

„Arhon baron,

Vei da în ordinea mea două mii cinci sute rubiele aducătorului acestui rătraș și le vei trece în socoteala mea.

Ciolănescu“

După ce uscă scrierea prin puțin năsip pus peste dînsa, el strînse biletul în două și-l dete în mîna lui Dinu ; acesta îl citi, făcu o temenea sau compliment otoman și sculîndu-se în picioare se îndreptă către o masă. Deschise un mic sipet de lemn de chiparos și scoase dintr-însul pitacul de orînduire, investit cu subscrierea și sigiliul domnesc ; apoi, după ce trecu într-însul numele noului ispravnic, i-l dete în mîna, zicîndu-i :

— Slujbă pentru slujbă ! Priimește, boierule, pitacul de orînduire ; du-te de sărută mîna mării-sale lui vodă și te așează sănătos pe scaunul isprăvniceii de Teleorman.

Capitolul XIV

ȚIN'TE BINE, ARHON POSTELNICE !

Credem că lectorii noștri n-a uitat secreta întrevorbire dintre principele Gheorghe Caragea și banul C..., pe care am povestit-o pe la începutul acestei scrieri. Principele fanariot, deși iritat foarte mult prin refuzul banului de a da pe fie-sa de soție favoritului său, nu putu, cu toate acestea, să nu admire simțimîntul de onoare și marele curagiu cu care bătrînul boier apăra onoarea fii-pei sale și pe a națiunei române.

El încă sta nehotărît și se gîndea ce sfîrșit să dea acestei pricini, cînd logofătul său de taină (secretariul), intrînd în camera lui și salutîndu-l pînă jos, dupe obicei, îi dete în mînă o scrisoare și se retrase.

Caragea aruncă o căutătură pătrunzătoare asupra adresei de pe scrisoare și, prevăzînd din instinct că o să coprinză vreo veste întristătoare, o deschise cu mare grabă și citi cele următoare :

„Padișahul și regealurile au luat știre că jăfuiеști țara și surghiunești pe cei mai de frunte boieri ; silește-te cît

vei putea a te drege cu împărăția, căci într-alt chip va fi rău de măriia-ta. Atît, nu zic mai mult.

*A mării-tale supusă slugă,
Ahmet Kelalaili tefterdar“¹*

„Atît, nu zic mai mult !... Și ce va fi voind oare să înțeleagă Ahmet printr-aceste vorbe laconice și neînțelese ? Oare vizirul și capugi-bașa vor fi găsit pe vreunul care dă mai mult pentru domnia acestei țări ? Dar bine, eu le trămiț pe tot anul peșcheșuri (daruri) de cîte cincizeci mii pungi de bani ; capanul împărătesc geme de berbecii, untul, mierea și griul Valahiei ; dorințele sultanei valide și ale lui cizlar-agasi fost-au oare ele vreodată neîmplinite ? Țara întreagă geme sub biciul și caznele oamenilor domnești, cari despoaie norodul pînă la piele, numai ca să satur lăcomia saraiului... Și cu toate acestea ei tot nu sunt mulțumiți. O ! de trei ori afurisiți agareni ! O ! neam nelegiuit !... Cum faceți voi din oamenii cei mai cinstiți unelte nerușinate ale tiraniei voastre și, cînd nu mai aveți trebuință de dînșii, îi aruncați în gunoi ca pe niște vase netrebnice. Voiți să mă maziliți, ca să puneți în locul meu pe vreunul dintre Șuți sau Calimali ? Voiți poate să mă otrăviți sau să mă sugrumați ?... Dar voi nu mă cunoașteți bine ! Eu nu sunt ambițios ca Mavrogheni, nici fermecat ca Hangerliu. Capul lui Caragea nu va fi pus în țeapă dinaintea Înaltei Porți !...“

Iată starea morală în care pusese pe Caragea citirea fatalei scrisori a lui Ahmet Kelalaili. El se primbla prin sala cea spațioasă a secretăriei

¹ Acesta era un amic credincios al lui Caragea și-i scria tot ce auzea vorbindu-se în Divan despre dînsul (n.a).

frământat de gânduri negre ; cîteodată se oprea în loc şi, încruntînd stufoasele lui sprîncene, strîngea pumnii cu convulsiune şi făcea gesturi ameninţătoare.

În aceste momente intră şi postelnicul Andronache Tuzluc ca să afle cele petrecute între Caragea şi banul C... Pe timpul acesta Caragea se întorcea către uşă. Postelnicul înaintă către dînsul, făcînd neîncetat complimente pînă la pămînt, dar cînd voi să sărute mîna principelui, el se trase înapoi cu groază, întocmai ca vînătorul cînd i se arată înainte, fără veste, o fiară sălbatică şi, devenind palid de minie, zise :

— Ce vrei cu mine ? Spune în grabă.

— Venisem, măria-ta, să... să...

— Spune în grabă, auzi tu ?

— Venisem, măria-ta, să aflu ce ai făcut în pricina despre care te-am rugat cu umilinţă în zilele trecute.

— Desluşeşte-te mai bine, că nu-mi aduc aminte.

— Te rugasem, preamilostive doamne, să ceri de la banul C... pe fie-sa Maria pentru mine.

— Ai ! bine zici ! am chemat pe bătrînul boier şi i-am provalisit ¹.

— Şi ce ţi-a răspuns, măria-ta ? întrebă postelnicul cu o bucurie văzută.

— Mi-a răspuns că mai bine îşi omoară copila cu mîinile sale decît să o dea după unul ca tine.

— Dar bine, măria-ta, ce cusur am eu ?

— Mi-a spus că eşti hoţ, răpitor, mîrşav, linguşitor şi în toate necinstit.

— Şi măria-ta ai crezut toate aceste catigorii ² ?

¹ Propus (n.a.).

² Defăimări (n.a.).

— O parte din mișeliile tale le cunosc prin mine însumi ; cît pentru ceea ce mai rămîne, nu am nici o îndoială, căci te cunosc ce poamnă ești.

— Nu crede, milostive doamne. Aceste pîri vin de la vrăjmașii mei, cari mă pizmuiesc pentru hatîrul și trecerea ce am la măria-ta.

Apoi, terminînd aceste vorbe, se încercă să sărute pulpana anteriuului domnitorului ; dar Caragea se retrase cu indignațiune și luînd un aer amerințător îi zise :

— Îndărăt, mișelule ! Nu te atinge de mine, că-ți zdrobesc capul.

— Iartă-mă, măria-ta, că nu sunt vinovat.

— Nu, nemernicule. Voi da poruncă lui velvistier să cerceteze prin oameni domnești toate mîncătoriile tale și, de vor fi adevărate, o să te țintuiesc în poarta curții domnești, ca să dau pildă și la alți mîncători ca tine.

— Să nu faci acest păcat, măria-ta ! adaose fanariotul, căzînd în genunchi și atingînd parchetul cu fruntea.

— Un singur mijloc de scăpare îți mai rămîne, zise Caragea mai liniștit.

— Care este acel mijloc, măria-ta ?

— Să te duci la banul și să-ți ceri iertăciune.

— Și pentru ce să-mi cer iertăciune, măria-ta ?

— Pentru că ai avut nerușinarea de a cere pe fie-sa în căsătorie.

— Dar bine, suferi măria-ta ca un romeu din ecpaiaua¹ mării-tale să se înjosească înaintea unui cap gros de vlah ?

— Îmi am eu socotelile mele. Ieși afară și nu uita că, dacă pînă mine nu-mi vei înfățișa scrisoarea banului de iertare, mă voi ține de cuvînt : te voi țintui în poartă.

¹ Un grec din suita măriei-tale (n.a.).

Postelnicul ieși rapide și se duse acasă la din-sul foarte turburat de reaua primire ce avusese la curte ; aceea ce nu putea el să înțeleagă era schimbarea cea mare ce văzuse în Caragea. „Cum — zicea el în sine — acest mîndru și trufaș Caragea, care uraște atît de mult pe români și-și bate joc de dinșii de cîte ori voiește, cum se poate ca el să mă supuie la această nemaiauzită înjosire ? Eu, postelnicul Andronache Tuzluc, să-mi cer iertăciune de la un vlah ? Dar ce-o să zică capioldășii (amicii) mei cînd vor afla ? Ei o să-și bată joc de mine, n-o să mă bage în seamă !... Așa este, în adevăr ; dar iarăși, de nu voi împlini voința lui Caragea, voi fi depărtat din huzmet, și atunci o să fie și mai rău, căci, nefiind la putere, lumea o să rîză de mine cu mai multă îndrăzneală.“

Această din urmă idee decise pe fanariot și, ca să iasă mai curînd din încurcătura în care îl băgase ambițiunea de a deveni ginere al banului C..., porunci să-i puie armăsarii la butcă și se duse d-a dreptul la banul.

Cînd trăsura postelnicului intră în curtea banului, era pe la șase ore după-amiazi. Slugile bătrînului boier ședeau pe treptele scării și își petreceau timpul vorbind și rîzînd ; iar banul, îmbrăcat în antereu de sevai subțire, cu o libadea de pichet alb pe dasupra și cu cauc cu cearșaf alb, ședea în pridvorul (balconul) casei, pe un colț al unui pat lung, și citea pe tetravanghel. Văzînd butca fanariotului intrînd în curte, el lăsă cartea din mîni și se puse în stare de a primi după cuviință pe favoritul lui Caragea.

După ce fanariotul făcu banului cîteva complimente lingușitoare, șezu pe marginea patului și,

căutînd un mijloc mai natural de a începe conversația, el zise :

— Arhon bane, te vei mira poate cînd vei afla scopul venirii mele la domnia-ta.

— Spune-mi, boierule, să vedem.

— Știi că în zilele trecute ți-am cerut pe coco-nița Marghiola de soție.

— Și eu ți-am zis că nu ți-o dau fără voia ei.

— Ei bine, arhon bane, ai întrebato ? Ce zice ? Mă priimește de soț, sau nu ?

— Să-ți spui curat, nici că vrea să auză de numele domniei-tale.

— Atît mai bine, căci măria-sa mi-a poruncit să iau pe o nepoată a lui Calimah-vodă din Iași.

— Să-ți ajute Dumnezeu, boierule !

— Așa este, arhon bane ; dar este ceva care se împotrivește la această fericită căsătorie și numai domnia-ta poți să rădici această piedică.

— Spune-mi, și voi vedea.

— Măria-sa vodă știe că am cerut pe cucoana Marghiolița de soție și, fiindcă bănuiește că poate să mijlocească vreo încurcătură de dragoste între mine și domnia-ei, voiește să aibă din partea domniei-tale o scrisoare prin care să arăți că am venit în adevăr la domnia-ta și ne-am agriehisit¹ în treaba aceasta.

Banul, fiind om cu minte foarte ascuțită, pătrunse numai într-o clipă șiretlicul fanariotului ; dar, voind să se încredințeze și mai bine, îi răs-punse :

— Arhon postelnice, cu mare părere de rău și cu zdrobire de inimă îți fac cunoscut că nu poti să-ți dau hîrtia ce-mi ceri.

— De ce, boierule ?

¹ Învoit (n.a.).

— Pentru că mă tem de vreo întâmplare neplăcută, și de ! eu sunt om bătrîn.

— Dar această scrisoare îmi trebuiește ; fără dînsa îmi pierz norocirea.

— Mă mir, arhon postelnice, cum domnia-ta, care ești mîna cea dreaptă a măriei-sale, să te plîngi de nenorociri.

Fanariotul, văzînd că vicleșugurile sale n-au trecut înaintea bătrînului, căzu în genunchi și mărturisi tot ce se întîmplase între dînsul și Caragea.

Bătrînul, neputînd să sufere lașitatea și poltro-năria grecului, îi zise să se rădice în sus ; dar simțînd totdeodată mulțumire a înfrunta nerușina-rea aceluia venetic și a-l pedepsi chiar cu armele lui, el luă condei și hîrtie și scrise lui Caragea aceste cuvinte :

„Măria-ta,

Postelnicul Andronache Tuzluc a venit la mine și mi-a făcut rugămintă în genunchi, ca să-l iert pentru necîstia ce mi-a făcut cerînd pe fie-mea de soție ; l-am iertat, mă-ria-ta, și Dumnezeu să-i dea bine.

*A mării-tale preaplecătă slugă,
banul C..."*

După ce banul strînsese scrisoarea și o pecetlui, o dete fanariotului zicîndu-i :

— Ține, boierule ; dă această scrisoare mărie-sale lui vodă, și fii sănătos.

A doua zi, după cîntarea meterhanelor, postelnicul sui scara caselor domnești, plin de speranță că a scăpat de primejdia ce-l amerința. Dete scrisoarea stăpînului său și prin regealicul lui beizadea Costache și a domniței Ralu dobîndi de aci înainte mult mai mare influență la Caragea.

Capitolul XV

SCENE DE VIAȚĂ SOCIALĂ

Zilele cele frumoase ale toamnei din anul 1817 își luaseră zborul, împreună cu plăcerile ce procură ele locuitorilor României. Iarna se arăta-se cam de timpuriu și vîntul de miazănoapte începuse din vreme a sufla cu tărie acea răceală care amorțește natura, despoaie arborii și acoperă țarinele și orașele cu vîlul întristărei și al monotoniei. Orașul București, atît de zgomotos și de capricios în zilele noastre, nu era tot astfel în timpii lui Caragea.

Locuitorii săi din clasa de mijloc, deprinși de mult timp cu viața orientală cea plină de lene și poezie, vara se adunau la grădinele Breslea, Barbălată, Cișmigiu și Giafer. Acolo, fiecare isnaș sau cap de familie își întindea masa și, împreună cu casnicii și amicii, beau și mînceau; apoi începeau a învîrți hora strămoșească și danțurile cele vesele, care se deosebesc foarte puțin de tarantela napolitană și care plac atît de mult întregului popor latin.

Era, însă, cu deosebire curios a privi comica gravitate cu care oamenii din popor executau hora, danțul lor de predilecțiune. Provocarea la danț venea mai totdeauna din partea tinerilor;

bătrînii ședeau răsturnați pe iarbă verde, sub umbra cea deasă a copacilor, și fumau ; dar cu încetul o atracțiune neînvinsă se transmitea în inima oamenilor de orice vîrstă ; jocul tinerimei, ca un electrism, mișca pe bătrînii patroni ; ei se sculau după iarbă, scoteau binișele cele lungi, își sumeteau pulpanele de la anterie și se aruncau cu exaltație în arena danțului. Era comic a-i vedea cu ce gesturi și cu ce mișcări se sileau a dovedi junilor cum că nici bătrînii nu sunt tocmai de lepădat.

Ișlicul cu patru colțuri al marelui terzi-bașa¹ părea că reclamă prioritatea nobleței asupra căciulei de cazaciu a cojocarului subțire, care, la rîndul ei, părea că disprețuiește căciula cu roată a bogasierului și calpacul de blană al armeanului ibrișimgiu.

Cînd trecea furia danțului, toată compania se puneă iarăși pe bere și pe mîncare și, spre a da veseliei un ton de galanterie mai mare, ei complectau orgia prin feluri de glume, turnînd vin în ișlicele bărbaților și în condurii femeilor și dîndu-și unii altora să bea, rîzînd și gesticulînd ca niște nebuni.

În tot timpul acesta lăutarii nu încetau a trage din viori și a cînta din gură sau cîntece de amor pline de dulceață, destinate a produce în inima ascultătorilor dor și înfocare, sau melodii de danț, vesele și săltărețe.

Pe cînd însă tinerii și bătrînii de amîndouă sexele se desfătau precum arătarăm, copiii, adunați în mici grupe, îndopîndu-se cu ciurechi², simiți cu brînză, alune prăjite și floricele de po-

¹ Staroste de croitori (n.a.).

² Un fel de cozonaci (n.a.).

rumb și adăpîndu-se mereu din donițele cu șerbet roșu și cu bragă, luau și ei parte la veselie obștească. Băieții azvîrleau cu mingea și cu arșicele, iar fetițele cele mici se jucau d-a ascunselea sau d-a baba oarba, alergînd ca niște căprioare prin iarba cea verde și moale, spre a prinde fluturi sau a culege flori.

Către seară, toate aceste grupe înveselite, bărbați și femei, după ce își netezeau giubelele și trămiteau pe slugi înainte, cu ploscile și blidele de mîncare, plecau pe la casele lor împărțiți în cete, după isnafuri sau meseri.

Așa trecea timpul în sărbătorile verei; dar cînd venea epoca cea monotonă a iernei, toți acești oameni stau închiși prin case și serile cele lungi se petreceau în tăcere; abia dacă uneori se adunau mai mulți la un loc spre a povesti cele ce se întîmplau în cercul restrîns al mahalalei sau spre a juca între ei conțina, mariașul și curreluș.

Atunci, însă, ca și acum, boierii și oamenii cei cu averi mari se deosibeau foarte mult de popor în petrecerile lor.

Boierii se primblau în calești și butci cu arcurile poleite, spre a se deosebi de neguțători. Podul Mogoșoaiei și al Tîrgului de Afară erau cele de căpetenie preîmbări ale boierilor. Mesele și petrecerile lor se făceau în familii mai multe adunate la un loc; rar se întîmpla să mănînce pe la grădini; dar și atunci preferau grădina lui Scufa¹, via Brîncoveanului din Dealul Spirii și grădina lui Belu de lîngă Văcărești, spre a nu da

¹ Această grădină a devenit mai în urmă proprietate a domnului Cîmpineanu (n.a.).

prilej norodului a surprinde vreo necuviință a lor și a li se pierde printr-aceasta prestigiul.

Boierii cei tineri, din cauza strânselor relațiuni ce aveau cu fanarioții și alți venetici depravați, contractase încă dupe atunci o mulțime de viciuri, contrarie cu totul modului de viață al boierilor bătrâni. Sania mitologică a lui beizadea C. Caragea, făcută în forma carului lui Apolon, și cei șase cerbi ce o trăgeau, conțeșul cel de postav alb blănit cu samur de Mosca, hangerul cel semănat cu brilianturi și gugiumanul de samur cu fundul alb ale acestui frumos principe, precum și rochiile cele neprețuite, șalurile și feregelele domniței Ralu întorsese atît de mult capul junilor boieri și cocoane, încît de multe ori vindeau moșii de mare preț, ca să imiteze luxul și strălucirea acestor principii răsipitori. Răul poate că ar fi fost mai mic dacă s-ar fi oprit aci; dar viața scandaloasă și depravațiunea, luînd proporțiuni mari, infestară și demoralizară pînă la un mare grad societatea întreagă.

Din toate relele acestea jocul de cărți fu acela care răspîndi mai mult demoralizarea; el sărăcea pe boieri și funcționari și-i îndemna la hrăpiri de tot felul.

Unul din cei mai mari desfrînați și răsipitori din acei timpî era postelnicul Andronache Tuzluc; el fura ca un tîlhar de codru și cheltuia ca un nebun. Mesele cele mai strălucite, seratele cele mai atrăgătoare, jocurile de cărți cele mai dărpănătoare, care făceau să treacă dintr-o pungă într-alta averea săracilor, toate acestea în casă la dînsul se petreceau. Arghira, Rozolina și Calmuca, Frineele și Messalinele de pe atunci ale Bucureștilor, erau stăpîne în casa lui, ce devenise

adevărat mormint al oricărui amor curat și sta-tornic, a oricării credințe conjugale.

În ziua de 30 noiembrie fanariotul făcea în toți anii masă mare și ziafet în onoarea sîntului Andrei, patronul său. Ajuns în culmea favoarei dom-nești, el voi, în anul în care am sosit cu pove-stirea noastră, ca serbarea să fie cît se va putea mai strălucită. Cu acest scop, el aduse din Con-stantinopole tot ce se găsea acolo mai scump în pești, poame și vinuri, pe care unindu-le cu de-licatetele gastronomice ale țarei : păstrăvi, mihalți și felurite alte mîncări fragede și gustoase, pre-gătise de acea zi un ospăț care ar fi putut să ațite dorințele chiar ale vestiților noștri străbuni în lă-comie : Lucullus ¹ și Eliogabal ².

Timpul însă părea că contrariază înadins mania de lux și opulență a fanariotului, căci la 30 noiem-brie sufla cu tărie vîntul cel de miazănoapte, adu-cînd cu sine troiene de zăpadă deasă, care întu-necau, ziua la miza mare, lumina soarelui ; dar invitații postelnicului erau oameni de aceia ce nu se sperie de fiece lucru. Era de ajuns pentru dînșii să știe că în casa amicului lor vor găsi prilej a comite trei sau patru din cele șapte pă-cate de moarte, și aceasta îi făcea să treacă prin ger și zăpadă.

Camera pregătită pentru priimirea și ospătarea invitaților era un fel de salon pătrat, spoit cu var, și în mijlocul tavanului cu un cerc de flori ară-bești, tot de var, lucrate în relief, dar fără gust, nici măiestrie. Mobilierul se compunea din două paturi de scînduri înfundate, acoperite cu saltele

¹ Lucius Licinus Lucullus (114—57 î.e.n.), general roman, iubitor de lux și mîncăruri alese.

² Eliogabal, împărat roman (218—222), vestit prin viața sa desfrînată și prin neînchipuita sa cruzime.

și perne, peste care erau întinse macaturi de lână de Brussa, cu ciucuri de Venetia pe margini. Lîngă zidul despre grădină era un sipet mare, îmbrăcat cu piele de căprioară albastră și legat cu fier alb, iar dasupra lui era un alt sipetaș mai mic, de lemn de nuc cu flori de sidef. În mijlocul camerei era un scaun de brad cu trei picioare, pe care erau puse patru sfeșnice de tumbac, cu lumînări de seu într-însele, și o păreche mucări de alămă, cu care o țigancă frumușică lua din cînd în cînd mukul lumînărilor, ca să dea mai multă lumină.

În fine, pe la 12^{1/2} ore turcești ¹, începură invitații a sosi. Cel dăntii care sui scara caselor lui Andronache fu hatmanul Costache Cărăbuș, junc frumușel, dar fără spirit, depravat pînă la măduva oaselor, amic intim și pârtaș al tuturor desfrînărilor lui beizadea Costache. După dînsul veniră spătarul Dimache Pingeleșcu, om ce se silea cît putea să nu demîntă pronumele său, cămărașul Stamate Birlic, clucerul Ioniță Măturică, paharnicul Dimitrache Mîină-Lungă și baronul Nichita Calicevșchi. Mai în urmă de toți veni și beizadeaua, întovărășit de trei logofăt Iordache Zlatonit, un om foarte cunoscut pe timpii aceia prin spiritul său satiric și plin de originalitate ².

După ce mosafirii se așezară pe cele două paturi, o țigancă bine îmbrăcată și purtînd o scurtică îmblănită, cu gulerul rădîcat în sus, se prezintă înaintea lor cu o tavă plină de dulcețe de tot felul; după dînsa venea altă țigancă, țîind o tavă cu o mulțime de păhăruțe cu vutcă de izmă

¹ Două ore după amiazi (n.a.).

² Acest om original, al cărui nume l-am preschimbat aici puțin, mai în urmă și-a pierdut mințile și a viețuit pînă în zilele noastre într-o stare deplorabilă (n.a.).

și citeva farfurii cu migdale curățite și cu năut prăjit. Îndată apoi înfră cafegiul boierului, îmbrăcat cu un mintean de postav negru, cusut cu fir, dar fără mîneci, spre a lăsa să se vadă brațele sale albe prin cămașa de borangic subțire și refecată cu bibiluri; mijlocul lui, zvelt și mlădios, era încins cu un șal de mătase vărgată, ale cărui extremități atîrnau cu grație pe șoldul cel stîng al piciorului; poturii săi de postav vișiniu, cu turiecii de fir; iminei cei stacojii și fesul cel roșu cu fundă de ibrișim negru, așezat pe cap cu cochetăria cea minunată a fanarioților, făceau din acel june servitor un Ganimed, care ar fi putut ațîta gelozia vechilor zei din Olimpul lui Omer. El venea cu o tavă de argint în mînă, pe care erau depuse, în zarfurile lor de filigran, mai multe feligene pline de o cafea de Arabia spumoasă și parfumată; după dînsul intră ciubucciul cu ciubucele de antep și de iasomie, din ale căror lulele împlute afinat cu tutun de cel mai ales ieșeau nori de un fum mirositor. Întrarea succesivă a acestor servitori forma o reprezentare pitorească; cunoscînd foarte bine regulile ierarhiei, ca slugi de casă mare, ei se duceau mai întîi la beizadea Costache, apoi gradat la toți ceilalți și-și împlineau datoriile cu eleganță și exactitate. Terminîndu-se ceremonialul cafelei, mosafirii, ca oameni în treburi, începură a vorbi politică și a discuta despre pravilile ce se pregăteau pentru țară de către principele Caragea și consilierii săi: dar beizadeaua, voind să spargă acea conversațiune a căria seriozitate ascundea numai minciuni și lingușiri ce-l făceau să caște de urît, zise odată:

— Ia ascultați, boieri! la ce am venit noi oare aici? Să punem țara la orînduială, sau să ne ve-

selim ? Lăsați trebile țării pe seama tată-meu și a sfetnicilor lui și așteți să bem și să mîncăm !

Apoi, întorcîndu-se către stăpînul casei, zise :

— Andronache, zi băieților să puie masa !

— Numaidecît, măria-ta ! răspunse fanariotul cu obicinuitul său aer de înjosire. Iar pînă atunci, măria-ta și domnia-lor cinstiții boieri, treceți în odaia cealaltă și vă englendisiți după plăcere.

Invitații trecură în acea odaie care era mobilată cu două sofale turcești ; pe una era o masă rotundă cu picioarele scurte, pe care erau așezate două sfeșnice și mai multe părechi cărți de joc ; iar pe cealaltă erau table pentru jocul de șatrang și pentru țintar.

Cei mai mulți dintre invitați se așezară împrejurul mesei cu cărțile. Beizadeaua însă și cu hatmanul Cărbuș preferară jocul de șatrang.

— Ce jucăm, boieri ? zise cămărașul Stamate Birlic, manevrînd o păreche de cărți. Facem un otuzbir de englingea pînă se va găti masa ?

— Mai bine o panțarolă, arhon cămărașe, răspunse Dimache Pingelescu, scoțînd o punguliță cu mahmudele din buzunarul de jos al antereului.

— Știți una, boieri ? adăogă baronul Calicevschi, scoțînd cu lene vreo trei carboanțe și cîteva rubiele din buzunarul jiletcii, cu otuzbir și cu panțarolă ne pierdem timpul în zadar : așteți mai bine să facem un stosișor.

— Dar ce dănănaie o mai fi aceasta, că noi n-am auzit pînă acum vorbindu-se despre dînsa ?

— Stosul, boieri domnia-voastră, este un joc foarte frumos ; el n-aduce somn jucătorilor și ceea ce are și mai bun este că, în puțin timp, unul sau doi din jucători mătură toți banii din punga celorlalți ; cu puțină cheltuială, de vreme știi cu ce te alegi.

— Bree ! da zdravăn joc !

— Joc voinicesc ! zise Pingelescu cu entuziasm. Auzi acolo, să moțăm de somn toată noaptea pentru cîteva mahmudele, dodecari sau rubiele cîştigate în otuzbir ! Arhon baroane, fă bine de ne învață și pe noi acest miîunat joc.

— Bucuros, boierii mei, de ce nu ? Sunt însă două feluri de stos : unul se numește curat stos și este cam greu ; iar cellalt se numește „ce cei“ și este mai lesne de învățat.

— „Ce cei“ ! Frumos nume ! Arată-ne dar cum se joacă acest „ce cei“ al domniiii-tale !

— Bucuros ! Priviți, boieri, zise Calicevschi luînd în mîni o păreche de cărți. Unul dintre noi face cărțile, iar ceilalți — ori cîte unul, sau mai mulți deodată — zic celui care face cărțile : „Dă-mi un birlic, dă-mi un zece ochi, un popă, o preoteasă“, sau orice altă carte va voi. Cel care ține cărțile în mînă începe a da cărți, puînd pe cea dintîi dinaintea celui care a cerut, iar pe cea d-a doua dinaintea sa ; și dacă cartea cerută va cădea dinaintea celui ce a cerut-o, cîștigă el, iar de va cădea dinaintea celui care face cărțile, cîștigă acesta.

— Să începem acest frumos joc ! ziseră mai mulți deodată.

Baron Calicevschi, văzînd marele entuziasm ce aveau boierii pentru acel joc propus de dînsul, simți în sine o bucurie infernală, pe care o sugrumă în inima sa, căci el văzu succesul planurilor sale de jăfuire asigurat printr-acest mod de prădare, necunoscut încă acelor boieri români și fanarioți, ce altfel erau foarte dedați la jăfuiri. Luă dar îndată cărțile în mîni și întrebă :

— Începem, boieri ?

— Să începem !

— Luați aminte, că fac cărțile !

— Bine, bine !

— Tăieți, boieri !

Pingelescu tăie cărțile, apoi zise cu semeție :

— Cinci ochi pe zece rubiele.

Calicevschi începu să dea cărți rîzînd pe sub mustață și cu sînge rece.

— Oprește-te — strigă Pingelescu — am cîștigat, dă-mi rubielele !

— Poftim, boierule ! și îi numără zece rubiele.

Ceilalți boieri, văzînd cu cîtă înlesnire se cîștigau banii în acest nou joc, începură a juca și ei, și atît de bine le mergea jocul, încît unii din ei începură să simță milă de bietul baron, care le plătea neîncetat, cu cel mai mare stoicism, pierderile sale. Dar aceasta era numai o manevră a șiretului muscal ; căci, după cîteva minute, toți începură a pierde. Agitațiunea și zgomotul aces-tui joc infernal făcu pe beizadea Costache și pe hatmanul Cărăbuș să părăsească liniștitul joc al tablelor.

— Popă, pe ce am în mînă ! zise beizadeaua cu mîndria aceea plină de fanfaronadă ce este particulară beizadelelor din țara noastră.

Baronul începu a da cărți, fără să se preocupe cît de puțin de suma ce putea să aibă principele în mînă.

— Ai cîștigat, măria-ta ! exclamă unanim, cu surpriză, toți jucătorii.

Beizadeaua deschise mîna și găsi într-însa cinci-zeci și trei mahmudele, care fură plătite cu punctualitate de către baronul.

— Șase ochi pe toată suma ! zise iarăși beizadeaua.

Norocul fu și de astă dată în partea beizadelei.

Baronul îl lăsase într-adins să câştige, ca să-l încurce, căci la a treia carte beizadeaua pierdu tot ce câştigase, împreună şi cu banii săi.

Această schimbare de noroc ambiţionă şi mai mult pe Caragea. El scoase din buzunar o pungă plină cu mahmudele şi, după ce bău un pahar de mastică şi fumă de câteva ori din ciubuc, zise cu ironie :

— Arhon baroane, câte parale ai în buzunar ?

— Am de ajuns, măria-ta, ca să plătesc tot ce voi pierde, răspunse ruşul cu mândrie.

— Bine !... ia să-mi dai un zece ochi pe punga aceasta !

— E prea mult, măria-ta !

— Fie dar pe jumătate.

Baronul câştigă jumătate din ceea ce se afla în pungă şi la-al doilea joc o luă cu totul.

— Eu mă prinz că jocul ăsta are pe dracul într-însul, zise postelnicul Andronache Tuzluc. Auzi acolo ! să pierz eu zece mii de lei într-o clipeală de ochi ? Şi unde pui bătaia de piept şi de inimă ; unde pui iarăşi acel îndemn nebiruit de a tot cere pe popa şi zece ochi şi a tot scoate la dodecari din pungă, uitîndu-te la dînşii cum se duc la dracu.

— Ba să mă ierţi, boierule : banii domniei-tale nu s-au dus la dracu, ci în pungă la mine, zise baronul.

— Tot atîta face, arhon baroane, zise beizadeaua cu ironie.

— Aşa, aşa ! adăugă hatmanul Cărăbuş, cu un rîs înghesuit şi prostatic, ca să linguşească pe beizadeaua.

— Cît ai pierdut, cocoane Andronache ? întrebă treti logofăt Iordache Zlatonitul, sculîndu-se după

sofaua unde șezuse nemișcat tot timpul cît ținuse jocul.

— Vreo zece mii de lei ! răspunse fanariotul cu nepăsare.

— Puțin, foarte puțin. Să trăiască isnafurile și sărăcimea ! N-ai decît să scoți o cercătură¹ în țară sau să dai cîteva volnicii de furat pe la hoți și banii aceștia vor veni la loc înzeciti !...

— Bravo, Zlatonitule, bravo ! exclamă beiza-deaua bătînd din palme și rîzînd ca un nebun.

— Dar bine, măria-ta, suferi să fiu batjocorit de acest nemernic chiar înaintea mării-tale ? zise postelnicul rănit la biata cînste.

— De ce te superi, Andronache ? Nu vezi că el glumește ?

— Dar domnia-ta, boier Pingelescule, cît ai pierdut ? întrebă iarăși Zlatonitul.

— Vreo trei mii de lei.

— A zecea parte din prețul cu care îți vinzi obicinuit iscăliturile ce pui pe anaforalele veliților boieri ; nu te întrista de această pierdere, căci din mila lui Dumnezeu pricinile se înmulțesc din zi în zi.

Pingescu plecă capul în jos și tăcu ; dar Zlatonitul se afla în vervă satirică și hotărîse să bi-ciuiască pe toți fără milă, căci nu trecu mult și se adresă către căminarul Stamate Birlic :

— Ia spune-ne, arhon căminare, ai pierdut și domnia-ta ceva ?

— Vreo mie cinci sute de lei ; un bagatel.

¹ Cercătura era controlul ce făcea guvernul, pe acei timpi, contracciilor cari luau prin sultan-mezat stringerea veniturilor țării. Din acea cercătură ieșea un rău foarte mare, căci se descoperea abuzuri mari. Contracciii, ca să scape de pedeapsă, cumpărau pe cercători, iar banii ce le dedeau îi aduna tot de la contribuabili (n.a.).

— Nu e nimic. O să avem vreo cîteva podini lipsă la poduri și vreo sută de oameni cu picioarele scrîntite.¹ Dar domnia-voastră, clucer Măturică și paharnice Mină-Lungă, cum stați ?

— Noi am cîștigat.²

— Se vede că Dumnezeu privighează asupra văduvelor și asupra săracilor, căci de pierdeați și voi, apoi negreșit erați să vă băgați măturile și minile voastre cele lungi în lada săracilor și era să le luați hrana și îmbrăcămintea măcar pe vreo două-trei luni. Dar domnia-ta, arhon baron Calicevschi, de unde ai venit cu acest joc drăcesc, care o să ne aducă în stare să ne pierdem averea, sufletul și chiar muștrarea de cuget ? Nu știai oare că Dumnezeu ne-a pedepsit deajuns pentru păcatele noastre dîndu-ne în mîna străinilor care ne-au stricat toate datinile și obiceiurile noastre cele bune ?... De ce ai mai venit și domnia-ta să ne confundzi în prăpastia ticăloșiei prin jocul domniei-tale cel sărăcăcios ca și numele ce porți ?

¹ Veniturile podurilor se vindeau prin mezat și Stamate Birlic se afla contracciu. Aceste venituri se compuneau din taxe puse asupra tuturor carelor ce intrau în capitală. Carul cu marfă de lipscănie plătea bani 240 ; cel încărcat cu blane leșești, bani 180 ; se lua 6 bani de vadra de rachiu ; 12 bani pentru vadra de vin ; 45 de bani carul cu postav românesc ; 30 carul cu piei de miel ; 45 carul cu piei de vacă ; 60 carul cu bogasiu ; 60 carul cu piei de iepuri ; 45 carul cu coase ; 60 carul cu brașovenie ; 60 carul cu musuluri de Rumelii ; 60 carul de arnici ; 45 carul cu aba de Podolia ; 30 carul cu aba de tuzluci ; 60 carul cu sticle ce vin dinlăuntru ; 30 carul cu sticle leșești ; 60 carul cu postav leșesc ; 60 carul cu lină de oaie ; 60 carul cu lină de capră ; 60 carul cu aramă lucrată ; 30 carul cu fier ; 120 carul cu buții de vin, fie mănăstiresc, ori boieresc sau țărănesc (n.a.).

² Acești doi boieri se aflau casieri la cutia de milostenie (n.a.).

— Ei ! ei ! nebunule, te-ai trecut ! zise beizadeaua atins de vorbele cele aspre ale Zlatonitului.

— Nu, măria-ta, nu m-am trecut și nu pot să tac, căci sunt român și văz de acum unde o să ne ducă jocul muscalului acestuia. Boierimea țării, atât de iubită de norod pentru faptele ei cele frumoase, fiii acelor stilpi ai țării cari au jertfit averea și și-au dat chiar viața pentru țară, o să ajungă să vinză mere pe pod ca precupeții, iar cei mai slabi dintre dinșii o să-și piarză cinstea și sufletul, vinzându-se la cei ce le vor da bani de cheltuială la neavere ! Da, boierilor, jocul acesta o să vă piarză !...

Mușcăturile Zlatonitului ar fi mers mult mai departe, dacă în momentul când voia să reînceapă n-ar fi intrat Păturică, invitînd pe mosafiri la masă.

Beizadeaua se îndreptă către camera de mîncare, urmat de toți ceilalți mosafiri, se puse la masă și toți începură a gusta din bucatele cele delicate ale grecului și a bea din vinurile cele mai alese ale țării. Dar cînd ajunseră pe la friptură și poame, începură lăutarii a cînta cele mai frumoase și mai patetice cîntice de masă.¹

Toți oaspeții ascultau pe lăutari cu mai multă sau mai puțină băgare de seamă ; numai Caragea și hatmanul Cărăbuș păreau mai agitați decît toți ceilalți. Aceasta se vedea din mișcările capului, din alterarea feței și mai cu seamă din desele oftări ce ieșeau din piepturile lor. Vinul cel tămîios de Cernătești, turnat neconținut în gitlejul boierilor, începu să-și facă efectul său. Oaspeții noștri, cari pînă aci mîncau și beau liniștiți ca cei șapte filosofi ai Eladei, prinseră la limbă și

¹ Pe atunci muzica se compunea din arii de joc și arii de dilectare, numite cîntice de masă (n.a.).

deveniră mai zgomotoși decît nemții cei beți. Respectul ce aveau asupra beizadelii se mai slăbise ; unii cîntau, alții îndemnau pe baronul Calicevski să înceapă iarăși minunatul joc care cu puțin mai înainte le ușurase pungile ; numai beizadeaua ședea liniștit și din cînd în cînd arunca cîte o vorbă de spirit în socoteala bieților oaspeți, cari, cu toată ameteala vinului, erau siliți să sufere, temîndu-se de a nu trage asupra-le urgia domnească.

În fine, cina se termină și musafirii părăsiră casa. Postelnicul Andronache, după ce dete cîteva instrucțiuni lui Păturică, se puse și el în sanie și se duse la chera Duduca.

Capitolul XVI

FĂ-TE OM DE LUMEA NOUĂ, SĂ FURI CLOȘCA DUPĂ OUĂ !

Să părăsim partea de sus a caselor postelnicului, căci nu mai are nici un interes pentru lectorii noștri, și să ne coborâm în partea de jos, sau mai bine în beciuri, ca să vedem ce face Dinu Păturică.

Acest ambițios ciocoi, nevoind a se lăsa nicidecum mai jos decît stăpînul său, pregătise și el o cină, la care invitase pe cîțiva din cei mai de aproape amici ai săi.

Camera în care dedea el ospățul era împodobită cu două paturi turcești înfundate, peste care erau puse saltele de lînă acoperite cu chilimuri vărgate de Idirné (Andrianopole), cusute pe margini cu ciucuri de bumbac alb ; pe lîngă pereți erau puse perne îmbrăcate cu cit tocat¹ ; prin înghiurile acestor paturi erau așezate pernițe mici împlute cu puf, pe ale căroră fețe albe de batistă se vedeau mai multe arabescuri cusute cu fir și mătase ; iar pe una dintr-însele erau cusuți doi amorași, ținînd în mîni o ghirlandă de flori, în al

¹ Cel mai scump cit de pe atunci (n.a.).

căreia mijloc era o inimă pătrunsă de două săgeți și inscripția aceasta :

„Μη με ξεγνῶς!“¹

Zidul de lângă pat era acoperit cu un covor de Brussa, pe care stau spînzurate în cuie o pușcă arnăuțească ghintuită, legată la mașină cu o sangulie cusută cu fir, și două părechi pistoale băgate în tocuri de piele, ornate tot cu fir. Mai în jos, tot pe acel părete erau atîrnate două săbii turcești cu minerile de sidef, iar în mijlocul lor era așezat un cauc oltenesc de hîrșie neagră de miel, al cărui fund era cusut cu fir de cel bun peste postav roșu și lăsa să atîrne în jos o fundă de fir lucrată cu mare gust.

Cele două ferestre despre uliță erau împodobite cu mai multe glastre de flori, printre care se deosibeau mai ales : maghirani, trandafiri și cîteva endrișaimi, ce împleteau atmosfera camerei de un miros nu așa plăcut, cît era de pătrunzător.

Pe lângă păreți erau puse în rînd cîteva scaune de Brașov vâpsite și un sipet mare, legat în bande de fier alb peste piele de căprioară albastră.

La o înălțime oarecare a unuia din păreți era un dulap mic săpat în zid, în care se afla depusă mica bibliotecă a ciocoiului compusă din cîteva cărți grecești și românești, printre care figurau : *Proorocia lui Agatanghel*, *Filosoful Sintipa*, *Ali-xandria*, *Tilu Buhoglindă* și alte capete d-opere ale literaturii naționale de pe atunci, cărți glumete care, prin anecdote de spirit și povește filosofice, făceau petrecerea favorită a poporului.

Masa de mîncare era așezată între două paturi și împregiurată cu scaunele pe care erau să șează onorabilii oaspeți ai lui Pățurică.

¹ „Me me xehnas !“ — „Nu mă uita !“ (Gr.).

Pe masă erau rînduite o mulțime de farfurii cu mezelicuri de tot felul : marinată de stacoji, farfurioare mai mici cu icre proaspete de morun, licurini jupuiți, sardele muiate în untdelemn de Mitilene, amestecat cu piper și zeamă de lămii de Messina, măslina dulci de Tessalia, grămădite în formă piramidală, icre tari de chefal, smochine de Santorini, halva de Andrianopole ; nimic din delicatețile gastronomice ale Orientului nu lipsea pe masa ciocoiului, mai împodobită chiar decît a stăpînului său. Toate aceste mezelicuri erau așezate după o regulă militară, avînd la fiecare distanță de două palme cîte o carafă cu vin galben de Drăgășani, cu pelin roșu din viile mănăstirii Bistrița și cu vinuri orientale de diferite colori și gusturi, fără a lipsi papornițele¹ cu anason de Chio și cu mastică de Corint. În fine, Păturică luase dispozițiuni ca oaspeții săi să nu cerce cea mai mică lipsă întru îndeplinirea gus-
tului lor rafinat.

Dacă cineva ar fi văzut luxul ce domnea la masa postelnicului și la a vătafului său de curte, fără îndoială s-ar fi convins că ospățul slugei întrecea în toate pe al stăpînului și dacă s-ar fi gîndit mai serios la mizeriile acelor timpî de tristă memorie, ar fi zis, împreună cu noi, că fanariotul n-avea de ce să se plîngă pentru pagubele ce-i făcea vătaful său de curte, căci banii ce se cheltuiau în aceste ospete nu erau ai săi, ci ai săracilor și ai văduvelor căzuți victimă neșătiului său de averi.

Între oaspeții de căpetenie invitați de Păturică figurau : Tudor Ciolănescu, vătaful de curte al banului Grigorie B... ; Neagul Chioftea de la ba-

¹ Butilii îmbrăcate în papură (n.a.).

nul Constantin Băl... ; Zamfir Ploscă de la Isaac R... ; Vlad Boroboacă de la F... și alți mai mulți, aleși dintre corifeii ciocoismului și ai hotomăniilor bucureștene dupe atunci.

După ce se duseră mosafirii postelnicului pe la casele lor și el la amanta sa, Păturică se coborî în odăile de jos și se puse la masă cu prietenii săi.

Patru țigănași, curat îmbrăcați, aduceau bucate la masă, și două țigance tinere și frumușele erau însărcinate a turna prin pahare nectarul care, de la căderea zeilor din Olimp încoace, a luat prozaicele nume de vin și rachiu.

Una dintr-aceste două copile luă după masă o papornită cu anason și, împlînd mai multe feligene, dete fiecăruia din oaspeți cîte unul. Oaspeții sorbind rachiul, căzură pe farfuriile cu mezelicur precum cad lăcustele peste holdele plugarilor.

Dinul Păturică observă aceasta și, cu oarecare nerăbdare în calitatea sa de ospător, strigă cu un glas ascuțit și obraznic :

— Aduceți ciorba, bre !

— Numaidcît, coconașule ! răspunseră țigănașii, plecînd toți deodată ca să arate mai mult zel. După cîteva minute ei puseră pe masă un caștron colosal, plin cu ciorbă de știucă fiartă în zeamă de varză cu hrean ; pe urmă aduseră două farfurii lunguiete cu mihalți și păstrăvi rase, muiate în oțet și untdelemn ; aduseră mai multe vase de cositor pline cu iahnii, cu plachii, cu morun gătit în măslina și foi de dafin, cu crapi împuți cu stafide și coconare și alte felurite mîncări care se ziceau în vechime „bucate cu cheltuială“.

Vinul asemenea curgea fără încetare din pahare și aluneca pe gîtul ciocoilor cari, la fiecare deșertare de pahar, strigau :

— Să trăiască nenea Păturică !

Numai Vlad Boroboacă sta trist și tăcut.

— Da ce, mă Boroboacă, de ce stai bosumflat ? Ori ți s-au înecat niscaiva corăbii cu marfă ? zise Neagul Chioftea, cel mai zgomotos dintre toți oaspeții.

— Parcă ești o mireasă, adăogă Tudor Ciolănescu.

— Închină cu noi, bre ! Fă-te om de lumea nouă, să furi cloșca după ouă ! ziseră toți ciocoi deodată.

— Ei bine — răspunse Boroboacă — împleți-mi un pahar să închin și eu cu voi !

Paharul se împlu și se dete în mîna lui Boroboacă, carele, ridicîndu-l în sus, zise :

— În sănătatea săracilor țărani, căroră le dăm fum de ardei și le punem fierul roșu pe piept, ca să le luăm bănișorii din pungă ! Să trăiască văduvele și copiii cei sărmani, căroră le luăm pînea din gură, ca să mîncăm noi, ăștia, pește de Țari-grad, halvale de Idirné și să bem vin chipriotic !... În sănătatea țarei întregi, pe care am lăsat-o în sapă de lemn !...

Zicînd aceste cuvinte, trînti paharul pe masă și căzu iarăși în cugetările sale de mai nainte.

Toastul lui Vlad Boroboacă și amărăciunea cu care el pronunță vivatul său cel sinistru făcură în inima ciocoilor tot acea impresiune ce făcuse odinioară literile de foc regelui Babiloniei, Baltazar, și oaspeților săi cei desfrînați.

Vătafii de curte se uitau unul la altul cu niște priviri sperioase, ce dovedeau îndestul cît de adevărate erau cele zise de Boroboacă. Numai Dinul Păturică ascultă acest strigăt al muștrării de conștiință fără ca să se turbure cîtuși de puțin ; ba încă el aruncă asupra lui Boroboacă o

privire disprețuitoare și, dînd într-un ris sardonnic, curmă tăcerea cu aceste cuvinte :

— Cinstiți boieri ! Nu vă sinorisiți lui Boroboată, căci este cam nebun, sărmanul. Cine știe ce babă l-a obrocit ¹. Să bem, fraților, și să lăsăm pe Boroboată să spuie la cazanii cît va voi.

Apoi, întorcîndu-se către slugi :

— Aduceți, bre, vin tămîios de Cernătești.

— Și de cel de Drăgășani ! adăogară ceilalți.

Sticlele se umplură cu tămîioasă într-o clipă și veselia renăscu în sinul oaspeților amețiți de băuturi și îmbuibăți de grasele mîncări orientale.

Această cină, compusă toată din plăceri de contrabandă, ținuse cîteva ore și, cu tot vinul ce se băuse, nici unul dintre ciocoi nu se îmbătase desăvîrșit ; el ajunsese numai la gradul acela al beției cînd omul devine vesel și spune adevărul fără rezervă. Astfel dar, unii vorbeau, alții cîntau, lovindu-se unii pe alții în glumă cu gloanțe de pîne ; numai Vlad Boroboată sta cufundat în niște cugetări sinistre, pe care le întrerupea cîteodată cu un suris amarnic. Dinu Păturică, ce-l privea cu o vădită nemulțumire, observînd că acea beție tristă a oaspelui său putea să influențeze mai tare asupra celorlalți și să stînjinească libera explozie a veseliei lor, se sculă în sfîrșit strigînd :

— Ei bine, boieri, vă văz cam pe gînduri ; eu v-am chemat aci ca să ne veselim, iar nu, ca să punem cenușe în cap și să ne plîngem păcatele, ca proorocul Iona din Scriptură ! N-aveți bucate ? N-aveți vin ? De ce dar stați ca niște curci plouate ? Mai aduceți, bre, marinată de barbuni

¹ A obroci, după limba poporului d-atunci și chiar de astăzi, este a fermeca, a îndobitoci (n.a.).

și vin de Tenedos, să ne veselim cît ne îmblămoara, că destul ne vom pocăi la bătrînețe. Iar tu, cobe rea, du-te de fă cazanii la biserică, iar nu în casa mea !... Auzit-ai tu ?

— Bravo, nene Păturică, ai dreptate ! Să se ducă la dracu acest dăscăleci care ne-a stricat cheful cu iticaua lui.

— Da, la dracul ! exclamară toți deodată.

— Iar noi să ne veselim ca niște oameni de ispravă, adaaose Păturică.

— Și să vorbim de trebșoarele noastre, răspunse Neagul Chioftea, curmîndu-i vorba. Știți, boieri, că am cam ajuns în vremea de apoi ! Pare-mi-se că stăpînii noștri au cam băgat de seamă că le mîncăm stările și s-au pus pe economie. Alte dăți, cînd le înfățișam catastihul, nici că se uitau pe dînsul și-ți împleau mina de rubiele ; iar acum te ține cîte trei-patru ceasuri în picioare și te descoase din toate încheieturile ca pe hoții de cai.

— Bine vă face, ciocîrlanilor ! zise Păturică rîzînd.

— Ce ai zis ? întrebă Neagul Chioftea cu mirare.

— Am zis că vă face foarte bine, căci nu știți să furați.

— Noi nu știm să furăm ? observă Chioftea cu un zîmbet de ironie.

— Da, da, voi ! replică cu siguranță. Sunteți niște bojogari ¹.

— Daca este așa, apoi învață-ne tu meseria.

— Bucuros. Ia spuneți-mi, boieri dumneavoastră, ați citit vreodată cartea numită *Floarea dărilor* ?

¹ Hoți proști (n.a.).

— Nici n-am auzit vorbindu-se de dînsa.

— Aveți dreptate, nu s-a tălmăcit încă în limba românească și voi abia știți să citiți românește. Ascultați dar și pricepeți ; în acea carte este o istorioară plină de noimă, care începe cam așa : „A fost odată un împărat de la Hindiile răsăritului sau de prin Țara Sacizului¹. Acel împărat avea șaptezeci și cinci de copii, tot unu și unu. Ajungînd însă la adînci bătrînețe, el chemă pe fiul său cel mare și-i zise să facă un snop de șaptezeci și cinci de nuiele și să-l aducă înaintea sa. Porunca se îndeplini într-o clipă ; împăratul chemă atunci pe toți fiii săi și le zise : «Eu am îmbătrînit și peste puțin o să mor ; aș voi însă ca, înaintea morții mele, să las întinsa mea împărăție aceluia dintre voi care se va dovedi mai tare și mai priceput. Hotărăsc dar ca acela care din voi va putea să rupă deodată această legătură de nuiele, acela să ia împărăția după moartea mea !» Feciorii de împărat se priviră mai înții unii pe alții cu mirare și apoi se cercară pe rînd și fiecare în parte să rupă legătura de nuiele, dar nici unul nu putu. Împăratul îi privi rîzînd și le zise : «Daca nu le puteți rupe deodată pe toate, apoi rupeți-le cîte una în parte». Copiii se supuseră la noua poruncă a tatălui lor și în puțină vreme toate nuielele fură rupte. «Ascultați, dragii mei copii — adaose atunci împăratul — acest snop de nuiele sunteți voi ; dacă veți rămînea uniți după moartea mea, nimeni nu vă va birui ; iar dacă vă veți despărți, va veni vrăjmașul și va face din voi aceea ce făcurăți dinaintea mea cu aceste nuiele.»“

¹ Insula Chio (n.a.).

Păturică se opri aci și, privind câteva momente pe tovarășii săi cu ochi pătrunzători, îi întrebă :

— Ei bine, boieri domnia-voastră, cum vi se pare această istorioară ?

— Foarte frumoasă, ce e dreptul, dar n-are-a face nimic cu necazurile noastre, răspunse Chioftea.

— Vă înșelați, frații mei, adăose Păturică cu un aer de superioritate. Dacă voi ați fi urmat paradigma acestei istorioare, nu erăți să vă plîngeți acum că stăpînii voștri v-au prins cu ocaua mică.

— Ei bine, învață-ne tu ce să facem.

— Să vă învăț, căci, uite, sunteți proști ca niște băieți luați pe procopseală. Voi vă adunați în toate zilele la cafeneaua de la Dorobăntie. Așa este, ori ba ? Spuneți !

— Ba așa. Ne adunăm în toate zilele, precum zici.

— Ar fi de mare folos pentru voi ca, înainte de a părăsi cafeneaua, să puneți nart¹ la toate lucrurile ce veți țirgui, ca să știe fiecare din voi cît are să încarce la socoteală.

— Vorbește mai deslușit, că nu te înțelegem !

— Iată ce voi să vă zic : să ne închipuim că pentru curtea unuia dintre stăpînii voștri se cumpără cîte douăzeci și cinci oca de carne pe zi. Ei

¹ Din vechime și pînă la Regulament. carnea, pînea și lumînările se vindeau la contracții cu apalt și se însemna la contract prețul fix, și cîți din măcelari sau brutari se dovedeau că vînd cu cîntare strîmbe sau articole proaste se dedeau prin țîrg și se țintuiau de urechi pe la răs-pintii.

Să explicăm acum ce însemnează „darea prin țîrg”. Această tortură se urma astfel : culpabilul era dezbrăcat pînă la brîu ; minele îi erau legate cu o funie de care îl trăgea un arnăut al spătăriei, pe cînd altul îl lovea cu nuiua peste spate, strigînd tare : „Cine va face ca dînsul ca dînsul să pață”, și astfel îl plimba prin tot orașul (n.a.).

bine, prețul nu poți să-l încarci, căci carnea este cu nart (preț fix); dar poți să încarci la suma ocalelor, cumpărind mai puține și trecînd la socoteală mai multe. Cu pînea faci tot așa. Vînatul și păsările nu au nart; curcanul se vînde un leu, pune-l [un leu și] șaptezeci de parale: gîsca ipac (idem): găina și rața se vînd cîte o leită, pune-le cîte un leu și cinci. De la untdelemn, zahar, cafea, tutun, poame și chiar de la zarzavat puteți să vă folosiți în două feluri, adică adăogînd la suma ocalelor și la preț...

— Fleacuri, nene Păturică, fleacuri! Din aceste nimicuri cineva abia își scoate zilnicile cheltuieli. Nouă, mă rog dumitale bun, ne trebuie bani mulți, stări mari, ca să scăpăm de slugărie.

— Și cutezați voi să numiți nimicuri cheltuiala cuinii, acel izvor nesecat din care un om cu minte poate în scurt timp să facă stare mare? Bree! Da proști mai sunteți!... Să vă fac o socoteală cu tahmin (aproximativă), ca să vedeți cît de mult vă amăgiți.

— Fă-o, nene Dinule, să vedem ce bazaconii sunt acestea ce ne tot spui.

— Cioară, ado călimări și hirtie!

La aceste cuvinte un țigan ce dormita lîngă sobă se sculă rapide și aduse numaidecît hirtie și o păreche călimări de argint cu coadă. Păturică deschise coada călimărilor, scoase un condei de pană de curcă cu felurimi de flori făcute dintr-însul și, după ce dete pe țigan afară, urmă într-astfel:

— Ei bine, boieri, fiți cu băgare de seamă, că am să vă fac o socoteală cu tahmin, ca să vedeți că vorba mea e vorbă; și ca să nu ziceți că măresc sumele, voi începe chiar de la casa stăpinului meu. Așadar scriu aci:

**FOAIE DE SOCOTEALA A CURȚII
MARELUI POSTELNIC A. TUZLUC**

**Socoteala
dreaptă**

**Socoteala
încărcată**

*Luni, ianuarie în 8,
1817 (bunioară)*

*ta-
lere*

bani

*ta-
lere*

bani

Treizeci oca carne, câte 10 parale

ocaua fac 5 7 60¹

Douăzeci pituști pentru masă 1 1

Marcovi, pătrunjel, ceapă, făină,
orez și piper 2 30 3 90

Ciriviș 2 3 90

Enibahar și alte mirodii 30 1

Doi curcani 3 6

Cinci claponi 5 7 60

Patru limbi afumate 4 6

Șase ghiudeni 6 8 60

Zece licurini 5 7 60,

Sardele 4 6

Iere negre de Taigan 6 8 30

Arpagic și usturoi pentru stufat 1 1 60

Apă de Filaret pentru boieri 1 1 30

Apă de gîrlă pentru slugi 2 3

Stafide și coconari 2 3

Ouă pentru ochiuri și jumări 1 1 60

Sare 12 18

Oțet 1 1 30

Struguri și mere crețești 2 30 3 30

Varză pentru calabalic² 1 1 60,

Imiclicul³ oamenilor 3 4

Fac peste tot cheltuiți 58 02 88 38

Să scădem cheltuiala cea dreaptă

din cea încărcată 58 02

Rămîne cîștig curat 30 36

¹ Aci încărcătura vine de la ocale (n.a.)

² Se înțelege slugile peste tot (n.a.).

³ Imiclicul este porția de pîne ce se dă fiecăria slugi pentru o zi (n.a.).

Să înmulțim acum acest câștig cu zilele anului și veți vedea că dă o sumă de talere 11.081, bani 40. Această sumă vine numai de la cuinție ; dar unde puneți domnia-voastră îmbrăcatul ȝiganilor, cumpărătoarea orzului, a finului, a cărbunilor, a lemnelor și altele mai multe de felul acesta, care aduc pe an alți opt sau zece mii de lei cel puțin ?

— Toate aceste gheliruri, le știm, sunt bune, nu tăgăduim, dar vin cu ȝîrii. Noi voim să ne arăți vreun mijloc prin care să câștigăm sume mari în puțin timp, ca să ne cumpărăm moșii și acareturi, să ne facem și noi boieri ca stăpînii noștri.

— Eu v-am arătat mijloacele cele mai lesnicioase : aflați voi altele mai bune.

— Și ce am putea să născocim noi mai mult decît tine, care știi cîte în lume și în soare ?

— Mă lingușiți, hoțomanilor ; dar fiindcă am început, cată să și sfîrșesc. Ascultați ! Voi știți, ca și mine, că boierii noștri trăiesc în desfrînări și se țin numai de zavistii (intrigi), ca să dea pe domni jos după scaun, crezînd că cei noi, ce vor veni, îi vor pune în trebi mai mari sau le vor da țara pe mînă, ca s-o mulgă și mai tare, iar la averile lor, rămase de la părinți, nici că se gîndesc. Ei au moșii și nu le cunosc hotarele, nici venitul ce poate să dea pe tot anul. Au vii, fără să le știe numărul pogoanelor : au zalhanale, heleștaie, livezi de pomi și cîte altele de felul acesta, pe care le arendează pe nimic ; iar arendașii, nemulțumiți cu un câștig de sută la sută, scos din spinarea ȝăranilor, dărapină pădurile și acaretele moșiiilor, ba de multe ori înstrăinează chiar din pămîntul moșiei. Toate acestea, boieri domnia-voastră, sunt o comoară nesecată, din care un vâtaf de curte ischiuzar poate, în scurtă vreme, să ajungă bogat ca Iov din Biblie.

— Și ce trebuie să facă el, ca să se folosească din toate acestea ? întrebare toți ciocoi deodată, completându-se în dezvoltările ce da Păturică cu atîta elocință.

— Nimic, de tot nimic ! răspunse Dinul Păturică răsucindu-și mustața și surîzînd cu mîndrie.

— Nu te înțelegem.

— Lăsați-mă să isprăvesc și veți înțelege. Cînd se apropie vremea arenduirei moșiilor, înțelegeți-vă mai întîi cu arendașul cel vechi. Spuneți-i că pe toată ziua vin cîte doi-trei mușterii ca să ia moșiile cu arendă îndoită și că numai din pricina prieteșugului îi goniți pe toți ; scoateți chiar mușterii mincinoși și veți vedea cum o să-și deschiză greul punga și o s-o verse într-a voastră. Osebit de aceasta sunt ispășaniile de păduri, facere de hanuri, mori și altele mai multe, din care ați putea să cîștigați sume însemnate, numai să știți să pipăiți lucrul cumsecade. Așa, dragii mei, trebuie ca fiecare dintre voi să se facă om de lumea nouă, ca să știe a fura cloșca dupe ouă !

Capitolul XVII

MUZICA ȘI COROGRAFIA ÎN TIMPUL LUI CARAGEA

Pe cînd Păturică se ocupa cu predarea acestei lecții [...] deodată se auzi răsunînd în spațioasa anticameră amestecul unor sunete ascuțite și îngî-nate ; o păreche de lăutari începuse a cînta din gură și din viori melodia adoptată pe versurile următoare :

*Cine la amor nu crede
N-ar mai călca iarbă verde ;
Să calce tot fin uscat,*

.

și pe la timpi se auzea cite un oftat.

— Pui prinsoare că este diavolul de Neculăiță, ziseră unii din oaspeți.

— El trebuie să fie ! Și ciocoi alergară către ușă, ca să primească pe confratele lor.

Ei nu se înșelau, căci abia ce deschiseră ușa, ei văzură pe Neculăiță, vătaful de la armaș M..., sosind vesel în fruntea lăutarilor.

— Nenea Neculăiță ! exclamă toți.

— Eu, bre ! și cu mine ! Ce gîndeți voi, c-o să scăpați de mine ? Unde e procopsitul de Dinul să-i mulțămesc de cînte ?

— Îți cer de o mie de ori iertăciune că nu te-am proscălisit la masă ; sunt vinovat, ce e dreptul ; dar m-am gândit că aveți ziafet pentru coconul Andrei de la domnia-voastră și credeam că n-o să poți veni.

— Nu este nimic. Poruncește tu numai să-mi aducă și mie de mâncat și de băut.

La un semnal al lui Păturică, masa se împlu din nou de bucate și de vinuri proaspete.

Vătaful armașului începu să bea și să mănânce cu o mare poftă ; iar dupe ce se cam ameți și dînsul, începu să vorbească și verzi, și uscate.

— Știți voi una, bre ? zise el. A dat norocul peste mine. Boierul a hotărît să-și facă case noi și m-a însărcinat pe mine cu strîngerea celor trebuincioase pentru zidire.

— Ei ! și ce iese de acolo ? zise Păturică cu un aer de invidie.

— Tocmai tu mi-o zici aceasta ? Ai uitat oare parimia grecului :

„Τρεῖς ἐπτά εἴκοσὴ ἓνα, παρ' ἑσὴ δὼς με κ' ἐμένα!“¹

He, he ! Unul e Neculăiță, nu sunt doi. O să-mi fac o păreche de case să le întrecă pe ale armașului ; saraiuri, bre ! nu glumă !

— Să-ți ajute Dumnezeu ! ziseră ciocoi.

— Așa să fie ! D-aceea am și gust de veselie. Am venit aci ca să petrecem ; aideți dar să tragem un danț d-ale tătarești, adăogă Neculăiță, sugînd un pahar cu vin.

— La horă ! repetă cu zgomot adunarea întreagă.

¹ „Tris hepta eicose ena ; par' ese, dos me kemena.“ (N. red.) — „De trei ori șapte fac douăzeci și una ; mie douăzeci și ție să-ți dau una.“ Astfel se traducea acest text grecesc în timpii lui Caragea. Corect : „De trei ori șapte — douăzeci și una ; ia tu, dă-mi și mie !“ (N.a.).

Păturică chemă pe un țigan și, după ce îi șopti câteva cuvinte la ureche, intră și el în hora ce se și începuse.

Era foarte curios lucru a vedea pe ciocoi noștri cu pulpanele antereilor rădicate în briu, ca să lase picioarelor libertatea de a lucra după cerințele jocului ; cu ceacșiri roșii, cu meși și papuci galbeni ; încinși cu taclite așezate astfel încît le acoperea pîntecele și o parte din piept ; cu fermenele de postav de diferite fețe, lăsate pe spate ; rași la cap și cu fesurile puse cam pe ceafă ; — era curios lucru, zicem, a privi efectul grotesc al acestor costume dizgrațioase, mai ales că poza jucătorilor plecați cam pe spate și aerul lor de gravitate în danț îi făceau cu mult mai ridicoli de ceea ce erau în realitate.

Vinul, vorba și în cele din urmă sunetele lăutarilor deșteptase în oaspeții lui Păturică un gust de petreceri, care nu poate fi niciodată complet cînd în mijlocul bărbaților lipsește femeia, cea mai plăcută dezmierdare în asemenea cazuri.

— Petrecerea fără femei este ca nunta fără lăutari ! zise Chioftea, cu o aprindere ce se vedea răs-pîndită în trăsurile feței sale.

— Da ! da !... Ne trebuie papuci roșii ! adaosera ceilalți.

— Las', c-am luat eu măsuri și pentru aceasta, răspunse Păturică.

— Așa este, dar noi vrem lucru bun, iar nu tălanje din Scaune ¹.

¹ Pe timpii aceia, și chiar mai în urmă, se numeau tălanje femeile cele mai degradate și mai ordinare ; mahalaua Scaunelor era cartierul femeilor de felul acesta (n.a.).

— Tăceți, c-au să ne vie tot pușori aleși. Arghira, Rozolina, Calmuca ¹...

— Bravo, nene Păturică ! Să trăiești cât turnul Colții !

Nu trecu mult și se auzi un zgomot de trăsură în curte. Păturică ascultă cu atențiune și, încredințându-se bine, zise cu enfaz ciocoilor :

— Iată, boieri domnia-voastră, vin și chiramele ² și ca să nu rămii mai jos decît nenea Neculăiță, v-am adus și muzica nemțească.

— Aferim, nene Păturică ! Tu nu faci lucrurile pe jumătate.

Ușa camerii se deschise și intrară mai întîi trei femei îmbrobodite la cap cu tulpanuri albe și înfășurate cu niște scurteici căptușite cu blană, ca să poată învinge asprimea gerului. Aceste femei, după ce salutară pe ciocoi și schimbă cu dinșii cîteva glume, își scoaseră blănile și-și descoperiră capelele. Scoțind acele îmbrobodeli ce le dau înfățișarea unor femei ieșite din haremurile turcești, ele rămăseră cu fețele astfel precum le făcuse Dumnezeu, adică tinere și plăcute ca ale unor zîne.

Arghira, cea mai frumoasă din toate, purta o rochie de mătăsărie ca arderea Moschii, cu trei rînduri de mangeturi pe poale, cu mînicile strimte și cu pieptul închis. Era încinsă cu un colan ³ de canavăț roșu, cu paftale mici de aur ; la gît avea

¹ Acestea erau Aspaziile și Ninon de Lenclos din timpii lui Caragea : mai cu seamă Arghira, prin rara ei frumusețe, devenise un ac magnetic, care trăgea la sine pe toți junii ; unii susțin că chiar domnitorul Caragea îi da vizite secrete (n.a.).

² *Chiramo* pe românește însemnează : doamna mea, cocoana mea ; la înmulțit : chiramele, adică cocoanele sau doamnele (n.a.).

³ Colan se numește înceingătoare (n.a.).

un șimizet cusut la ciur ; capul îl avea acoperit cu un fes alb cu fundă de mătase neagră și legat cu o sangulie albă cusută cu fir, ale cării căpățile, înnodate la partea dreaptă a capului, formau o floare de o formă originală ; picioarele îi erau încălțate cu ciorapi de Lipsca, foarte albi, și pantofi de saftian negru cu funde roșii de mătase ; la gît avea și trei șiruri de mărgean ales, iar la urechi atirneau o păreche de cercei lucrați în aur și diamante ; pe deasupra tuturilor vestimentelor purta o fermenă de catifea neagră, scurtă pînă la talie și cusută cu fir în mângă.

Calmuca era îmbrăcată mai tot asemenea, cu deosebire numai că avea capul gol și două coade pe spate ca fetele mari ; iar Rozolina, credincioasă tradițiunilor patriei sale, purta costumul german al epocii aceia.

Îndată după dinsele intrară și cei optsprezece țigani ce formau muzica nemțească a Niculescului¹, cari, după ce se puseră în regulă, începură a suna mai întîi marșul zis al lui Napoleon și alte piese

¹ După informările ce am, în timpul lui Caragea existau două muzici europene în țară : una a lui Niculescu, în București, și alta a lui Crîșoscoleanu, la Buzău. Fiecare din membrii ce alcătuiau aceste corpuri armonice aveau cîte un nai (*fistula Panis*) așezat dinaintea buzelor, cu care executau melodia sau terțiile și sextele armonice ale piesei puse în executare. Osebit de acest instrument accesoriu, fiecare artist în parte era obligat a suna cîte un instrument de coardă, adică violină primă, violină secundă, violă, violoncel și chiar contrabas, tobe mari și tobe mici ; numai maestrul direjtor era apărut de această datorie ; el suna numai violina și indica celorlalți timpul muzicii și diferitele nuanțe de efect.

Sunetul ce producea această adunătură de instrumente nu corespundea în mare parte la tot ce se cere de la o bună orchestră din zilele noastre : cu toate acestea servea de minune pentru muzica de danț (n.a.).

muzicale de recreațiune foarte la modă pe atunci ; apoi începură a cînta menuetul ¹.

Ciocoi, luînd pe rînd damele la joc, se deteră cu furie la toate exercițiile corografice obicinuite în timpii aceia. Monotonul menuet, danțul clasic al sa-loanelor europene, săltătoarea cracoviană a leșilor, cotilionul franțuzesc, valțul nemților și ecosezul adus din fundul Britaniei : toate aceste danțuri et-nografice deteră prilej pe rînd oaspeților noștri de a-și arăta măiestria ; dar să vede că aceste inovații străine nu erau încă destul de popularizate în țară la noi, sau că ciocoi noștri nu le prea știau juca bine, căci ei se obosiră numaidecît și, ca să facă diversie, ziseră lăutarilor să cînte pristoleanca, chindia și jocul numit „ca la ușa cortului”, sau zoralia. Atunci să fi văzut zel și înfocare ! Casele postelnicului răsunau sub papucii invitaților vătă-fului său. Rîsetele femeilor, chiotele de veselie, vorba zgomotoasă a bărbaților, sunetele ascuțite ale muziceii, izbirile cadențate din picioare ale dăn-țuitorilor — toate acestea formau un sabat infer-nal, al cărui eco se pierdea în apartamentele pustii ale postelnicului Andronache, ca un vuiet cobitor pentru stăpînul absent. Abia aproape de ziuă se sparse petrecerea de la Dinu Păturică și invitații lui se duseră pe la casele lor.

¹ Pe timpul lui Caragea erau la modă multe danțuri străine ; balurile ce se dedeau prin casele boierilor celor mari începeau prin poloneză, după care veneau : tãmpeta, matrãdu, manimasca, valț-mazurca, englezul, cracoviana etc. (n.a.).

Capitolul XVIII

CE N-ADUCE ANUL, ADUCE CEASUL.

Știm, cât de rău fu răsplătit Gheorghe, vătaful de curte al lui Andronache Tuzluc, pentru că se rădica-se cu devotamentul pînă a-și compromite pozițiunea, spre a scăpa pe stăpînul său de prăpastia în care-l tîra Dinu Păturică și chera Duduca. În urma gonirei sale, sta nenorocitul june și se gîndea prin ce mijloace să-și dobîndească hrana sa și p-a bătrînei sale mume.

A mai intra vătaf la vreo casă mare îi era cu neputință, căci firea-l făcuse onest și nu putea să sufere tîlhăriile slugilor. O singură speranță îi mai rămăsese. El cunoștea bine limba elinească, scria foarte frumos românește, mai știa și ceva din legile și datinele țării ; hotărî dar a se da la brasla condeiului și, fiindcă nu cunoștea pe nimeni, se făcu jălbar.

Această carieră, deși nu-i aducea un venit cu care să-și întîmpine toate necesitățile vieții, el însă era mulțumit de dînsa, căci îl scutea de umilire și îl făcea stăpîn pe voința sa.

Într-o zi, pe cînd se afla șezînd pe scaun la ușa vistiriei, așteptînd să-i vie ceva de lucru, deodată se apropie de dînsul un boier bătrîn și cu fața foarte dulce, carele, privindu-l cu o bunătate ce

era un dar firesc al interlocutorului său, îl întrebă cu un interes învederat :

— Tinere logofețel, ia spune-mi, cum îți merg trebșoarele ?

— Nici bine, nici rău, boierule, răspunse junele sculîndu-se cu grabă și dînd scaunul bătrînului.

— Va să zică pînea de toate zilele și nimic mai mult.

— Cam așa, boierule.

— Dar bine, cum de nu te-ai alăturat pe lîngă vreo casă boierească, ca să te procopsești ?

La aceste vorbe junele lăsă să iasă din pieptul său un suspin, care făcu multă întipărire boierului.

— Oftezi, fătul meu ; spune-mi, ce ai ?

Gheorghe rădică ochii în sus și, întîlnind pe ai bătrînului plini de blîndețe, luă curagiu și zise :

— Mi-ai zis, milostive boierule, că de ce nu intru în vreo curte de boier ca să mă procopsesc ; dar mai deunăzi am ieșit dintr-o curte boierească în care am slujit cinci ani de zile și în loc de procop-seală m-a dat pe poartă afară cu urgie !

— Și cine este acel nemilostiv și fără omenie boier ?

— Este postelnicul Andronache Tuzluc, cel mai de aproape al lui vodă Caragea.

La numele acesta fruntea bătrînului boier luă o expresiune de nemulțumire ; dar cu toate acestea el mai în urmă adăogă :

— Se vede că nu-l ascultai, că, de ! voi, tinerii, sunteți cu mințile cam zburătoare.

— L-am iubit, boierule, ca pe un părinte și m-am supus lui ca lui Dumnezeu !

— Ei bine, pentru ce dar te-a gonit cu aîta asprime ?

— Pentru că am voit să-l scap de la pierdere !

— Și din ce primejdie voiai să-l scapi ?

— Voiam să-i scap averea din ghearele unor
tilhari cari îl înşală, îl sărăcesc şi îl necinstesc !

— Ia spune-mi, cum te cheamă ?

— Mă numesc Gheorghe, boierule !

— Ascultă-mă, Gheorghită — zise boierul privind-l tot cu mai mult interes — voieşti să intri
în slujba mea ?

— Mai întâi să binevoiţi a-mi spune cine sînteţi
şi voi vedea.

— Eu, fătul meu, sunt banul C..., şi fii pe pace
că nu te voi răsplăti ca postelnicul !

— Priimesc cu toată inima, milostivul meu stă-
pîn !

— Eu nu te voi întrebuiţa în slujba de vătaf, ci
te voi numi grămătic al meu, căci îmi trebuia un
asemenea slujbaş şi nu ştiu de ce mi s-a părut
mie că vei fi bun şi vrednic.

— Bunătatea ce arăţi către mine mă face să-mi
pierz minţile. Pronia cerească v-a împins să-mi
tindeţi mină de ajutor, răspunse tînărul cu ochii
plini de lacrimi de recunoştinţă şi luînd cu înfocare
şi respect mîna bătrînului boier spre a o săruta.

— Să lăsăm acestea la o parte ; ia arată-mi să-ţi
văz condeiul ¹ !

Gheorghe luă o coală de hîrtie şi se puse a scrie
acea scrisoare complicată care, prin trăsuri fine şi
rotunjite, superpunea în două şi trei caturi diferi-
tele litere ale unui cuvînt, încît ochiul trebuie să
fie deprins spre a descifra acel tainic şi măiestreţ
dedal.

— Foarte bine, aferim ! Acum pune-ţi călimă-
rile la birou şi vino după mine !

Ei ieşiră împreună din palatul vistieriei şi se
duseră la casa banului. Nu era aceasta întîia dată

¹ Arată-mi cum scrii !

cînd bunul boier și mai toți boierii români luau în curțile lor tineri fără protecție și le înlesnea mijloacele de a-și face, prin munca și meritele lor, o carieră în lumea aceea unde favoarea și banii făceau totul.

Două luni fură de ajuns lui Gheorghe ca să-și arate capacitatea și onestitatea sa, iar banului ca să prețuiască aceste rare și nestimate calități.

Aceasta se dovedi mai ales într-o zi cînd banul chemă pe Gheorghe și-i zise :

— Arhon gramătițe, ia acest pitac domnesc și te du de-l dă în mîna lui vel-vistier !

Gheorghe se duse la vistierie și dăde pitacul în mîna vistierului ; dar cît de mare fu mirarea lui cînd auzi pe vistierul zicîndu-i că este orînduit sameș la casa lefilor și recomandîndu-l amployațiilor de față cu cele mai lăudăroase cuvinte.

El făcu metanie pînă la pămînt și sărută mîna vistierului ; apoi, întorcîndu-se la banul, îi făcu și lui cuvenitele mulțumiri și se așeză în slujbă.

Ocupațiunea lui cea mai mare era de a îngriji ca serviciul ce i se încredințase să-l îndeplinească cu conștiință și să-l îmbunătățească pe cît iertau legile de pe atunci ; dar această ocupațiune nu-l împiedica de a-și împlini cu exactitate datoriile de serviciu și de recunoștință către banul C..., protectorul său.

Osebit de aceste calități, el era respectuos către cei mai mari decît dînsul, fără a-i linguși ; iară către cei mai mici, bun și amabil, fără a întrebuinta acea popularitate trivială care în zilele noastre deprinde pe atîți oameni slabi de minte a fi impertinenți, sub cuvînt că sunt independenți.

Nu trecu mult și aceste daruri firești, acest zel la serviciu al tînărului sameș ajunseră pînă la au-

zul domnitorului, carele, voind a se arăta că protege meritul și virtutea — domnitorii au cîteodată asemenea slăbiciuni ! — onoră pe Gheorghe cu rangul de medelnicer, pe care mai în urmă îl schimbă treptat pînă la cel de serdar ; astfel dar junele funcționar realizează în scurt timp o fortună pe care o invidiau chiar feciorii de boieri.

Toți amicii binelui se bucurau de progresele ce el făcea ; banul C..., însă, împingea bucuria pînă la un fel de pasiune. Conversațiile ce ținea cu prietenii săi mai totdeauna aveau de subiect meritele ce din zi în zi dobîndea Gheorghe prin activitatea cu care își servea țara sa. Casa și masa banului erau puse la dispozițiunea protegiatului său, carele, spre a-și arăta marea sa recunoștință către bătrînul boier, îl iubea și se supunea lui pînă la sacrificiu.

Aceste onori, ce pe toată ziua se repetau în casa banului, nu rămaseră neobservate de juna Maria. Ea începu să se ocupe cu nevinovăție de omul acela despre care se zicea atîtea lucruri bune și frumoase ; și atențiunea ce dete favoritului tătîne-său o făcu curînd să descopere într-însul tot ce poate să însufle simțiri dulci și atrăgătoare. Bunătatea inimei sale se vedea scrisă pe figura-i francă și plăcută ; blîndețea ochilor săi făcură adeseaori pe juna fecioară să se turbure, iar junele nu putea rămîne nesimțitor la aceste semne ale unui amor născînd.

Dar atunci pacea își luă zborul din inima Mariei și din a lui Gheorghe ; mica familiaritate ce se formase între dinșii din relațiunile casnice începu să dispară ; ei evitau întîlnirile, dar cînd întîmplarea îi punea pe unul în fața celuilalt, o confuziune neînțeleasă îi domina pe amîndoi, în-cît nu știau ce să facă și cum să iasă din acea si-

tuațiune nedomiriță. Multe nopți trecură fără ca somnul să poată închide ochii junei copile; cît despre Gheorghe, lucrul mergea mai bine, căci el, deși o iubea cu focul primului amor, dar ocupațiile lui cele multe și variate îl făceau să uite cîteva ore din zi suferințele pasiunii sale celei fără speranță; pe dată însă ce se apropia de locuința banului, inima lui începea să simță chinurile arzătoare ale unui amor care devenea cu atît mai puternic, cu cît el prezinta mai puține probabilități de un rezultat fericit.

Locul de predilecțiune al lui Gheorghe era chioșcul din grădină; într-însul își ținea el cărțile de citit și hîrțurile sale. Pe dată ce se scula de la masă și își termina datoriile sale către banul, se suia în chioșc și rămînea acolo, meditînd asupra tristei sale pozițiuni. De multe ori focul amorului îl aducea pînă la nesocotitul proiect de a fura pe juna Maria și a se ascunde cu dînsa în vreo parte mai puțin cunoscută a țării. Dar aceste rătăcirii copilărești dispăreau înaintea simțului de onoare și datorie. „Ei bine — zicea el — să fac această faptă osîndită de bunele obiceiuri; dar ce va zice lumea, cînd va afla că un om gonit de nenorocire a fost ajutat și căpătuit de un boier cu inimă milostivă, iar el, drept mulțumire, i-a pătat perii cei albi și l-a omorît fără vreme? Nu! Nu voi săvirși această nelegiuire! Voi fugi cît se va putea mai mult de întîlnirile mele cu Maria și, dacă nu voi putea să sugrum în mine această patimă, voi părăsi casa făcătorului meu de bine și mă voi duce unde mă va îndemna Dumnezeu...”

Maria, pătrunsă de nevinovata sa iubire, simțea o mare plăcere a urmări pe Gheorghe cu ochii și cu imaginația ei; după ce el pleca la vistierie, ea se suia în chioșc și privea cu mare interes locul

unde şedea el, cărţile pe care citea şi în fine orice obiect pe care îl atingea el.

Într-o zi, pe cînd se afla în chioşc cu femeile sale, o mică suflare de vînt răsipi vreo cîteva hîrtii de ale lui Gheorghe ; Maria se repezi să le adune, dar mîna ei se opri fără voie pe o hîrtie de Veneţia, cu marginile poleite, pe care erau scrise versurile acestea :

*Sus, pe cer, sunt multe stele ;
Cîmpu-i plin de floricele ;
Dar nici una dintre ele
Nu-i ca chipul puicii mele !*

Maria, citindu-le, se simţi transportată de bucurie şi, strîngînd hîrtia, o băgă în buzunarul fermelei. După cîteva ore, rămîind singură, ea reciti de mai multe ori acele versuri şi îşi plăsmui o mulţime de închipuiri frumoase, a căror concluziune fu convingerea temeinică că versurile erau scrise pentru dînsa şi că Gheorghe o iubeşte. Singura idee ce o turbura era că nu se credea aşa de frumoasă precum o descrisese Gheorghe în versurile sale. Modestia ei nu-i permitea să creadă că este mai frumoasă decît stelele cerului şi florile pămîntului ; cu toate acestea, amorul propriu şi cochetăria, aceste viciuri ce le posedă pînă la un oarecare grad chiar femeile cele mai oneste, făcu pe noua noastră Ero să-şi îndrepteze paşii către oglindă, unde, după ce schimbă de mai multe ori vestmintele şi se privi într-însa zîmbind şi gesticulînd, se retrase plină de speranţă că poate fi iubită de frumosul ei Leandru.

Banul, preocupat de grijele casii şi de neputinţa bătrîneţilor, rămase mult timp în neştiinţă despre naşterea şi creşterea cea rapidă a acestui amor.

Dar stîngăcia înamoraţilor şi mai cu seamă întristarea ce se vedea pe faţa Mariei cînd lipsea Gheorghe de lîngă dînsa deşteptară oarecum bănuielile bătrînului. El, însă, ca om înţelept ce era, rămase în oarecare aşteptare pînă ce timpul şi împrejurările îi va dicta măsurile ce urma să ia şi se îngriji numai de a chema pe o femeie bătrînă, credincioasă a casei, şi a-i ordona ca să privegheze pe fată de aproape.

Pe cît timp amorul acestor juni rămase în periodul suspinelor, al privirilor melancolice, al nălucirilor fantastice şi al viselor de aur nerealizabile, ei putură să-l ascunză de privirile oamenilor ; dar toţi ştim că această pasiune este teribilă ; este întocmai ca un vulcan, în a căruia inimă geme balaurul de foc şi de văpaie, carele se luptă neîncetat cu stîncile ce-l acoper şi care, spărgîndu-le în fine, se revarsă cu flacări şi cu unde mistuitoare peste tot ce-l împresoară.

Era o zi frumoasă de toamnă. Banul, împreună cu Gheorghe, se dusesese la biserică. Maria, după ce îşi făcu rugăciunile dimineţii, intră în grădină ca să se primble cu două din femeile sale. Faţa ei era pălită ca a unei flori bătută de vîntul iernei. Ochii ei cei negri şi plini de viaţă altădată erau acum stinşi de veghere şi de lacrimi. Ea străbătea aleele cufundată în visurile inimei şi cîteodată se oprea în loc şi privea grupele de iasomii şi viţele ce se încolăceau pe arbori, formînd figuri fantastice şi graţioase.

Femeile, observînd starea în care se afla copila şi nevoind să-i turbure gîndurile, rămaseră mai în urmă şi schimbară între dînsese vorbele următoare :

— Ai, ce zici tu, Stanco ? Mie mi se pare că cuconița are zmeu. Nu vezi tu că slăbește din zi în zi ? A ajuns ca o scîndură.

— Ce spui tu, fă nebuno ? Nu are nici zmeu, nici lipitură.

— Ce are dar ?

— I-a căzut dragostea pe grămăticul cuconului. Asta e totul.

— Ce spui tu, fă ? Pe cuconul Gheorghe ? Da știe să aleagă... Nu e proastă fetița.

— Așa e, precum zici ; dar să vedem, boierul o s-o dea după dînsul ?

— Da de ce să n-o dea ? Ce are cuconul Gheorghe ? Nu e frumos ? Nu e pricopsit ? Auzi acolo !

Conversația lor se întrerupse prin venirea banului de la biserică.

Maria, cum văzu pe tată-său intrînd în grădină, își compuse oarecum fizionomia și îi sărută mina cu respect ; după aceea ea dete ordin să aducă cafeaua și dulceața în chioșc.

În timpul acesta bătrînul suia cu gravitate scările chioșcului, urmat de Gheorghe și de serdarul D..., amicul său de casă.

Femeile aduseră tăvile cu dulceață și cafea și deteră tuturor, începînd de la banul ; apoi se duseră ca să dea loc ciubucciilor să-și facă și ei marafetul lor.

Cît ținu această ceremonie, Gheorghe și Maria își aruncau din timp în timp cîte o căutătură de amor cu așa de puțină îngrijire, încît banul băgă de seamă și se convinse de fatalul adevăr pe care mult timp îl crezuse mai mult o himeră a sa și, ca să nu surprinză cineva turburarea ce-i pricinuisese acea descoperire, el părăsi chioșcul, urmat de serdarul D... și de fie-sa.

Gheorghe înțelese totul și îngălbeni ca ceara. Pus acum în luptă cu amorul și datoria, el căuta termenul de mijloc, ca să iasă din această teribilă pozițiune ; a mai rămânea în casa făcătorului său de bine îi era cu neputință, căci peste puțin ar fi devenit ingrat ; a o părăsi era pentru dînsul o lovire fatală, căci nu ar mai fi putut să vadă pe Maria, soarele vieții sale, și ar fi zdrobit toate speranțele unui viitor splendid, ce abia se deschisese dinainte-i.

Nefericitul june se luptă mult timp cu ideile acestea ; dar, în sfîrșit, se hotărî a face sacrificiul cerut de onoare și de recunoștință. Luă hîrtie și condei și scrise banului această scrisoare :

„Blagorodnice și de bun neam al meu stăpîn și bine-făcător !

Cînd vei citi această umilită scrisoare, vei ști că preaplecata domniei-tale slugă a părăsit curtea domniei-tale, ca să nu plătească cu rău facerile de bine ce ai revărsat asupra-i. Milostive stăpîne, sunt în această lume deșartă nenorociri care doboară pe omul cel mai tare. Intr-o nenorocire ca aceasta am căzut și eu, nemernicul ; și ca să nu ajung a minca cu nevrednicie pinea domniei-tale, iată, mă depărtez curat și nepătat de nici o nelegiuire. Singura rugăciune ce cutez a-ți face este să nu blestemi pomenirea mea, căci sunt nevinovat.

*Preaplecată și umilită slugă a domniei-tale
Gheorghe sârdarul“*

După ce strînse și pecetlui scrisoarea, chemă pe un fecior de-i aduse o căruță, pe care o opri la porțița din dos a grădinii, ca să nu afle nimeni ceea ce voia să facă ; își cără apoi bagajul și, pînă a nu părăsi casa banului, dete scrisoarea în mîna slugei, zicîndu-i :

— Cînd mă va chema boierul, să-i dai această scrisoare.

Gheorghe ieși din curtea banului coprins de întristare, iar, cînd ajunse la o mică distanță, privi înapoi și, zărind chioșcul acela unde petrecuse cele mai frumoase zile ale vieții sale, ochii lui se împlură de lacrimi...

Să venim iarăși la banul.

Nefericitul bătrîn, trăsînt ca de fulger de neașteptata și fatala încredințare ce dobîndise, se închise în camera sa, unde petrecu toată ziua, fără să ia nimic spre restabilirea sănătății sale, ruinată de suferințe. Către seară el intră în grădină cu scop de a chema pe Gheorghe și a-l dojeni pentru marea lui cutezare. Nerăbdător de a afla pînă la ce grad se rădica nenorocirea sa, porunci să-i cheme numaidecît pe ingratur. Cît de mare fu însă mirarea lui, cînd îi spuse sluga că Gheorghe a părăsit curtea, lăsîndu-i o scrisoare. Luă scrisoarea, o citi de mai multe ori și apoi, rădicînd ochii către cer, zise cu entuziasm :

— Ce suflet ingereșc, ce suflet mare, Dumnezeu ! Dar, cu toate acestea, ce pot face la o asemenea întimplare ? Fata îl iubește ; el o iubește pe dînsa ; nu-mi rămîne alta de făcut decît să chem preotul să-i cunune... Dar bine ! Ce o să zică boierimea cea mare a țării ?... Băiatul e înțelept, e pro-copsit, are inimă bună, dar este ieșit din prostime ; lumea o să afle aceasta și o să mă fac de risul grecilor lui Caragea ; pare că auz de acum pe acci clevetitori zicînd : „Ama cap și la banul ! Mai deunăzi nu voi să dea pe fie-sa după postelnicul Andronache, boier simandicos și om al lui Caragea, și acum o dă slugii acelui boier !” Cum voi astupa eu gura lumii, pe care numai negrul pămînt o astupă ? Dar nu ! Ce-mi pasă ! Voi da pe fie-mea

lui Gheorghe și, cînd mă va întreba cineva, îi voi răspunde : Gheorghe e om cîstit și drept și boieria lui nu i-a dat-o nici averile cîștigate din asuprirea săracilor, nici lingușirea !... Noi n-avem boieri de moștenire, ca alte neamuri străine de prin Europa. Letopisițele noastre și arhondologia ne arată curat că Ștefan-vodă, Mihai-vodă și alți domni moldoveni și români au boierit pe cîmpul de bătaie pe mai mulți opincari cu inima de boier; de ce dar să nu dau pe fie-mea lui Gheorghe, care și-a cîștigat mica lui boierie prin muncă și istețiu-neă minții sale ?...

Banul, luat de vîrtejul acestor idei liberale și umanitare, trămise să cheme pe Gheorghe ; dar el plecase cu două ore mai nainte la Moldova, unde credea că va găsi, de nu o alinare a durerilor ce-l consumau, cel puțin un refugiu în contra relei ispite.

Capitolul XIX

AVERTISMENTELE

Unul dintre regii Ispaniei, ridicîndu-se la demnitatea de împărat al Sacrului Imperiu¹, nu mai putea sărmanul om nici să mănînce, nici să doarmă în pace din pricina poezilor, cari îl zdrobiseră sub povara odelor și a sonetelor ce neîncetat îi prezintau : căci, să nu fie cu supărare, această tagmă de literați — pe care Platon a dat-o afară din republica sa — de la începutul lumii și pînă în ziua de astăzi a fost cam lingușitoare și vanitoasă.

Într-o zi nefericitul împărat se plimba prin frumoasele grădini ale Escorialului², preocupat de grijile imperiului ; dar tocmai cînd se pregătea, bietul creștin, să mulțumească lui Dumnezeu că l-a scăpat cel puțin de poezi, deodată se înfățișă înaintea-i un individ uscat ca un schelet și cu mustățile și sabia mai mari decît ale vestitului Cid³.

Nu trebui multă pricepere împăratului spre a cunoaște cu cine are-a face, căci schimonositul individ purta vestmîntul de licențiat în litere, fericire ce sărmanii regi din zilele noastre nu o mai

¹ Imperiul German, numit și al romanilor (n.a.).

² Palatul regilor Ispaniei (n.a.).

³ Un erou ispaniol (n.a.).

au. Complimentele cele ridicole și retorica cea afectată cu care poetul nostru citi compozițiunea sa aduseră ilaritatea pe fața împăratului și-i dăde curajiu să asculte peste cinci sute de exametri latini, furați negreșit din poezii cezarilor.

După ce poetul se ridică de la pământ plin de praf, căci își citise oda în genunchi, numai ca să arate că poezii nu sunt de loc lingușitori, strinse pergamentul și îl dăde împăratului zicându-i :

„Sire ! primește această poemă, care cutez a vă încredința că este ieșită din propria mea inteligență.“

Regele atintă ochii asupra poetului și, văzind vestmintele lui cele sfișiate și unsuroase, scoase o pungă plină cu pistoli de aur ¹ și, puind-o în mîna literatului, zise cu zîmbet comic :

„Primește, domnule licențiat, această pungă și află de la mine că tot este vechi în lumea aceasta.“

Ne servirăm de această mică istorioară, ca să arătăm lectorilor noștri că avertismentele nu sunt o invențiune a guvernelor constituționale, ci, din contra, ele sunt venite pe pământ mai deodată cu omul.

Să deschidem cărțile religiunelor antice și vom vedea pe stăpînitorul cerului trîmițînd la avertismente și espeduindu-le la adresa lor cu mai multă iuțeală decît registratorii de la Ministerul Dînlăuntru. Printr-unul vestește pe primul om să iasă din Paradis, căci mîncase din pomul inteligenței în contra avertismentului ce i se dedese. Prin altul vestește pe patriarhul Orfeu sau Lot să iasă din Sodoma, căci voia s-o arză, pentru că locuitorii ei nu numai că nu voiseră să ia în considerațiune avertismentele ce le trîmitea, dar cercaseră a dez-

¹ Monedă ispanică (n.a.).

onora pe îngerii ce le aduceau acele avertismente. Printr-un al treilea avertisment, stăpînul universului vestește pe Deucalion sau Noe că o să înece pămîntul și îi ordonă să facă o corabie de trei sute de coți în lungime și de cincizeci în lățime, în care să intre el, împreună cu familia sa cea foarte numeroasă, luînd cu dînsul cîte șapte părechi din viețuitoarele cele curate și cîte două din cele necurate, spre a servi la crearea unei lumi nouă, fără să le pese cît de puțin autorilor cosmogoniei de Buffon, Linneu și Cuvier, cari ne arată peste o sută treizeci de mii de patrupeze, pasări, insecte și reptile, pentru a căroră conservare, în număr îndoit și înșeptit, s-ar cere negreșit o flotilă compusă din cîteva corăbii de linie și fregate.

Pogorîndu-ne din cer pe pămînt, găsim că avertismentele au jucat și joacă un mare rol în trebile omenirii. Astfel dar, sultan Mahmud, marele stăpînitor al celor credincioși și necredincioși, aflase din oarecare avertismente secrete că principele Caragea se apucase la bătrînețe să învețe muzica vocală și că-i plăcea foarte mult să cînte :

„φίλοι μου συμπατριῶται”¹

și

„δεῦτε παῖδες τῶν Ἑλλήνων”²

vestitele peane ale Eteriei grecești, și fiindcă aceste cîntece începuse a supăra înaltele urechi ale marelui senior, escită dorința lui de a avea cu orice preț capul muzicantului domnitor; cît despre

¹ „*Filoi mu sympatriotai*” — „Iubiții mei compatrioți” (gr.).

² „*Deute paides ton Ellenon*” — „Haidetți, copii ai elinilor” (gr.).

corp, nu făcea nici o dificultate ; putea să rămîie în București sau oriunde ar fi dorit principele.

Spre acest sfîrșit, dar, se începu mai întîi o corespondență între sultanul și principele, și alta între acest din urmă cu amicii săi din Constantinopole. Văzînd însă turcul că nu iese la socoteală cu avertismentele, începu, dupe obiceiul turcesc din acei timpi, a trimite la capugii, peșchegii și imbrohori împărătești ca să-i ceară capul.

Printul, însă, avea un cap foarte frumos și o barbă atît de poetică și delicioasă, încît cel mai sînt dintre toți sînții patriarhi și-ar fi dat fericirea raiului numai ca să o poată purta cîteva zile lipită de fălcile sale cele preasînțite. Nu-i venea dar neted bietului Caragea să trîmîță capul sultanului și, ca să scape de supărări, făcea nevăzuți pe toți trîmișii împărătești, strîngînd tot într-un timp avuții însemnate, ca să o ia la sănătoasa cînd îi va veni bine.

Aceste simptome ce prevesteau o mare criză politică nu rămaseră mult timp ascunse minții cei agere a postelnicului Andronache și a lui Păturică. De aceea amîndoi se sileau a strînge bani cu orice preț, ca să se poată lupta în contra nenorocirilor ce puteau să-i ajungă prin căderea protectorului lor.

În timp dar de cîteva luni, iscusitul Păturică făcu o mulțime de ispravnici și judecători, schimbă cîteva igumeni, stărui să nu se depărteze din funcțiune un episcop ce abuzase foarte mult de datoriile sale, fără a mai numi zapcilîcurile, polcovniciile de poteră și căpităniile de județ, care îi dederă și ele un cîștig bunicele.

Să nu pierdem din vedere că două părți din aceste hrăpiri le lua Păturică, și numai a treia

onora pe îngerii ce le aduceau acele avertismente. Printr-un al treilea avertisment, stăpînul universului vestește pe Deucalion sau Noe că o să înece pămîntul și îi ordonă să facă o corabie de trei sute de coți în lungime și de cincizeci în lățime, în care să intre el, împreună cu familia sa cea foarte numeroasă, luînd cu dînsul cîte șapte părechi din viețuitoarele cele curate și cîte două din cele necurate, spre a servi la crearea unei lumi nouă, fără să le pese cît de puțin autorilor cosmogoniei de Buffon, Linneu și Cuvier, cari ne arată peste o sută treizeci de mii de patrupeze, pasări, insecte și reptile, pentru a căroră conservare, în număr îndoit și înșeptit, s-ar cere negreșit o flotilă compusă din cîteva corăbii de linie și fregate.

Pogorîndu-ne din cer pe pămînt, găsim că avertismentele au jucat și joacă un mare rol în trebile omenirii. Astfel dar, sultan Mahmud, marele stăpînitor al celor credincioși și necredincioși, aflase din oarecare avertismente secrete că principele Caragea se apucase la bătrînețe să învețe muzica vocală și că-i plăcea foarte mult să cînte :

„φίλοι μου συμπατριῶται”¹

și

„δεῦτε παῖδες τῶν Ἑλλήνων”²

vestitele peane ale Eteriei grecești, și fiindcă aceste cîntece începuse a supăra înaltele urechi ale marelui senior, escită dorința lui de a avea cu orice preț capul muzicantului domnitor; cît despre

¹ „Filoi mu sympatriotai” — „Iubiții mei compatrioți” (gr.).

² „Deute paides ton Ellenon” — „Haidetți, copii ai elinilor” (gr.).

corp, nu făcea nici o dificultate ; putea să rămîie în București sau oriunde ar fi dorit principele.

Spre acest sfîrșit, dar, se începu mai întîi o corespondență între sultanul și principele, și alta între acest din urmă cu amicii săi din Constantinopole. Văzînd însă turcul că nu iese la socoteală cu avertismentele, începu, dupe obiceiul turcesc din acei timpi, a trimite la capugii, peșchegii și imbrohori împărătești ca să-i ceară capul.

Printul, însă, avea un cap foarte frumos și o barbă atît de poetică și delicioasă, încît cel mai sînt dintre toți sînții patriarhi și-ar fi dat fericirea raiului numai ca să o poată purta cîteva zile lipită de fălcile sale cele preasînțite. Nu-i venea dar neted bietului Caragea să trîmîtă capul sultanului și, ca să scape de supărări, făcea nevăzuți pe toți trîmișii împărătești, strîngînd tot într-un timp avuții însemnate, ca să o ia la sănătoasa cînd îi va veni bine.

Aceste simptome ce prevesteau o mare criză politică nu rămaseră mult timp ascunse minții cei agere a postelnicului Andronache și a lui Păturică. De aceea amîndoi se sileau a strînge bani cu orice preț, ca să se poată lupta în contra nenorocirilor ce puteau să-i ajungă prin căderea protectorului lor.

În timp dar de cîteva luni, iscusitul Păturică făcu o mulțime de ispravnici și judecători, schimbă cîțiva igumeni, stărui să nu se depărteze din funcțiune un episcop ce abuzase foarte mult de datoriile sale, fără a mai numi zapcilîcurile, polcovniciile de poteră și căpităniile de județ, care îi dederă și ele un cîștig bunicele.

Să nu pierdem din vedere că două părți din aceste hrăpiri le lua Păturică, și numai a treia

Capitolul XX

TEATRUL ÎN ȚARA ROMÂNEASCĂ

De va fi esistat teatru în țara noastră înainte de Caragea, nu știm, istoria nu ne spune nimic; chiar tradițiunile populare nu ne arată decît venirea unor escamatori arabi și turci, cari scoteau panglice din guri, înfigeau ace prin mușchii minilor, vărsau mei pe nas și scoteau din cap o mulțime de căciuli ¹.

În timpul lui Caragea veni pentru prima oară un întreprinzător de dioramă și clădi un teatru de scinduri în curtea banului Manolache Brîncoveanul. ² Acest teatru optic ținu cîtva timp, iar mai în urmă domnița Ralu clădi la Cișmeaua-Roșie o sală de bal, în care se adunau boierii și cocoanele de petreceau nopțile cele lungi ale iernei.

Puțin însă după aceea, veni în București un antreprenor de teatru melodramatic, cu o trupă formată astfel încît să poată reprezinta tragedii, drame, comedii și chiar opere.

Artiștii cei mai principali ai acestei companii erau: Gerger (directorul) pentru rolele comice,

¹ De la acei scamatori a rămas vorba populară „altă căciulă” (n.a.).

² După unii, acest teatru a fost clădit pe locul Slătineanului (n.a.).

madam Dili pentru rolele forti de femeie, demoazela Dili pentru rolele de jună amantă, iar domnul Steinfels era prim-amant forte.

Repertoriul lor se compunea din cele mai frumoase producțiuni dramatice și opere muzicale ale școalelor italiană și germană ; dar piesele care întâmpinau o primire mai favorabilă în publicul teatrului nostru erau : *Saul, Ida, Pia de Tolomei, Brigantii* și *Faust*, precum și operele : *Gazza ladra, Moisi în Egipt, Cenerentola, Flautul magic, Idomeneu* și câteva altele ¹.

În timpul acesta națiunea elenă se pregătea să rupă lanțurile ce de patru secoli o ținea în sclavie. Bărbații cei mai luminați și mai patrioți ai acestei națiuni se adunaseră din toate părțile în România și în țările vecine cu dînsa și formaseră din București un centru de operațiune al mai multor comitete, ce lucrau în unire pentru binele patriei lor.

Între bărbații înscrși în registrele comitetului revoluționar elenic din București figurau : Atanasie Cristopolu — noul Anacreon al grecilor moderni, Iacovache Rizu — poet cu mare reputațiune, Scufu — care mai în urmă reprezintă pe Grecia liberă la mai multe curți ale Europei, doctorul Cristali, Costandie Buzăul și logofătul Gheorghie Serurie.

Acești oameni, în adevăr mari și înzestrați cu inimi generoase, cunoscînd cît de mult contribuiește teatrul la formarea inimei unui popor primitiv și la pregătirea lui pentru fapte eroice, se gîndiră a înființa un teatru în limba elinească.

¹ Cele trei opere dăntii sunt de Rossini, iar celelalte de Mozart (n.a.).

Ca să poată dar realiza această idee, ce ținea la pregătirea junilor elini din Principate pentru sînta luptă a independinței clasicului pămînt al Eladei, formară repertoriul lor tot din piese pline de patriotism, virtute, abnegațiune și ură în contra tiraniei.

Prima producțiune ce se reprezintă pe scena acestui teatru fu *Moartea lui Iuliu Cezar* de Voltaire, tradusă în elinește de logofătul Gheorghie Serurie. Succesul ei fu splendid, iar întipărirea ce lăsă în inima spectatorilor fu atît de mare, încît, după ieșirea din teatru, mulți dintre elini în-tonau pe ulițe peanul răzbunării și al morții.

După această piesă urmară : *Minia lui Achil*, compusă de Atanasie Cristopolu ; *Timoleon* de Zampelius ; *Meropa*, *Zaira* și *Mahomet* de Voltaire ; *Orest* și *Filip II* de Alfieri ; *Polixeni* de Iacovache Rizu și *Aristodem* de Monti.

Cel ce voiește să afle dacă aceste piese au produs sau nu efectul lor să întrebe cîmpiele Drăgășanilor din România și pe ale Greciei sclave pe atunci, și ele vor răspunde, arătîndu-i un popor liber și un regat nou-înscriș pe harta Europei.

Actorii cari au luat parte la reprezentarea acestor producțiuni teatrale erau mai toți studenți din școala elinească ; iar cei ce s-au deosebit mai mult prin geniu și talent au fost : C. Aristia, Teodor Gazi, Constantin Șomache, doctorul Formion și Gheorghe Mașu.

La început toate rolele femeiești se jucau de bărbați și mai cu seamă de tînărul C. Aristia, al căruia fizic și dexteritate se conformau mai mult cu caracterul femeiesc ; dar mai în urmă s-a gă-

sit o femeie, anume Marghioala¹, care a priimit cu mare plăcere să joace aceste role în toate piesele repertoriului.

Junii români ce-și făceau studiile în Școala elinească, văzînd pe străini realizînd într-un timp atît de scurt o instituțiune de cea mai mare necesitate pentru o națiune, luară hotărîrea a-i imita.

Spre acest sfîrșit se aleseră cîțiva din cei mai cu talent, și în puțin timp ridicară pe scenă faimoasa tragedie a lui Euripide, numită *Ecuba*².

Această piesă, ce pentru prima oară da ocaziune limbei române a intrat în templul muzelor, avu un succes nu tocmai satisfăcător, din cauza geloziei și a rivalităților. După dînsa se reprezintă *Zgîrcitul* de Molière³ și alte cîteva producțiuni, apoi încetă.

Revoluția lui Tudor Vladimirescu, care dăte națiunei române drepturile ei cele strămoșești, o datorăm în mare parte ideilor de libertate și eroism culese de junii români din piesele: *Moartea lui Cezar*, *Achil*, *Timoleon* și *Ecuba*.

Cît dură aceste turburări politice, în care românii, cu armele în mîni, smulseră de la tiranii lor dreptul de a fi guvernați de principi români, teatrul stătu închis. Melpomene și Talia⁴ părăsiră marginele Danubiului și se așezară în patria lui Leonidas, ca să aprinză în pieptul descendenți-

¹ Această femeie, română de origină, era soția serdaru-lui Dumitrache Bogdănescul (n.a.).

² Tradusă din elinește de A. Nănescu, unul dintre junii actori români. Rolul Ecubei dintr-această operă s-a jucat (așa spun contemporanii) de d. I. E. Rădulescu, carele, dorînd ca reprezentațiunea să iasă întru toate bine, împlinea și rolul de sufler (n.a.).

³ Tradusă de Herdelius, amic al lui Georgie Lazăr (n.a.).

⁴ Muza tragediei și a comediei (n.a.).

lor lui focul cel sacru al libertății, care purifică pe națiuni de lepra sclaviei.

După revoluțiune veni la domnie principele Grigorie D. Ghica.

Acest domnitor român, deși avea mare dorință ca să aducă țara la cel mai înalt grad de fericire, dar ranele ei erau multe, și vindecarea lor reclama timp îndelungat și sacrificie colosale.

El, dar, ca un adevărat părinte al națiunii, studie cu seriozitate pozițiunea țării și începu opera regenerării prin îmbunătățiri de prima necesitate: regulă finanțele țării sleite de domnii fanarioți și invaziunile precedente, combătu abuzurile am-ploiaților, înzestră capitala cu pavagiu de piatră, înființă școale în limba română¹, și poate că ar fi făcut mai multe îmbunătățiri, dacă războiul turco-rusesc nu-l da jos după scaunul domniei.

Guvernul provizoriu rusesc, deși în aparență se arăta că dorește românilor, în fond însă făcea tot ce putea ca să introducă confuziunea spiritelor și

¹ În acești timpi se formă o societate secretă, ai căreia capi și zeloși sprijinitori erau Constantin Golescu și I. Eliade.

Iată și programa acestei societăți:

I. Școala din „Sf. Sava” să se împlinească și să se înalțe la gradul de colegiu. După modelul acesteia să se creeze alta în Craiova.

II. Crearea școalelor normale în capitala fiecăruia județ prin elevi ieșiți din colegiu.

III. Crearea școalelor primare în fiecare sat.

IV. Fondare de jurnale sau gazete în limba română.

V. Aboliția monopolului tipografic.

VI. Încurajarea spre traducțiuni în limba patriei și tipărirea acestora.

VII. Formarea unui teatru național.

VIII. Stăruirea spre a ieși din regimul fanariot prin reforme înțelepte sau reinnoirea primelor instituțiuni ale țării — vezi Issahar, pagina 77—78 (n.a.).

ignoranța¹, dar la 1834, numindu-se Alesandru Dimitrie Ghica domn țarei, românii din toate părțile începură a se deștepta din letargia în care se aflau pînă-acî. *Curierul românesc*, singura foaie pe atunci, prin articolii săi plini de patriotism, începu a chema pe românii cei inteligenți să depună pe altarul patriei renăscute rodul ostenelelor și al vegherii lor.

O societate filarmonică se înființă. Fondatorii ei fuseră : I. E. Rădulescu, I. Cîmpineanu și C. Aristia. Cel dintîi contribuia cu doi galbeni pe lună, lucrări literare și sacrificie tipografice pentru imprimarea de piese teatrale, programe, înștiințări etc. ; cel de al doilea, cu patru galbeni pe lună ; iar Aristia, cu un galben pe lună și îndatorirea de a da lecțiuni dramatice cîte șase ore pe fiecare zi.

După șase luni de lupte gigantice în contra difcultăților de tot felul, societatea izbuti a pune în scenă pe *Mahomet*, de Voltaire, cu luxul și îngrijirea putincioasă în acei timpi.

Piesa, în fine, reuși de minune. Publicul, acuzat astăzi că nu este în stare să înțeleagă producțiunile clasice, se entuziasa atît de mult, încît cerea, prin manifestări zgomotoase, reproducerea piesei.

Junii elevi ce se distinseră în această piesă au fost : Nicu Andronescu în rolul lui Mahomet, Ioan Curie, într-al lui Zopir, Diamandi Nicolae a jucat

¹ În timpul guvernului provizoriu s-a făcut o mică încercare din partea lui Aristia pentru deșteptarea gustului de teatru. El a reprezentat cu școlarii săi pe *Iunius Brutus* și *Orest* de Alfieri, iar mai în urmă pe *Zaira* de Voltaire. Pe cele două dintîi în limba elenă, iar pe cea din urmă în limba franceză. Dintre junii școlari s-au distins mai mult (așa se zice) C. A. Rosetti care a reprezentat pe Egist, tiranul din tragedia *Orest* cu o ferocitate atît de naturală încît a spăimîntat pe public și chiar pe Aristia, profesorul său.

bine pe Zeid, și Ralița Mihăileanu pe regina Palmira; dar inenimicii românilor, prevăzând moralitatea și patriotismul ce putea să inspire asemenea piese în inima poporului, întrebuintară toate mijloacele și suiră pe scenă comedii și farse imorali, care corump spiritul și inima.¹

Efectul moral ce produse reprezentarea lui *Ma-homet* fu necalculabil; venitul „Societății Filarmonice” se înzeci; numărul membrilor ei se ridică pînă la șaptezeci individe, între cari figurau cei mai nobili și mai inteligenți bărbați ai societății noastre. Entuziasmul merse așa departe, încît unii dintre asociați, și chiar dintre particulari, în sacra-

¹ Iată ce zicea, în această materie, răposatul B. Catargiu într-un articol făcut în urma reprezentării dramei *Misanthropia și pocăința* de Kotzebue:

„Lăsați dar, voi, fii ai acelor mari domnitori ai lumii, lăsați bufonăria și satira pe seama acelor suflete îngheșuite, pe seama acelor duhuri sărace. Părinții voștri au fost mari, și voi nu puteți fi mici.

Vrei ca actorul român să arate ceea ce este? Fă-l să trăiască în elementele strămoșilor săi. Slava, amorul, generozitatea, patriotismul, răzbunarea, trufia, dreptatea: iată ce-i trebuie lui ca să fie mare. Dă-i tragedii singeroase și drame scrise cu lacrimi și le va juca bine. Nu-i da farsă; că el nu știe să fie bufon; el n-a știut a se slugi și a se maimuța. Nu-l veți vedea niciodată să-și știe rolul, pentru că nu-i place nici în glumă a fi măscărici.

Priviți teatrul ca o școală de moral și veți afla pe actori mindri de a fi profesorii norodului, și veți vedea și actori buni. Faceți pe actorul român să meargă singur, îmbulzit de sine, înecat în lacrimi pe amvonul său; să învețe, să înduplece, să miște inimile, să se simtă fericit și mindru de profesia sa. Nu-l lăsați în silă a-i pune peruca bufonului în cap, a-l face o caricatură și a-l umili spre a se scâlîmba înaintea unui public, care și el e tot român și singur nu știe pentru ce nu-i plac scâlîmbăturile.

Acesta este misterul teatrului socotit în adevărata lui însemnare și astfel a fost socotit și între cei vechi.

B. Catargiu“ (n.a.).

și patriotica lor esaltare, începură a dota societatea cu donațiuni testamentare.¹ Dar inamicul cel neîmpăcat al fericirii noastre, văzînd toate aceste mărinimoase aspirațiuni ale românilor către civilizare, ațîță mai întîi gelozia între capii societății, apoi între I. Cîmpineanu și principele domnitor; iar după aceea, prin corupțiune și intrigă, reuși a distruge acea societate, care, de ar fi existat pînă acum, negreșit că arta dramatică și literatura noastră ar fi ajuns la mare grad de cultură.

Mărul discordiei, care aduse această nenorocire, fu o medalie de aur proiectată de societate a se da prin vot membrilor societății cari ar fi meritat mai mult. Se zice că Cîmpineanu ar fi dorit să i se dea numai lui acea medalie și de aceea începuse a lua ton de dictator; pe de altă parte iarăși, principele Ghica, văzînd cu ochi rău crescînda popularitate a Cîmpineanului și temîndu-se a nu ajunge printr-însa la tron, aduse lucrurile astfel, încît I. Eliade și C. Aristia își dederă demisiunea și printr-aceasta totul se spulberă în vînt.

Buțin ceva mai în urmă, se făcură noi încercări pentru reînființarea „Societății Filarmonice”. C. Aristia fu însărcinat cu această lucrare. El conduse lucrurile cu mare silință și amor propriu; văzînd însă că teatrul și literatura erau numai un pretext, iar adevăratul scop era intriga politică, se retrase.

După trecere de cîtva timp, iarăși începură a se ivi simptome pentru redeschiderea Teatrului Național. De astă dată însă domnitorul însuși se pușese în capul întreprinderii, cu scop — după măr-

¹ Că Manu dede primul semnal, înzestrînd societatea cu două mii galbeni, cari, înmulțindu-se prin dobînz, credem că se vor fi întrebuințat la clădirea teatrului (a.a.).

turisiră contemporanilor — de a paraliza influința Cîmpineanului și a surpa totdeodată și teatrul.

Spre împlinirea acestui scop, chemă iarăși pe C. Aristia și-i propuse direcțiunea teatrului, cu salariul de galbeni cincizeci pe lună și tot venitul reprezentațiunelor. Este însă un proverb care zice: Cine s-a fript cu ciorbă se teme și de iaurt.

Bietul Aristia se fripsese de două ori cu ciorbă, și ceea ce i se oferea acum nu era nici iaurt, nici apă rece. Spre a scăpa, dar, de această nouă amăgire, ceru de la domnitor să i se dea în scris ofertele ce-i făcuse.

Această dorință nu i se împlini de domnitorul sub diferite pretexte, între cari intra și acela că nu voiește să se declare pe față protector al teatrului, ca să nu atingă susceptibilitatea Cîmpineanului.

Aristia priimi și se fripse pentru a treia oară, căci după suirea pe scenă a lui *Saul* de Alfieri cu un succes gigantic, în care se distinse foarte mult junele Curie, începură persecuții indirecte, cari aduseră căderea definitivă a teatrului.¹

La anul 1844—1845, Constantin Carageali, elev al lui Aristia, părăsi capitala Moldaviei, unde întreprindea arta dramatică cu mare succes, și, însoțindu-se cu C. Mihăileanu și prin concursul d-lor Anesti Cronibace, Lăscărescu, Ralița Stoenescu și Caliope, Carageali, deschiseră iarăși teatrul.²

¹ Cea mai mare lovire dată teatrului fu oprirea lui Momolo de a mai închiria sala pentru reprezentațiuni române (n.a.).

² Nu vom zice nimic despre progresul sau regresul ce a făcut teatrul sub direcțiunea lui Carageali, ca să putem vorbi mai pe larg în romanțul *Ciocolii noi* despre tot ce s-a petrecut în teatru pînă în ziua de astăzi (n.a.).

Capitolul XXI

FEMEIA A SCOS PE OM DIN RAI

Lectorii noștri cunosc planul lui Păturică și al Duduchii de a ruina pe fanariotul ; n-au însă nici o idee despre ingenioasele lor mijloace prin care-și puneau în lucrare întunecoasa lor intențiune. Este dar de datoria noastră a da aci câteva probe despre vicleniile acestor doi șireți.

Cunoaștem cu toții că luxul este cel mai teribil agent al corupțiunei ; pentru dînsul, femeia cea mîndră și ușure de minte calcă în picioare credința jurată soțului ei, vestejaște onoarea sa și a familiei, își face copiii nefericiți, cade în ura și disprețul societăței, în fine, face totul și se pierde în prăpastia celor mai mari crime.

Acest flagel, inventat de satan ca să piarză pe om prin femeie, deși se introdusese în țară la noi de către fanarioti, cu scop de a ne face să pierdem simplitatea și viața cea aspră ce ne da tăria de caracter, dar el, fiind foarte costisitor, se întinsese numai în clasele cele avute, iar poporul de jos rămăsese neatins. Dar invaziunile ce neîncetat călcă țara introduseră cu încetul manufactura europeană, care se compunea în mare parte din diamante și aurării false, precum și din postavuri

și mătăsăril arse, cu care neguțătorii cei fără conștiință înșelau și sărăceau norodul.¹

Răul acesta merse crescînd neîncetat, iar în timpii lui Caragea ajunse la culme. Luxul, acum, își avea prozeliții săi în toate clasele societății; femeile nu mai visau decît diamanticele, stofe de mătase și alte secături de acestea, pentru care erau în stare a sacrifica tot.

Deschiderea clubului de la Cișmeaua-Roșie și prefacerea lui mai în urmă în sală de teatru dede

¹ Că luxul a corupt în mare parte societatea noastră nu mai este îndoială. Dovadă la aceasta dăm ordinul principelui Alesandru Moruz, dat către marele cămăraș, prii care oprește pe neguțătorii de a mai aduce în țară flude, lino, mătăsării, și alte obiecte de lux, căci aduc vătămare și sărăcie norodului. Iată acel ordin domnesc:

„Io Alesandru Constantin Moruz, voievod și domn Țarei Românești.

Dum[neta] vel-cămăraș, priimind domnescul nostru pi-tac, să chemi pe toți lipscanii la cămară și să le dai porunca domniei-mele pentru flude și linaș, sadetice și în-cusături și în basmale, ce sunt lucruri care pricinuiesc o cheltuială zadarnică și o atingere de obște; ca cîte din-tr-acestea se află acum la prăvăliile lor, acelea numai să și le vînză nepopriți; iar de aci înainte să știe-că, fără de a avea voie să le deschiză și să le vînză, se va pecetlui și, făcîndu-se zapt la cămara domnească, se va scoate din-țara domniei-mele afară, și mai mult nu vor fi îngăduiți a le deschide și a le vinde aici. Drept aceea, ca să n-aibă pricină de îndreptare că n-au știut, să le arăți porunca domniei-mele hotărîtoare, ca să o știe; așijderea să arăți dumneata porunca aceasta la vel-vameș al carvasaraliilor ca de acum înainte, oricîte de acest fel numite mai sus. Lucruri zadarnice va găsi între mărfurile ce aduc lipscanii, pecetluindu-le de față cu stăpinul acelei mărfi, să le trimiță la cămara domniei-mele.

Și însumi eu, domnul, am poruncit.

1794, martie 11^{ca}

(După *Condica arhivei* cu nr. 112, roșu foaia 219i verso). (n.a.)

o întindere și mai mare luxului. Toată societatea dorea să vadă tragediile și operile germane reprezentate de Gerger. Nu era familie în care să nu se vorbească despre teatru și mai cu seamă despre găteala cocoanelor. Femeile își martirizau bărbații, iar junele și junii, pe părinții lor, ca să le cumpere vestminte noi, diamante și parfumării. În darn se opunea bietul calemgiau la pretențiunile femeii sale, în darn îi repeta de o mie de ori că dintr-o leafă de cincizeci lei pe lună ¹ nu poate să ție greutățile familiei și să facă și lux, căci femeia punea mâinele în șolduri și îi răspundea prin aceste cuvinte :

„Calicule ! dacă n-ai stare, de ce te-ai însurat ? Să-mi faci rochie de maltef și să-mi cumperi șal și cercei de Lipsca, auzi tu ? C-apoi îmi fac eu... Înțele-su-m-ai ?”

Nenorocitul soț tăcea și privea cu sufletul plin de întristare pe soția sa, îmbrăcată întocmai ca cele mai dăntii cocoane, fără să-și aducă aminte că a contribuit cât de puțin la strălucitul lux al soției sale.

Într-o seară, postelnicul Andronache, în contra obiceiului său, se afla acasă la dînsul. El ședea pe o sofa, fumîndu-și ciubucul cu o flegmă demnă de un osmanliu și vorbea din cînd în cînd cu Păturică.

— Așa, Dinule dragă — zicea el — să ne mai măsurăm cheltuielile, că nu mergem bine. Ce D-zeu ! Eu cîștig pe tot anul aproape la patru sute pungi de bani, și cu toate acestea vii neîncetat de-mi spui că n-avem bani și mă silești să fac împrumutări.

¹ Șeful de masă pe atunci se plătea lei 50 pe lună și-și scutea via din vinărici și individul său de podvezi și angarii ; plătea însă la primirea ordinului de orînduire lei 5, sub numire de havaiet (*Condica arhivei*, nr. 121, foaia 20 — 26 roșu) (n.a.).

— Foarte bine te-ai gândit, milostive cocoane ; numai este cam târziu. Datoriile s-au mărit foarte mult prin neplata dobânzilor ; Costea Chioru vine în toate zilele de-mi cere dobînda și capetele, gră-măticul lui baron Meitani asemenea, fără a mai adăoga că de multe ori întîmpin cheltuiielele curții din mica mea lefșoară de calemgui, pe care mi-ați dat-o blagorodnicia-voastră.

— Dar bine, Dinule, îmi aduc aminte că chiar în luna trecută am cîștigat peste o sută pungi de bani de la slujbele ce am dat la unii-alții prin mijlocirea mea ; ce s-au făcut acești bani ?

— S-au cheltuit toți, milostive cocoane.

— Ei bine, pe ce ? Fă-mă să înțeleg.

— Asta e foarte cu puțință ; să aduc catastiful, să vezi.

Ciocioul se pogori jos în camera lui și se întoarse într-o clipă ținînd în mîni o carte mai mult lungă decît lată, pe care, deschizînd-o, citi cu o manieră cancelarică :

CATASTIH DE DOSOLIPSIE¹ AL CASEI DUMNEALUI
MARELUI POSTELNIC ANDRONACHE TUZLUC

Leatul 1818, septembrie 1

PRIIMIȚI

Talere	Bani	
20.000	—	De la șapte ispravnici ce au luat pitacele din mîna mea.
6.585	—	Ipac de la alte huzmeturi date prin mine.
3.567	—	Ipac de la noii căpitani de poteră ce și-au luat pitacele tot prin mine.
8.600	—	Arenda moșiei Plînsurile pe leatul 1818.
1.250	90	Ipac din vînzarea a două mii cinci sute vedre vin, vadra pe bani șasezeci.
2.500	—	Din vînzarea pădurii de pe moșia Chinuiclele.

¹ De dare și luare (n.a.).

- 3.500 — De la igumeni pentru volnicii și alte madele.
 2.000 — De la episcopul Rîmnicului pentru prefacerea
 unui zapis de datorie.
 1.700 — Ipac de la episcopul Buzău.
 297 30 De la doi nemți, ca să aibă voie a juca pe la
 bilciuri : „la o para cinci“¹
-

50.000 20 Fac peste tot priimirile.

CHELTUIȚI pe leat 1818

Talere Bani

- 3.680 — Cheltuiala cuinii, care se vede trecută, con-
 dei cu condei, în catastihul stolnicului.
 1.560 — Lemne pentru iarna trecută.
 300 — Cărbuni.
 600 — Fîn și orz.
 380 — Îmbrăcămintea ȝiganilor.
 1.800 — Facerea unui han la moșia Chînuielele.
 400 — Dregerea butcei și a rădvanelor.
 15.000 — La două ziafete : unul la Sf. Andrei și altul
 la Sf. Vasile.
 12.500 — Dați giuvaergiului pentru diadema de dia-
 mant și alte giuvaericele date cocoanii Du-
 duchii la Sfîntul Andrei.
 1.000 — Chiria caselor cocoanii Duduchii.
 250 — Ipac simbria slugilor dumneaei.
 3.000 — Ipac simbria arnăuților.
 8.000 — Giuvaeruri, blane de samur, cacom și de bel-
 chiță i cumășuri de rochii cocoanii Duduchii
 de Sf. Vasile.
-

¹ Jocul rolinei, pe care poporul nostru îl numea „la o para cinci“ și „baba rusu te îmbracă, baba rusu te dezbracă“ (n.a.)

- 250 — Dați iamacilor și calemgiiilor ce au venit cu Crăciunul domnesc ¹.
- 250 — Dați meterhanelii, idicliilor, fustașilor și altor tagme de slujitori bacșiș de Sf. Vasile.
- 19,300 — Dați blagorodniciei-voastre pentru buzunar în mai multe rînduri.
- 1.200 — Simbriile slugilor-casei.
- 200 — Bacșișul lor de Sf. Vasile
-
- 70.250 — Fac cheltuiți.
- 50.000 20 Se scad priimiți.
-
- 20.249 80 Cheltuiți mai mult și cari s-au luat cu dobîndă de la Costea Chiorul.

Fanariotul ascultă cu luare-aminte socotelile ce-i înfățișă Păturică, dar cînd ajunse la închiere și văzu luate de vînt cele una sută pungi de bani și o datorie nouă de lei 20.249,80, oftă din adîncul inimei ; dar în momentul cînd se gătea să facă oarecari băgări de seamă și muștrări vîtafului său de curte, ajunse la uredhea sa zgomotul unei trăsuri ce se opri se la scara caselor sale.

Păturică ieși să vază pe vizitătorul și, revenind, anunță pe chera Duduca.

— Duduca ! exclamă fanariotul cu surpriză.

— Da, milostive stăpîne, dumneaei.

— Lasă-mă dar singur și te voi chema la trebuință.

Păturică plecă capul în jos și, ieșind din cameră, se întilni față în față cu Duduca, căreia îi șopti încet :

— Să te văz, acum este timpul !

— Lasă pe mine, răspunse ea cu un accent ce se stinse pe frumoasele ei buze, precum se stinge

¹ După obiceiul de pe atunci, condicarii și logofeții de Divan se duceau cu Crăciunul la domnitor și pe la toți boierii cei mari (n.a.).

o armonie de tonuri muzicale purtată pe aripile vîntului din locuri depărtate ; apoi intră în iatacul grecului și șezu lîngă dînsul pe sofa. Vestmintele ei simple, dar bine tăietate, coafiura cea împănată cu roze și micșunele, parfumurile cu care era stropită, și mai presus de toate grațiosul aer ce avea în acea seară arătau pînă la evidență necesitatea ce avea ea de a încînta și a ameți pe fanariot mai mult decît totdeauna.

Scopul ei era deja pe jumătate împlinit, căci fanariotul, cum o văzu, deveni palid și începu să-i tremure fibrele de emoțiune.

— Dumnezeu ! cît ești de frumoasă, Duduco ! esclamă el, cu ochii rătăciți și cercînd, cu mîna tremurătoare, să apuce pe a frumoasei cochete.

— Rîzi de mine, cocoane Andronache ; eu nu sunt atît de frumoasă precum zici.

— Nu, Duduco, îți spui adevărul !

Greaca se plecă și-l sărută pe obraz cu un transport de amor prefăcut, luă mîna lui într-ale sale și o acoperi de sărutări, apoi căzu în niște meditațiuni pe cari fanariotul le tălmăcea în multe chipuri, dar toate în favoarea amorului său.

Mai multe scene de un amor delicios se petrecu între dînșii, dar cînd greaca crezu că a sosit timpul să dea lovitura decisivă, se prefăcu că cade într-o adîncă întristare, oftă cu o prefăcătorie ce nu s-a văzut pîn-acum chiar la cei mai lăudați actori dramatici ai teatrului nostru și vărsă cîteva lacrimi mincinoase.

Fanariotul o privi cu estaz și durere de inimă, căci din nenorocire o iubea pînă la nebunie. În momentele acestea vicleana femeie scoase o gevea albă din buzunarul unei scurteici blănite cu cacom alb și își șterse ochii, apoi îmbrășiță pe fanariot și

începu a-l săruta cu buzele ei cele rumene și arzătoare ca focul.

Aceste fine, prefăcătorii puse pe fanariot într-o pozițiune foarte critică ; el nu știa la ce să atribuie lacrămile și furiile de amor ale amantei sale.

Greaca începu iarăși a ofta și a lăcrăma.

— Ce ai, Duduco, de plîngi și oftezi ? o întrebă fanariotul cu un aer în care se vedea disperarea și curiozitatea. Spune-mi, cine te-a supărat ?

— N-am nimic, nu m-a supărat nimeni.

— De ce plîngi, dar ? De ce oftezi ?

— Plîng nenorocirile mele.

— Și cari sunt acele nenorociri ? Nu te îmbrac ? Nu-ți dau de mîncare și casă ? În sfîrșit, nu te iubesc mai mult decît pe mine ? Nu vezi că amorul tău m-a zalisit, am ajuns ca Manea nebunul ?...

— Prefăcătorii bărbătești și nimic mai mult.

— Nu, Duduco, pe viul Dumnezeu, te iubesc din toată inima.

— Dacă m-ai iubi, m-ai lăsa și pe mine să mă duc la plimbare, la teatru nemțesc și la comedie ; nu m-ai ține închisă ca p-un papagal și îmbrăcată cu trențele astea ca o preoteasă de mahala.

— Dar bine, giuvaericelele ce ți-am trimis la ziua mea, cumășurile de rochii, șalurile ; toate acestea le numești trențe ? zise fanariotul ofensat și atins de nemulțumirea amantei sale.

— Nu sunt trențe, dar nu sunt la modă.

— Să le schimbăm și să luăm altele de modă.

La aceste cuvinte Duduca începu să rîză cu hohot.

— De ce rîzi ? întrebă fanariotul.

— Auzi acolo, să le schimb ! Da, slavă domnului ! nu sunt nici condicăreasă, nici teleloaică.

— Dar bine, Duduco dragă, e păcat să șearză degeaba în sipet.

— M-am gândit eu la aceasta și le-am vîndut pe toate la Tolba ovreica¹.

— Și acum ?

— N-am alte haine decît aceste ce le vezi și cerceii aceștia de tumbac (bronz).

— Și ce ai prins pe dînsule ?

— Mai nimic, o mie cinci sute de lei.

— O mie cinci sute !... dar știi tu, Duduco, că acele lucruri costiseau peste o sută pungi de bani ?

— Teleloaica mi-a zis că pietrele sunt proaste.

Grecul rămase pe gînduri, apoi zise :

— Ei bine, Duduco, cu ce o să ieși acum în lume ?

— Cu vestmintele ce vezi pe mine.

— Să te ferească Dumnezeu de una ca aceasta. Amoreaza postelnicului Andronache nu va purta niciodată rochii de maniță și de bogasiu.

Greaca, mulțumită foarte mult de ambițiunea în care adusese pe amantul ei, schimbă vorba.

— Am auzit — zise ea — că teatrul nemțesc este foarte frumos și nemțoaica cea tinăra a înnebunit lumea ; se mai zice iarăși că hatmanul Cărăbuș moare după dînsa. Cînd o să mă duci să o văz și eu ? Ai ? Spune-mi !

— O să vie vremea, scumpa mea !

— Am auzit că zilele astea o să parastisească *Italiana în Algir*, bucată cu cîntece. O să mă duci să o văz și eu ?

— Da, da, o să te duc, îngînă fanariotul aprins de gelozie.

— Să văz și eu cocoanele și boierii cei mari.

La zicerea boieri, gelozia fanariotului se irită și mai mult ; el se temea să o espuie vederii lui

¹ O neguțătoreasă de haine vechi din timpul lui Caragea (n.a.).

beizadea C... și a capioldașilor lui, căci îi știa cât erau de stricați.

Duduca se prefăcu că voiește să plece, dar în momentul cînd își luă rămas bun de la amantul ei, ușa camerei se deschise puțin și lăsă să se vază capul cel pleșuv și fața cea plină de vicleanie a lui Costea Chiorul bogasierul.

— Chir Costea ! zise Duduca cu o surpriză prefăcută.

— Da, plecata slugă a mării-sale marelui postelnic și a dumitale, preastrălucită coconită, răspunse șiretul, lăsînd să se vază cât se putea mai bine o cutie cu giuvaericele și cîteva șaluri și cumase de mătăsării.

— Ce ne aduci nou, Chir Costeo ? exclamă fanariotul cu gravitate.

— Să trăiești, arhon postelnice ! Am desfăcut astăzi taxidul de marfă ce am priimit de la Targrad și, după datorie, am venit mai întîi la înălțimea-ta, ca să-ți alegi ce-ți va plăcea.

— Aferim, chir Costeo, să trăiești ; dar ia spune-mi, ce ne-ai adus ? Deschide-ți cutiile să vedem și noi. Ai, dă-te mai încoace !

Costea Chiorul deschise cutia pe care o adusese cu dînsul și începu a desface mărfurile, pronunțînd cu îngîmfare numele fiecăreia mătăsării sau giuvaerica :

— Asta este hataia de Veneția sadea, hataia florantîn, camohas de Veneția cu fir, camohas sadea, catifea cu aur și sadea de Veneția, sandal cianfes, canavăț, tafta, atlas vărgat și cu flori, hares pungiuc, fesuri tuneslii, basmale de Triesti, de Franța și de Englitera, tulpan mosc, alagea de Triesti, șal de India ciceacliu, șal boza-fer mai cu flori pîn col-

țuri, gear de India, sangulie, briuri caragialar cusute, cutmii, alagea, citarii și gazii de Brussa, suvaiele de Hale. ¹

Greaca privea cu ochi schinteietori mătăsăriele de Venetia, de Franța și de Brussa și, cînd îi plăcea vreuna, făcea lui Costea cite un semn de înțelegere, iar el pune la o parte materia aleasă.

— Ceva giuvaericeale frumoase și ieftinē! esclama Duduca cu voce tare și făcînd un nou semn de înțelegere neguțătorului.

— Avem, strălucită oamă, de cele mai frumoase, dar sunt cam scumplete.

— Nu te teme despre preț, adaose postelnicul, cam atîns la mîndrie. Scoate tot ce ai mai bun și voi plăti cu bani peșin (gata).

Aceste cuvinte umplu de bucurie pe amîndoi amăgitorii. Costea Chiorul începu să scoată dintr-o cutie : coliere (ghiordane) de diamant și de rubine, cercei de berliant, inele de smarand, rubin, berliant și matostat, făcînd fiecărui obiect cite o laudă nemeritată.

Duduca alese un colier de diamant, o păreche cercei de brilliant, cîteva inele de rubin și smarand, vreo cîteva carfițe (ace) de aur cu pietre scumpe și zece bucăți de mătăsării din cele mai scumpe.

— Ia să vedem, Duduco dragă, ce ți-ai ales.

Vicleana femeie arată fanariotului toate obiectele și, ca să ațîțe și mai mult ambițiunea lui, zise cu un zîmbet înrăutătit :

— Iată lucrurile ce mi-am ales, dar...

— Dar ce ? răspunse fanariotul ofensat.

— Costisesc prea mult, nu sunt pentru mine.

¹ Vezi catalogul vămilor din timpii lui Caragea, ce se află trecut în *Condica arhivei*, nr. 121, foaia 210 (n.a.).

— Aceste vorbe mă supără, Duduco. Ia orice-ți place ; ia chiar toată marfa lui Costea, ca să vezi că pentru amorul tău sînt în stare să jărtfesc chiar viața mea.

Apoi, întorcîndu-se către Costea, îi zise :

— Fă socoteala, Costeo, și spune-mi ce-ți sînt dator.

— Numaidecît, măria-ta.

Și scoțînd un petic de hîrtie din sîn și un condei de pană din călimările de alamă ce purta la brîu, se prefăcu că scrie și sumarisește : iar după ce clevetină capul de cîteva ori, ca să arate de cîtă importanță era suma ce avea să pronunțe, zise :

— Giuvaericalele și cumășele de rochii costisesc una... sută... douăzeci pungi de bani.

— A ! A ! e foarte scump : nu iau nimic ! exclamă greaca, luînd un aer de o sublimă prefăcătorie.

— Ține-le pe toate, adaose fanariotul și întorcîndu-se către neguțător îi zise cu mîndrie : Vrei să-ți plătesc acum îndată în bani naht, sau să-ți fac zapis cu diorie ¹ ?

— Bine ar fi să-mi plătești în naht, dar ca să nu te supăr, priimesc și pe datorie : să-mi dai însă o poliță cu nume deschis către baron Sachelarie sau către căminarul Polizaché și totul se va isprăvi.

— Bine, fie după cum zici !

Polița se scrise și se dade în mîna lui Costea, care o priimi făcînd închinăciuni pînă la pămînt.

În momentul cînd se termina această infernală țîlhărie, un gemăt răgușit se auzi în cameră. Nimeni nu băgă de seamă, afară de Duduca, care deveni palidă ca un cadavru.

¹ Cu termen (n.a.).

Acel gemăt, ce semăna cu urletul de bucurie al demonilor cînd fac să cază un sînt în lațurile lor, era espresiunea infernalei bucurii a lui Păturică, carele prin stratagema de acum a Duduchii devenea stăpîn pe tot ce-i mai rămăsese bietului fanariot.

Duduca și Costea ieșiră amîndoi din casa fanariotului, mulțumiți de treburile ce făcuseră.

Capitolul XXII

„ITALIANA ÎN ALGER”¹

În mahalaua numită în vechime Popa Dîrvaș, iar acum Biserica Aibă după Podul Mogoșoaii,

¹ Subiectul acestei opere se compune din fabula următoare : Corsarii Algirului, într-una din expedițiunile lor, prinseră o corabie florentină, în care găsiră o mulțime de obiecte de mare preț și cîteva sute de călători pe cari îi făcură prizonieri. Între acești nenorociți era și o damă frumoasă, împreună cu un gentilom bătrîn, numit Don Tadeo, carele îi făcea curte de mai mult timp, dar în loc de amor nu dobîndea decît ura frumoasei dame. Ajungînd, în fine, corsarii la Algir, împărțiră prăzile între ei, dînd o parte deiului, una armatorului corăbîii și pe cea de a treia echipagiului. Frumoasa damă și Don Tadeo, ce trecea de frate al ei, fură înfățișați înaintea lui Mustafa, deiul Algirului, carele, înamorîndu-se de dînsa ca un smintit, dade ordin să o transporte în harem, iar pe presupusul ei frate îl onoră cu rangul de mare caimacam și se servea de dînsul ca să comunice frumoasei femei înfocatul său amor. Într-o zi deiul hotărî să termine acest amor de capriciu. Chemă dar pe un sclav favorit și îi dade ordin să introducă la dînsul pe străina ce-i însuflase atîta pasiune ; iar lui Tadeo îi zise că pe dată ce-i va face semn printr-un strănutat repetat de trei ori, să iasă afară. Dama veni, deiul se simți aprins de un foc neobicinuit strănută de trei ori, dar don Tadeo, aprins și mai mult de gelozie, nu voi să iasă afară cu toate amerințările deiului. În fine, comedia se termină, că deiul și Tadeo sunt amăgiți de frumoasa damă, iar ea părăsește Algirul

față-n față cu casele cele mari ale Deșliului ¹, se afla pe timpii lui Caragea o piață, în mijlocul căreia clădise doamna Ralu o sală de club, care mai în urmă se prefăcu în teatru. Acest edificiu avea lungimea de optsprezece stinjeni, iar lățimea de nouă și câteva palme ; privit însă din punctul de vedere al stilului și altor amărunte arhitectonice, nu prezinta nimic însemnător. Interiorul lui se compunea dintr-o sală de spectacol și câteva camere situate la dreapta și la stînga sălii. Într-una dintr-insele se ținea dulceți, rachiuri și băuturi răcoritoare pentru trebuința publicului ; iar în cea de a doua ședeau slugile boierilor pe timpul reprezentățiunei.

Sala teatrului propriu-zisă avea trei rînduri de loji tapetate cu postav roșu și împodobite cu perdele de chembrică cu ciucuri albi. La dreapta era o sofa îmbrăcată cu catifea roșie, pe care ședea domnitorul, iar mijlocul sălii era acoperit cu lațițe căptușite tot cu postav roșu. Scena se deosebea de restul sălii printr-o cortină de pînză pe care era desemnat Apollon ținînd lira pe genuchi. Într-un spațiu mic ce despărțea scena de public erau o mulțime de scaune și pupitre ² destinate pentru muzicanții ce compuneau orchestra de pe atunci. Iluminația era în adevăr curioasă, căci, în loc de lampadariu și lampe, teatrul

împreună cu Lindoro, vechiul ei amant, pe care-l regăsește între sclavii din Algir (n.a.).

¹ Astăzi ale Slătineanului (n.a.).

² Băngi mici pe care pun artiștii notele în timpul escutării. Această numire mai servă și spre a demonstra gradul de perfecțiune al artistului de orice instrument (n.a.).

era peste tot iluminat cu luminări de seu puse în sfesnice de tinichea, spânzurate împrejurul sălii.¹

Prețul intrării era regulat în modul acesta: lojile de mijloc se plăteau câte un galben și erau lăsate pe seama boierilor celor mari, a consulilor și altor persoane de distincțiune; lojile de jos și cele de la al treilea rând se plăteau cu lei zece, și erau comune pentru toți cei ce voiau a le închiria, iar parterul se plătea câte lei trei de fiecare persoană.

La 8 septembrie 1818 pe fațada teatrului despre care vorbirăm era lipit un afiș scris în limba grecească și tipărit în tipografia boierilor Clinceni. Acest afiș vestea înaltei nobilimi și respectabilului public de pe atunci că în seara acelei zile era să vadă și să auză opera *Italiana în Algir* de compozitorul Ioachim Rossini.

¹ În timpul domniei lui Grigore-vodă Ghica, trecînd pe la noi marchizul de Ribeaupierre, elciul Rusiei la Constantinopol, domnitorul luă măsuri spre a-i face o primire mai distinctă. Astfel dar, între alte tratamente ce-i făcu, îl invită și la un bal public, dat în onoarea lui. Marchizul se duse la bal mai mult ca să observe gradul de civilizațiune al societății noastre, dar mătăsarile, șalurile și mai cu seamă diamantele ce văzu la damele române îl surprinse, căci numai diadema, cerceii și ghiordanul cocoanei Z... M... costa peste un milion. Din plăcere marchizul își aruncă privirea și asupra iluminăției sălii și văzu cu destulă surprindere că era iluminată cu luminări de seu. A doua zi venind la curte și fiind întrebat de către domnitorul de a petrecut bine sau nu, marchizul răspunse că luxul cocoanelor noastre este egal cu al nobileței din Petersburg, „numai un lucru nu mi-a plăcut”, zise el domnitorului.

— Ce lucru? întrebă vodă Ghica cu nerăbdare.

— Luminările cele de seu, al cărora fum strica aerul sălii.

— Cît despre aceasta, ai dreptate, arhon marchiz; dar la noi numai domnul are voie să arză luminări de ceară, ceilalți cată să arză de seu (n.a.).

Această operă, fiind anunțată de mai multe ori și încă nereprezentată, ațîțase foarte mult dorința publicului de a o vedea. Amatorii dar de teatru veniseră cu două ore înaintea deschiderii teatrului, spre a-și cumpăra bilete de intrare; și ca să fugă de uritul ce pricinuieste așteptarea, unii se plimbau formînd mici grupe și discutînd despre diferite cestiuni de care se interesau, iar alții formaseră un mare cerc împrejurul afișului și comentau muzica și intriga piesei cum se pricepeau. „E tragedie“, ziceau unii. „Ba este comedie“, răspundeau alții, afară de cîțiva învățați, cari, luînd cuvintele *drama giocoso* în simț material, afirmau cu aroganță că nu este nici tragedie, nici comedie, ci jalnică priveriște cu jocuri și cîntece!...

În timpul cînd se petreceau toate acestea pe piața și înaintea teatrului, se deschise o ușă și se văzu capul cel pleșuv și fața cea galbenă și rece a neamțului casier. Privitorii, ce pînă aci așteptau liniștiți, cum văzură pe casier năvăliră toți deodată și începură a cere bilete cu un zgomot foarte mare.

Neamțul, însă, își vindea marfa sa cu sînge rece și după regulă, fără a se turbura cît de puțin de cererile ce i se adresau în numele celor mai mari boieri ai țării; dar cînd auzi strigînd: „Loja marelui postelnic Andronache Tuzluc“, tăie numaidecît biletul și-l dade cu atîta grăbire, încît era aproape să uite a cere costul ei.

În fine, pe la șapte ore și jumătate după-amiază, porțile teatrului se deschiseră; publicul începu a intra înlăuntru, salutat cu temenele de arnăuții ce formau garda de onoare și, în puțin timp, lojele și parterul se împlură de privitori.

Directorul teatrului, fiind înștiințat la timp că în acea seară era să vie și domnitorul împreună

cu toată ecpaiaua sa (suita sa), osebit de alte înfrumusețări de ocazie ce făcu, dede ordin a se ilumina teatrul cu luminări de ceară care, deși produceau o lumină foarte slabă, erau însă de ajuns ca să facă a schinteia în mii de culori diamantele și alte pietre nestimate grămadite pe cerceii, fulliile și ghiordanele¹ cocoanelor.

Într-una din lojile curții sta beizadea Costache Caragea, împreună cu doi fanarioți și cu hatmanul Cărăbuș, favoritul și neseparabilul său amic. Acest frumos și libertin principe privea prin toate lojile, ca să găsească vreo frumusețe necunoscută încă de dînsul, spre a o face victimă plăcerilor sale. După ce făcu un gir de privire peste tot teatrul, ochii lui rămaseră infipți asupra unei june femei, care, pe lîngă o rară frumusețe și eleganță, avea și un costum din cele mai la modă și mai bogate. Ea era îmbrăcată cu o rochie de catifea pătlăginie, cu piepții ridicați și cu mînecele strimte, după moda de atunci. Mijlocul îl avea încins cu un colan țesut în fir sîrmă², iar în mijlocul pieptului avea o mare floare de diamant, care, fiind pusă pe rochia cea de culoare închisă, strălucea cu mai multă tărie. Gîtul ei era acoperit cu simizet de blonduri de Olanda și cu un giordan (colier) de smaragde și safire; în urechile sale cele delicate erau atîrnați niște cercei de diamant, mari și strălucitori: pe cap avea un fes alb de Tripoli, legat împrejur cu o sangulie albă, cusută cu mătase și fir, ale căreia estremități formau un frumos nod, în care erau infipte două flori de diamant.

¹ Flori de diamante sau briliante (n.a.).

² Fir de cel mai bun (n.a.).

După ce beizadeaua o privi cu multă luare-
aminte, se întoarse către hatmanul Cărbuș și îi
zise:

— Costache !

— Auz, măria-ta !

— Cunoști tu pe cocoana aceea ?

— Care, măria-ta ?

— Aceea care șade în loja de lângă a consu-
lui prusienesc.

Cărbuș privi cu luare-aminte locul indicat,
apoi răspunse cu mare liniște :

— O cunosc, măria-ta.

— Cine este ? Spune-mi !

— Este fata lui Mihale cîohodarul.

— Să vedem, pare că-mi aduc aminte ; cum ai
zis ?... Fata lui ?...

— Fata lui Mihale cîohodarul din Izvor și acum
îltoare a postelnicului Andronache Tuzluc.

— Da, da ! îmi aduc aminte, o cunosc.

— Vei fi voind, poate să o vizitezi, adăose Că-
rbuș cu acel interes ce mișcă pe toți junii cei
demoralizați, cînd li se prezintă noi ocaziuni de
dezmierdări simțuale.

— Ți-am zis că o cunosc și credeam că înțelegi
noima acestui cuvînt laconicesc.

Pe cînd se petrecea acest discurs între beiza-
deaua și favoritul său, se leam-ceaușul curții dom-
nești intră în teatru și anunță venirea domnito-
rului.

Vestea aceasta făcu să se nască un freamăt în
tot publicul carele aștepta venirea principelui cu
acea nerăbdare și curiozitate proprie mulțimei și
gloatelor societății.

În fine, principele intră în teatru cu aerul său
de mărire pe care fanarioții știu foarte bine a-l

imita. Publicul strigă de trei ori : „Să trăiască măriasa !“ apoi se liniște.

Reprezentarea începu prin frumoasa uvertură scrisă de celebrul Rossini în momente de o fericită inspirațiune și merse înainte pînă la faimosul terțet din care se formează finalul primului act, după a căruia terminare cortina se lăsă, iar publicul din parter și chiar din loji ieși afară ca să se răcorească.

După o mică pauză clopoțelul dăde semnalul începerii actului al doilea. Spectatorii se așezară pe la locurile lor și se puseră a asculta cu mare atențiune frumoasele melodii ce se coprind și în acest act ; dar pe cînd reprezintația ajunsese la scena în care Mustafa, deîul Algirului, trimite pe sclavul Lindoro să cheme pe Isabela, iar lui Tadeo, caimacamul său, îi zice că, pe dată ce se va prezenta frumoasa străină și îl va auzi strănutînd de trei ori, să iasă afară, pe acest timp doi condicari de Divan, ce ședeau pe o laviță și ascultau opera, începură a vorbi între dînsii și a rîde ca niște nebuni.

— Este curios, dar foarte adevărat, zise leșinînd de rîs unul dintre cei doi condicari, adresîndu-se către cellalt.

— Despre ce este vorba ? răspunse cel întreat, zîmbind fără să știe pentru ce.

— Privește, te rog, mai cu băgare de seamă la ceea ce se petrece pe scenă și vei vedea că seamănă ca două picături de apă cu ceea ce se petrece în casa postelnicului Andronache Tuzluc.

— Și ce se petrece în casa acelui boier ?

— Lucruri mari, nenișorule, gugumăanii nemai-auzite ! Vezi pe cocoana aceea care șade în loja de lingă elciul Prusiei ?... Uită-te bine la dînsa ;

vezi cît e de gătită : diamantele și rubinele sunt aruncate pe dînsa cu lopata, parcă e brezaie sau teleloaică.

— Ei bine, o văz.

— Acea femeie este țitoarea postelnicului Andronache Tuzluc.

— Bravo ! e frumoasă de minune.

— Așa este precum zici, dar eu, unul, m-aș lipsi de asemenea frumusețe și fericire.

— Da de ce, *bei-mu* ?

— Pentru că l-a lăsat în sapă de lemn ; l-a făcut să-și vînză două moșii pîn-acum și puținul ce i-a mai rămas o să se strige mîne-poi-mîne la mezat de către datornici.

— Sărmanul om ! poate că l-o fi iubind și dragostea ametește pe om.

— Aș ! nu mai crede, nu-l iubește de loc ; și pentru mai mare ocară a bietului om, s-a îndrăgit cu vâtaful lui de curte și-i toacă starea fără muștrare de cuget.

— Ciudat lucru ! Dar ia spune-mi, cine este acel vâtaf de curte ?

— Este un oarecare Dinu Păturică, un opincar de la Săcuieni și un șiret de n-are păreche.

— Dar bine, măi frate, cum s-a alăturat el pe lîngă postelnicul ?

— A venit în curtea lui cu picioarele goale și trențáros : bietului om i s-a făcut milă de dînsul, l-a îmbrăcat, l-a dat la școală să învețe carte grecească, l-a boierit și l-a pus în huzmet : iar el, drept mulțumire pentru toate aceste părintești faceri de bine, îi mănîncă starea și-și bate joc de cîntea lui.

— Curios lucru ! Dar bine, nu s-a găsit cineva să-i deschiză ochii și să-l scape de această prăpastie spăimîntătoare ?

— Nu știu, zău ; știu însă că eu, unul, de-aș fi dintre cei mai de aproape prietini ai lui, tot n-aș cuteza să-i dau sfat în madeaua aceasta.

— Și de ce să nu-i faci acest bine ?

— Pentru că m-aș învrăjbi cu dînsul.

— Nu înțeleg nimic.

— Ascultă, măi frate ; omul dacă apucă că cază la o patimă oarecare, poate să-l sfătuiască toată lumea, chiar Dumnezeu de-ar veni și i-ar zice să-și vie în simțiri, el nu l-ar asculta, ci va merge înainte, pînă ce va da în prăpastie.

Un mic zgomot ce venea despre ușa teatrului dede ocaziune unuia din spectatori a se rădica după laviță și a privi în partea în care se afla cei doi condicari. Acel om era postelnicul Andronache Tuzluc ; el auzise tot ce se vorbise de dînsul și, vîind să cunoască mai bine pe acele două persoane ce se ocupau de trebile sale, se servise de acea ocaziune ca să-i poată privi în față.

Capitolul XXIII

SLUGILE BOIEREȘTI

Pe cînd floarea societății din București petrecea în sala teatrului, ascultînd muzica lui Rossini și privind magnificul fast al lui Caragea și al copiilor săi, într-o cameră, alături cu sala teatrului, erau adunate toate slugile boierești și așteptau acolo ieșirea boierilor din teatru, ca să le ajute a se sui în butci și a-i duce pe la casele lor.

Camera aceasta era foarte spațioasă și mobilată cu paturi de lemn învălitate cu rogojini. Un mângal de aramă, plin cu cărbuni aprinși, sluzea de încălzit, și un felinar cu patru luminări, spînzurat în mijlocul casei, procura lumina trebuincioasă.

Între slugi (feciori) există de mult timp un fel de ierarhie, întocmai ca cea din clasele boierilor : boier este marele ban, tot boier este și pitarul, și șetrarul ; dar banul și cei de seama lui șed la masă cu vodă, pe cînd boierinașii cei mici tremură de frig prin săli sau aprind ciubuce boierilor celor mari.

Feciorii de pe la boierii cei mari, plecînd de la această regulă de distincțiune, ocupau în paturi locurile cele mai bune, iar ceilalți ședeau unul lîngă altul, înghesuiți ca sardelele în butoaie.

Feciorul banului X..., după ce împlu ciubucul stăpînului său și se înfășură în giubeaua imblănită cu samur, tot a stăpînului său, se trînti în pat cu nepăsare și se puse a fuma ca un cadiu. Feciorul vornicesei G... întoarse maloteaua stăpîne-sei pe dos și se îmbracă cu dînsa, apoi, după ce făcu un fel de pernă din șalul și sanguliile ei cele de mare preț, puse capul pe dînsle și se lăsă în brațele somnului. Cîțiva din feciori, ca să gonească uritul, începură a juca cărți pe fundul ișlicului marelui clucer T..., iar ceilalți rămaseră cîțva timp într-un fel de nemișcare amestecată cu o ușoară somnolență.

Ioniță — astfel se numea feciorul banului X... — terminînd fumarea ciubucului, tuși de două-trei ori cu ifos boieresc, apoi zise celorlalți :

— Știți una, băieți ? Mie mi-e sete ; cine face cînte ?

— Eu, răspunse unul dintre feciori.

— Bravo, Dumitrache, bravo ! Ai semne de procopseală, adaose Ioniță vesel pentru aprobarea propunerii sale.

— Are dreptate să facă cînte, zise un alt fecior cu aer de gelozie învederată.

— Da de ce ?

— E ! e ! Să trăiască stăpîna-sa și coconul Costache !...

— Și de ce să trăiască ? spune-ne și nouă !

— Pentru că Dumitrache al dumneavoastră, Dumitrache ăl cu cîntea, este mijlocitorul lor ; dar o să spargă dracu opincile și parcă văz pe Dumitrăchiță al dumneavoastră bătut la falangă sau zdrobit cu topuzul.

— Și de unde știi tu toate acestea ? întrebă Ioniță.

— Mă întrebi de unde știu ? E ! e ! băieți. Eu știu tot ce se vorbește pînă toate casele boierești ; cunosc chiar cele mai ascunse sfaturi ale boierilor.

— Dar bine, cum le afli toate acestea ?

— Asta este iușchiuzarlicul meu.

— Spune-ne și nouă, cum faci tu de afli toate tainele boierești ?

— Cît despre casa stăpînu-meu, știu tot ce se petrece într-însa, căci cum vine cîte un boier străin sau altcineva, eu întru după dinsul și, ca să nu se bage de seamă șiretlicul meu, uneori mă prefac că mut un scaun de la un loc la altul, alteori netezesc macaturile pe pat, împlu ciubuce sau pun apă proaspătă în caramfile. În timpul acesta boierii vorbesc și verzi, și uscate, fără să le treacă prin minte că-i ascult ; eu însă le bag toate la cap și mă folosesc de dinsele la timp.

— Ei bine, cu stăpînu-tău faci precum zici, dar cu cocoana lui ?

— Mult mai bine : m-am împrietenit cu fata din casă și-mi spune toate tainele stăpîne-si.

— Bună și aceasta : dar ia spune, cum afli tainele celorlalte case boierești ? Aci să te vedem !

— Mă duc în toate zilele la pivnița de la Zlă-tari, unde găsesc pe toți feciorii de la casele boierești ; aduc numai decît o arămeasă¹ de vin chihli-bariu și dau cîte un ichilic² la toți frații, apoi încep hăvadișurile ; și știm cu toții că în adunările noastre nu se vorbește decît de trebile altora. Eu fac ca filosoful ; vorbesc puțin și ascult mult, adecă îmi fac capul ceaslov de hăvadișuri, fără ca alții să poată afla ceva de la mine.

¹ Arămeasa este măsura ocalei sau a jumătății de oca, făcută din tinichea sau din alt metal (n.a.).

² Ichilic se numește măsura de 50 dramuri (n.a.).

— Ia spune acum, de unde știi tu că o s-o pață Dumitrache ?

— Ascultați : astăzi m-am dus cu coconul la Mitropolie și, după obiceiul meu, am intrat în cantătarie și am auzit cu urechile mele pe logofătul mitropolitului luînd tacir vizitiului ; ca mine o să vedeți și pe nenea Dumitrache închis la spătărie și bătut la tălpi.

— Pune-ți pofta-n cui, nene Tudorică, răspunse Dumitrache cu nepăsare. Mi-am luat eu măsurile mele, adaose el. Cum oi duce pe ciocoaica ¹ acasă, îmi strîng catrafusele (bagajele) și o apuc la să-nătoasa.

— Iar pînă atunci să bem vinișorul care ni l-ai făgăduit ! esclamară mai mulți dintre feciori, lîngîndu-și buzele de pofta băuturii.

— Da ! da ! să bem, de ce nu ? zise Dumitrache trîntind pe pat un dodecar. Iată, băieți, din partea mea, adăogă el. Mai puneți și voi ceva și să-i tragem o mîncare de cîrnați și o băutură de vin, să ne țiuie urechile.

— Aferim, Dumitrache, aferim ! esclamară toți ciocoi deodată.

Apoi doi dintre dînșii, luînd banii, se duseră să cumpere vin și cîrnați.

În fine, aceste demoralizate ² slugi mîncară și băură cîtva timp, iar după ce se cam ametiră de vin începură a petrece pe socoteala stăpînilor lor.

— Ce am auzit, mă Gheorghe, că stăpînu-tău să ține cu soră-sa ? Adevărat este, mă, ori minciuni ?

¹ Boierii numesc pe slugi ciocoi, iar slugile dau acest epitet boierilor (n.a.).

² Aici cu înțelesul de imorale.

— Foarte adevărat ; ba încă îi toacă starea mai rău decît o tălaniță de cîrciumă.

— Dar stăpînu-tău cum merge cu cărțile ? zise Ioniță, îndreptîndu-se către feciorul vornicului I... F...

— Rău, nenisorule, rău de tot. A rămas sărac lipit ; n-are nici cu ce să plătească imiclicul¹ slugilor.

— Dar bine, mă, ce a făcut atîta bănet ce i-a rămas de la tată-său ?

— A dat tot în cărți.

— Da stăpînă-ta, măi Tomo, cum merge ?

— Foarte bine ; în lume se arată că este cea mai evlavioasă muiere, parc-ar fi o călugăriță ; dar într-ascuns joacă pe bietul cocon tontoroiul.

— Ai, fugi d-aci, nu te crez !

— Crede ce-ți spui eu ; a prins-o alaltăieri cu hatmanul Cărbuș.

— Ce spui, mă Tomo !... Ei, și cum a prins-o ?

— Coconul aflate de mult vicleșugurile ei și se prefăcea că nu știe nimic ; ba încă a chemat pe hatmanul Cărbuș și i-a zis să-i lase femeia în pace, căci, la din împotrivă, îi va face una, de-l va pomeni cît va trăi.

Hatmanul, luînd toate acestea drept glume, își urma dragostea cu cocoana, ca și mai nainte, dar o păți cît se poate de bună.

Coconul scoase vorbă afară că pleacă la o moșie, tocmai peste Olt, și, ca să dea mai mult crezămînt acestei născociri, chemă pe vizitiu și, față cu cocoana, îi porunci să dea careta la neam, s-o dreagă, să potcovească caii și să ungă hamurile. Cînd toate acestea fură gata, porunci să-i frigă un curcan,

¹ Porția de pîne și mîncare ce se dă slugilor pe fiecare zi (n.a.).

să-i cumpere icre, licurini și ghiudenuri ; împlu și câteva clondire cu vin și rachiu și le puse la scatoalcă ; în sfîrșit, făcu atîtea pregătiri, încît nimeni nu se mai îndoia despre călătoria sa ; iar după aceea se sui în caretă și plecă. Cocoana, cum îl văzu ieșit pe poartă, scrise un răvaș hatmanului Cărăbuș, ca să vie îndată. Hatmanul veni și pe-trecu toată ziua în oftări și îmbrățișări ; iar coeala, pe la douăsprezece ceasuri ¹, se dezbracă de hainele sale și se îmbracă cu anteriorul de noapte al coconului ; apoi, după ce-și aprinse un ciubuc cu caimac și trase dintr-însul de câteva ori, se sui în pat lîngă cocoana. Dumnezeu însă nu-i ajută, căci tocmai cînd era dragostea mai mare se pomeniră cu coconul în mijlocul iatacului cu un iatagan în mîna, parcă ieșise din pămînt. Bietul Cărăbuș înmărmuri de frică ; iar cocoanii îi veni isterico. Coconul stete puțin pe gînduri, apoi zise :

— Bine, măi Cărăbuș, astfel răsplătești tu prieteșugul și încrederea mea ? Nu ți-am zis eu și mai deunăzi să-ți bagi mințile-n cap și să-mi lași nevasta-n pace ?... Nu răspunzi nimic ? Așteaptă dar, hoț de cinste căsnicească, că te-oi învăța eu minte.

Zicînd aceste vorbe, deschise ușa puțin și începu să strige :

— Gheorghe, Ioane, lordache !...

N-apucă să sfîrșească și numaidecît veni vătăful, vizitiul și doi țigani.

— Ce poruncești, cocoane ? ziseră ei, intrînd în casă, somnuroși și zăpăciți.

— Luați pe coconașul ăsta și duceți-l în sacnasiu.

— Numaidecît, cocoane.

¹ Opt și jumătate europenești (n.a.).

Ei luară pe bietul Cărăbuș de subțiori și-l duseră tîrîș-grăpiș în sacnasiu.

Coconul, rîmîind singur cu cocoana, încrucișă minile la piept și cletinînd din cap îi zise :

— Bune sunt astea, Elencuțo dragă ? Asta este răsplătirea care-mi dai pentru strădaniile mele, pentru dragostea mea ? Să pieri din casă, tălanițo, căci, pe viul Dumnezeu, te omor...

După aceea trecu în sacnasiu înfuriat și trase o bătaie țeapănă lui Cărăbuș, apoi îl despuie în pielea goală, îl unse cu păcură peste tot trupul și după ce-i puse o păreche de coarne închise cu lacăt, ca să nu le poată scoate, îi dete brînci în curte afară.

Era pe la un ceas din noapte. Lumea furnica pe drum. Cum văzu dar pe hatmanul negru ca un bivol și cu coarnele-n cap, începu a-i da cu huideo, încît bietul om, nemaștiind ce să facă, o luă la fugă și se ascunse sub podișca de la Sfîntu Ilie după Podu Calicilor : dar nici acolo nu-l lăsară în pace cîinii mahalalii prin lătratul și urletele lor cele grozave.

În sfîrșit, ieși de sub podișcă și porni către streajă la o vie a sa, ca de acolo să trîmiță să-i aducă haine de primeneală și celelalte.

Ajungînd la vie, începu a bate cu tărie în ușa vierului, carele, aflîndu-se tocmai la somnul dăntii și nevoind să se scoale, trîmise un argat să vadă cine bate la ușă. Argatul, după ce se scărpină în cap de mai multe ori, se duse să deschiză ușa ; dar cum văzu pe hatmanul în starea în care se afla, începu să zbiere ca un năbădăios și închise ușa cu răpeziciune.

— Dar ce ai, mă, neghiobule ? strigă vierul, supărat că-și stricase somnul.

— Ce să am : iacă, a venit dracul să ne ia.

— Ba te-o lua pe tine, nevoiașule. Deschide ușa, auzi tu, și vezi cine este.

— Da nu ți-am spus, măi omule, că este dracu ?

Vierul sări necăjit din pat și, îmbrîncind pe argat, zise :

— Cine bate la ușă ?

— Eu, Ioane !

— Cine ești tu ? Răspunde !

— Sunt stăpînu-tău, nu mă cunoști ?

Vierul deschise ușa, dar o închise iarăși cu răpeziciune. crezînd că a văzut pe dracul în adevăr.

— Ci deschide odată, mă Ioane, nu mă ține în frig.

— Nu deschiz eu dracului.

— Dar eu sunt stăpînul tău, nu sunt dracul. Deschide, că mor de frig.

— Nu deschiz, că ești dracul cu glasul boierului.

În sfîrșit, după mai multe zbugiumări, vierul îi deschise ușa și îl priimi în casă ; iar după aceea puse cazanul pe foc și-l îmbăie ca p-un copil mic, apoi trimise la curte să-i aducă haine și un fierar, ca să-i scoată coarnele.

— Ce spui tu, mă Tomo ! ? exclamă ciocoi cu mirare. Sunt astea adevărate ?

— Adevărul curat, fraților.

— Bre ! dar asta seamănă a basnu.

Abia se terminase povestirea aceasta și deodată intră un seimean spătăresc și zise cu glas răsunător :

— S-a spart teatru, copii ; aide, ieșiți de strigați caleșcile stăpînilor voștri !

Un om onest s-ar fi scandalizat privind pe acele slugi nerușinate cu ce grabă se dezbrăcau de

hainele boierilor și cum se sileau a le scutura de praf și a le netezi, ca să nu se cunoască reaua întrebuințare ce suferiseră ele în timpul reprezentării.

În fine, privitorii se duseră toți pe la casele lor : teatrul se închise și totul intră într-o perfectă liniște.

Capitolul XXIV

COCHII VECHI

Costea Chiorul, priimind biletul lui Păturică despre care am vorbit într-unul din capitolele precedente, se îmbracă în grabă cu giubeaua și, luînd după masă un catastih de dare și luare, se duse cu mare iuțeală ca să se întâlnească cu complicele său.

Ajungînd la poarta caselor postelnicului, își rădică gulerul giubelei în sus și lăsă caucul pe ochi, ca să nu fie cunoscut de slugile curții ; apoi, după ce aruncă o privire răpede peste toată curtea și se asigură că nu l-a văzut nimeni, intră în galeria beciurilor de sub case și de acolo în odaia lui Păturică.

Ciocoiul se afla în momentele acelea răsturnat pe pat și absorbit în meditațiuni ; dar cum auzi zgomotul ușii și văzu pe Costea intrînd, se sculă după pat ca să-l priimească.

— Bine-ai venit, chir Costeo, îi zise el cu un surîs silit.

— Bine te-am găsit, cocoane Dinule, răspunse șiretul neguțător, compunindu-și trăsurile feței după împrejurare.

— Ia spune-mi, cum mergi cu alișverișurile ?

-- După vremi, cocoane Dinule.

— Știi la ce te-am chemat ?

— Nu știu, dar îmi închipuiesc că pentru răfuirea socotelilor dintre noi.

— Bravo, chir Costeo !... Ai ghicit. Să începem dar !

— Să începem !

Ciocoiul închise ușa pe dinlăuntru și, scoțind un catastih dintr-un sipet, zise lui Costea :

— Să paravalisim mai întâi condeiele, ca să vedem dacă se potrivește catastihul meu cu al dumitale.

Costea deschise catastihul său și citi toate tirguielele făcute de chera Duduca și de postelnicul. Păturică, văzînd că se potrivește cu însemnarea sa, zise cu aer de încredere :

— Destul, chir Costeo, nu mai citi, că te crez ; apoi, scoțind de sub brîu două hîrtii îndoite, zise : Iată foaia de socoteală iscălită de dumneata ; iată și teșchereaua prin care faci cunoscut că toată marfa vîndută ai priimit-o înapoi prin mine.

— E foarte adevărat.

— Ei, chir Costeo, ia spune-mi acum, cît o să-mi ceri la sută pentru că ai luat parte la acest alișverîș (daraveră) prefăcut ?

Costea începu să-și răsucească mustața cam pus pe gînduri, apoi, după ce privi pe ciocoi cu un zîmbet perfid, zise :

— Să împărțim pe din două.

— Ce ai zis ?... Pe din două ?...

— Da ! pe din două.

— Dar bine, asta-i furțișag, nu mai e ne-guțătorie.

— Ba furțișag, nu glumă : cu deosebire numai că hoțul cel mai mare nu sunt eu, ci domnia-ta și chira Duduca.

Păturică, neașteptîndu-se la atîta obrăznicie din partea lui Costea, se cam uimi, dar viîndu-și în sine, zise :

— Ia lasă glumele la o parte, chir Costeo, și spune-mi : cu ce te mulțumești pentru trebșoara aceasta ?

— Am zis-o o dată.

— Dar bine, măi omule, nu e prea mult ? Să-ți dau douăzeci și cinci la sută.

— E prea puțin, cocoane Dinule. Asta-i treabă de pușcărie, și dumneata scapi cu una, cu alta, dar pe mine mă dă pîn tîrg cu capul ras și mă duce la ocna părăsită.

— Ei bine, fie treizeci : fie treizeci și cinci ! ?

— Știi ce, cocoane Dinule, adu mîna-ncoa ; patruzeci la sută și să nu mai fie vorbă.

— Fie precum zici, adăugă Dinu, gîndindu-se la ocna părăsită.

Fanariotul scoase banii ca să răfuiască socoteala, dar Păturică îl întrerupse zicînd :

— Dar bine, despre moșie nu-mi vorbești nimic ?

— Asta-i altă treabă. Dă-mi lei zece mii ce am cheltuit în rușfeturi și iată zăpîsul adeverit de măria-sa și de hătmănie.

— Dar ia spune-mi, cui ai dat acele rușfeturi ?

— Am dat, mă rog dumitale bun, lei cinci mii starostii de neguțători¹, ca să nu amîne vînza-re. Am dat lui telal-bașa lei 1 500, ca să nu strige pîn toate răs_pîntiile, căci mă temeam să nu iasă

¹ Starostea de neguțători era ales dintre boierinași ; el prezida adunarea neguțătorilor ce formau pe atunci cochii vechi sau Trib. de Comerț și avea dreptul să poarte barbă (n.a.).

mușterii mulți, să ne strice chilipirul. E !... am dat zarafului (casierului) de la cochii vechi lei una mie, ca să nu-mi facă zădufuri (greutăți) la număratoarea banilor ; două mii de lei am dat havaietul mezatului, iară ceilalți cinci sute i-am dat bacșiș iamacilor și calemgiilor. Fă acum socoteală și vezi.

— Bine, fie precum zici. Ado șaptezeci pungi de bani și zăpisul moșiei.

— Bucuros, *bei-mu*. Și pe dată îi numără banii, dându-i și zăpisul în mână.

— Acum să vorbim despre celelalte două moșii ale postelnicului, ce se vînd mîne la cochii vechi.

Costea scoase orologiul și, văzînd că arată 4 ore turcești, zise :

— Pe mîne, cocoane Dinule, căci e cam tîrziu și mă ia streaja.

— Dar unde ne vom găsi mîne ?

— La cochii vechi.

— Bine.

A doua zi era să se facă mari vînzări prin mezat. Starostea de neguțatori venise foarte de dimineată la stărostie și, ca un bun angajat ce era, își pusese în regulă hîrțile tuturor objectelor ce erau să se vînză în acea zi. Neguțătorii ce compuneau consiliul stărostiei erau aleși dintre lipscani, giuvaergii, argintari și cojocari subțiri, oameni cu cunoștințe speciale despre prețul objectelor ce se vindeau la mezat.

În ziua aceea erau puse spre vînzare mai multe moșii, între care figurau și cele două ale postelnicului Andronache Tuzluc : patru vie lucrătoare, două vie părăginite, șase părechi de case, diamantice și blănării.

Vinzarea începu de la haine și giuvaericele. Aerul răsună de glasul cel tare și țipător al telailor, cari făceau din caraghioslic și datoria funcțiunei lor un ce identic. Acești oameni fără pudoare, cei mai mulți armeni și greci de origină, voind să dea un aer comic meseriei lor, străbăteau piața, făcând gesturi comice și strigând din toată puterea plămînilor :

„Două sute de lei binișul boierului X... ; o sută de lei maloteaua cocoanei E... Areci !... Areci !... o dată ; de două ori... ; cine dă mai mult ?“

Era foarte trist pentru un om cugetător a privi cum aceste obiecte de mare preț treceau din stăpînirea boierilor într-a ciocoilor procopsiți de dînșii, cari le cumpărau cu prețuri foarte scăzute și le plăteau cu banii furați de la stăpînii lor.

Printre mulțimea de curioși adunată acolo mai mult ca să-și petreacă timpul decît spre a cumpăra ceva de la licitație, figura și Costea Chiorul împreună cu Păturică. Ei șezură cîtva timp liniștiți ; dar cînd veni rîndul moșilor a se striga la mezat, Costea zise lui Păturică :

— Cocoane Dinule, facem vreo trebșoară astăzi ?

— Mă mai întrebi ? doar n-oi fi venit aci de florile mărului.

— Așa crez și eu ; dar voiam să știu, căci mai am și alte trebi de făcut.

— Ei, bine, ia spune-mi, ce o să-mi ceri ca să-mi cumperi moșiile stăpînului meu ?

— Cinci la pungă, după învoiala cea veche.

— Te-ai dedulcit de la moșia Răsucita, dar nu este în toate zilele Paști.

— Ei bine, fie patru.

— Așa îmi mai vine la socoteală.

— Să facem înscrisurile ?

— Să le facem !

Costea intră într-o prăvălie și făcu înscrisul acesta :

„Două moșii și anume : Plînsurile și Chinuielele din sud Buzău, ale postelnicului Andronache Tuzluc, le-am cumpărat pentru dumnealui marele pitar Dinu Păturică și cu banii dumisale, iar eu sunt numai vechil, din parte-i.

1818, sept., 23

Costea bogasierul“

— Poftim, boierule — zise Costea, dînd înscrisul în mîna lui Păturică — dă-mi acum banii, și lucrul e isprăvit.

— Ce bani îmi ceri, nu știi că sunt sameș la hătmănie ? Vino mîne să-ți dau teșcherea, că s-au priimit prețul acestor moșii.

— Voi face precum poruncești.

După ce acești tîlhari puseră la cale nerușinoasa lor speculație, se despărțiră. Păturică se duse la hătmănie, iar Costea rămase la cochii vechi, ca să cumpere moșiile.

Capitolul XXV

MAREA HĂTMĂNIE

Hatmanul cel mare era esecutorul tuturor decretelor domnești și al hotărîrilor Divanului relative la împliniri de datorii, clironomii, vînzări de moșii, case și altele de felul acesta. Hatmanul mai era dator a înfățișa pricinile de judecăți înaintea Divanului. În cazul acesta, el sta pe picioare ținînd în mîni un baston de argint, semn al dregătoriei sale ; iar cînd părerile boierilor divaniți erau împărțite, lua și el parte la dezbattere deopotrivă cu judecătorii.

Personalul cancelariei acestei autorități era compus de un sameș, însărcinat cu păstrarea banilor ce se depuneau acolo și cu ținerea corespondinței, un condicar și cîțiva scriitori, șase zapcii pentru împliniri de bani și înfățișări de pricini în București și cîte unul de fiecare județ, tot cu asemenea îndatoriri. Osebit de aceștia, hătmănia avea un steag de slujitori și mumbașiri ¹, cu cari se slujea la împliniri de bani și execuțiuni.

Localul se compunea din opt camere, ce formau o casă cu două rînduri ; în rîndul de jos ședeau

¹ Mumbașirii erau pe atunci ceea ce este astăzi execuțiunea polițienască (n.a.).

slujitorii și mumbașirii. iar în cel de sus era cancelaria hătmăniei, așezată în felul acesta : una din cele mai luminoase camere era destinată pentru marele hatman, alta pentru sameșul împreună cu ceilalți amployați ai săi. iar în celelalte două se păstrau banii împliniți și obiectele de preț lăsate în depozitul hătmăniei.

Odaia hatmanului avea un pat lung înfundat și împodobit cu așternuturi de cele obicinuite pe timpii de atunci ; mai avea și câteva scaune pentru trebuința persoanelor ce veneau să reclame ajutorul acestei dregătorii în diferitele lor interese.

Mobilierul sâmeșiei se compunea dintr-un pat foarte mic, pe care ședea sameșul, și o masă rotundă, pe care scria el.

Lângă unul din părății camerei se afla o laviță lungă pe care ședea logofeții și iamacii trebuincioși pentru scrierea poruncilor și trecerea în condici a banilor hătmăniei ; iar în fundul acestei camere erau două lăzi vechi, pe care ședeau câțiva copii luați pe pricopseală și se esersau la scris după modelul acesta :

„Cel ce nu se silește la învățătură și e cu gândurile zburatice, aceluia poți să-i zici carne cu ochi, iar nu om. Iproci ¹.“

Pe la două ore turcești ² un zgomot ce se făcea prin curtea hătmăniei anunță venirea sameșului la cancelarie. Condicarul, logofeții și iamacii, înștiințându-se despre aceasta, își strînseră giubelele la piept și, puind mîna dreaptă dasupra inimei, priimiră pe boierul sameș cu capetele plecate pînă la pămînt.

¹ Și așa mai departe.

² Două ore turcești fac nouă și jumătate europenești (n.a.).

Cum intră sameșul înlăuntru, își scoase giubeaua și o dăte unui slujitor, carele o scutură și o puse pe un scaun ; alt slujitor îi trase din picioare cizmele cele roșii de piele de țap ; iar după aceea sameșul se sui în pat și scoase dintr-o mică lădiță câteva plicuri pe care le puse pe mica sa mescioară și începu a le desface pe rînd și a căuta printr-însele cu o nerăbdare văzută.

Hirtia ce căuta el era o jalbă dată de banul R... G... către principele Caragea în pricina unei pietre mari de smarand care, fiind pusă în păstrarea unui bancher și mai în urmă la hătmănie, se schimbaseră prin vicleșug și se pusese alta proastă în locul ei.

Dinu Păturică, în calitatea sa de sameș al hătmăniei, cunoștea foarte bine istoria schimbării acei pietre, căci era el însuși autorul acei hoții ; voind însă a rădica de asupra sa responsabilitatea acestei fapte, scoase călimările de la briu și scrise mitropolitului pitacul acesta :

„Cu fiiască evlavie sărut blagoslovitoarea dreaptă a preasfinției-tale, părinte mitropolite.

Din coprinderea acestei jălbi ce a dat către măriasa, dum. biv-vel-ban R... G... pentru o piatră verde, care fiind în depoziton la mai multe mini, se zice că s-ar fi schimbat, puindu-se în locu-i alta mincinoasă.

Ci dar din porunca gospod¹, iată trâmît preasfinției-tale acea piatră, ca să o aibi în păstrare și să am sinetul sfinției-tale de prîmirea ei.

Și sunt al sfinției-tale plecat fiu sufletesc și slugă,

Vel-hatman“

Acest pitac fu înfățișat marelui hatman, care îl subscrise fără cea mai mică observațiune și or-

¹ Domnească (n.a.).

donă să-l trâmîță la Mitropolie, împreună cu piatra cea mincinoasă.

În momentul cînd Păturică ieșea din camera hatmanului, plin de bucurie, căci se pusese în siguranță despre relele urmări ce ar fi putut să aibă hoția sa, i se prezintă înaintea un individ care, după îmbrăcăminte și alte amărute, semăna a fi boier de țară.

Noul-venit se apropie de Păturică, făcînd neîncetat complimente silite, iar cînd ajunse în apropierea cuvenită, scoase din buzunar o jalbă și o dede în mîna lui.

— Ce ceri, boierule, printr-această jalbă ? zise Păturică cu aer de autoritate.

— Cer de la cinstita hătmănie să-mi sloboază lei șase mii, prețul viei mele, ce s-a vîndut la cochii vechi de bunăvoia mea.

— Așa este, boierule, precum zici — răspunse Păturică, dînd fesul pe ceafă și scărpinîndu-se în cap cu nepăsare — dar poate să se ivească ceva datornici și noi trebuie să cercetăm cu băgară de seamă această madea, ca să nu cădem în răspundere.

— Și în cît timp s-ar putea săvîrși aceste marafeturi ale cinstitei hătmăanii ?

— Se cere timp îndelungat, *bei-mu*. Trebuie să strige pristavul în București, să facem un tacîm de pitace către zapcii hătmănești de prin județe și, dacă, după o lună de la darea acestui nezam¹, nu se va arăta nici un datornic, vino să-ți priimești banii.

— Dar banii aceștia îmi trebuiesc acum, căci sunt fără huzmet de atîta timp și n-am cu ce să-mi hrănesc nevasta și copiii.

¹ Regulă, ordin sau lege (n.a.).

— Asta nu este treaba mea. Un slujbaş credincios trebuie să se supuie neamului.

— Aşa este, boierule — răspunse jăluitorul, puind cu mare iuţeală douăzeci rubiele sub hîrţile sămeşiei — dar cînd vei vrea dumneata, treaba se face, căci, slavă domnului, nu sunt om pierdut.

Păturică, care întrecea la vedere chiar pe Argus, nu numai că văzu rubielele, dar putu chiar să le numere din vedere, cu toată iuţeala ce întrebuiţase jăluitorul în punerea lor sub hîrţii ; se prefăcu însă că nu vede nimic, apoi luînd un aer mai blînd zise :

— Aidea ; fie după voinţa dumitale ; o să-ţi fac acest hatîr şi de voi păţi ceva, vei da seama la Dumnezeu. Logofete Radule — adăogă el, întorcîndu-se către subalternii săi — ia condica de amaneturi şi trece banii boierului la partida plăţilor.

Iar el se sculă din pat şi se duse în cămară, de unde se întoarse peste puţin cu o pungă pecetluită ; puse pe jăluitor să subscrie de primirea banilor, iar după aceea îi dede punga zicînd :

— Iată, boierule, banii dumitale, astfel precum i-am priimit de la stărostie. Priveşte bine pecetea ; vezi de are vreun cusur, ca să nu avem vorbe la urmă.

Jăluitorul luă punga şi ieşi plin de încredere că a scăpat numai cu cele douăzeci rubiele ce dedese sameşului ; dar se amăgea, căci abia ce ieşi din cancelaria hătmăniei, fu încongiurat de condicari, logofetei, iamacii şi slujitori. Condicarul cerea să-i plătească pentru trecerea în condică ; logofeteii, pentru tacîmul de pitace ce erau să scrie, dacă s-ar fi ivit vreo pretenţie asupra banilor ce primise, iar iamacii şi slujitorii, negăsind alt pretext ca să scoată şi ei ceva din punga nenorocitului împri-cinat, cereau în numele protectorilor lor. Unul

zicea : „Dă-mi și mie ceva, căci sunt al marelui hatman“. Altul : „Dă-mi, căci sunt luat pe pricop-seală de dumnealui sameșul“ etc...

În fine, după ce astupă gurile tuturor acestor obraznici și demoralizați amploiați, părăsi localul hătmăniei, blasfemînd și dînd tuturor răilor pe toți amploiații țarei cari, în loc să proteje societatea de la care se nutresc și se înavuțesc, o speculează ei înșile și o pun în disperare prin neterminatele lor șicane.

Dar nenorocirea bietului om nu era încă completă, căci Păturică, ca hoț perfect ce era, nu făcea niciodată hoția pe jumătate ; el lua acasă la dînsul toți banii ce se depuneau în păstrarea hătmăniei și-i schimba la Costea Chiorul pe bani tăiați sau calpi, iar după aceea cosea pungile într-un chip cum să nu rămîie nici o urmă de violare.

Jăluitorul, dar, ajungînd acasă, deschise punga și găsi banii pe deplin, dar cînd îi trase la cum-pănă îi găsi pe unii lipsă, iar pe alții calpi și fără nici o valoare. Sărmanul om, văzîndu-se furat în toate modurile, oftă din adîncul inimei, dar nu luă nici o măsură contra despoiaților săi, căci atunci, ca și în timpii de astăzi, amploiații furau sub protecțiunea legilor.

Dar în hătmănie nu se depuneau numai bani, ci de multe ori se lăsa în păstrarea ei diamanticele și alte obiecte de mare preț, pe care Păturică le falsifica în folosul său și în paguba acelor ce căutau asigurarea averii lor la un guvern corupt pînă la măduva oaselor.

În ziua aceea mai veniră și alți nenorociți împri-cinați, pe cari Păturică îi jăfui binișor și fără cea mai mică mustrare de conștiință ; iar după aceea își puse ișlicul în cap și giubeaua pe umeri și plecă foarte vesel de cîștigul său din acea zi.

Ajungînd acasă, la dînsul, o altă bucurie neaşteptată era aproape să zdrobească mica sa inimă. Costea Chiorul izbutise a cumpăra cele două moşii de la mezat şi-i trimisese un răvaş prin care îl înştiinţa despre aceasta. Un alt răvaş de la Duduca îl vestea despre fuga lui Caragea.

Aceste două ştiri importante făcu pe ciocoi să se esalteze de bucurie, şi iată cauza : de la scena întîmplată în teatru, cînd acei doi condicari descoperiseră postelnicului Andronache toate hoţiile lui, postelnicul, deşi nu crezuse că un copil sărman, crescut şi înaintat de dînsul, ar fi putut să ajungă cu nerecunoştinţa pînă la gradul de a-l sărăci şi a-l necinsti, cu toate acestea o mică bănuială tot rămăsese în sufletul lui.

Păturică, însă, simţise furtuna ce se rădica asupra capului său şi îşi luase măsuri de asigurare atît de bune, încît pe cale legală ar fi putut să se împotrivească la toate prigonirile ce i-ar fi venit din partea stăpînului său ; dar postelnicul era favorit al lui Caragea şi acest din urmă ştia pe dinafară celebrul „*L'état c'est moi*”¹ al lui Ludovic al XIV-lea ; n-avea dar decît să priimească o reclamaţie în contra lui Păturică şi l-ar fi aruncat în ocna părăsită pe toată viaţa.

De aceea, faimosul nostru ciocoi, cum citi răvaşul Duduchii, zise în sine cu un fel de aprindere :

„Caragea fuge ! adevărat să fie, oare ? O ! de s-ar adevăra aceasta, aş crede că Dumnezeu îl în-deamnă să fugă numai ca să scap de ocnă şi să mă fac boier mare. Cu starea fanariotului am sfîrşit ; mîne îi voi lua şi amoreaza şi atunci solia mea în casa acestui venetic va fi împlinită cu desăvîrşire.”

¹ „Statul sînt eu” (fr.).

Capitolul XXVI

O SCENĂ DRAMATICĂ

Principele Caragea, văzînd că pețitorii de domnie ațîțaseră asupra-i ura regealurilor, înștiințat iarăși din corespondințele ce ținea cu Țarigradul că Alexandru-vodă Șuțu era aproape să ia domnia țării, hotărî a fugi în Europa, împreună cu familia și comorile ce adunase din sudorile de sînge ale nefericiților români.

Temerea însă ce avea de a nu descoperi sultanul fuga sa și a trimite oștiri să-l prinză îl făcea să ascunză acest secret de toată lumea ; și, ca să amăgească și mai bine pe inamicii săi din țară, aduna Divanul în toate zilele și dezbătea proiecte de reforme, întocmai ca un domn suit pe tron de cîteva zile.

Cu toate acestea, conferințele secrete ce ținea cu consulul rusesc și austriacesc, neobicinuita activitate ce se urma în serviciul său particular, iar mai cu seamă desele intrări și ieșiri din palat ale celor mai însemnați capitaliști ai orașului deșteptă bănuielile poporului care, deși vedea în toate acestea apropierea unui eveniment, dar neputînd să-l ghicească, se mulțumea a-l comenta fiecare după capacitatea și interesele sale.

Astfel se afla starea lucrurilor cu câteva zile înaintea fugii lui Caragea.

La 29 septembrie 1818, Caragea pofti la curte pe toți boierii și le vorbi cu multă grație, iar după săvârșirea ceremoniei sărutării de mână¹ se puse în butca sa de călătorie și plecă, fără să spuie cuiva unde se duce și când o să se întoarcă.

Patru ore în urma acestui eveniment, pe toate zidurile Bucureștilor era lipit pitacul acesta :

„Cu mila lui Dumnezeu, io Ican George Caragea voievod i gospodar zemli vlahscoe²,

Dumneavoastră, veliților boieri ai Divanului domniei-mele,

Cum veți primi acest pitac al domniei-mele, să vă adunați la Mitropolie și să faceți cunoscut tuturor boierilor hale și mazili³ că eu am lăsat scaunul domniei pentru scoposuri ce numai mie mi se cade a le ști ; iar după aceea

¹ Acest vechi, dar umilitor obicei, s-a desființat de principele Alecsandru Ghica prin ofisul de mai jos :

„Noi, Alesandru Dimitrie Ghica-voievod, cu mila lui Dumnezeu domn a toate Țării Românești,

Vechiul obicei a fost consfințit sărutarea de mână ca un deosebit semn de cinste și de supunere către domnul țării.

Socotind domnia-mea drept destoinică dovadă de acel curenț respect îndeplinirea datoriiilor din partea fiștecăruia, supunerea la pravili și la poruncile stăpînirii și adevărata dragoste către persoana noastră, care nu sintem la îndoială că se vor păzi cu scumpătate către toți.

Noi desființăm pe viitorime acel obicei al sărutării de mână.

Sfatul administrativ este poftit a da această a noastră domnească punere la cale în cunoștința obștii.

(Subscris) Alesandru Ghica vv.

Anul 1834, iulie 21, nr. 5, orașul

Giurgiu“ (n.a.)

² Și domn Țării Valahiei.

³ Hale și mazili se înțelege boieri în funcții și fără funcții (n.a.).

să alcătuiți căimăcamie și să căutați trebile țării cu
osîrdie și dreptate ; și pentru o mai bună pază a liniștei
locuitorilor, să faceți mehtup¹ către muhafizii² serhatu-
rilor după marginea Dunării ca să vă dea ajutorul trebu-
incios. Tolico, pisah, gospod s vami !³
Leat 1818, luna septembrie, 29

L. P.

George Caragea"

Această înștiințare, ce da pe față un secret politic
care turmentase cîțva timp pe toți locuitorii Bucu-
reștilor, fu citită cu mare lăcomie ; dar impresiunea
ce produse ea fu deosebită : boierii care nu luaseră
slujbe în timpul acestui domn se bucurau, crezînd
că succesorul lui se va purta mai bine cu dîșii ;
favoriții își smulgeau perii din cap de disperare,
căci prin căderea protectorului lor pierdeau pentru
totdeauna acele huzmeturi grase ce le înlesnea o
viață de satrapi. Numai neguțătorii și clasele mun-
citoare priimîră noutatea fugii lui Caragea cu in-
diferență ; și aveau dreptate, căci ei, ca victime
seculare ale lăcomiei domnilor fanarioți, se inte-
resau foarte puțin a ști dacă asupritorul lor se nu-
mește Caragea sau Șuțul.

Din toți locuitorii orașului București numai două
individe împingeau simțimîntul întristării și al
bucuriei pînă la extremitate. Aceștia erau postelni-
cul Andronache Tuzluc și Dinu Păturică. Cel dăntii,
după o viață de sultan ce trăise atît timp, se deș-
tepta acum într-o mizerie complectă. Sărmanul
om !... în viața lui semănată cu atîtea plăceri, nu cu-

¹ Raport, arătare sau petiție (n.a.).

² Guvernatori militari ai fortărețelor după malul Du-
nării (n.a.).

³ Deci, am scris, Dumnezeu cu voi !

tezase niciodată a se gândi că fericirea o să-l părăsească vreodată.

Amici adevărați nu avea, căci în timpul trecutei sale fericiri întinsese mîna și își deschisese punga numai desfrînaților și lingușitorilor, iar pe oamenii cei onești îi tratase cu asprime și dispreț ; încotro dar întorcea privirile, nu vedea decît visele sale cele de aur, ce îndulcise atît de mult trecutul vieții sale, prefăcute acum într-o aspră mizerie, care-l strîngea cu tărie în brațele ei cele topite de suferințe.

O singură speranță îi mai rămăsese, dar și aceea nu era decît o nălucire amăgitoare. El își aduse aminte de Duduca și de Păturică și zise în sine cu un zîmbet plin de melancolie : „Dumnezeu m-a pedepsit în adevăr pentru păcatele mele, dar nu m-a părăsit cu totul. Pe Păturică l-am crescut în casa mea, l-am învățat carte și l-am procopsit. Pe Duduca am acoperit-o de dăruiri și alte faceri de bine ; ei dar se vor sili a mă face să uit pierderea trecutei mele fericiri.“

În momentul însă, cînd bietul fanariot cerca să se console de marea sa pierdere prin aceste amăgitoare iluziuni, ușa camerei se deschise și intră un aprod al hătmăniei, carele îi dede pitacul următor :

„MAREA HĂTMÂNIE

Dumnealui postelnicului Andronache

Starostea de neguțători, prin anafora de la 27 ale curgătoarei luni sept., face cunoscut acestei hătmăanii că suma ce a prins din vînzarea moșiilor dumitale, și anume Plînsurile și Chinuielele, nu ajunge ca să se plătească întreaga sumă ce ești dator lui Costea bogasierul și altor ipochimeni, cerere făcînd ca să se vînză și casa în care te afli locuînd, ca prin tirtipul acesta să se despăgubească toți datornicii. Ci dar hătmănia te poștește ca să vii a sta

față la cochii vechi, unde este a se face vânzarea, spre a nu-ți rămînea cuvînt de tagă.

1818 sept., 30

Vel-hatman,
procit ¹ vel-pitar“

Deși prin acest pitac se dedea cea mai din urmă lovitură stării fanariotului, el însă îl citi cu singe rece, apoi bătu în palme ca să vie sluga să-l îmbrace, dar nimeni nu se arată; bătu de al doilea cu mai multă violință și abia după trecere de cîțva timp se înfățișă înaintea-i un rîndaș de la bucătărie.

La vederea acestui individ murdar, fanariotul se împlu de mînie, apoi zise slugii cu un accent brusc :

— Cine te-a trimis aici, moșicule, și ce vorești ?

— Apoi de, cocoane, auzii bătînd din palme și de, venii eu, că...

— Dar unde este arnăutul, jupîneasa, logofătul Dinu, ai ? Unde sunt ei ? De ce ai venit tu de la bucătărie să-mi îneci pieptul cu mirosul tău de ceapă ?

— Așa e, cocoane, ai dreptate, dar de, știi, ca omul, n-am venit eu de florile mărului, o fi ceva la mijloc.

— Spune-mi curînd, ce este ?

— Apoi de, cocoane, ce să fie ?... iacă a fugit toate slugile din curte și am rămas numai eu singur-singurel...

— Cum se poate una ca aceasta ?

— Știu și eu, cocoane ?...

— Dar bine, cum au fugit ei fără să-și priimească simbriile ?

¹ De asemenea.

— E, e ! cocoane, dumneata să trăiești, și le-au priimit, ba încă mai cu asupra.

Fanariotul, auzind aceste cuvinte, tresări ca un leu rănit fără veste ; el își aduse aminte de cele ce-i spusese Gheorghe, vătaful său de curte, despre Păturică și de vorbele celor doi condicari din teatru și oftă cu amar, dar era foarte tîrziu ; voind însă ca să afle pînă unde ajunsese lașitatea lui Păturică, se adresă iarăși către slugă :

— Eu nu pricep nimic din cîte îmi spui ; ești beat ?

— O fi ș-asta, cocoane, dar eu spui adevărul.

— Dar bine, cine le-a plătit simbria ?

— Logofătu Dinu.

— Dar el n-are nici bani, nici poruncă din parte-mi să plătească.

— Să vezi, cocoane, cum merge șiretenia ; logofătu Dinu s-a sculat pe la cîntatul cocoșilor și ne-a spus că dumneata ai mofluzit ; apoi ne-au întrebat ce simbria avem să priimim și ne-a plătit la toți, unora în bani gata, iar altora le-au dat lucruri de ale casei.

— Urmează pînă la sfîrșit, zise fanariotul tremurînd de mînie și disperare.

— După ce a plătit la toți, au scos armăsarii și telegarii din grajd și, puindu-i la butca dumitale, ce era încărcată cu calabalîcurile sale, s-a pus într-însa și a ieșit pe poartă ; iar eu am rămas să-mi strîng mult-puțin ce am și o să mă duc și eu p-acîncolo.

— Destul, destul, ieși afară !

Sluga ieși, iar postelnicul se îmbracă singur numaidecît și se duse la curtea domnească să întîlnească pe spătarul, ca să se plîngă în contra hoțiilor lui Păturică, dar și acolo-l așteapta o altă dezamăgire.

Obicinuit din timpul său de mărire ca toți să-l salute și să-l lingusească, credea, în vanitatea sa, că va fi tratat tot cu asemeni onori și după căderea lui Caragea, dar se amăgea. Guarzii de la poarta domnească, care altă dată îi făcea temenea pînă la pămînt, acum nici că voiră a-l privi. Ajungînd în anticamera căimăcămiei, întîlni mai multe grupe de boieri și amployați, dar ei, în loc să-l salute ca în trecut și să-i facă acele linguşiri umilitoare, puseră capetele în jos și se prefăcură că nu-l văd. În fine, intră în odaia spătarului, făcu o mulțime de temenele de tot felul și pline de cea mai mare înjosire ; dar spătarul, voind să-și răzbune asupra-i pentru insolențele ce săvîrșea cînd se afla la putere, se prefăcu că nu-l vede și începu a vorbi cu o altă persoană venită de mai nainte.

Acest rece dispreț al spătarului încurcă în adevăr pe fanariot, dar nu-l descuragie ; el făcu puțin zgomot, ca să atragă atențiunea marelui funcționar, carele, voind să se desfacă de dînsul mai curînd, îi zise cu nepăsare :

— Ce te aduce la mine, arhon postelnice ?

— O mare nenorocire, *efendi-mu*.

— Nenorocire !... Și chiar la dumneata, care ești cel mai mare prieten al norocului !... Asta nu e de crezut.

Fanariotul simți toată greutatea acestor sarcasme, dar continuă povestirea nenorocirilor sale.

— Da, arhon spătare — adăogă el — o mare nenorocire, o tîlhărie nemaiauzită.

— Și au cutezat tîlharii să calce casa unui... om ca dumneata ? Curios lucru !

La aceste cuvinte fanariotul îngălbeni, căci înțelesese tot veninul satiric ce conținea într-însele, dar tăcu. Spătarul, însă, văzînd cît de mult lovise amo-

rul propriu al bietului fanariot, și voind a-i face pozițiunea mai suferită, îi zise :

— Ia spune-mi, boierule, cunoști pe hoți ?

— Da, arhon spătare ; este vâtaful meu de curte, pe care l-am scos din trențe și l-am procopsit.

— Și cum se numește el ?

— Dinu Păturică.

— Cunosc un om cu numele acesta, dar el este sameș la hătmănie.

— Acela este, nu te înșeli.

— Ei bine, ce voiești să fac cu dînsul ?

— Să-l bagi în pușcărie ; să-i tai urechile nelegiuitului ; să-l pui în țeapă ! zise fanariotul cu o agitațiune ce-l făcuse să-și piarză mințile.

— Asta este foarte lesne de făcut pentru un om ca dumneata, dar nu și pentru mine.

— Dar de ce, arhonda ?

— Pentru că Dinu Păturică este boier cu caftan și se află în huzmetul țarei.

— Va să zică să rămii păgubaș ?

— Ba nu, boierule, dar trebuie să luăm lucrurile cu uzul subțire și, cînd voi dovedi că este adevărat ceea ce-mi spui, atunci îl voi pedepsi după vină. Atît deocamdată, și lasă-mă, căci am treabă.

Fanariotul ieși din odaie disperat de cruda ironie cu care fusese tratat de spătarul și se duse să prinzească la unul din amicii săi ; iar după ce se înoptă, luă drumul ce ducea la chira Duduca, cu scop de a se consola prin grațioasele ei mîngăieri de însemnatele pierderi ce suferise în așa scurt timp.

Ajungînd la poartă, bătu de trei ori, dar nimeni nu veni să-i deschiză. Supărat de această contrarietate, împinse cu tărie în poartă ; ea însă se deschise foarte lesne. Intră înlăuntru turburat de o

multime de cugetări triste ; privi ferestrele casei, dar în locul luminei ce altă dată îi încînta vederile, de astă dată nu văzu decît un întuneric foarte gros. „Trebuie să fie și aici o țăină“, zise el în sine, îndreptîndu-se către locuința Duduchii ; dar în loc să fie priimit de dînsa după obicei, îi ieși înainte o țigancă bătrînă, ținînd un sfeșnic în mînă.

— Unde este cocoana Duduca, bre ? întrebă fanariotul cu minie și impaciență.

— S-a mutat d-aicea, coconașule.

— Cînd și unde s-a mutat ? Spune, cioară, degrab, că te omor !

— Spui, coconașule, mînca-te-aș.

— Spune curînd !

— Astăzi a venit boieru Dinu și a vorbit ca vreun ceas cu dumneaei, apoi s-a dus, și după cîtva timp ne-am pomenit cu vătaful de arabagii că vine cu șase care și, încărcînd tot din casă, a luat drumul spre Sfîntul Nicolae din Țigănie.

— Adevărat este ceea ce-mi spui ?

— Foarte adevărat, coconașule.

— Dar Duduca ce s-a făcut după plecarea carurilor ?

— A mai șezut pînă a venit coconu Dinu cu butca dumitale și a plecat cu dumnealui.

— Ei bine, n-ai putut și tu s-o întrebi unde se duce ?

— Am întrebat-o, cocoane !

— Și ce ți-a răspuns ?

— Mi-a spus că se duce să se cunune cu coconul Dinu.

— Cînd ?

— Astăzi !

— Unde ?

— Nu știu !

— Spune, cioară, nu tăgădui, că-ți răsucesc gîtul !

— Nu mă lua iute, coconașule, că mă zăpăcesc.

— Spune-mi curînd.

— La biserica Lucaci.

— La ce ceas ?

— La douăsprezece din noapte, dar să nu-i spui, cocoane, că-mi pune coarnele.

Fanariotul privi orologiul și, văzînd că se apropia ora cununiei, ieși pe poartă și alergă cît putu ca să întîmpine răul.

Cînd ajunsese la biserica Lucaci, ceremonia cununii era pe la temeiul ei, sau pe la „Isăia dănuțuiește“, după cum zice proverbul. El intră în biserică numai în antieriu și în fermenea, căci giubeaua și-o scosese din cauza marei călduri. Fața sa, de fel brună, devenise întocmai ca a unui faur de fier din cauza prafului ce se pusese pe dînsa în grozava alergare ; ochii săi, altă dată negri și încadrați cu un alb perfect, acum erau roșii ca sîngele și esprima ferocia tigrlui iritat pînă la cel mai înalt grad.

Cum intră în biserică, se răpezi cu furie asupra lui Păturică și a Duduchii, cari, văzîndu-l atît de mult iritat și gata a-i sugruma cu mînele sale cele robuste, intrară în altar și se puseră sub apărarea inviolabilă a religiei.

— A ! a ! tilharilor, zise el. V-ați ascuns în altar, ca să scăpați de furia mea ; dar știți voi, netrebnicilor, că sînt în stare să vă hrănesc chiar din brațele lui Hristos, sau din ghearele Sataniei, ca să-mi sting focul răzbunării în sîngele vostru cel mîrșav ? ! Și, deodată cu vorba, se răpezi spre altar ca să sfîșie victimele sale.

— Oprește-te, boierule ! strigară cu uimire preoții, oprindu-i intrarea în altar.

— Dați-mi pe nelegiuții care mi-au mîncat starea și și-au bătut joc de cinstea mea ; dați-mi-i, vă zic, căci în starea de apelpisie în care mă aflu, dau foc bisericii de se duce pomina. Și voi veți da seamă înaintea lui Dumnezeu.

— Dar bine, boierule, ce rău ți-a făcut acești oameni ? Spune să știm și noi !

— Ce rău mi-au făcut, ziceți voi ? Ei bine, ascultați și veți afla ; el se numește Dinu Păturică și e fecior de opincar. Eu l-am luat de mic copil în casa mea ; l-am crescut și l-am procopsit, iar el, drept mulțumire și răsplătire, mi-a mîncat starea și m-a lăsat în sapă de lemn. Pe dînsa am luat-o asemenea în casa mea, am acoperit-o cu diamantiale, șaluri și mătăsării ca pe o domniță ; dar ea, nemernica, s-a unit cu acel tîlhar și, tocmai acum cînd îmi pusesem toată nădejdea într-înșii, ei mi-au luat tot din casă și m-au părăsit. Acum dar, cînd cunoașteți nelegiuirea lor, dați-mi-i, sau intru cu sila, trecînd peste trupurile voastre.

O luptă grozavă se ațîță între disperatul fanariot și între preoți. Această luptă dură numai cîteva minute, căci fanariotul, slăbit moralicește și fizicește din cauza moliciunii și a băuturilor ce-i dedea să bea vicleana Duduca, nu putu să reziste mult timp unei teribile crize morale : el dar rădică ochii către cer și zise :

— Dumnezeule ! m-ai pedepsit de ajuns pentru păcatele mele ; nu mă lăsa nerăzbunat !

Apoi căzu jos, fără simțire, de unde nu se rădică decît ca să ducă înainte o viață mizerabilă. El era lovit de dambla și-și pierduse mințile.

Puțin în urma acestei scene, Păturică și Duduca traversau ulița Băltărețului ca să se ducă acasă la dînșii, unde-i aștepta cina și celelalte veselii nuptiale.

Capitolul XXVII

BLĂSTEMUL PĂRINTESC

Scena întâmplată în biserica Lucaci produse un mare zgomot în societate. Cîtva timp nu se vorbi decît de înnebunirea postelnicului Andronache și mai cu seamă de mărturisirea lui, prin care declara pe Păturică de autor al tuturor nenorocirilor sale. Este însă un proverb românesc, vechi care zice : Timpul face și desface. Societățile umane, acest amalgam compus din ființe bune și rele, înțelepte și nebune, pline de curiozitate și impasibile, bizare și nătînge, de multe ori se alarmează de fuga unui principe, de căderea unui popor în sclavie sau de falimentul unui bancher.

În asemenea cazuri, mulțimea se adună în grupe pe ulițe și în locurile publice, raționează asupra evenimentului, vorbește cu zgomot, declamă și se infuriază. Jurnaliștii fac articoli fulgerători și plini de semnul mirării și al întrebării, prin care se silesc a da faptului o importanță de o mie de ori mai mare decît este el în realitate ; dar pe dată ce trece timpul cerut pentru satisfacerea curiozității publice, o tăcere mormîntală se răspîndește asupra faptului ; principele căzut rămîne cu oasele zdrobite de cădere, poporul sclav geme cu lanțul de

brațe, iar creditorii falitului fraudulos se mulțumesc cu zece la sută din capete, fără ca societatea să se turbure cît de puțin. Iată ce este societatea în vanitatea ei ; de aceea Păturică, ca om înțelept ce era, lăsă lumea să vorbească ce-i va plăcea și cît îi va plăcea, iar el își regulă casa și interesele sale cît putu mai bine.

Starea lui se compunea din trei moșii, două vii și o casă pe una din cele mai frumoase ulițe ale Bucureștilor. Dacă el s-ar fi gîndit mai bine la nestatornicia și ticăloșia lucrurilor omenești, negreșit că s-ar fi oprit aci și ar fi petrecut o viață dulce și liniștită ; dar el era ambițios și ambițiunea nu are margini. De ce folos ar fi fost averea pentru dînsul, dacă i-ar fi lipsit acea pozițiune socială care ar fi putut să-i deschiză ușile boierilor celor mari și să-l facă egal cu dînșii ? Iată ideile ce preocupau pe Păturică în primele zile ale emancipării sale din clasa vătăfilor de curte.

În timpul acela sosi și cartea vizirului Derviş Mehemet, prin care făcea cunoscut boierilor și poporului român că Alesandru Șuțu s-a numit domn al Țării Românești.

Păturică, voind să profite de acest eveniment, mai întîi se informă despre starea lucrurilor și, după ce află numele tuturor persoanelor ce încongiurau pe noul domnitor, începu a se duce des pe la curte și, prin lingușiri pline de bazeță, dobîndi cu încetul favoarea tuturor. Casa lui devenise un loc public unde se adunau toți paraziții Bucureștilor, căci, din nenorocire, această lepră a societății esista și pe atunci, cu deosebire că paraziții din zilele noastre sunt favorizați și puși în slujbe.

Fanarioții veniți din Țarigrad cu Alecu-vodă Șuțu găseau în această casă un tezaur de toate

cele mai încântătoare plăceri. Vutcile și cafelele cele mai bune, ciubucele și narghelele cele îm-
plute cu parfumatul tutun al Siriei, jocurile de
noroc cele mai despuietoare și femeile cele cu ochii
mai fermecători decît ai vasiliscului, toate aceste
puternice baterii de corupțiune erau adunate în
casa lui Păturică. În fine, oricine intra în acest
palat fermecătoresc ieșea încîntat de plăcerile ce
gusta într-însul, iar mai cu seamă de buna priimire
și de îngrijirea cu care erau tratați de gentila și
multiscusita fanarioță.

Păturică știa tot ce se petrecea în casa sa, dar
în loc să se deștepte într-însul simțimîntul de
onoare, din contra, el se bucura cînd vedea pe fa-
narioți oftînd și făcînd ochi dulci femeii sale.

Aceste infamii îl făcură să fie foarte bine priimit
la curte, iar mai în urmă îi procurară rangul de
mare stolnic și funcțiunea isprăvniciei de străini,
care-l puse în relațiune cu consulul rusesc și aus-
triacec, două mine noi de exploatat.

Într-o zi el dedia masă mare protectorilor și noi-
lor săi prietini. Toate dispozițiunile se luaseră ca să
multumească cu desăvîrșire pe oaspeți. Cornul
abondinței coprindea mai puține bunătăți în com-
parațiune cu cele ce se vedeau pe masa parvenitu-
lui. Aș dori să descriu numărul oaspeților, îm-
preună cu calitățile morale și fizice ale fiecăruia
în parte, dar asta se atinge de epopee și mi-e frică
să nu mă trîntească Pegas. Mă mărginesc dar nu-
mai în povestirea unui incident care turbură acest
ospăț măreț și umili foarte mult mîndria lui Pă-
turică.

Pe cînd mulțimea fanarioților mîncă și bea în
onoarea lui Păturică, un zgomot de trăsură se auzi
în uliță. Acest zgomot venea de la o cărucioară de

țară, fără coveltir (neacoperită). Ea era trasă de doi cai slabi ca niște iezme și conduși de un băiat îmbrăcat țărănește. Înăuntru era așternut fin, peste care era pusă o scoartă (covor) roșie cu vârgi, pe care ședea un boierinaș de provincie, îmbrăcat cu anteriu de dimie verde, cu caravani (nădragi) de pînză albă de casă, cu tîrlci și iminei roșii în picioare, cu libadea de aba albă împodobită cu găitan negru și cu un cauc ascuțit îndesat pe cap.

Dacă cineva ar fi calculat vîrsta acestui boier de țară după perii săi cei albi ca zăpada, negreșit că i-ar fi dat de la șaptezeci pînă la șaptezeci și cinci de ani, și nu ar fi greșit; judecat însă după falnica tinere a corpului și după frăgezimea feței sale și ochii cei plini de inteligență și mîndrie, l-ar fi luat drept om matur, dar nu bătrîn.

Cum ajunsese căruța în dreptul caselor lui Pătruică, boierinașul zise vizitiului :

— Oprește, Stane !

Căruța încetă de a se mai mișca, iar boierul se dede jos, intră în curte și de aci în sala de jos a caselor.

Privirea lui se opri mai întîi asupra mulțimei de arnăuți și de feciori ce intrau și ieșeau, ținînd în mîni farfurii pline de cele mai gustoase bucate; după aceea observă celelalte amănunte ale casei și rămase uimit de luxul și bogăția ce coprindea într-însele. „Oare nu mă voi fi amăgit?! cugeta el în sine. Asta este casă de boier de protipendadă, e saltanat domnesc.“

Și ca să se încredințeze dacă nu era un vis ceea ce vedea, opri pe un arnăut și-i zise :

— Ia spune-mi, dragul meu, ce boier șade în casa această ?

Arnăutul, luînd pe bietul bătrîn drept cerşetor, îi zise cu ironie :

— Să vii simbătă, moşicule, că astăzi nu face boieru milostenii.

— Ia lasă milosteniile la o parte şi răspunde-mi la ce te-am întregbat, zise boierinaşul cu un glas aspru, ce indica supărarea ce-i pricinuisse umilitoarele expresiuni ale arnăutului.

— De ce nu, dacă voieşti. Aici locuieşte marele stolnic Dinu Păturică, hale ispravnic de străini.

— Dar saraiurile acestea şi cele ce se coprind într-însele sunt toate ale lui ?

— Da, ale dumnealui.

— Apoi dacă este aşa, spune-i c-am venit să-l văz, că sunt mulţi ani de cînd nu l-am văzut.

— Şi cine să-i zic că eşti ?

— Spune-i că sunt tatăl dumisale şi mă numesc treti logofăt Ghinea Păturică ot Bucov sud Saac ; ţine minte, băiete, ot Bucov sud Saac.

Arnăutul privi pe bătrîn cu mai multă băgare de seamă, dar sărăcia ce se vedea întipărită pe veşmintele cu care era îmbrăcat îl opri de a anunţa mîndrului său stăpîn un tată atît de umilit şi tren-tăros.

Bătrînul simţi aceasta şi, înfuriindu-se de nebăgarea în seamă cu care îl privea arnăutul, zise :

— Ascultă, moşicule, du-te numaidecît de spune stăpînului tău că am venit să-l văz sau arată-mi odaia în care se află, să intru eu d-a dreptul. Oşti d-aci ! (Fugi d-aci !)

Aceste cuvinte ale bătrînului, fiind pronunţate cu voce tare, pătrunseră pînă la auzul lui Păturică, carele, înţelegînd după accent că persoana ce întreba de dînsul era tatăl său, ieşi în sală şi ordonă arnăutului să-l gonească.

— Dar bine, cocoane Dinule, cum pot cuteza eu să dau afară pe un om care se numește părinte al dumatăle ? răspunse arnăutul confusiat.

— Da, fiule, sunt bătrînul tău tată. Nu mă cunoști ?

— Auzi acolo obrăznicie ! un cerșetor de uliță să se numească tată al meu ! Dați-l afară pe brînci, auzit-ați voi ? Eu nu am tată.

Apoi se retrase în cameră, ca să nu turbure petrecerea amicilor săi.

Bătrînul, auzind pe fiul său pronunțînd aceste omorîtoare cuvinte, își pierdu mințile ; fața lui deveni teribilă și amenințătoare ca a unei fiare sălbatice, care voiește a sfîșia pe cel ce a rănit-o.

În paroxismul dar al furiei sale, se repezi în camera ospățului și, puindu-se față-n față cu ingratul său fiu, zise :

— Ce, nu mă mai cunoști, fiule ? Acest trup uscat de bătrînețe și de sărăcie nu este el care ți-a dat viața ? Aceste mîni zbîrcite de muncă nu sunt oare ele care te-a mîngîiat în copilăria ta și ți-a pus în mină condeii cu care te-ai procopsit și ai cîștigat aceste bogății ? Nu te gîndești, nenorocitul, că săvîrșești un păcat osîndit de legile firei și de obiceiurile politicești ? Iuda a vîndut pe învățătorul său, dar nu s-a lepădat de tatăl său ! Rîul cel mareț și încongiurat de verdeață tăgăduiește el oare umilitul izvor din care își are începutul ? Încă o dată, te rog, fiule, vino în brațele mele să te sărut și să-ți dau binecuvîntarea mea cea mai după urmă, căci sunt bătrîn și poate să mor fără să te mai văz !

Păturică, care nu vedea în acele momente decît umilirea sa în fața celor mai de frunte boieri ai domniei, porunci de al doilea și cu mai multă asprime ca să-l scoată afară din casă.

Bătrînul, văzînd atîta împietrire de inimă, zise cu un aer profetic :

— Dumnezeu, care cunoaște și vede toate, să nu-ți ajute, fiu blestemat ce ești ! El, care te-a înălțat atît de mult, te va pogori mult mai jos decît unde te aflai. Aceste bogății, cîștigate prin nelegiuri, ți le va risipi cum risipește vîntul praful după arie. Cum mă gonești tu pe mine, să te gonească îngerul domnului în toată viața ; să nu aibi prieteni în nenorocire, să îmblî din casă în casă cerșind pîne, ca să-ți astîmperi foamea și o treanță, ca să-ți acoperi goliciunea ; să lingusești toate tarafurile și toți să-și bată joc de tine. În chinurile boalei tale să nu aibi pe nimeni care să te mîngîie și în vedeniile tale să-ți stea înainte toate fărădelegile tale. Amin ! Fie, fie !...

După ce bătrînul rosti acest teribil blăstem, puse mîinile la ochi și ieși din casa fiului său cu repezi-ciune ; iar Păturică își cotinuă ospățul, fără să se turbure cît de puțin de amarele imprecățiuni ale părintelui său.

El se ocupă acum de noile sale cunoștințe și de folosul ce putea să tragă dintr-însele ; dar tocmai pe cînd se rădica cu ambițiunea pînă la cele mai înalte demnități ale țarei, un nour politic veni să întunece puțin soarele speranțelor sale.

Încă de la anul 1814, Nicolae Scufu, grec din orașul Arta (în Peloponez), și Riga Palamide formară o societate cu scop de a pregăti pe greci pentru liberarea patriei lor. Această societate numită „Εταιρία τῶν φιλικῶν”¹, împreună cu cea numită „Φιλόμουσος ἑταιρία”², ce staționa în Atena, își

¹ *Hetairia ton filicon* — „Societatea amicalilor“ (gr.).

² „*Filomusos hetairia*“ — „Societatea iubitoare de muzică“ (gr.).

aveau corespondenții și comitetele lor în Odesa, Chișnev, Galați și București ¹.

Membrii comitetului din București, cunoscînd însemnatele servicii ce ar fi putut să aducă Alecu-vodă Șuțu revoluțiunii grecești, îi propuseră să intre și el în societate, dar Șuțul refuză. Prin această conduită neașteptată a principelui secretul societății putea să fie descoperit și s-ar fi pus în pericol viața celor mai însemnați bărbați ai mișcării. Mijlocul dar cel mai propriu spre a evita această nenorocire fu înveninarea lui vodă Șuțu la 19 ianuarie 1821, prin doctorul Cristali, medicul său particular.

Acest eveniment, deși contrarie oarecum planurile ambițioase ale lui Păturică, dar el, în loc să dispere, așteptă cu sînge rece prefacerea ce putea să ia lucrurile ; și fiindcă nu putea să prevadă cele ce erau să se întîmple, lingusea pe toți, fără excepție, ca să-și facă popularitate.

Revoluția lui Tudor Vladimirescu, ce izbucni a doua zi după moartea lui Șuțu, părea venită într-adins ca să dea ocaziune lui Păturică a arăta lumii duplicitatea și lașitatea caracterului său. El se gîndi foarte mult asupra acestei mișcări, iar mai cu seamă asupra foloaselor ce ar fi putut trage dintr-însa. Astfel dar, pe cît timp revoluțiunea se compunea din Tudor Vladimirescu, Macedonski și cîțiva panduri, el ținea de partitul boierilor și calomnia împreună cu dînșii pe acei bravi care își pericolasau viața spre a da țării drepturile ei cele vechi ; iar după ce revoluțiunea triumfă și sili pe boieri a o recunoaște și a-i jura credință, atunci Păturică deveni cel mai fierbinte apărător al ei și

¹ Vezi *Istoria Principatelor dunărene* de Palauzof și *Istoria revoluțiunii grecești* de Ioan Filimon (n.a.).

o exploată cît putu mai bine ; dar intrarea lui Ipsilant în țară și proclamațiunea lui cea măreață făcu pe ciocoi să-și schimbe politica.

„Ipsilant în țară ! zise ciocoiul în sine. Un fecior de domn cu o mulțime de viteji după dînsul și ajutat de muscali ! Asta este o minunată întîmplare și caută să mă folosesc de dînsa. O să mă scriu între mavrofori !... Dar bine, ce va zice Tudor cînd va afla ? Ce vor zice atîți prieteni ai mei ce se află intrați în oștirea lui ? E ! și ce-mi pasă mie de dînsii ? Ei sunt niște calici care s-au sculat cu răzmiriță împotriva împărăției ; ca mîne vin turcii și-i risipește ca pe puii de potirniche, în vreme ce Ipsilant, deși este și el apostat, dar este sprijinit de preaputernica împărăție a Rusiei. O izbîndă să facă numai, și pare că-l văz domn în țară și răsplătind cu galantomie pe toți care l-au ajutat. Mă voi duce dar la dînsul și voi părăsi pe acești calici ce cîntă toată ziua : «Ah ! sabia lui Traian, într-o mină de român» și le chiorăie mațele de foame !”

După ce ciocoiul se împacă cu conștiința sa în privința lașității ce voia să comită și, după ce își făcu toate dresurile cu unul dintre consuli, porunci să înhame armăsarii la butcă și se duse la Colintina, ca să se prezinte înaintea lui Ipsilant.

Trecuseră două ore de cînd el aștepta rîndul de a intra la prințul, dar acest timp nu-l pierdu în darn, căci legă relațiuni de prieteșug cu căpitan Iordache, Constantin Duca și Vasile Caravia.

În momentul însă cînd el oferea acelor tîlhari de drumuri ziafeturile cele mai delicioase ca să dobîndească favoarea lor și printr-însa pe a lui Ipsilant, ușa camerei de audiență se deschise și ieși secretariul principelui, carele făcu semn lui Păturică să intre înlăuntru.

Ciocoiul își scoase cizmele cele de saftian roșu și rămîind numai cu meșii, își puse o păreche de papuci galbeni de Țarigrad, își strînse giubeaua la piept și intră în camera lui Ipsilant, unde, după ce făcu cîteva complimente pline de lingușire, voi să sărute haina principelui ; dar fiindcă principele refuză cu delicateță acest act înjositor, ciocoiul sărută ciucurii patului pe care ședea fanariotul.

Săvîrșindu-se această ceremonie, Păturică se trase puțin d-a-ndaratele și, luînd o pozițiune umilitoare, zise :

— Să trăiești, măria-ta, întru mulți și fericiți ani ! Eu sunt stolnicul Dinu Păturică, hale ispravnic de străini, și am venit să mă închin măriei-tale ca o slugă plecată ce sunt și să priimesc strălucitele porunci ce te vei milostivi a-mi da...

Fanariotul, fiind informat foarte bine despre Păturică, se uită drept în ochii lui și, după ce-și termină observațiunile sale fizionomice, zise cu un zîmbet rece și ironic :

— Am auzit, arhon stolnice, că ești om deștept și cu pricepere în treburile țarei.

— Laude, măria-ta ; fac și eu ce pot ca un om mic ce sunt.

— Am mai auzit că... dar asta nu e treaba mea... Se zice iarăși prin lume că, fiind sameș la hătmănie, s-ar fi pierdut o piatră verde de mare preț... Dar nici asta nu mă privește.

— Nu crede, măria-ta ! Astea sunt defăimări ce vin din pizmă, căci am prea mulți vrăjmași.

— Ai dreptate, arhon stolnice, tot ce e mare e pizmut. Dar să lăsăm la o parte toate acestea și să vorbim ceva despre interesele noastre. Te rog citește acest răvaș — și deodată îi dede o bucată de hîrtie strînsă în formă de răvaș.

Păturică privi răvaşul şi recunoscu forma de scriere a unuia dintre consuli puterilor străine.

— Citeşte-l, arhon stolnice, nu te sfii ! zise Ipsilant, văzînd pe ciocoi încurcat.

Păturică deschise de al doilea răvaşul şi citi frazele acestea :

„Ilustre principe,

Cunoscînd greutatea misiunii ce aveţi a împlini, cred că vă aduc un mare serviciu recomandîndu-vă pe stolnicul Dinu Păturică, carele, prin iscusinţa şi cunoştinţele ce are despre trebile ţarei, vă poate ajuta în multe împrejurări. El trebuie să vie astăzi sau mîine pe la înălţimea-voastră, căci l-am vestit prin osebit bilet din parte-mi. Informaţiunile ce ţi-am dat în trecutele zile despre acest boier sunt destul de precise ; rămîne la înălţimea-voastră să profitaţi de marile lui talente.

Sunt al ih...

N...”

Acest răvaş răspîndi multă lumină asupra neînțelesei poziţiuni în care pusese Ipsilant pe Păturică prin muşcătoarele lui cuvinte. Ciocoiul înțelese imensele foloase ce putea să tragă servînd interesele capului Eteriei greceşti. Strînse dar răvaşul şi-l dade cu mult respect în mîna prinţului, carele, după ce îl rupse în mici bucăţi, zise :

— Ei bine, arhon stolnice, eu am să-ţi împărtăşesc o taină care poate să te rădice la mărire şi bogăţie, dacă mă vei sluji cu credinţă, dar care negreşit te va pierde, dacă mă vei înşela sau mă vei vinde ; ai auzit ?

— Spune-mi, măria-ta, ce am de făcut şi răspunz cu capul că nu vei fi înşelat, nici vîndut.

— Ascultă, arhon stolnice. Cunoşti pe Domnul Tudor ?

— Îl cunosc, măria-ta !

- Îl cunoști bine ?
- Foarte bine. măria-ta.
- Spune-mi, dar, ce fel de om este ?
- Este viteaz și drept, măria-ta !
- Astea sunt darurile ce poate avea ; eu voi să aflu cusururile lui.
- Are și cusururi.
- Care sunt acele cusururi, spune-mi ?
- Este mîndru și furios la mînie.
- Astea-mi place ; dar ia spune-mi, iubește banii ?
- Nicidecum, măria-ta !
- Dar muierile ?
- Nici pe dînsese.

La aceste cuvinte, prin care Păturică fără voia sa făcea panegiricul omului pe care voia să-l vînză, Ipsilant rămase uimit.

„Viteaz ! — zise fanariotul în sine — drept, ne-iubitor de bani și de femei ! Iată calități care poate să facă dintr-însul un Caton, un Brutus. Prin vitejie, el își va face un nume mare în toată țara ! Prin dreptate, va dobîndi iubirea norodului ; el dar va fi mare și puternic, iar eu voi fi mic ! Eu, Alexandru Ipsilant, fiu de principe și general de brigadă ; eu, care am stat cu capul rădicat înaintea lui Napoleon : eu, care nu am tremurat în fața morții ce venea asupra-mi din milioane de guri vărsătoare de foc — să mă văz silit a pleca capul înaintea lui Tudor ? Asta-i cu neputință ! Ce voi face dar ? Voi porni numaidecît la Cotroceni, ca să smulg din pieptul și inima protivnicului meu acele virtuți care astăzi chiar îl fac mai iubit și mai respectat decît mine !... Dar bine, eu am jurat ca să mă lupt împotriva necredincioșilor, iar nu să vărs sîngele creștinilor !...“

După ce trecură aceste gânduri sinistre ce sfîşiau fără milă pe fanariot, o linişte se răspîndi pe faţa lui şi un zîmbet uşure se arătă pe buzele sale.

Păturică, care esaminase cu multă luare-aminte faţa fanariotului, ştia acum, ca şi dînsul, care erau pasiunile ce-i sfîşiau inima ; cu toate acestea el sta în picioare, nemişcat, ţinînd într-o mînă işlicul şi cu cealaltă giubeaua strînsă la piept, fără să lase a se vedea pe faţa sa decît nepăsarea şi nevinovăţia, reproduse cu cea mai mare fineţe.

— Ei bine, arhon stolnice — exclamă fanariotul — îmi spuneai că Domnul Tudor este cam furios.

— Ba furios cumsecade ; el socoteşte pe om ca pe un pui de vrabie.

— Ce spui, arhon stolnice, să fie oare adevărat ceea ce zici ?

— Chiar ieri a spînzurat pe unul din cei mai de frunte viteji, numai şi numai pentru că s-a dus cu vreo cîţiva neferi şi a spart o cîrciumă din Dealul Spirii.

— Şi l-a omorît, ai ?

— Ca p-un pui de găină, măria-ta.

— Ei bine, ce zice oştirea lui despre aceasta ?

— Nemulţumirea se vede zugrăvită pe toate feţele, dar nu cutează nimeni să-i facă băgări de seamă.

— De ce ?

— Fiindcă se pomenesc cu gîzii lui ieşiţi ca din pămînt şi totul se isprăveşte într-o clipă.

Ipsilant se puse iarăşi pe gânduri. De astă dată, însă, faţa lui era acoperită de o veselie sinistră ; el se sculă după pat şi netezindu-şi cîţva mustăţile zise lui Păturică :

— Ascultă, arhon stolnice ; dar bagă de seamă la ceea ce am să-ți spui, căci de-aci atîrnă fericirea și nenorocirea ta.

— Ascult, măria-ta.

— Două săbii pot să intre într-o teacă ?

— Nu, măria-ta !

— Dar o țară poate fi stăpînită de doi domni deodată ?

— Nici asta nu se poate, măria-ta !

— Ei bine ! Țara Românească are astăzi doi domni sau cel puțin doi pețitori la domnie : unul este Tudor și celălalt sunt eu. Mă înțelegi ?

— Te înțeleg, măria-ta.

— Unul dar dintre noi trebuie să piară.

— Și cel care trebuie să piară este Tudor, măria-ta ? !

— El însuși, și aceasta o cer de la tine. Răvașul consului zice curat că ești cel mai întreprinzător și mai îndemînatîc dintre boieri ; fă-mi dar această slujbă, și te voi face cel mai bogat dintre toți.

— Gata la poruncă, măria-ta, dar n-ar fi rău să-mi arăți și mijloacele prin care să pot săvîrși această faptă.

— Mijloacele, zici ?... Dar tu însuși mi-ai spus că el este mîndru și nesocotit la minie. Strămoșul nostru Adam a pierdut raiul numai pentru nerăbdare ; de ce dar Tudor să nu-și piarză capul, cînd are două din cusururile cele mai de căpetenie ?

— Te înțeleg, măria-ta !

— Du-te dar în lagărul lui și îndeamnă pe unii din ostași la nesupunere, iar pe alții la jafuri și silnicii ; apoi fă ca să le afle Tudor pe toate acestea ; și fii sigur că cu cît spînzurătorile se vor înmulți în lagărul lui, cu atît noi vom izbuti mai bine. Cunoști puterea mea, știi că sunt ocrotit de marea

împărăție ; lucrează pentru mine și norocirea ta e făcută.

— Să trăiești, măria-ta — exclamă Păturică făcînd o temenea pînă la pămînt — dar aş vrea să știu și eu, plecatul măriei-tale rob, cu ce o să mă aleg din toate acestea ? Măria-ta ești luminat și cu praxis și știi mai bine decît mine prin cîte primejdii am să trec eu, neîncredutul, ca să săvîrșesc poruncele măriei-tale.

Ispilant se gîndi puțin, apoi luă pana în mînă și scrise pe o coală de hîrtie cuvintele acestea :

„Eu, Alesandru Ipsilant, principe de naștere și general de brigadă al nebiruitei oștiri rusești, mă îndatorez a răsplăti pe boierul român stolnicul Dinu Păturică, pentru slujbele săvîrșite de dînsul Eteriei elinești, numindu-l deocamdată ispravnic peste două județe din cele ce se află acum în stăpînirea mea ; iar dacă milostivul Dumnezeu îmi va ajuta să stăpînesc țara întreagă, îl voi face caimacam al Craiovei.

A. Ipsilant”

— Ține hîrtia aceasta și silește-te cît vei putea să împlinești poruncile mele ; iar cînd lucrul va fi săvîrșit, vino cu dînsa să-ți iei răsplătirea.

Păturică sărută mîna fanariotului și se retrase.

Capitolul XXVIII

UN SUFLET NOBIL

La extremitatea despre miazănoapte a mahalalei Oțetarilor era pe timpii lui Caragea o uliță înfundată, strimță și neîncetat plină de noroi. În acea uliță se aflau mai multe căsuțe învelite cu trestie, în care locuiau numai sacagii și căruțași. În mijlocul acestor bordeie mizerabile era o casă care, prin arhitectura ei de ordin otoman și prin mica grădină compusă din arbori roditori și flori, atrăgea foarte mult băgarea de seamă a trecătorilor.

Curtea acestei case era îngrădită cu uluci de stejar ascuțite la vîrf și foarte înalte ; iar în partea despre fațada uliței avea parmalicuri cioplite și așezate cu mare gust. În mijlocul îngrădirii era o poartă cu două canaturi, învelită cu streășină de uluci mărunțele, ca să o apere de stricăciunea ploilor. În vîrfurile aceluia înveliș erau doi căpriori în formă de sceptru, avînd fiecare la extremitatea de sus cîte un cocoș lucrat în lemn foarte gros, iar pe fațada stîlpilor erau sculptați doi șerpi ținînd cîte un măr în gură.

Casa era de zid, cu un singur etaj și împărțită în două camere și un pridvor. Învelitoarea ei era de olane, iar la cele două puncturi unde se unesc

doliile, avea cîte o băsică de pămînt smănţuită, cu vîrful în formă de pasere.

Uşa principală, ce conducea înlăuntrul casei, era compusă din mai multe bucăţi de lemn lustruite cu rîndeaua şi legate de căptuşeala principală prin cuie de fier alb cu capetele rotunde şi lustruite.

Lîngă pridvor era o grădiniţă compusă din cîteva viţe legate în formă de boltă, un corcoduş, doi zarzări şi cîţiva piersici, printre cari erau cîteva brazde despărţite între dinsele cu bucăţi mici de cărămizi foarte frumos aşezate. Aceste brazde erau pline de garoafe sălbatice, ochiul-boului, lemnul-domnului şi limba-mieluşelului¹; iar pe lîngă îngrădirea de trestie a micci grădini şi pe prispa caselor erau aşezate o mulţime de oale cu maghirani, îndruşaimi şi alte flori scumpe după atunci. În unul din colţurile curţii era un puţ cu roată, lîngă care se formase un lac de apă, ce servea de scăldătoare cîtorva raţe româneşti şi leşeşti.

Interiorul caselor era astfel aranjat : una din cele două camere servea drept cămară pentru conservarea proviziunilor ; iar cea de a doua, destinată pentru locuinţă, era pardosită (pavată) cu cărămizi spoite cu văpsea roşie şi avea două paturi turceşti acoperite cu saltele, perne şi macaturi de cit. Aproape de ferestre era o masă de brad, acoperită cu o pînză albă cu marginile de borangic galben, pe care erau puse cîteva cărţi una peste alta, hîrtie de scris şi o păreche de călimări de alamă ; iar sub această masă se vedea un işlic învelit în hîrtie groasă, o păreche cizme turceşti de saftian roşu şi o strachină cu ouă.

¹ Nume de flori ce se cultivau pe atunci şi chiar acum prin grădinile meseriaşilor (n.a.).

Pe păretele despre răsărit erau două icoane așezate pe o bucată de stofă. Lângă dinsele se afla o sticlută cu agheasmă, un mănuchi (bucet) de busioc uscat și câteva spice de grâu; iar în fața acestor obiecte de devoțiune era spînzurată o candelă ce ardea neîncetat, dînd o lumină slabă și melancolică. Tavanul acestei camere era de grinzi și uluci de stejar, frumos lucrate. Lângă un alt părete și cam aproape de tavan era o culme, pe care steteau atîrnate: un anterieu, o giubea blănită, niște ceacșiri de șal roșu și câteva rochii. Osebit de aceste mobile ce indicarăm, mai era în această cameră o ladă de Brașov, câteva urcioare cu apă de băut și o sobă oarbă, dasupra căreia era pusă o tavă cu tacîmul dulceții și al cafelei; iar în firidele de jos se vedeau câteva gheme de lînă și o donicioară cu fuse.

În unul din cele două paturi zăcea un om cam de patruzeci și cinci de ani, dar care, după zbîrciturile feței și perii capului cei cărunți, semăna să fie de o etate mult mai înaintată. Acest nenorocit avea capul rezimat pe o pernă și părea adîncit într-un somn foarte greu.

Lîngă pat ședea o femeie bătrînă, care se îndeltnicea făcînd colțișori și bibiluri de mătase la piepții și mînecele unei cămăși, ațîntînd din cînd în cînd ochii asupra suferindului.

Era pe la nouă ore din noapte. Tristul cadru ce puserăm înaintea lectorilor noștri, fiind luminat numai de palida lumină a candelăi, devenea mult mai atingător și mai interesant. În momentul înșă cînd bătrîna se silea să alimenteze slaba lumină a candelăi, ca să poată lucra mai cu spor, se auzi câteva loviri în poarta curții. Bătrîna se duse să deschiză și după câteva momente se întoarse im-

preună cu un june frumos, bine îmbrăcat și cu ochii plini de o bunătate îngerească.

— Doarme ? zise străinul adresându-se către bătrână.

— Abia dete Dumnezeu de adormi, că n-a închis ochii de trei nopți.

— Din ce pricină ?

— Apoi de, mamă, știu și eu ?

— Și ce a făcut în acel timp de nedormire ?

— Ce face totdeauna : se posomorăște, strigă, își rupe hainele după dînsul, apoi pare că se liniștește, dar deodată sare tremurînd și îmi zice : „Ascunde-mă, scapă-mă de acești ticăloși ce voiesc să mă omoare !“

— Și de cine se teme el ? Ce i se nălucește ?

— O mie de bazaconii, mamă ; dar aceea ce-l face să se infurieze și mai mult este aducerea-aminte despre un vătaf de curte și o țiitoare a sa, care i-a mîncat averea și l-a lăsat pe drumuri.

— Aș dori să știu, buna mea bătrînă, dacă vine cineva să-l vază sau să-l ajute cu ceva.

— Nimeni, boierule.

— Dar bine, cine-i plătește chiria casei, mîncarea, căutarea și cîtelealte ?

— Toate acestea le-am întîmpinat singură pînă la un timp, dar tocmai cînd sfîrșisem de cheltuială și mă duceam în tîrg ca să-mi vînz maloteaua, un boier tînăr ca dumneata, fie-i umbrele, mă luă la cătare, apoi apropiindu-se de mine îmi zise : „Nu cumva ești dumneata baba Iana spitalagioaica ?“ „Eu sunt, boierule“, îi răspunsei. „În ce mahala locuiești ?“ „În Oțetari“. „În ulița înfundată, nu este așa ?“ „Este întocmai precum zici, boierule.“ „Vino dar după mine“, zise el. Eu îl urmai pînă la o boltă de lipscănie, unde, intrînd împreună cu mine, zise stăpînului bolții : „Dă acestei femei lei

una sută și să urmezi tot astfel pe fiecare lună pînă la o altă poruncă a mea ; apoi, apropiindu-se de mine, îmi zise încet : Să cauți bine pe bolnavul ce-l ai în casă, căci o să viu cîteodată să-l văd". Fîrșind aceste cuvinte, ieși răpede din boltă și se făcu nevăzut.

— Cunoști pe acel june boier ?

— Nu-l cunosc, căci n-am avut timp ca să-l privesc bine în față ; dar, oricum va fi, Dumnezeu să-i dea bine și să-l norocească, căci de nu venea el în ajutorul sărmanului bolnav, numai Dumnezeu știe ce s-ar fi întîmplat.

— Dar bine, bolnavul era odată bogat, ce s-a făcut starea lui ?

— Am cercetat, mamă, și am aflat că i-a vîndut-o datornicii la cochii vechi și l-a lăsat numai cu hainele după dînsul.

— Dar casa lui, acea casă atît de îmbelșugată ?...

— Tot s-a vîndut.

— Și cine au fost acei nelegiuîți care au cутezat să lase pe drumuri pe un om cu mințile rătăcite și străin în astă țară ?

— Apoi de, mamă, mai știu și eu ?... Lumea vorbește multe.

— Și ce zice lumea ?

— Zice că el a avut o țiitoare și că ea s-a unit cu vătaful lui de curte și i-a mîncat toată averea.

— Ticăloșii și nemernicii !... Dar am auzit vorbindu-se și despre un bogasier... lipscan... ceva cam așa.

— Îl cunosc și pe acel ticălos... e bun de pus în țeapă.

— Da de ce ?

— Fiîndcă m-a lăsat pe drumuri.

— Și cum s-a întîmplat aceasta ?

— Ia, strînsesem și eu, în tinerețe, cîteva părălute, ca să le am la bătrînețe, știi povestea vorbii : Bani albi de zile negre — și el mi i-a mîncat, mîncă-l-ar coțofenele !

— Și cum ți i-a mîncat ? Ia spune-mi.

— A făcut mofluzluc mincinos și m-a lăsat pe drumuri, nu l-ar mai lăsa de la inimă.

— Dar bine, n-ai dat jalbă la stăpînire ?

— Ba am dat, da-l-ar pîn tîrg cu nasu tăiat.

— Și ce ai ales ?

— Mai nimic, mamă ! din două miîșoare de lei m-am ales numai cu două sute, din care mi-a oprit și havaietul judecății.

— Ia spune-mi, cum îl cheamă pe acel hoț de ștreang ?

— Costea.

— O fi Costea Chiorul bogasierul ?

— El este, mamă !

Tînărul căzu într-o adîncă întristare, apoi, după ce aruncă o privire asupra bolnavului, zise în sine : „Unul zace în pat lipsit de minte și sărac, cellalt mofluz mincinos și gata a merge la ocnă pe toată viața, numai cel d-al treilea și cel mai rău din toți se bucură încă de roadele nelegiuirilor sale ; puțin însă și voi auzi și de numele lui“.

Pe cînd străinul se afla absorbit în aceste triste gîndiri, bolnavul începu a țipa și a gesticula din mîni, strigînd cu glas răgușit și tremurător :

— Lăsați-mă, nelegiuiților ! Nu vă e de ajuns că m-ați sărăcit ? Voiți acum să-mi luați și viața ?

Apoi deschizînd ochii săi înflăcărați de mînie, începu a lovi cu pumnii pereții casei, crezînd că lovește acele umbre imaginare ; iar dupe aceea începu iarăși a striga :

— Luați de lîngă mine pe această muiefe desfrînată, căci privirile ei mă îngheață ! Nu vedeți voi

că ea voiește să mă sugrume cu prefăcutele ei îmbrățișări ?

— Liniștește-te, boierule ! zise străinul, sărind după scaun și alergînd către bolnav, ca să-i dea ajutorul necesar în acele teribile momente.

— Dați-mi un pahar de apă să-mi răcoresc pieptul, zise nenorocitul bolnav cu vocea mai de tot stinsă și zdrobită de oboseala agoniei.

Apa cea rece cu care fu adăpat și stropit bolnavul produse un mare efect. El deschise ochii și-i ațintă asupra făcătorului său de bine, apoi, lăsînd să curgă dintr-însii două șiroaie de lacrimi, zise cu glas liniștit, dar întrerupt de suspine :

— Tu aici ! ? Tu la capul meu ! ? Dar acesta este locul lui Dinu, pe care l-am procopsit, iar nu al tău, pe care te-am izgonit fără milă din curtea mea !

Tînărul luă cu transport mîna suferindului și udînd-o cu lacrimi și sărutări zise :

— Am voit, stăpîne, să te scap din mîna acelor tîlhari, dar Dumnezeu nu mi-a ajutat.

— Iar eu, ticălosul, drept mulțumire pentru binele ce voi ai să-mi faci, te-am scos cu urgie din curtea mea.

Cît ținu această scenă atingătoare, bătrîna stete în picioare, privind cu băgare de seamă trăsurile feței și glasul străinului, apoi se apropie de patul bolnavului și îi zise cu o privire plină de uimire :

— Stăpîne ! Acest june atît de milostiv și cu inima bună este boierul cel necunoscut care de atîta timp ne dă mijloace de viață ; bănuielele mele nu mă amăgeau, acum îl cunosc cu desăvîrșire ; este grămăticul marelui ban C..., este sărdarul Gheorghe, zaraful vistieriei. Să ingenuchem înaintea acestui înger și să-i mulțumim pentru mila ce a arătat către noi.

Necunoscutul, văzîndu-se descoperit și nevoind să stea față la o scenă ce-i atîngea modestia, ieși din casă cu răpeziciune și se duse la ale sale.

Buna bătrînă nu se amăgea de loc în aprecierile sale. Persoana cea misterioasă era în adevăr Gheorghie serdarul, acel june plin de virtute, care părăsi casa banului C... și-și sacrifică arzătorul amor ce avea pentru fiica acelui boier, numai ca să nu răsplătească cu rău binefacerile ce priimise de la dînsul.

El se refugise în Moldova, crezînd că schimbarea aerului, privirea frumoșilor munți din acea țară și deosebirea obiceiurilor vor stinge cu încetul flacărele amorului ce-i ardeau pieptul și inima.

Ajungînd dar în capitala Moldaviei, se înfățișă înaintea lui Mihai-vodă Șutul, care, din puținele cuvinte ce schimbă cu dînsul, descoperind rarele lui calități și profunda cunoștință ce avea despre limba elinească, îi oferî postul de secretar particular al său.

Junele priimi această cinste domnească, sperînd că prin ocupațiune își va micșora suferințele, dar se amăgea, căci marea încredere ce din zi în zi îi arăta principele, onorile ce priimea de la boierimea moldoveană, caftanul de mare comis și darurile domnești cele bogate, în loc să-i micșoreze suferințele, din contra i le mărea mai mult.

În fine părăsi Moldova și se întoarse iarăși în București, dar aci avea să întîmpine noi loviri; Maria, fata banului C..., zdrobită și dînsa de patima amorului, căzuse la o boală care îi amenința viața. Bătrînul ei părinte, văzînd acest rău care voia să-i răpească comoara fericirii sale, se sfătui cu cei mai învățați doctori după acei timpi și, după

povața lor, se strămută cu locuința la una din moșiile sale de munte.

Gheorghe, aflînd despre toate amănuntele acestei împrejurări și, necutezînd să se înfățișeze înaintea banului, nici să vestească pe Maria despre sosirea sa, căzu într-o adîncă melancolie, care negreșit l-ar fi tîrît în mormînt, dacă schimbarea epocei nu aducea cu sine o mare schimbare în pozițiunea sa.

Singura mîngiere ce-i mai rămăsese după atîtea nenorociri era de a contempla din depărtare chioșcul din grădina banului, acel local în care văzuse pentru prima oară răsărind soarele trecutei sale fericiri, și a face bine celor nenorociți. El, dar, aflate jalnica stare în care adusese Păturică pe postelnicul ¹ Andronache Tuzluc, vechiul său stăpîn, și îl ajuta în secret.

¹ În original : comisul.

Capitolul XXIX

LAGĂRUL DE LA COTROCENI ȘI TRĂDAREA

Tudor Vladimirescu, luînd știre că Ipsilant a intrat în țară, își împărți oștirea în două părți; dintr-una formă mici garnizoane pentru apărarea mănăstirilor din Valahia Mică, în care își avea depuse proviziunile necesare pentru hrana oștirii; iar cu o parte compusă din șase mii de panduri aleși și două mii cinci sute de arnăuți, comandați de Macedonski și Prodan, luă calea către București și se așeză în mănăstirea Cotroceni și pe cîmpia dinprejurul ei, formînd din această localitate un lagăr fortificat, din care observa mișcările lui Ipsilant, pe boieri și politica turcească.

După regulile stabilite de acest căpitan, intrarea în lagăr a oamenilor particulari nu era poprită nici ziua, nici noaptea, dacă ei cunoșteau cuvîntul de ordin.

Dinu Păturică, profitînd de această neîngrijire, încă de la sosirea lui Tudor vizita neîncetat lagărul, și prin manierele lui insinuatoare dobîndi amicia și încrederea tuturor căpitanilor armatei și chiar pe a lui Tudor.

Astfel sta lucrurile cu cîteva zile înainte a întrevederii lui Păturică cu Ipsilant, în care se stabili vinzarea liberatorului României.

A treia zi după încheierea acestui pact infam, pe la două ore turcești din noapte, Păturică încinse iataganul, puse două pistoale la brîu și alte două la ciochina șelei, apoi încălecă pe un armăsar și luă drumul către Cotroceni, urmat de un arnăut armat cu o șişinea boşnegească.

Era pe la 20 martie, timpul cel mai nestatornic al climei noastre ; un întunecac des acoperea fața cerului, vîntul austral sufla cu răpeziune, glasul paserilor de noapte unit cu firea sinistru al copacilor făceau o armonie infernală, iar ploaia ce cădea în torente complecta acest cadru fioros.

Cei doi călători, înfășurați în ipingealele lor, își urmau călătoria în liniște, privind acest dezordin al naturei cu nepăsarea și bucuria ce simțiră demonii cînd cel-atotputinte deschise zgheburile adîncului, ca să piarză o lume nedemnă de amoa-rea și intențiunea sa. Dar cînd ajunseră în dreptul caselor lui buluc-bașa Giafer, Păturică zise tovarășului său de călătorie :

— Să fie oare adevărat tot ce mi-ai spus ? Răspunde !...

— Precum mă vezi și te văz, cocoane Dinule.

— Nu mă minți tu, oare ?

— Îți jur pe Dumnezeu și pe sfîntul Gheorghe, ajutătorul meu.

Ciociul, mulțămît pe acest jurămint, ce tot-dauna e sacru pentru hoți și bigoți, înainte conversațiunea.

— Ia mai spune-mi încă o dată, cîte spargeri de case s-au făcut ?

— Șapte, stăpîne !

— În ce mahalale ?
— La Biserica Albă și Postăvari și la Spirea din Deal.

— Jaful a fost mare ?

— S-a luat peste tot ca la două sute mii lei, afară de argintării și borfe.

— Cîte femei s-au siluit ?

— Zece, dintre care două au murit, neputînd suferi pînă în sfîrșit caznele arnăuților și ale pandurilor.

— Dar uciderile cum au mers ?

— Trei cărciumari, doi băcani și un boierinaș.

— Le știe astea Domnul Tudor ?

— Nu numai că le știe, dar a și spînzurat azidimineață cinci dintre cei ce au săvîrșit aceste fapte.

— Spui adevărul ?

— Adevărul, stăpîne ; și dacă nu mă crezi, poți să-i vezi cu ochii, căci sunt spînzurați în grădina Brîncoveanului și acea grădină este în drumul nostru.

— Să mergem, dar, să vedem !

Păturică își îndreptă calul către grădina Brîncoveanului, urmat de complicele său ; intră într-însa și merse cu curagiu pînă dinaintea unei fîntîni ocolită de sălcii, apoi se opri în loc și privi cu singele cel mai rece nefericitele victime ale ambițiunei sale.

— Acum crezi, cocoane Dinule ? zise arnăutul.

— Da, răspunse Dinu ; aș dori însă să știu prin ce mijloace ai săvîrșit această mare faptă ?

— Foarte lesne, cocoane !

— Cum ?

— M-am strecurat în ȋrđia (lagărul) pandurilor cu meșteșug ; le-am spus că sunt dintre ma-

vroforii lui Ipsilant ; ei au început să mă întrebe despre multe, după obiceiul ostaşilor. Atunci am început şi eu să laud pe Ipsilant şi să-l rădic pînă la cer ; le-am spus că avem cîte treizeci de lei pe lună şi tain îmbelşugat de carne, pîne şi vin. Bieţii olteni, auzind aceste laude, rămaseră cu gurele căscate. Le-am mai spus că ostaşii lui Ipsilant sparg biserici, necinstesc femei, şi Ipsilant se prefacă că nu ştie nimic şi astfel precum vă spui, le ziceam eu, nu e nefer în oştirea noastră care să nu aibă cîte un pungoi plin cu mahmu-dele şi dodecari ! După ce le înşirai verzi şi uscate, luai vreo doisprezece dintre ei şi mă pusei pe băutură, apoi către seară mai veniră alţi douăzeci şi plecarăm împreună după jafuri ; iar după ce s-a săvîrşit toate nelegiuirile, silniciile şi omorurile ce ți le-am povestit, m-am dus la căpitanul Oarcă şi i-am spus tot ce se petrecuse ; el a spus lui Domnul Tudor, şi celelalte le văzurăm amîndoi.

— Bravo, Năstase, eşti un mare om.

Întrevorbirea acestor doi tîlhari putea să urmeze mai departe, dar fu întreruptă de vocea santinelelor ce păzeau prima rază a lagărului.

— Stareţi. măre, strigară pandurii olteni, văzînd pe Păturică şi pe sluga lui. Cuvîntul, bre ! sau vă chitul la pămînt ca pe brabeţi.

— Suntem oameni buni, voinicilor, zise Păturică, voind să se încredinţeze despre starea morală a santinelelor.

— Cuvîntul. înţelegeţi voi, sau dăm foc flintelor ! Şi deodată cu vorba îndreptară puştele spre dînşii.

— Gorju ! răspunse Păturică mulţumit şi nemulţumit de curagiul şi statornicia oltenilor.

- Pe cine căutați în ordie ?
- Pe căpitan Urdăreanu.
- Aide, intrați !

Păturică dede scări calului și înaintă în lagăr.

Până ce Păturică va găsi pe căpitan Urdăreanu, noi vom atrage băgarea de seamă a lectorilor noștri asupra stării morale a trupelor lui Tudor Vladimirescu, căci de la moralitatea și disciplina oștirii depinde succesul bătăliilor și cele mai strălucite fapte de arme.

Oștirea lui Tudor, ca toate oștirile de aventurieri ¹, nu avea și nici că putea să aibă acea disciplină riguroasă ce o întîmpinăm în armatele regulate. Disciplina și moralitatea nu se pot stabili în cinci-șase luni, și armata lui Tudor nu avea o vechime mai mare decît aceasta.

Trebuia dar ca Tudor să fie mai puțin aspru cu niște juni ce părăsiseră dulcele vieții liniștite, ca să se lupte pentru liberarea patriei lor, lipsiți de multe ori chiar de hrană și alte necesități ale vieții ; el însă servise în armata rusă și moștenise de la dînsa acea asprime fără exemplu care fu principala cauză a pierderii sale ; spargerea unei prăvălii, siluirea unei femei și alte dezordine de felul acesta și chiar de mai puțină importanță, asprul căpitan le pedepsea cu decapitarea sau spînzurătoarea ; dar aceste cruzimi, în loc să producă efectul dorit, ele aduseră ura între căpetenie și ostași, iar rezultatul acestei pasiuni deveni funest pentru amîndouă părțile. ²

Suntem în lagăr ; să mergem înainte.

¹ Autorul, așa cum arată de altfel mai departe, se referă la faptul că oștirea lui Tudor Vladimirescu se alcătuiuse în grabă, neavînd un caracter prea organizat.

² Vezi Cioranu, pag. 50 și *Istoria revoluțiunei elinești* de Tricupi și Ioan Filimon (n.a.).

Într-o căsuță de scînduri, învălîtă cu trestie, erau patru juni căpitani, legați de mult timp printr-un amor de acela ce nu se găsește decît în cadrele militare. Doi dintr-înșii fumau, unul citea o carte, iar cellalt mîngîia un cîne de vînat ce ședea încolăcit la picioarele sale. Fețele lor erau coprinse de acea întristare profundă ce vine din meditațiuni dureroase. Tăcerea ce domina în acel locaș trist, întocmai ca inimile celor ce locuiau într-însul, se rupte în fine ; unul din junii ostași zise celorlalți :

— Ei bine, tovarăși, ce hotărîre luați voi ?

— Dar tu, ce hotărîre ai luat ?

— Eu, unul, nu iscălesc înscrisul și întîmple-se orice s-ar întîmpla.

— Dar bine, nu te temi de mînia Domnului Tudor ?

— Nu mă tem de loc, pentru că, d-oi iscăli sau n-oi iscăli, totuna face.

— De ce ?

— Fiindcă, iscălind, plătesc cu capul orice neorînduiei vor face pandurii de sub căpetenia mea ; de nu voi iscăli, mai rău, căci Tudor mă va spînzura ca pe un nesupus !...

— Bine zici tu, mă Enescule !

— Auzi acolo ! reluă Urdăreanu, ce tăcuse pîn-aci. Auzi vorbă, să răspundem noi de faptele neferilor noștri ; dar am văzut oștirea lui Kutusof, oștire împărătească, cu hazna mare de bani, cu zaharele după dînsa, cu doftori, cu spițerii ; și cu toate acestea ostașii spărgeau prăvălii, furau fete și nu li se tăia capul, nici îi puneau în spînzurătoare, precum pune Tudor pe neferii noștri, ce nu sînt decît niște copii adunați după cum s-a putut și fără cea mai mică cunoștință despre datoria ostășească.

— Urdăreanu are dreptate, zise Enescul, reluînd vorba. Noi n-am descărcat pînă acum nici o pușcă în vrăjmașii țării și vreo cîteva sute dintr-ai noștri au căzut jertfă miniei lui Tudor. Asta este o zaveră tainică împotriva vieții noastre și nimic mai mult. Pentru aceasta ne-am părăsit noi părinții și pacinicele îndeletniciri, ca să ne omoare ca pe niște vite ?

— Ce trebuie dar să facem ? rostiră toți căpitani deodată, ațintind ochii asupra Enescului și strîngînd minerele iataganelor cu convulsiune.

— Să nu iscălim neomenosul înscris ce ni se cere.

— Să nu-l iscălim ! repetară tinerii ostași.

— Jurați ?

— Jurăm !

În momentul cînd cei patru căpitani întorceau fețele către răsărit și îngenucheau să jure, o lovitură se auzi în ușa casei.

— Cine este ? întrebă Enescul, puind mîna pe iatagan.

— Oameni buni, răspunse o voce de afară.

— Numele voastre ?

— Căpitan Macedonski, buluc-bașa Prodan și stolnicul Dinu Păturică.

— Voi sunteți ? întrebă Enescul deschizînd ușa.

— Da bine, ce faceți voi aci singuri ? întrebare noii-veniți.

— Mă tem că vă sfătuiți ceva împotriva stăpînirii, adaose Macedonski cu un zîmbet întunecat.

— Eu nu crez una ca aceasta, zise Păturică, siîndu-se a da feței sale un aer de încredere.

— Nici eu, adaose buluc-bașa Prodan.

— Ia să lăsăm la o parte aceste secături și să venim la lucrul cel de căpetenie, zise Macedonski. Ia

spuneți, băieți, cum vi s-a părut omorurile de alăitieri ?

— Care omoruri ? întrebă Păturică, prefăcându-se că nu știe nimic despre dinsele.

— Cei doi căpitani și trei panduri spânzurați de Domnul Tudor în sălciile din grădina Brîncoveanului.

— Sărmanii băieți !... Și pentru ce i-a spânzurat ?

— Pentru lucru de nimic, pentru că vrea și poate.

— Și fiindcă suntem proști de ne supunem unui gîde, răspunseră cei patru juni căpitani.

— Aveți dreptate, copii — zise Macedonski — dar ce o să facem ? El este stăpîn și noi slugi ; trebuie dar să ne supunem.

— Nu este adevărat, căpitane, zise Enescul înfuriat. Noi ne-am sculat ca să ne luptăm pentru drepturile țarei ; să ne trămiță dar în potrivea turcilor care au intrat în țară, ca să murim ca niște viteji, iar nu să ne omoare cu moartea cea mai rușinoasă.

— Căpitane Enescul are dreptate, zise Păturică, văzînd intrigile sale reieșind pe deplin. Astă tiranie nu mai e de suferit și, dacă nu veți lua măsuri, să știți cu hotărîre că toți cîți sînteți aici veți muri în spînzurătoare.

— Așa este ! Stolnicul Păturică are mare dreptate ! rosti adunarea întregă.

— Oștirea lui Ipsilant, pe oriunde trece, arde și jăfuieste, și cu toate acestea Ipsilant n-a spînzurat nici un căpitane, nici măcar un nefer pînă acum, adaose Păturică.

— Așa este, precum zici : dar ia învață-ne, arhon stolnice, ce trebuie să facem ca să scăpăm de această fiară sălbatică ?

— Nimic mai mult, decît să vă alegeți altă căpetenie.

— Dar bine, noi am jurat să-i fim supuși și credincioși, zise adunarea întreagă a căpitanilor.

— Ați jurat — replică Păturică cu un zîmbet plin de amărăciune și dispreț — dar nu știți voi că jurămintele nu sunt decît niște marafeturi născocite de domnii și căpeteniile noroadelor, ca să despoaie și să omoare pe supușii lor mai cu înlesnire și fără temere ?

— Ce voiești, dar, să facem ?

— Faceți ce veți voi ; lăsați pe Tudor să vă taie ca pe vite.

Aceste din urmă cuvinte, fiind pronunțate de Păturică cu un mare dispreț ascuns sub masca nevinovăției, produse un efect straniu în inimele căpitanilor ; cei mai maturi dintr-înșii erau pentru călcarea jurămintului și alegerea altor căpetenii ; junii, din contra, țineau mult la jurămint, dar erau de părere să facă o revoluțiune, prin care să si-lească pe Domnul Tudor a le da garanții solide pentru încetarea vărsării de sînge pe viitor.

Aceste idei fură discutate cu zgomot mare ; partidele începură a se incrimina și a se amenința una pe alta și poate că ar fi vărsat chiar sînge nevinovat, dacă nu intervenea Păturică, care vedea în această atitudine zădărnicierea viselor sale celor ambițioase.

— Opriți-vă, fraților ! zise el intrînd în mijlocul infuriaților căpitani. Și unii, și alții aveți dreptate ; dar înțelepciunea cere să alegem un mijloc prin care să putem ajunge la luarea măsurilor de asigurare pentru viitor. Mijlocul acesta îl cunosc numai eu.

— Arată-ne-l și nouă !

— Bucuros, dacă făgăduiți că veți urma poveștile mele.

— Făgăduim ! ziseră toți deodată.

— Să așteptați șapte zile și dacă pîn-atunci Tudor nu va mai omori pe nimeni, să ne adunăm iarăși aici și să chibzuim despre cele ce trebuie să facem ; iar dacă în cursul acestor șapte zile omorurile vor urma ca în trecut, atunci să părăsiți pe Tudor și să vă alegeți de căpetenii pe Macedonski și hagi Prodan. Vă mulțumiți, flăcăi, ori ba ?

— Ne mulțumim !

— Din toată inima ?

— Din toată inima !

— Atunci dar, faceți amîndouă tarafurile cîte un înscris și după ce le veți iscăli, să mi le dați mie în păstrare ca, după trecerea celor șapte zile, să ne adunăm iarăși aici, ca să pedepsim pe cel ce-și va călca cîstea și iscălitura.

— Să se facă înscrisurile ! zise Macedonski, si-lindu-se să ascunză bucuria ce simțea în inimă.

Înscrisurile se făcură și se dederă în mîna lui Păturică, iar după aceea chemară doi panduri și-i trimiseră să aducă de mîncare și băutură.

Cina dură mai mult de două ore și pot încredința pe lectorii noștri că nu avea nici cea mai mică asemănare cu cina celor șapte înțelepți ai Eladei ; iar pe la miezul nopții, oaspeții își luară rămas bun unii de la alții și se duseră fiecare la locuința sa.

Păturică încălecă pe armăsar și se îndreptă spre București, urmat de complicele său. Bucuria lui era nemărginită din cauza marelui rezultat ce dobîndise cu atîta înlesnire.

— Ei, Năstase — zise el arnăutului aruncînd cîteva priviri în lături, ca să se asigure despre vreo cursă ce i s-ar fi putut întinde de inemicii săi —

ia spune-mi, cum ți-ai petrecut timpul cît ai lipsit de lîngă mine ?

— Bînd și mîncînd, cocoane, să fie cu iertăciune.

— Și cu cine ai făcut toate acestea ?

— Cu arnăuții lui buluc-bașa Prodan.

— Ia spune-mi, ce mai zic ei despre mersul trebilor ?

— Omorurile de alaltăieri i-a turburat foarte mult, cocoane ; unii vor să fugă la Ipsilant, alții la buluc-bașa Sava și sunt foarte puțini cei care voiesc să mai rămîie în ordia lui Tudor ; apoi unde mai pui și blăstematele de înscrisuri ce...

— Ce înscrisuri sunt acelea ?

— Domnul Tudor cere înscrisă chezășie de la toți căpitanii pentru purtarea neferilor de sub ascultarea lor.

— Și ei o să dea ?

— Vai de ei de vor da.

— Da de ce ?

— Pentru că mine seară o să se calce patru case boierești.

— De unde știi tu aceasta ?

— O știu, fiindcă i-am îndemnat eu.

— Aferim, Năstase ! Dar, ia spune-mi, o să se ție ei de cuvînt ?

— Negreșit, fiindcă o să fiu cu dînsii și o să-i țiiu de scurt.

— Silește-te, Năstase, cît vei putea s-o scoți la cale cu bine și vei avea de la mine o sută de mahmudele bacșiș.

— Știi ce, cocoane Dinule ? Fă-mă mai bine polcovnic de județ și nu-mi mai da acele mahmudele.

— Prea iute mergi, dragul meu Năstase.

— Ba nicidecum, cocoane Dinule. Muruz-vodă a făcut pe arnăutul său ispravnic ; de ce oare domina-ta să nu mă faci pe mine polcovnic ?

— Fii cuminte și te voi face.

Conversațiunea călătorilor noștri trecu de la o cestiune la alta și numai atunci se întrerupse cînd caii se opriră, ca din instinct, la porțile caselor lui Păturică.

Arnăutul descălică după cal și deschise poarta stăpînului său, carele, sărind cu iuțeală după frumosul armăsar, se duse drept în iatacul său de dormit, ca să-și aline printr-un dulce somn agitațiunea ce-i pricinuisse marele său succes.

Acum vino tu, Morfeu, care închizi cu dulceață ochii plugarului ostenit de munca zilei și pe ai tinerei mume ce veghează lîngă capul micului ei copilaș ; veniți și voi, vise amăgitoare, care deschideți avarilor minele de aur ale Americii și prin închipuiri măgulitoare ușurați suferințele sclavilor și faceți pe devoți să guste din fericirea Paradisului ! Părăsiți întunecoasele voastre locașuri și veniți în camera acestui infam ca să-i închideți ochii prin narcotica voastră suflare ; dați-i vise frumoase, faceți să dispară după fruntea lui acele încrețituri săpate de infamie și crimă ! Dar mă tem că voi nu veți putea să-l adormiți, căci pasiunea care mușcă fără milă din rărunchii lui este mult mai tare decît magica voastră putere. Este setea de mărire care îndemnă pe Cezar a trece Rubiconul înarmat, ca să înfigă pumnalul în inima republicei romane ; este mîndria și răzbunarea care sili pe tiranul Hipias a veni în patria sa cu perșii lui Dariu, spre a o face să treacă prin foc și prin sabie !...

El va fi mine stăpin absolut peste o parte din țară și, dacă fatalitatea va voi, poate să devie bi-ciul țarei întregi.

Ciocoiul avea în adevăr mare necesitate de re-paos, ca să-și restabileze puterile fizice slăbite de atâtea zguduiri morale ; dar somnul nu putea să închiză pleoapele ochilor săi, cu toată silința ce întrebuița ca să poată arome un moment măcar.

Orele nopții sunt foarte lungi pentru cei ce nu au somn și mai cu seamă pentru aceia a căroră conștiință este pătată de crimă.

Păturică, văzînd neputința de a dormi, cercă a se distra prin lectură ; luă dar o carte după masă și deschizînd-o citi din întîmplare aceste cu-vinte :

„Văzut-am pe cel fără de lege înălțîndu-se ca chedrii Libanului ; puțin, însă, și el nu mai era ; puterea și mîndria lui pierise cu sunet !” Acest verset din psalmii regelui-poet, ce făcea aluzie la dînsul, îl făcu să închiză cartea și să puie mîna pe alta ; dar deschizînd-o și pe aceea, dede peste maxima aceasta :

„Și ce va folosi omului de va cîștiga toate avu-țiile lumii acesteia și își va pierde sufletul ?” Trînti cu minie și această carte și sculîndu-se după pat începu a se preumbla prin cameră cu fața descompusă de nedormire.

Noaptea, în fine, se pregătea a părăsi emisfe-rul nostru. Un zgomot de căruțe și voci omenestî anunța deșteptarea poporului și punerea lui în mișcarea obicinuită de toate zilele.

Ciocoiul se plimba neîncetat, căutînd în oste-neala corpului somnul ce-l părăsise ; dar deodată urechea lui fu lovită de vocea nazală și ascuțită

a unui precupeț, care cînta într-un fel comic cîntecul acesta :

*Ipsilanti feldmarșal,
Deca pende vinărar ;
Ofițerii cei mai mari,
Bragagii și covrigari.*

Nu știm care va fi fost adevărata impresiune ce produse în spiritul ciocoiului aceste versuri, care cu multă conciziune descria atît de bine pe capii Eteriei grecești ; știm numai că un zîmbet de fiară sălbatică apăru pe buzele sale și se pierdu cu iuțeala fulgerului.

Sunt crime care spăimîntă pe cel mai mîrșav și mai degradat tîlhar ; dar Păturică avea o natură de fier ; el se afla în preziua vînzării celui mai mare bărbat al României și, cu toată grozăvia acestei crime, conștiința lui nu era încă turburată ; și dacă îl văzurăm neliniștit, acesta este efectul acelui neastîmpăr ce simte tot omul ambițios cînd reușește în planurile sale, iar nu al remușcării.

În fine, după cîteva momente de cugetări adînci, el se puse pe pat și adormi.

Capitolul XXX

ALESANDRU IPSILANT ȘI ETERIA GRECEASCĂ

Revoluțiunea grecilor din Elada și din celelalte provincii ale Imperiului Otoman, privită din adevăratul ei punct de vedere, este plină de severitate și de o lugubră maiestate. Când grecii, bătrini și tineri, femei și copii, luară armele în mîni, nu o făcură aceasta pentru desființarea unei legi apăsătoare oarecum, nici pentru gonirea unui tiran ordinar, care întîrzie, dar nu distruge cu totul progresul unui popul. Ei se rădicaseră ca să se libereze de sălbaticele orde otomane, ce de mai mulți secolii le violau consoartele și fecioarele, le pîngăreau religiunea și îi omora după capriciu prin cele mai nesuferite torture.¹

„Ὡς πότε παλληκάρια, νά ζῶμεν' εἰς τὰ στενά:
Μονάχοι' σαν λιοντάρια, εἰς ταῖς ράχαις' εἰς, τὰ βουνά,
Σπηλιαῖς νά κατοικοῦμεν, νά βλέπωμεν κλαδιά;
Νά φεύγωμεν τὸν κόσμον γιὰ τὴν πικρὴν σκλαβιά;
Νά χάνωμεν πατρίδα, ἀδέρφια καὶ γονεῖς,
Τοὺς φίλους τοὺς δικοὺς μας καὶ ἄλλους τοὺς συγγενεῖς,
Καλῆτερα μιᾶς ὥρας ἐλευθέρῃ ζωῇ,

¹ Ca să convingem mai bine pe lectorii noștri despre suferințele acēstui popul în adevăr martir, dăm aci un fragment dintr-o baladă grecească, trasă din colecțiunea de cîntece populare și tipărită în Atena de N. Anghelidi :

Παρά σαράντα χρόνους σκλαβιά καί φυλακή,
 Τί σ' ὠφελεῖ νά ζήσης καί νά'σαι' εἰς τή σκλαβιά;
 Στοχάσου πῶς σέ ψίνουν καθ' ὥρα' εἰς τή φωτιά,
 Αὐθέντης, δραγουμάνος, βεζύρης ἄν σταθῇς.
 Ὁ τύραννος ἀδίκως σέ κάμει νά χαθῇς,
 Δουλεύεις ὅλ' ἡμέρα, εἰς ὃ, τι κι' ἄν σοῦ πηή,
 Κι' αὐτός πασχίζει πάλιν τό αἶμα σου νά πηή..." (n.a.)

Planul acestei revoluțiuni era să răscoale toate popoarele din Orient și, la o zi hotărîtă, să se arunce asupra turcilor și să-i zdrobească deodată.

Între comandirii aleși de comitetul revoluționar ca să puie în lucrare această mișcare, de la care

*„Os pote pallecara, na zomen s ta stena ;
 Monahoi san liontaria, s tais rahais s ta buna ;
 Speliais na catoicumen, na blepomen cladia.
 Na feygomen ton cosmon ghia ten picren sclabia ;
 Na hanomen patrida adelfia kai goneis
 Tus filus tus dicus mas ki holus tus syngheneis.
 Caletera mias horas eleythere zoe.
 Para saranta hronus sclabia kai fylake
 Ti s'ofelei na zeses kai na sai s te sclabia ;
 Stohasu pos se psinun cath' hora s te fotia
 Aythentes dragumanos, bezyres an stathes.
 O tyrannos adicos se camei na hathes.
 Duleyeis ol emera, eis o, ti ki an su pie
 Ki aytos pashizei palen to haima su na pie.“*

În traducere :

„Pînă cînd, voinici, să trăim în văgăuni
 Singuratici ca lei, pe creste, în munți,
 Să locuim în peșteri, să privim la crângi,
 Să fugim de lume, din pricina robiei amare,
 Să ne pierdem patria, frați și părinți,
 Pe prietenii noștri și toate rudeniile ?
 Mai bine un ceas de viață slobodă
 Decît patruzeci de ani de robie și temniță.
 Ce-ți folosește să trăiești și să fii în robie ?
 Gîndește cum, în fiecă ceas, te frig pe foc.
 Domn, dragoman, vizir de-ai fi,
 Tiranul te face să mori pe nedrept,
 Slugărești, ziua întreagă, la orice ți-ar spune,
 Și el se străduie, iarăși, să-ți bea sîngele..." (gr.).

atîrna liberarea sau desăvîrșita pieire a Greciei, era și Alesandru Ipsilant.

Consiliul revoluționar, bazat pe sentimentele patriotice ale acestui june și pe experiența lui în arta rezelului, îi încredințase una din cele mai grele părți ale întinsului plan de revoltă.

El dar căta să treacă Dunărea prin România, ca să revolteze populațiunile slave din Turcia și, pus în capul lor, să străbată Bulgaria, Tracia și Macedonia spre a se uni cu grecii din Elada, Ipir și Tesalia și a combate împreună și cu succes armatele otomane, puse în confuziune prin această generală insurecțiune.

Planul era bine combinat și poate că ar fi reușit în toată întinderea sa, dacă armata lui Ipsilant ar fi avut disciplina și moralitatea ce s-ar fi pretins de la niște oameni cari luaseră armele în mîni pentru o cauză atît de sacră. Dar aceste virtuți lipseau sau cel puțin erau foarte rari în armata lui Ipsilant.¹ Să

¹ Ca să nu trecem de calomniator, punem în fața lectorilor noștri proclamația lui Ipsilant, dată către armata sa cînd s-a văzut silit a o părăsi și a trece în Austria. Dintr-acest document necontestabil se poate convinge fiecare că armata lui Ipsilant era în mare parte compusă din tîlhari de drumuri, lași și trădători.

Proclamația principelui Alesandru Ipsilant dată la fuga sa din România

Rezelnici! Nu, nu mai voiesc a profana acest sacru și onest nume chemîndu-vă pe voi astfel. Turmă fricoasă de oameni! Trădările și actele voastre sedicioase mă silesc a vă părăsi. De aci înainte orice legătură între voi și mine este ruptă. Atît numai că îmi va rămînea în fundul sufletului rușinea că v-am comandat. Voi ați călcat jurămintele, ați vîndut pe Dumnezeu și patria, m-ați vîndut și pe mine chiar în minutul în care sperăm a învinge sau a muri cu voi. Astfel dar vă părăsesc. Adresați-vă turcilor, care singuri sunt demni de ideile și tendințele voastre. Părăsiți pădurile, coboriți-vă din munți,

mai adăogăm și disprețul ce aveau grecii asupra românilor și slavilor, plus ideile de panelinism ce Ipsilant și căpitanii lui le manifestau cu atîta ușurință în fața acestor populi pe cari trebuia să-i lingusească, și ne vom convinge despre tristul rezultat ce avu mișcarea grecilor în Principate.

La 22 februarie din anul 1821, Ipsilant trecu în Moldova și se declară liberator al națiunii grece, iar după aceea dede mai multe proclamațiuni prin care asigura pe moldoveni că, pe cît timp va sta armata sa acolo, nu vor suferi nici un rău de la dînsa ; dar faptele dederă o aspră demințire acelor frumoase proclamațiuni, căci pe dată urmă asasinarea neguțătorilor turci din Iași și Galați și jafurile cele nemai-auzite.

aceste aziluri ale fricei voastre, și mergeți la turci să le sărutați mînele încă fumegînd de sacrul sînge al supremilor preoți, patriarhi, episcopi și o mie de alți frați de ai voștri inocenți, masacrați fără milă. Dar grăbiți-vă a vă cumpăra sclavagiul cu viața voastră, cu prețul onoarei femeilor și copiilor voștri.

Iar voi, umbre ale adevăraților eleni din sacrul batalion, cari cu trădare ați căzut victimă fericirii patriei voastre, vouă, recunoștința compatrioților voștri. Puțin va trece și se va înălța coloana ce va face nemuritoare numele voastre.

În litere aprinse sunt însemnate în fundul inimei mele numele amicilor mei cari mi-au arătat pînă în sfîrșit încrederea și sinceritatea lor. Aducerea lor aminte va răcori totdeauna sufletul meu.

Dau disprețului general, dreptății legilor și blăstemului compatrioților pe călcătorul de jurămint și vînzătorul, căminar Sava, pe spionii și pe cei dăntii ce înlesniră dezertările, pe Constantin Duca, Vasile Barla, Gheorghe Mănu fanariotul, Grigore Șutu fanariotul și pe depravatul Τον φαυλοβιον [Ton faylobion] Nicolae Scufu.

Asemenea aridic și lui Vasile Caravia titlul de cama-

În fine, armata Eteriei, mărită prin corpul lui Vasile Caravia și Iordache Olimpie, intră în Țara Românească ; iar la 25 mai ajunse la satul Colintina și formă acolo cuartirul ei general. ¹

Ipsilant primi închinăciunile boierilor, ale clerului și pe ale tuturor tagmelor ostășești și neguțătorești. Lingușirile însă ce i se făcea în toate zilele

¹ Miliția eteriștilor era compusă din corpurile și despărțirile acestea :

Întiul corp, sub comanda lui Nicolae Ipsilant, se alcătui din :

Tagmatarhia lui Duca	1.930
Hiliarhia lui Orfano	300
Despărțirea lui Ghica din escorta lui	
Al. Ipsilant alcătuită din slavi	60
Despărțirea lui Manu	150
„ lui Costa Balticos	60
„ lui Caloiani	100
Cazacii	200
	2.800

Al doilea corp, sub comanda lui George Ipsilant :

Tagmatarhia lui Caravia	350
Hiliarhia lui Colocotroni	275
„ lui Vasile Tudorov	350
Despărțirea lui Mihail	180
Ulanii lui Tarcovski	70
Escorta principelui Cantacuzin	50
	1.275

Al treilea corp, al Olimpianului Iordache :

Arnăuții	1.500
--------------------	-------

rad de arme pentru nesupunerea și necuviincioasa lui purtare.

Alesandru Ipsilant
Rîmnic, 8 iunie 1821“

(vezi *Istoria României* de Palauzof) (n.a.).

de către fanarioți și câțiva români corupți, ce voiau să exploateze Eteria în interesul lor, ametise foarte mult capul acestui căpitan ; dar tocmai când bietul om se obicinuise cu viața și pompa domnească, la care începuse să aspire, priimi trista știre că turcii au intrat în țară prin mai multe părți și că ei se îndreptează asupra-i cu forțe considerabile, ca să-l zdrobească deodată.

Aceste știri nefavorabile îndemnă pe Ipsilant să-și rădice lagărul de la Colintina și să-l așeze la Tîrgoviște, loc foarte priincios pentru apărare și mînuirea intrigelor sale în contra lui Tudor Vladimirescu.

După ce el își așază oștirea în lagăr fortificat cu șanțuri și trâmise despărțiri mici de arnăuți ca să coprinză strimtorile munților, spre a se putea refugia la caz cînd oștirile turcești ar fi învins pe ale sale, se dede apoi cu totul la realizarea planurilor sale celor ambițioase.

Într-o zi el se afla singur în camera sa, absorbit în meditațiuni ; dar cînd se deșteptă din acea momentanee uimire, văzu pe Păturică stînd cu mîinile la piept și smerit ca un călugăr.

Fanariotul îl fixă puțin, apoi îi zise fără preambule :

— Ia spune-mi, arhon stolnice, cum merg trebile noastre ?

Al patrulea corp, al lui căminaru Sava :				
Arnăuții de sub comanda	lui Sava	.	.	800
"	lui deli-baş Mihale	.	.	120
"	lui Ghencea	.	.	100
				1.020
Ιερὸς λόχος [Ieros lohos] sau batalionul sacru				450
Despărțirea moldovenilor				300

— Foarte bine, măria-ta !

— Tălmăcește-mi ce înțelege dumneata prin acest foarte bine.

— Hirtiile acestea te vor pliroforisi mai bine decît mine, măria-ta, răspunse ciocoiul cu aer triumfător și prezintănd lui Ipsilant cu mîndrie înscrisurile căpitanilor.

Fanariotul le citi cu multă nerăbdare, apoi, după ce privi pe Păturică cu un fel de admirare amestecată cu dispreț, zise :

— Încep a crede, arhon stolnice, că elciul care te-a sistisit la mine n-a cunoscut bine darurile ce ai ; dumneata ești un om mare ; întreci în istețime chiar pe Nesselrode ¹ al Rusiei ; dar ești cam... adaose fanariotul cu aer batjocoritor.

Ciocoiul suferi această umilire cu singe rece prefăcut, ba încă făcu și cîteva complimente, ca să ascunză și mai bine turburarea sa.

— Dar dacă omorurile vor înceta — adaose Ipsilant — atunci aceste înscrisuri vor rămînea hirtie albă ?... Ai, ce zici ?

— Zic, măria-ta, că omorurile s-au săvîrșit : doi arnăuți de ai lui Prodan s-a spînzurat la puțul de piatră după Podul Calicilor, doi în Dealul Spirii și unul dinaintea lagărului de la Cotroceni.

— Dar căpitanii cu înscrisurile, ce zic ei despre aceasta ?

— Nimic pe față, dar într-ascuns au și ales de căpetenii ale lor pe Macêdonski și Prodan, și acum nû

¹ Carol Nesselrode (1780—1862) — diplomat rus, ministru al afacerilor externe.

asteaptă decît vreme cu prilej ca să omoare pe Tudor.

— Foarte bine, dar ei poate să-și schimbe gîndul.

— Nu, măria-ta, sunt atît de bine încredințat despre aceasta, încît aş putea chezășui cu capul meu că de astă dată ei se vor ținea de cuvînt.

— Astea sunt vorbe, arhon stolnice ; eu cunosc foarte bine pe români. Ei îți făgăduiesc astăzi totul și mîne nu-ți dă nimic.

— Ai dreptate, măria-ta, să te îndoiești, fiindcă nu cunoști întîmplările din urmă.

— Care întîmplări ? Vorbește !

— Omorurile din urmă.

— Altele proaspete ?... Spune-mi degrab !

— De la rădicarea lagărului din Cotroceni și pînă la Golești a spînzurat peste treizeci de panduri, tot băieți tineri, unul și unul.

— Ce spui, arhon stolnice ?... S-a întîmplat toate acestea ?

— Ai răbdare, măria-ta, că n-am sfîrșit ! exclamă ciocoiul mîndru de triumful său.

— Vorbește, căci mor de nerăbdare !

— După ce ajunse Tudor la Golești, află prin iscoadele (spionii) sale că patru din cei mai voinici căpitani ¹ nu voiesc să dea înscrisurile cerute și numaidecît spînzură pe doi dintre dînșii în niște sălcii ; în sfîrșit, dacă măria-ta voiești să te încredințezi și mai bine că m-am ținut de cuvînt, dă-mi pe căpitan Iordache cu două sute de arnăuți și îți jur, că-ți voi aduce pe Tudor legat cot la cot.

¹ Acești patru căpitani se numeau : Ioan Oarcă, Ghiță Cuțui, Ene Enescu și Ioan Urdăreanu. Doi dintre ei, cunoscînd gîndul lui Tudor, scăpară prin fugă ; iar pe ceilalți i-au spînzurat (vezi *Cioranul*, pag. 83—84) (n.a.).

— Bravo, arhon stolnice ! acum te înțeleg. Și, deschizînd ușa, chemă pe grămăticul său și îi zise : Spune lui Iordache să ia două ortale de arnăuți aleși și să se ducă la Golești cu dumnealui, și să împlinească cu strășnicie orice-i va porunci.

Grămăticul plecă capul pînă la pămînt și ieși împreună cu Păturică.

Capitolul XXXI

CU ROGOJINA APRINSĂ-N CAP ȘI CU JALBA-N PROȚAP

România, această țară mănoasă și împodobită de natură cu toate darurile, a fost ursită de soartă să sufere toate relele fizice și morale : cutremurile de pământ, inundările râurilor, epidemiile omoritoare, incursiunile ordelor barbare, jafurile domnilor fanarioți [...] ; toate aceste flagele pustiitoare păreau create de fatalitate numai ca să nimicească această nenorocită țară. Dar ea a rezistat cu bărbăție la toate lovirile și a mers pe calea însemnată ei de providință, purtînd pe umeri crucea martirului ca mîntuitorul lumii.

Au fost în adevăr timpi cînd suferințele zdrobise curagiul românilor. Inimicii noștri, crezînd că luxul și moliciunea introduse de dînșii au stins în inima poporului român simțimîntul de naționalitate și libertate, săltau de bucurie ; dar se amăgeau, căci românul se deștepta tocmai la timp și cu armele în mînă le proba că este încă viu și gata a se lupta pentru drepturile sale.

Revoluțiunea de la 1821, ce este ea oare dacă nu vocea disperării rădăcată în contra apăsării ? Oare nu arată ea de ajuns pe un popol viu și hotărît a muri sau a trăi pentru libertate ?

Dar să ne oprim aci și să arătăm lectorilor noștri pozițiunea țării înainte și după izbucnirea acestei revoluțiuni sociale.

Desele năvăliri ale oștirilor lui Pasvantoglu și ale altor pași răzvrățiți în contra împărăției turcești spăimintase atât de mult pe locuitorii țării, încît îi făcuse să devie un popol aproape nomad, gata în tot momentul a-și părăsi locuința și rodul ostenelelor sale, ca să-și scape viața în crăpăturile munților sau peste hotarele țării, unde nu putea să-i ajungă iataganul manafului și lăcomia de bani a fanariotului.

Rezbelul ruso-turcesc, început la 1806 și terminat la 1812, slei țara și pe locuitorii ei atât de mult, încît comandirii armatelor rusești supuseră chiar pe preoți și pe diaconi a le da proviant și care de transport ; ba încă pentru rușinea omenirii s-au văzut în acea campanie fapte care indignează pe tot omul cu inima dreaptă. Comisarii de aprovizionare ruși după ce că cereau mai multe proviziuni de cît le trebuiau, apoi la plecarea lor, le vindeau înapoi sărmanilor locuitori, stricate, și cu prețul întreit mai mult de ceea ce costau.

Domnia lui Caragea, deși pe la început promitea ceva pentru ușurarea țării, dar mai în urmă căzu și dînsa în greșelele domniilor trecute ; funcțiunile cele mai însemnate se dedeau grecilor veniți cu domnul din Stambul ; iar boierii români erau disprețuiți și esilați, dacă cîuteau a-și apăra onoarea.

Veniturile țării se vindeau în total la favoriții greci, cari despoiau fără milă pe nenorociții locuitori. Dreptatea se vindea pe bani și, cînd se întîmpla vreo judecată între un fanariot și un român, oricît de lămurit ar fi fost dreptul românului, procesul se cîștiga de fanariot.

Aceste mari și nemaiauzite nedreptăți siliră pe Jianul, Gruia și alții a se face tilhari de drumuri și a-și răzbuna omorînd pe fanarioți și pe ciocoi parveniți și ajutînd pe săraci.

Iată jalnica stare în care se afla țara înaintea revoluțiunei ; dar ea deveni mai rea sub revoluțiune, căci dacă sub un guvern legal se comiteau atîtea abuzuri, oare cîte nu s-ar fi putut comite cînd o parte din țară se guverna de o căimăcămie slabă și fără prestigiu, alta de Ipsilant, iar restul de Tudor Vladimirescu ?

Dinu Păturică, om dibaci în jafuri și mîncătorii, prevăzuse cît de mari treburi putea să facă într-o asemenea stare de lucruri ; prevăzuse, în fine, că a sosit împărăția ciocoilor și se pregătea a se folosi de dînsa.

Astfel dar, după ce acest monstru comise fără cea mai mică sfială toate crimele, după ce făcu să se verse atîta sînge nevinovat, pentru realizarea ambițioaselor sale planuri, el vîndu chiar pe Tudor Vladimirescu, omul cel mai mare al României, precum arătarăm în capitolul precedent.

În ziua, dar, cînd el făgădui lui Ipsilant că-i va aduce pe Tudor legat, se puse în fruntea cîhorței de asasini și se îndreptă către satul Golești. Ajungînd acolo, se sfătui mai întîi cu Iordache, Ghencea și Farmache, căpeteniile arnăuților ce-i dedese Ipsilant pentru esecutarea trădării, apoi după aceea intră în lagăr și ațîță revolta. În fine, Tudor fu prins și dus între arnăuți la Cîmpulung, iar de acolo la Tîrgoviște, unde mai în urmă fu asasinat.

A doua zi după împlinirea acestei grozave trădări, Păturică se înfățișă înaintea lui Ipsilant cu acel aer de impertinență propriu asasinilor plătiți și, după ce făcu închinăciunile obicinuite fanariotului, îi zise :

— Să trăiești, măria-ta ! Tudor Vladimirescu nu-ți va mai turbura liniștea de acum înainte.

— Da de ce ?

— Fiindcă el nu mai trăiește.

— Tălmăcește-mi, arhon stolnice.

— Astă-noapte eu, împreună cu căpitan Caravia și cîțiva arnăuți, l-am luat din temniță și l-am dus pe malul iazului, apoi, după ce l-am tăiat în mici bucăți, l-am aruncat în puțul de lingă grădina lui Geartolu.

Ipsilant luă după masă o hirtie îndoită și dînd-o lui Păturică îi zise :

— Slujbă pentru slujbă, arhon stolnice. Ține acest pitac : printr-însul te orînduiesc ispravnic la Prahova și Săcuieni și dacă Dumnezeu îmi va ajuta, precum nădăjduiesc, te voi face caimacam al Craiovei.

Ciocoiul făcu trei temenele pînă la pămînt și sărută mîna lui Ipsilant cu o recunoștință prefăcută, apoi rădicîndu-se în sus exclamă cu voce declamată:

— Să trăiești întru mulți ani, măria-ta ! Să-ți ajute Dumnezeu a te pune pe scaunul strămoșilor măriei-tale, pentru fericirea noastră a nemernicilor măriei-tale slugi !

— Destul, arhon stolnice, destul ; du-mi-te acum cu Dumnezeu și te silește să faci fericirea locuitorilor acestor două județe ce ți-am încredințat ; dar bagă bine de seamă, să nu-i faci prea fericiți, mă înțelegi ?... căci poate să ți se întîmple vreun rău.

Oricît era de prefăcut, Păturică tot nu putu să reziste acestor cuvinte pline de ironie și cu două înțelesuri ; plecă dar capul în jos, ca să ascunză întipărirea ce-i făcuse și, după ce mai făcu o me-tanie pînă la pămînt, se duse.

După cîteva zile de ospete și veselii date amicilor săi pentru rădicarea sa la această mare și bă-

noasă funcțiune, el plecă să ia în posesiune județele pe care devenise stăpîn. Pe atunci, ca și în ziua de astăzi, erau la modă proclamațiile și profesiunile de credință. Ipsilante da pe toată ziua cîte una. Tudor Vladimirescu asemenea, fără a mai vorbi de pitacele căimăcămiei lui Calimah-vodă, ce se lipeau pe ziduri în toate zilele.

Ciocoiul, ajungînd la Bucov, locul nașterii sale, porunci să adune pe toți boierii din amîndouă județele, toate isnafurile și pe opincari; iar cînd mulțimea celor chemați umplusese curtea isprăvniceii, el se arătă în pridvor (balconul) și le citi această proclamațiune :

„Frați boieri, neguțători și opincari,

Dumnezeiasca pronie, milostivindu-se asupra acestei nenorocite patrii, m-a rădicat la vrednicia de ispravnic al acestor două județe. Dumnezeu cel atotputernic știe mai bine decît voi toți liborul¹ cel fierbinte ce arde în inima mea pentru fericirea voastră. Să știți dar cu hotărîre, fraților, că, pe cît timp voi fi cu voi, nimeni nu va fi asuprit cu o para mai mult peste ceea ce hotărăște nezamul. Ludele și celelalte iraturi ale stăpînirii de acum înainte se vor împlini de către oameni cinstiți și cu frica lui Dumnezeu; mituielile și mîncătoriile vor lipsi cu totul. Cei năpăstuiți să vie la mine și-și vor afla dreptatea; căci doresc ca razele fericirii să străbată pînă în bordeiul cel ticălos al opincarului.

Amin, fie, fie !”

Coprinderea acestei proclamațiuni și mai cu seamă accentul dramatic și gesturile ritoricești cu care o pronunțase Păturică făcu o mare întipărire între auditori, căci ei nu cunoșteau încă adevărul înțeles al proclamațiunilor.

¹ Dragostea sau amorul (n.a.).

Primele zile ale administrării lui Păturică fură consacrate în scoaterea amploiaților celor vechi și orînduirea altora cari să corespundă cu intențiunile sale. Între acești noi ciocoi, aleși de Păturică după chipul și asemănarea sa, era și unul numit Neagu Rupe-Piele, om născut să fie călău și care se silea prin cruzimi nemaiauzite a nu-și strica reputațiunea pronumelui său. Pe acesta îl alese Păturică de împlinitor al tuturor jafurilor ce făcea.

A descrie cu de-amănuntul despoierile și caznele ce suferea locuitorii de toate clasele de la acest monstru ar fi o lucrare de care pana noastră s-ar indigna. E de ajuns a spune numai că birul se împlinea de la sărmanii săteni de cîte trei și patru ori pe un trimestru ; taxidarii luau întreită zeciuială pentru oierit, tutunărit și vinărit, și cînd sătenii nu mai aveau cu ce să plătească, îi ungea cu păcură și îi lega de copaci, ca să-i înțepe viespele și țințarii, apoi le vindea dobitoacele și, după ce-i sărăcea cu desăvîrșire, îi închidea în coșare, ca să nu poată reclama la stăpînire.

Într-o zi Dinu Păturică sta închis într-o cdaie împreună cu Neagul Rupe-Piele și încheia socotelele trimestriale. Suma adunată se rădica la o cifră de patru ori mai mare de ce s-ar fi convenit după lege.

— Puțini bani, Neagule, foarte puțini, zise ciocoiul : eu credeam să-mi aduci trei mii pungi de bani.

— E ! e ! cocoane Dinule, mulțumește-te și pe atit.

— Și de ce așa, cînd am fi putut să strîngem mai mult ?

— Dar bine, cocoane Dinule, de unde eram să adun atîți bani ?

— De la țărani, nerodule ! Să-i legi cot la cot și să le prăjești piepturile pe lângă foc și vei vedea cum o să scoată la bani.

— Toate acestea le-am făcut, ba încă și mai multe ; i-am spînzurat cu capul în jos, le-am bătut țepuși de trestie pe sub unghii, le-am luat chiar vitele și lucrurile din case și le-am vîndut ; ce voiești să mai fac ?

— Ia spune-mi, ce ai făcut cu cele două sute de vaci care le cere Ipsilant ?

— Am urmat poruncei ce mi-ai dat. Am luat optzeci de slujitori cu mine și, în puterea gîrba-ciului și a trînteilor, am strîns opt sute de vaci în loc de două sute.

— Bravo, Neagule ; și cu ce preț le-ai cumpărat ? Ia spune-mi !

— Cîte trei lei de vită.

— Iar după aceea ce ai făcut ?

— Am trimis două sute lui Ipsilant ; iar pe celelalte le-am vîndut iarăși țăranilor cu cîte lei cincisprezece una.

— Ado banii-ncoace ! zise Păturică cu o lăcomie nedescriptibilă.

Neagu Rupe-Piele începu să numere banii, și Păturică să-i strîngă cu lăcomie ; dar tocmai pe cînd se aflau amîndoi ocupați cu lichidarea acestei îngrozitoare hoții, oarecine bătui în ușa camerei cu multă violiță.

Păturică strînse banii în grabă, apoi zise :

— Cine bate la ușa ?

— Eu, cocoane !

— Și ce vrei ? spune.

— Îți aduc o ștafetă de la Ipsilant.

— Ad-o-ncoace !

— Poftim, cocoane, adaose Năstase arnăutul.

Ciocoiul deschise ușa și luă ștafeta din mîna lui

Năstase arnăutul, care devenise acum polcovnic de județ, apoi citi ștafeta și o trînti pe masă.

— Se vede că nu sunt bune mujdelele din această ștafetă, zise Neagu Rupe-Piele.

— Nicidecum, răspunse Păturică distrat. Îmi cere două sute mii de lei.

— Dar bine, abia sunt trei zile de cînd i-am trimis bani.

— Îmi mai scrie iarăși că turcii au intrat în țară și asta nu-mi place de loc.

— Și mie asemenea !

— Ia spune, Neagule, cum am face noi să scăpăm aceste două sute mii de lei din mîna lui Ipsilant ? !

— Să nu-i trimitem !

— Ba să-i trimitem, dar să găsim vreun tirtip ca să-i luăm înapoi ; ia caută tu un marafet, de, să te vîz !

La aceste cuvinte Neagu deveni palid ; el înțelesese întunecoasa cugetare a lui Păturică și, cu toată fieritatea caracterului său, se înspăimîntă.

— Ai găsit mijlocul, Neagule ?

— Da, cocoane Dinule.

— Ia să vedem !

— Pe de o parte numărăm banii în mîna trimisului și luăm teșcherea de primire, iar pe de alta doi flăcăi îl așteaptă în pădure, îi dă... și...

— Și ne aduce banii înapoi. Aferim, Neagule !

Cît ținu acest regim de terorism ciocoiesc, nenorociții locuitori din aceste două județe dederă jâlbi neîncetat în contra tilhăriilor lui Păturică ; dar aurul ciociului paraliza toate măsurile stăpînirii. În fine, revoluțiunea căzu. Grigore Ghica-vodă se orîndui domn, iar turcii se retraseră peste Dunăre.

Aceste schimbări politice îndemnară pe țărani a se scula cu mic, cu mare și a se înfățișa cu jalbă la domnie.

Era o privești jalnică pentru un om cu inimă a vedea pe nenorociții țărani în număr de patru-cinci sute, îmbrăcați în trențe, desculți, veștezi la față și cu ochii stinși de sărăcie și alte suferințe ; ba încă unii dintr-înșii purtau pe corpul lor chiar semnele torturilor abia cicatrizate, iar cei de tot schilodiți erau transportați în care cu boi.

Ei intrară în București pe la opt ore de dimineața, tocmai pe cînd domnitorul se afla în Divan, și, ca să atragă mai mult atențiunea publică, unul dintr-înșii făcu un sul de rogojină și, dîndu-i foc la partea de sus, îl puse în cap ; apoi, scoțînd jalba din sîn, o puse în vîrfurile unui proțap lung și intră în curtea domnească.

Zgomotul ce produse această procesiune, mărită foarte mult prin mulțimea norodului atras de curiozitatea lucrului, ajunse pînă la auzul domnului, carele ieși în pridvorul palatului și priimi jalba din proțap chiar cu mîna sa.

Domnul dede jalba marelui logofăt să o citească ; și pe cînd acesta arăta cu voce tare toate nelegiuirile lui Păturică, el le constata pe figurile și în starea de mizerie în care erau ajunși nenorociții jăluitori. În fine, mînia lui ajungînd pînă la indignare, strigă ca un leu :

— Să vie-ncoa spătarul !

Spătarul se prezintă înaintea domnitorului.

— Arhon spătare — zise Ghica — să trîmiți patruzeci de arnăuți la Bucov ca să rădice pe acel nelegiuit ispravnic, să-l pecetluiască și să-l bage la ocna părăsită. Iar dumneata, arhon logofăt, să vinzi toată starea acelui tilhar și să despăgubești pe acești săraci.

Țăranii, auzind cele poruncite de domn, rădicară mîinile spre cer și începură a striga :

— Să trăiești întru mulți ani, măria-ta ! Dumnezeu să-ți răsplătească cu bine mila ce ai arătat către noi, nemernicii robi ai măriei-tale.

Domnitorul aruncă asupra lor o privire plină de amor părintesc și, după ce îi încredință încă o dată că le va face dreptate, intră iarăși în Divan.

Capitolul XXXII

OCNA PĂRĂSITĂ

Într-o dimineață din luna lui mai, doi slugitori de județ străbăteau plaiul ce duce la ocna Telega, călări pe cai mici de munte. Acești cai, deși erau mai slabi decât caii iesme ai lui Alesandru Dumas, aveau însă și ei calitățile lor, căci suiau fără osteneală cele mai repezi dealuri și conduceau pe călăreți pe marginea celor mai adânci prăpăstii, fără a-i espune la cel mai mic pericol.

Unul dintre cei doi slujitori era june și purta la spate o flintă haiducească, iar la brîu avea două pistoale mari turcești; cel de-al doilea era mai înaintat în vîrstă; trăsurile feței sale pline de asprime, ochii săi sîngeroși și sprîncenele cele dese și zbîrcite arătau pe omul crud și gata a săvirși orice nelegiuire. El avea o geantă cu scrisori atîrnată de gît și un cuțit mare arnăuțesc pus la brîu.

Era pe la opt ore ale dimineței; soarele sta înfipt cu mîndrie pe bolta cea albastră a cerului și arunca de acolo dulcea sa lumină asupra munților plini de zăpadă și a cîmpiilor înverzite, iar

razele lui, străbătînd prin norii de aburi compuși din roua nopții, formau o mulțime de curcubeie tricolore ce încîntau privirea.

Cîntiza și pietrușelul făceau să răsunе colnicele prin vocea lor ascuțită, dar plină de dulceață; ciocîrliile se înălțau în aer întocmai ca niște mici bombe, apoi se opreau în loc și, bătînd din aripi, umpleau aerul de melodioasele lor cîntări. Prepelițele, aceste inocente și fricoase pasări, ce se nasc și mor în iarba livezilor și în frunzele cele dese ale dumbrăvilor, prin vocea lor monotonă, dar ritmică, păreau că servă de regulator al cadențelor acestui concert divin.

În aceste momente, cînd natura întreagă părea că înalță rugi de mulțumire către creatorul ei, cei doi slujitori, deși dedați cu asemenea sublime spectacole, nu rămaseră nesimțitori la priveliștea ce-i înconjura. Ei se opriră pe loc și priviră în tăcere magnifica panoramă ce le absorbise simțirile, iar mai în urmă unul din ei rupse tăcerea :

— De multe ori am trecut prin plaiul acesta, măi badeo, dar niciodată nu mi s-a părut atît de mîndru ca astăzi. Munții pare că-noată în pară de foc, pasările ciripesc cu mai multă dulceață decît alte dăți ; chiar apele Doftanei parcă dorm. Ce mîndrețe !...

— Așa este, măi Vlade, toate sunt precum zici, dar eu nu simț nimic ; mi-e inima închisă.

— Și de ce, mă badeo ?

— De multe, măre !

— Ți-o fi mîncat lupul vreo vită sau te-o fi prădat zapciu ?

— Nu mi s-a întîmplat nici una din cîte zici.

— Ce ai, dar, de șezi așa bosumflat ?

— Ia, mă gîndesc la bietul coconu Dinu, fostul nostru ispravnic, că sunt trei luni de cînd şade închis la ocna părăsită.

— Lasă să şază, că prea era nemilostiv şi hrăpitor ; ţipa judeţul în mîna lui ca broasca în gura şarpelui.

— Aşa este, mă ; da de, e păcat şi de dînsul !

— Păcat ? Dar bine, ai uitat cum ardea şi căznea pe săraci ? Nu ştii zicătoarea românească ! După faptă şi răsplată ?

— Ai dreptate, măi Vlade, a făcut în adevăr multe nelegiuiiri ; dar l-a pedepsit Dumnezeu de ajuns. Ți-aduci aminte cînd pleca cu cercetarea prin judeţ ? Ce mîndru era, măre ! Şi cît de bine îi şedea călare pe bidiviul¹ său cel roib şi pînteg. Parcă era Făt-Frumos din poveste. Ei bine, mă Vlade, m-aş prinde cu tine p-o vadră de vin că, să-l vezi acum, nu l-ai mai cunoaşte.

— Şi de ce, măi badeo ?

— L-a mîncat necazul şi ocna părăsită.

— Ce spui tu, mă ?... Se vede dar că este rău în ocna părăsită.

— Nevoie mare, măi Vlade ! Eu de aş fi ca vodă, în loc de a osîndi pe tîlhari la ocna părăsită, le-aş tăia mai bine capetele.

— Da de ce, măi badeo ?

— Pentru că este de o mie de ori mai bine să omori pe om dintr-o lovitură, decît să-l ucizi cu încetul. Am văzut pe Radu haiducul, pe care l-a băgat Caragea în ocna părăsită ; era ştii, colea, voinic din patruzeci, rupea piatra-n mînă ; dar după ce a şezut numai şase luni în ocna părăsită,

¹ Țăranii numesc bidiviu orice cal frumos şi iute la fugă. Simţul însă cel adevărat al cuvîntului însemnează cal pitic de Arabia (n.a.).

nu l-am mai cunoscut : îi crescuse barba de trei coți, ochii-i luceau ca de strigoi, surzise și ologise.

— Și a mai trăit mult, mă badeo ?

— Să vezi. Într-o zi m-am coborât în ocnă să-i duc de mâncare și l-am găsit cu dinții rînjiți și zgîrcit ca un ghem în culcușul său de paie ; îl strigai o dată, de două, de trei ori și nu-mi răspunse ; îl mișcai cu mîna, dar ce să vezi ? El murișe !

— Murise !

— Ba încă negrijit și nespovedit, ca un cîne.

— Sărmanul, ce păcat !

Cei doi slujitori își urmară mai mult timp călătoria absorbiți în povestirea lor, dar caii deodată se opriseră. Atunci ei văzură cu oarecare surpriză că se aflau dinaintea cămărașiei ocnelor.

Cămărașul se plimba în acel timp pe prispa caselor, absorbit cu totul în fumarea ciubucului său. Slujitorii descălecară după cai și, după ce îl salutară, îi dede poruncile și se retraseră. Unul însă dintre dinșii făou un semn de înțelegere cămărașului, apoi intră împreună cu dînsul în cămărașie și, după ce se așezară unul pe pat iar celălalt pe o laviță, începură această întrevorbire :

— Ei bine, Neagule — zise cămărașul, așezîndu-se pe pat —, ce mujdele mi-aduci despre bietul coconu Dinu ?

— Foarte bune, arhon cămăraș ; am două scrisori, una de la Conțu, iar cea de a doua de la un boier pe care nu-l cunosc. Eu crez că Conțul a izbutit să scoată poruncă domnească de iertare ; ai, ce zici ?

— Poate, dar eu unul nu crez.

— Și de ce așa ?

— Fiindcă cunosc prea bine pe oamenii cei mari ; ei ne linguesc pe noiăștia micii numai

cînd au trebuință de noi, iar cînd ne văd căzuți în nevoi, ne dă cu piciorul ca la niște vase netrebnice.

— Oricum va fi, însă, te rog să-i dai aceste două scrisori mai în grabă și eu voi veni mîine de dimineață să iau răspunsul.

Acest slujitor, ce se interesa atît de mult pentru scăparea lui Păturică, era Neagu Rupe-Piele, vestitul mumbașir prin care ciocoiul își săvîrșea toate despoierile și cruzimile sale, pe cînd se afla ispravnic; el scăpase de urgia domnească numai prin fugă și deghizare, iar acum se făcuse purtător al corespondinței dintre Păturică și cîteva persoane mari din București, ce se încercau a-l scăpa din ocnă.

Să zicem acum cîteva cuvinte și despre ocna părăsită de la Telega.

Ocnele de la Telega sunt situate pe o cîmpie înconjurată de dealuri acoperite cu păduri și udată de riul Doftana, ce o traversează.

Puțurile din care se scoate sarea se împart în ocne lucrătoare și ocne părăsite. Acestea din urmă se numesc astfel, căci sunt lăsate în nelucrare, uneori pentru că minerii le cred exploatate de ajuns și se tem să nu se surpe peste dinșii, iar cîteodată din cauză că se ivesc izvoare de apă ce împiedică lucrarea.

În timpul domnilor fanarioți existau la Telega mai multe guri de ocne părăsite, dintre cari una servea de închisoare pentru tîlharii cei mai vestiți prin omoruri și cruzimi.

Această temniță subterană avea o intrare pătrată, susținută de toate părțile cu ghizduri de lemn, întocmai ca ale puțurilor din care se scoate apă. Această formă pătrată ținea pînă la o profunditate de 10—12 stînji; iar de acolo în jos

se lărgea gradat în circonferință și, cînd ajungea la profunditatea cerută de știința mineralogiei, devenea un haos înspăimîntător.¹ Păreții ei erau umezi și de multe ori pica apă dintr-înșii ; aerul era iute, infectat de miasme și omorîtor ; o lumină palidă abia străbătea cîteodată spațiul nemăsuratei adîncimi, ca să mărească și mai mult grozăvia acestui mormînt teribil.

Tîlharii condamnați a locui în acest iad pămîntesc erau tot din cei osîndiți de Divan la moarte și ale căror sentințe le preschimbau domnitorii în munca perpetuă ; dar nici unul din cîți se închideau acolo nu puteau să trăiască mai mult de doi pînă la trei ani, căci umezeala și aerul cel înecător le curma zilele.

În fine, dacă faimosul vers al lui Dante :

*„Lasciate ogni speranza, voi ch'entrate“*²

s-ar fi putut scri undeva, negreșit că acel loc nu ar fi putut să fie decît pe porțile ocnei părăsite, căci oricine intra acolo își pierdea speranța de a mai ieși viu vreodată.

Iată locașul în care se afla de trei luni Dinu Păturică, acel om mîndru și ambițios, carele comisese toate lașitățile și crimele cele mai îngrozitoare, numai ca să ajungă la mărire. Ar fi crezut el vreodată că o să părăsească atît de curînd palatele sale cele luminoase, mîncările cele alese și acea mulțime de lingușitori cari se supuneau orbește la toate capriciele lui și se credeau fericiți cînd puteau să fure un zîmbet de mulțumire

¹ Oameni speciali în mineralogie m-au încredințat că adîncimea ocnelor de sistema veche nu se întindea mai mult de 150—155 și maximum 160 metre (n.a.).

² „Părăsiți orice speranță, voi care intrați“, Dante, *Infernul*, Cîntul III, versul IV.

după fața lui cea severă? Dar averile lui cele nenumărate? Dar soția și fiii săi, speranța bătrînețelor sale, pentru a căroră fericire poate că săvîrșise cea mai mare parte din nelegiuirile sale, ce vor fi devenit toate acestea? Vom vedea!

Primele zile ce petrecu în ocna părăsită fură prea dureroase pentru dînsul. Întinericul cel mare, singurătatea, patul său de paie și mîncarea cea puțin hrănitoare îl adusesese într-o stare grozavă de paroxism și de furie, încît urla ocna de vaielele și tînguirile lui.

În darn chema somnul ca să-i aline durerile fizice și morale, căci el fugea de la dînsul, sau deși venea cîteodată să închiză ochii lui cei slăbiți de lacrimi, dar la zgomotul unei pietricele sau a unei picături de apă ce cădea din părășii ocnei, fugea și-l lăsa iarăși în prada turburării și a disperării sale. Dar, după ce trecu cîtva timp, el începu a se mai obicinui cu noua sa locuință și deveni mai liniștit, ba încă, după scrisorile ce scria pe la protectorii săi și răspunsurile încurajatoare ce priimea, începuse a spera că peste puțin va părăsi ocna, ca să se mute iarăși în palaturile sale. Cu toate acestea răul ocnei începuse să roază cu încetul acea organizațiune robustă; reumatismul îi coprinse tot corpul, ochii i se îmflase, facultatea auzului i se paralizase și o tuse violente amerința din ce în ce mai mult existența lui.

Aceasta era starea fizică și morală în care se afla Păturică în ziua cînd priimi cele două scrisori ce i le adusesese Neagul.

El ședea lungit pe patul său de paie și aștepta cu nerăbdare ora prînzului, ca să-și astîmpere foamea ce începuse a-l turmenta. De astă dată, însă, cămărașul îi trimise porțiunea înaintea orei fisate. Păturică, văzînd dintr-această schimbare ceva estraordi-

nar și poate chiar în favoarea sa, se repezi cu furie asupra coșului cu merinde ce se cobora încet, legat de o sfoară. Căută într-însul și găsi două scrisori, pe care le luă cu o nerăbdare nervoasă și, apropiindu-se de felinarul ce sta atârnat deasupra patului său, deschise mai întâi pe una dintr-insele și citi cuvintele acestea :

„Cocoane Dinule,

Cu destulă mîhnire te vestesc că cocoana Duduca, soția dumitale, a luat tot din casă și a fugit cu un turc peste Dunăre, lăsînd pe bieții copilași pe drumuri. Moșiile, viile și casele dumitale s-au vîndut la sultan-mezat, iar banii s-au trîmis cu om domnesc, ca să se împartă la țaranii ce se zice că i-ai sărăcit, cînd erai ispravnic. Vei ști iarăși că bătrînul dumitale tată a murit de inimă rea, pentru afrontul ce i-ai făcut, cînd ai pus arnăuții de l-au dat afară din casă.

Al dumitale de aproape prieten și frate
„S...”

Iată și coprinderea celei de a doua scrisoare :

„Dinule,

M-am dus de mai multe ori la vodă să-l rog pentru tine și l-am găsit totdeauna neînduplecat ; iar în cele după urmă mi-a spus-o ritos, că o să te lase să putrezești în ocna părăsită, ca să slujești de pildă și altor hoțomani ca tine, Vodă a zis aceasta.

N...”

Aceste două scrisori fu pentru Păturică o lovitură de trăsnet. Averile sale, cîștigate prin ne-numărate crime și lașități, acum erau risipite ca praful în vînt ; soția fugită, copiii lăsați în voia întîmplării, el chiar condamnat a muri cu încetul

în fundul ocnei părăsite, chinuit de durere și disperare.

Ar fi fost o mare fericire pentru dînsul dacă aceste știri teribile l-ar fi omorît deodată sau i-ar fi paralizat inteligența, căci ar fi scăpat de toate suferințele morale și fizice ; dar prevedința, în decretele sale cele nepătrunse de mintea ome-nească, voise a-i lăsa neatînse toate facultățile, ca să guste și el acel venin amar cu care adăpase so-cietatea atîta timp.

După ce se mai alinară dureroasele impresiuni ce lăsase în inima lui acele fatale scrisori, el căzu pe patul său cel de paie și începu a plînge cu amar și a se lovi cu pumnii în cap de disperare.

Se zice că hoții și tîlharii sunt superstițioși și fără curaj la lovirile soartei. Nu știm pînă la ce grad poate fi adevărată această maximă ; știm numai că Păturică, acel om de fier, care în furia ambițiunei sale disprețuise mustrarea de con-știință și chiar pe Dumnezeu, acum devenise atît de fricos, încît cel mai mic zgomot îl făcea să tremure.

Uneori i se părea că vede umbra tatălui său ieșind dintre stîncile titanice ale ocnei și zicîndu-i cu voce mormîntală :

„Fiu nelegiuit ! privește starea în care m-a adus răutatea și mîndria ta ! Dumnezeu, pe care l-ai disprețuit atîta timp, te vestește prin mine ca să-ți mîntuiești sufletul prin căință, căci trupul tău nu va mai ieși cu viață de aici.“

Alte dăți iarăși i se părea că vede oameni spîn-zurați, cu limbile ieșite afară din gură, pline de sînge, și femei slabe și urite la față mîncîndu-și copiii și dîndu-i și lui să guste din cărn-

tile lor reci și putrede, ca unui pricinuitor al morții lor.

În momentele unor asemenea oribile alucinațiuni mintea îl părăsea cu totul, capul i se înflăcăra, își rodea minile de disperare și striga cu o voce răgușită și tremurătoare :

— Stafiile ! stafiile ! săriți, creștini buni ! Nu mă lăsați, că mă strânge de gît aceste umbre ale lui Satana.

Apoi, deschizînd ochii săi înflăcărați și rătăciți de teroare, se repezea dintr-un loc într-altul și începea iarăși a striga :

— Luați de lingă mine pe aceste femei schiloade, căci minile lor cele uscate și sîngele ce varsă din guri mă îngheață de frică !

Dar toate rugăciunile lui erau în darn ; nimeni nu-l auzea, nimeni nu venea să-i răcorească fruntea sa cea plină de sudori sau să-i stingă acea sete infernală ce-i usca gura și pieptul.

În fine, după o esistență mizerabilă de șapte luni, își dede sufletul în spasmuri și părăsit de toată lumea.

A doua zi după moartea acestui monstru, populațiunea Bucureștilor se afla într-o mare agitațiune. Cauza ce pusese în mișcare pe acești adevărați strănepoți ai Grahilor¹ venea de la vestea ce se răspîndise că în acea zi era să se dea prin

¹ Tiberiu și Caiu Grahus erau fii ai lui Sempronius Grahus și ai Corneliiei, fiica lui Scipion. Acești adevărați patrioți romani, văzînd deplorabila stare în care ajunsese Roma, patria lor, din cauza rezelului social, se încercară a o ajuta ca să scape din pieire, dar amîndoi căzură victime ale furiei poporului. Mai mulți scriitori de romane s-au servit de numele acestor doi celebri romani numai ca să arate populațiunea cea fluctuoasă a Romei cei vechi (n.a.).

țîng un falit fraudulos, iară după aceea era să-î țintuiască dinaintea prăvăliei lui, ca să serve de pildă poporului.

O mulțime de curioși de toate etățile și clasele societății inundau piața Sf. George cel Nou ; iar o altă grupă, destul de numeroasă, intrase în curtea spătăriei și, cu toate că timpul era ploios în acea zi și vîntul nordului sufla cu tărie, ei însă înfruntau cu bărbăție și ploaia, și frigul, numai ca să poată vedea acel spectacol barbar, ce-i dilecta atît de mult.

În fine, logofătul spătăriei, văzînd nerăbdarea și curiozitatea gloatelor, se arătă înaintea mulțimei și citi cu voce tare hotărîrea Departamentului de Criminalion, prin care condamna pe mofluzul mincinos a fi bătut la spete prin toate piețele neguțătorești și a se țîntui de urechi în fața prăvăliei sale.

După ce se termină citirea hotărîrei, patru arnăuți spătărești intrară în temniță și scoaseră pe nefericitul falit cu capul ras, dezbrăcat pînă la mijloc și cu mînele legate una lîngă alta cu o funie lungă ; iar după aceea unul dintre arnăuți apucă funia de căpătîi și începu a trage pe pațient după sine, pe cînd alți doi, puși unul d-a dreapta și cellalt d-a stînga pațientului, îl lovea pe spinare cu nuiiele de salcie.

Sîngele ce sărea din pielea nefericitului om, ruptă neîncetat de lovituri, și țipetele lui de durere produceau diferite impresiuni în inima poporului : femeile și oamenii cei miloși cereau iertarea lui, iar gloata cea mare, în care intrau și cei sărăciți prin falimentul cel fraudulos, simțeau o nedescriptibilă bucurie pentru tot ce suferea pațientul și la orice gemet de durere ei îl apostrofau cu cuvinte ca acestea : „Bine-ți face, tilha-

rule, c-ai sărăcit lumea !“ ; „Să-l dea la ruiele pînă-i va cădea toată carnea după spinări“, fără a mai numi și pe unii cari strigau : „Să-l spînzure ! sau să-l puie în țeapă !“

Vederea torentelor de sînge și pofta de răzbu-nare iritase atît de mult pe popor, încît, dacă s-ar fi aflat la această priveriște barbară vreunul din acei filosofi umanitari, negreșit ar fi crezut că se află în Roma gladiatorilor, în Roma martirilor, și pe români i-ar fi luat drept acel mizerabil și degradat popor al Romei imperiale, care suferea sclavia și umilirea fără să murmure și se revolta numai atunci cînd îi lipsea pînea și circul.¹

Această procesiune îngrozitoare trecu mai în-tîi prin piața Sf. George cel Nou, de acolo intră în ulița Șelarilor și, ieșind pe la Curtea cea Veche, merse spre Sf. George cel Vechi ; iar de aci intră în ulița cea strîmtă din dosul Bărăției, unde era să se petreacă partea cea mai îngrozitoare a acestor oribile drame.

Poporul, ce părea sătul oarecum de ceea ce văzuse pînă aci, pe dată ce se înștiință că a sosit timpul ținuturii, năvăli cu furie asupra locului unde era să se săvîrșească această barbară faptă. Curiozitatea era atît de mare, încît unii din mulțime intrau prin silă în casele și prăvăliile neguțătorilor, ca să poată privi mai bine execuțiunea ; iar alții se suiau chiar pe acoperișul caselor, cu riscul de a cădea și a se zdrobi.

În momentul, însă, cînd esecutorul rădicase pe pațient în virful picioarelor și se pregătea să-i ținuiască urechile la stîlp, clopotele de la cîteva

¹ Poporul roman din timpul Imperiului era așa de demoralizat, încît se revolta numai cînd îi lipsea pînea și spectacolele, și strigau : „*Panem et circenses*“ (n.a.).

biserici începură a suna și o psalmodie tristă ajunsese pînă la auzul mulțimei.

Aceste cîntări ieșeau din gurile cîtorva preoți și cîntăreți, ce petreceau la mormînt un cadaver așezat într-un cosciug modest și purtat de patru postelnice pe un pat mortuar, compus din lemn simplu și căptușit cu chembrică verde.

Poporul, ale cărui sentimente se schimb foarte lesne, cum auzi cîntările preoților și văzu cortegiul funeral apropiindu-se, începu să se tragă înapoi cu respect ca să-i înlesnească trecerea ; dar această bunăvoință fu nefolositoare, căci din partea opusă a uliței venea o căruță de țară cu doi cai, în care era asemenea un cosciug închis și un preot care citea cadavrului dintr-însul rugăciunile de odihnă.

Aceste două procesiuni mortuare, neputîndu-se vedea una pe alta din cauza poporului ce era adunat în centrul uliței, înaintară una în contra alteia pînă la locul esecutiunii și se opriră, căci ulița era atît de strîmtă, încît era cu neputință a trece una pe lîngă alta sau a se întoarce una din ele înapoi, spre a putea trece cealaltă.

În fine, baș-buluc-bașa al spătăriei, însărcinat cu esecutarea hotărîrei, văzînd această încurcătură, făcu semn esecutorului să-și termine lucrarea. Un țipăt ascuțit și nervos, repetat de mai multe ori, anunță poporului că țintuirea s-a terminat. Gloatele dispărură într-o clipă ; totul intră în tăcere, numai cele două procesiuni steteau una în fața celeilalte dinaintea falitului țintuit.

Ar fi zis cineva că între morții din cele două cosciuge și neguțătorul cel țintuit există o legătură fatală sau o ură neîmpăcată. Ei bine, această legătură exista în adevăr, căci cadavrul cel purtat pe pat mortuar și însoțit de preoți și cîntăreți era

al postelnicului Andronache Tuzluc; cel d-al doilea cadavru, tras de doi cai de sat în acea căruță mizerabilă, era al lui Dinu Păturică; iar mofluzul cel țintuit era Costea Chiorul, carele, deși cam târziu, luă însă o aspră răsplătire pentru toate crimele ce săvîrșise.

Iată cum își terminară cariera vieții acești trei scelerați. Întîmplarea voise ca ei să se mai întîlnească încă o dată, înainte de a se prezenta lui Dumnezeu spre a-și da seama de relele ce săvîrșiseră pe acest pămînt.

Cît despre chera Duduca, am aflat mai în urmă că ea, voind să facă pe cocheta și în casa noului ei bărbat, fu descoperită de dînsul și trimisă înaintea cadiului, carele ordonă să o coasă într-un sac și apoi să o arunce în valurile Dunării, după coprinderea legilor musulmane.

EPILOG

DIN OPINCAR, MARE-SPĂATAR

La 23 aprilie, anul 1825, locuitorii Bucureștilor erau coprinși de frigurile veseliei și ale plăcerii ; ei serbau ziua sîntului Gheorghe, vechiul patron al României. Ulițele mari și mici erau măturate și stropite cu apă ; prăvăliile neguțătorilor și casele boierilor erau împodobite cu ramuri de salcie și iarbă verde. Un cer senin și un soare dulce de primăvară veneau să completeze acest cadru magnific ce prefăcuse orașul într-o grădină improvizată.

Podul Mogoșoaiei era plin de privitori de amîndouă sexele și din toate clasele societății, bine înveșmîntați și cu fețele zîmbitoare. Ei se îndreptau către mănăstirea Mihai-vodă, unde era să se săvîrșească într-acea zi o nuntă domnească.

Pe amîndouă laturile uliței de pe podul Dîmboviții ce duce la Mihai-vodă erau brazi înfipti în pămînt și împodobiți cu panglice și beteală de fir. Înaintea acestor brazi erau două rînduri de catane spătărești, îmbrăcate cu mintene, poturi (nădragi) și ghebe scurte, împodobite cu găitane tricolore ; iar pe cap purtau căciuli cu floace albastre și drept toată armătura aveau cîte o pușcă pusă pe umeri și cîte un pistol la brîu.

La spatele acestor ostași se formase pe amîndouă părțile piramide de curioși, cari așteptau cu nerăbdare trecerea alaiului domnesc. Dar așteptarea nu fu lungă, căci peste puțin se arătă înaintea lor spectacolul ce le ațîțase atît de mult curiozitatea. Alaiul sosea.

Acest cortegiu princiar era orînduit astfel :

Avangarda se compunea din brasla agiei, alcătuită din călăreți polcovnicești călări și armați ; vel-căpitan de cazaci cu steagul și toboșarul său ; talpașii dorobănțești pedestri cu tobele, chiverele și cimpoaiele lor ; vel-căpitan de dorobanți cu zapcii săi și cu cîțiva din brasla armenească, cu steag și tobe după dinșii ; podari pedestri cu topoarele pe umeri ; cazacii agiești pedestri, cu cimpoaie și tobe ; vînătorii, asemenea ; căpitanii de agie înarmați ; ceaușul agiesc cu logofătul agiesc ; polcovnicul de poduri cu polcovnicul de ciocli ; polcovnicul de vînători cu polcovnicul de Tîrgoviște ; apoi marele agă cu podoabele lui după obicei.

După aceștia venea brasla spătărească alcătuită din lefegii, cu steagul, călări ; marele căpitan de lefegii cu zapcii, buciucul, toboșarii și sarmaciul¹ său ; seimenii călări, înarmați și îmbrăcați în haine roșii și moțuri galbene ; baș-buluc-bașa cu steagul cel mare, cu tobe și sarmaci ; scutelnicii spătărești înarmați, apoi marele spătar.

După dinșii venea brasla marelui portar cu toată ecpaiaua (suita) sa ; marele armaș cu steagurile țării, cu trîmbițele și cu armășeii săi ; apoi venea careta domnească, trasă de șase armăsari vineți, cu doi ciohodari pe capră, doi în coadă și

¹ Sarmaci se numea un fel de gîrbaci sau bici de sîrmă (n.a.). Explicație greșită : *sărmaciu*, *sîrmaciu* — surlar, trompetist.

alți șase împrejurul caretei, toți îmbrăcați în haine roșii cu fir și cu ișlice rotunde de samur.

În această caretă ședeau un june și o tânără fată. El era înveșmîntat cu anteriu de suvai alb cu vârgulițe de fir bun, avea fermea de buhur ca paiul griului și giubea de zuf albastru-deschis. Peste mijloc era încins cu un brîu de tulpan alb, iar pe cap avea fes roșu de Țarigrad. Juna fată era îmbrăcată cu rochie albă de tulpan și încinsă peste mijloc cu un cordon de panglică roșie încheiată cu o cataramă ferecată cu diamante; pe cap purta o diademă de berliante și betelă; la gît avea un ghiordan de rubine, iar în urechi cercei de smarand înconjurați de diamante. Amîndoi acești juni erau de o frumusețe rară și, după privirile furișe ce-și aruncau unul altuia, semănau a fi cuprinși de un amor înflăcărat.

Careta mergea în pasul cailor, ocolită de ciohodari, iar după dînsa venea restul alaiului, compus din tagmele acestea: calemul armășiei cu ftoare și treti armaș cu ecpaiaua lor, în mijlocul căroră era marele armaș cu haine muiate în fir, steagul cel mare al țării, lăutarii și trîmbițașii domnești, urucbairam, tuiurile, sacagiii domnești și salahorii cu bețile în mîini, apoi cei doisprezece cai domnești, împodobiți cu cioltare (valtrape) de fir și cu calcane de argint suflăte cu aur și cu pene de struț în frunte. Acești cai erau conduși de comișii domnești și înconjurați de ciohodari.

După aceștia veneau comișii, rahtivanii și postelniceii călări, îmbrăcați cu capoturi roșii și purtînd în mîini semne domnești. Apoi veneau treti logofăt cu treti vistier, ftoari logofăt cu ftoari vistier, iar în mijlocul lor era marele comis cu ceaușii și capugiii împărătești, însoțiți de călăreți turci și români.

După dinșii venea ecpaiaua domnească și se încheia cortegiul prin ortaua ciohodarilor și a satirașilor, căpitanii agiești și spătărești, tufecicii, mataragi-iamac, sarai-iamac, icioglanii cu agaua lor, peicii și has-ahîrlii¹; iar în urmă de tot venea tagma Divanului purtînd topuzul, sangeacul și semnul domniei, înconjurat de copii din casă purtînd prapurile țării.

Pe cînd acest alai defila pe ulița Mihai-vodă cu acea pompă și mărire cunoscută numai la curțile orientale, Grigore-vodă Ghica, împreună cu mitropolitul țării, doamna cu boierii cei mari și binișliii săi așteptau în ușa bisericei sosirea mirilor. În fine ei sosiră și intrară în biserică, unde se săvîrși ceremonia religioasă a cununiei cu mare magnificență; iar după săvîrșirea cununiei, domnitorul zise ginerelui cu glas tare și majestuos:

— Iată, te cinstesc cu caftanul de mare spătar și te fac caimacam al Craiovei, ca să răsplătesc bunătatea sufletului tău și slujbele ce ai făcut țării; fii fericit!

Junele făcu metanie și sărută mîna domnitorului, apoi se retrase plin de bucurie că-și ajunsese ținta aspirațiunilor sale; iară juna lui soție căzu pe brațele părintelui ei, obosită de neașteptata fericire și-i sărută mîna cu fierbințeală.

Acest soț fericit era Gheorghe, fostul vâtaf de curte al postelnicului² Andronache Tuzluc; era acel june mărinimos ce l-am văzut sacrificîndu-se ca să scape pe stăpînul său de sărăcie și de rușine. El venea să arate românilor că este de ajuns ca omul să fie bun și înzestrat de natură cu virtuți și inteligență și, fie condițiunea sa oricît de

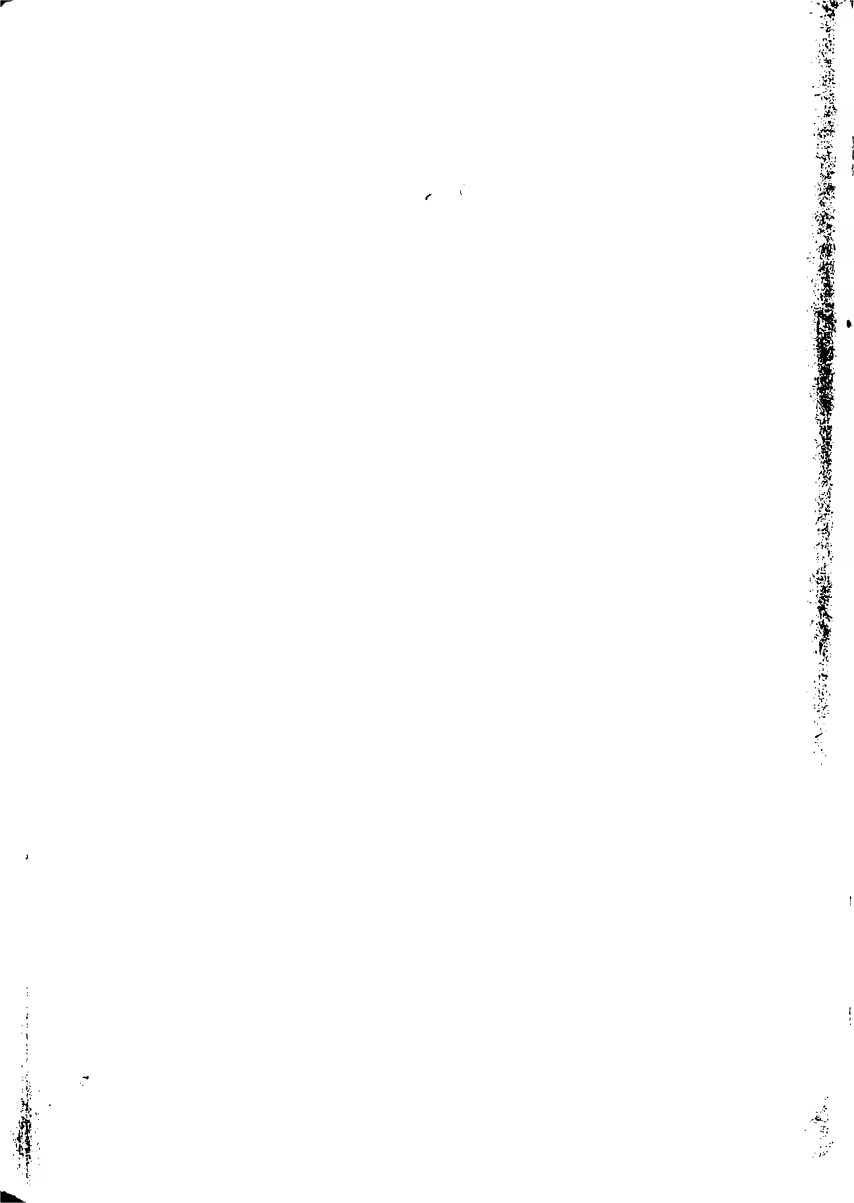
¹ Garda de corp a domnitorului sau a curții domnești (n.a.).

² În original: comisului.

obscură la început, el va ajunge la mărire. Cît despre juna sa soție, ea este frumoasa Maria, fata banului C..., care, deși iubise pe Gheorghe cu multă pasiune, dar preferase mai bine moartea decît o fericire trecătoare și dobîndită prin călcarea datoriilor sale de bună fiică; suferințele și disperarea ei erau acum răsplătite de ajuns.

FINELE CIOCOILOR VECHI

GLOSAR



A

abagiu = negustor de aba.

aferim = foarte bine.

agarean = păgîn ; mahomedan.

agie = poliție.

agriehisi (a ~) = a învoi.

alagea = stofă vărgată de mătase.

alişveriş = comerț, afaceri.

anafora = raport.

antep = varietate de vișin cu lemnul mirositor.

apalt = lua~~re~~ în arendă.

apelpisie — supărare, deznădejde.

aporie = încurcătură, nesiguranță.

apostat = răzvrătit.

arabagiu, harabagiu = căruțaș care transportă cu plată oameni sau mărfuri.

arhon, arhonda = titlu de politețe introdus în epoca domniilor fanariote.

arhondologie = istorie a familiilor boierești.

armaș = rang boieresc ; cel care era însărcinat cu supravegherea închisorilor și cu executările capitale.

arnăut = soldat albanez mercenar ; servitor înarmat.

aromi (a ~) = a ațipi ; a fi cuprins de un somn ușor și plăcut.

asopism = preocupare adîncă.

B

băn = titlu purtat de primul boier în rang în Țara Românească (numit ban al Craiovei).

basetă = josnicie.

basilisc, vasilisc = șarpe fabulos care, în credința celor vechi, cauza moartea numai cu privirea.

baș = element de compunere intrat în limbă prin cuvintele turcești care denumesc funcții sau ranguri.

belchiță = jder cu gușa albă.

beizadea = fiu de domn, principe.

bibiluri = dantelă.

biniș = haină lungă și îmblănită, purtată mai ales la solemnități.

binișliu = curtean.

biv = fost. (În expresia *biv-vel-ban* = fost mare ban.)

blagorodnic = nobil, de neam.

blagorodnicie = noblețe.

blondură = dantelă.

bogasier = negustor de manufactură.

bogasiu = stofă colorată și cu lustru, care se importa din Orient și se întrebuinta la căptușitul hainelor.

bojogar = hoț de lucruri mărunte, borfaș.

brașovenie = marfă de Brașov (fierărie, postavuri ș.a.).

buciuc = steag tătăresc.

buhur = cașmir.

buluc-bașă = șeful gărzii domnești ; comandantul unui corp de 100 de călăreți.

C

cacom = hermină.

cadiu = judecător turc.

cajaz = oblon, zăbrele.

caştan = manta albă, largă şi lungă, împodobită cu fir de aur sau mătase.

caifet = înfăţişare ; asemănare.

caimacam = locţiitor al domnului ; locţiitor al diferiţilor demnitari.

calcan = pavăză (ca podoabă la cai).

calem = administraţie.

calemgiu = copist, funcţionar.

calp = falsificat.

calpac = căciulă mare, sferică, tivită cu blană fină, purtată odinioară de boieri, iar mai târziu şi de negustorii străini.

calpuzan = ticălos ; falsificator de bani.

camohas = stofă de mătase.

canavăţ = pînză rară din mătase.

capan = magazie de alimente pentru trupele turceşti.

capioldaş = amic, prieten.

capot = manta soldăţească.

capugiu = trimis al sultanului însărcinat cu aducerea la îndeplinire a hotărîrilor acestuia în Țările Române, privind în special schimbarea domnilor.

caramfilă = sticlă, carafă.

caravani = pantaloni largi la talie şi strîmţi de la genunchi în jos, strînşi la glezne cu nasturi sau copci.

carvasara = local în care se aflau instalate birourile unei vămi.

catigorie = defăimare, calomnie.

cauc = căciulă înaltă, rotundă, purtată în trecut de boieri şi de cei care îi slujeau.

cazaci = negustor cazac, care făcea negoț între Ucraina și Moldova.
căftăni (a ~) = a boieri.
căimăcămie = locotenență domnească.
călișar = rață sălbatică.
cămăraș = rang boieresc ; cel care era însărcinat cu administrarea veniturilor vistieriei domnești.
cămărășie = administrarea ocnelor de sare.
ceacșiri = pantaloni turcești largi, cusuți cu găitan roșu.
cealma = turban.
chembrică = pînă vopsită și lustruită.
chiabap, chebap = friptură la frigare.
chilim = covor turcesc cu două fețe.
chisea = pungă de tutun.
cilibi = stimat, distins.
ciochină = partea dindărăt a șei de care se poate lega traista, desagii etc.
cioltar = pătură împodobită cu diferite cusături, care se pune sub șa.
ciohodar = slujbaș care se îngrijea de încălțăminte domnului.
ciriviș = seu de vacă topit.
cit = stambă.
citarea = stofă vărgată orientală.
ciubucciu = slujitor care avea în grijă ciubucele stăpînului.
ciur = gherghet mic pentru brodat.
ciurechi = plăcintă cu brînză.
cizlar-agasi = comandantul eunucilor haremului.
clironomie = moștenire.
clucer = rang boieresc ; mai mare peste toate cămările domnești.
cochinț = poreclă dată arendașilor greci.
coconar = sămînță cu gust de alune, a unui soi de pin.

comis = rang boieresc ; cel care se îngrijea de locuințele
și grajdurile domnești.

conac = popas.

conchistă = cucerire.

conțeș = haină lungă, îmblănită, purtată odinioară de
boieri.

croazea = stofă de mătase.

cuinie = cuhnie, bucătărie.

cumaș = stofă de mătase.

cutnie = mătase cu urzeală de bumbac.

D

dedal = labirint.

deli-bașă = căpitan de delii (călăreți) ; șeful gărzii dom-
nești.

devot = evlavios, credincios.

dioramă = tablou supus unor jocuri de lumină, spre a
produce iluzia unui peisaj real.

dirvar, dârvar = scutelnic (scutit de bir) folosit de stăpîn
la tot felul de lucrări.

dosolipsie (de ~) = de luare și de dare.

dulamă haină de ceremonie purtată de domni și boieri,
făcută din stofă scumpă, împodobită cu blană și cu
paftale.

E

eclogarion = antologie, crestomație.

ecpaia = suită.

elciu = ambasador, consul.

empericlisi (a ~) = a alătura.

englendisi (a ~) = a se distra, a petrece.

englingea = petrecere.

F

feligenă, felegean = ceașcă (turcească) de cafea.

feregea = mantilă de vară.

fermenă, fermenta = scurteică cu sau fără blană.

fieros = sălbatic.

firoseală, afiroseală = risipă.

fludă = țesătură fină și transparentă întrebuințată ca vâl.

foburg = cartier, mahala.

ftore, ftori, vtore, vtori = (de rangul) al doilea.

fulie = narcisă; podoabă de pietre prețioase în forma acestei flori.

fustaș = lăncier înarmat din garda domnească.

G

gaz = țesătură foarte subțire; voal.

găitănar = fabricant de găitan (fir de metal sau șiret, de lână, de mătase, întrebuințat ca ornament la îmbrăcăminte).

gear = cașmir, șal de India.

gevrea = batistă de mătase țesută cu fir.

ghelir = câștig, venit neașteptat.

ghiordan, gherdan = colan, șirag de mărgăritare sau pietre prețioase.

giubea = haină de postav, lungă și largă, adesea căptușită cu blană, ce se purta pe deasupra anteriorului.

grămăticie = cancelarie.

gugiuman = căciulă de samur purtată de domnitor și de boieri ca semn al demnității lor.

H

hale, halea = (despre boieri) în funcție, în serviciu.

hanimă = cadină de neam nobil.

hataia = stofă de mătase.
hatman = comandant suprem al unei armate.
hautbois = oboi.
havadiş = ştire, noutate.
havaiet = taxă, plată.
hazna = vistierie, tezaurul statului.
hătmănie = organ suprem de conducere şi organizare a întregii oştiri.
hiliarhie = comandament.
hîrşie = piele fină de miel sau de alte animale.
huzmêt = slujbă, funcţie ; venitul unor dări ca vinăritul, oieritul etc.

I

iamac = logofeţel al Divanului domnesc, ajutor.
iasic şi tura = joc de-a rişca.
ibrişim, ibrişin = mătase răsucită, întrebuinţată la cusut, brodat, împletit.
ibrişimgiu = fabricant sau negustor de ibrişin.
iciolan, icioglan = paj, copil de casă.
ichilic = măsură de 50 de dramuri.
idicliu = slugă la palatul domnesc.
ilichie = vîrstă, etate.
imamea = capătul de chihlimbar al ciubucului.
imbrohor = cel care se îngrijea de grajdurile sultanului.
imiclic = porţia de pîine şi de mincare ce se dădea fiecărei slugi pentru o zi.
iminei = pantofi ; odinioară pantofi de marochin, purtaţi de boieri.
indruşaim, indrişaim, endrişaim = muşcată.
îpingea = manta de dimie cu glugă, fără mineci.
irat = venit, avere.
îpochimen = persoană.

- iproci* = etc., și așa mai departe, și altele.
isnaf = breaslă.
ispașă (foaie de ~) = dovadă necesară pentru despăgubirea unei stricăciuni.
ispravnic = șef al administrației și al poliției dintr-un județ ; administrator, intendent.
isprăvnicel = vâtaf.
ișchiuzar = dibaci.
ișlic = căciulă turcească, înaltă, de sobol, purtată odinioară de vodă și de doamnă precum și de boieri.
itichi, itica = morală, virtute.
iuşchiuzarlic, iuschiuzarlic = dibăcie, şiretenie, meşteşug.
iuzluc = monedă turcească veche.

I

- leiță* = monedă veche de douăzeci de parale.
libov = dragoste, pasiune.
libadea = un fel de anterieu, fermenea.
licurin = chefal afumat.
limoniu = galben ca lămâia.
lipscan = negustor care vindea marfă adusă de la Lipsca.
logofăt (~ de obiceiuri) = maestru de ceremonii.
logogrif = enigmă.
lude, liude = contribuabil.

M

- madea* = pricină, chestiune.
mahmudea = monedă turcească de aur.
malonest = necinstit.
malotea = haină îmblănită femeiască.
maltef = mătase de Malta.
manaf = tâlhar ; soldat turc.

manget = volan (la rochie).
maniță = stofă ușoară.
mansup = slujbă, funcție.
marafet = însușire, îndeminare, meșteșug, talent.
masalagiu = potlogar ; purtător de torțe.
mataragi-iamac = slujbaş al curții domnești.
mavrofor = ostaș din batalionul sacru al Eteriei.
mazili (a ~) = a destitui, a scoate din slujbă.
medelnicer = rang boieresc ; cel care avea acest rang era obligat să toarne domnului apă pentru spălatul mâinilor. (În roman este utilizat cu sensul de titlu moștenit.)
mehtup = raport, scrisoare oficială, petiție.
meși = cizmulite din piele fină, lungi pînă la glezne.
mintean = pieptar împodobit cu găitan, purtat odinioară de arnăuți.
mofluzi (a ~) = a da faliment, a fi ruinat.
morico = roșu-vinețiu.
muchelef = îmbrăcat cu îngrijire, fercheș.
muhafiz = comandant al unei cetăți turcești.
mujdea = știre, veste.
mumbașir, bumbașir = pază ; slujbaş polițienesc pentru încasat dările.
mursă = semn făcut pe obraz pentru a imita o aluniță ; benghi.
musul = muselină (țesătură de bumbac sau de mătase, subțire și străvezie).

N

nafe = blană de pe pîntecele vulpii.
naht = bani gata ; peșin.
narghilea = lulea de origine orientală.
nart = preț obligatoriu fixat de autorități pentru vinzarea unor mărfuri de primă necesitate.

nefer = oștean.
neramz = portocal.
nezam, nizam = ordin, lege

O

obrocit = fermecat, vrăjit.
odagaci = substanță aromatică.
ofis = decret.
ordie = oaste.
organ = orgă.
orta = ceață de ostași.
otuzbir = joc de cărți.

P

padişah = sultan.
pambriu = stofă din lână merinos.
panevghenie = noblețe.
panțarolă = numele unui joc de cărți care se joacă între trei persoane.
papornită = sticlă îmbrăcată cu o împletitură de papură ; coș împletit din papură.
paradigmă = pildă.
parastisi (a ~) = a reprezenta.
paravalisi (a ~) = a compara.
parimie = proverb.
pazarghidean = slujitor folosit pentru târguielile de piine, carne și zarzavaturi.
pazvantliu = ostaș rebel din oastea lui Pazvantoglu.
pean = imn războinic.
peic = soldat din garda domnească.
pembe = roz-trandafiriu.
peşchegiu = cel care încasa plocioanele, tributul către Poarta Otomană.

peșcheș = dar ; haraciu ; plocon.

pitac = ordin domnesc ; diplomă de boierie.

pitar = rang boieresc ; cel care era însărcinat cu supravegherea brutăriei domnești.

pitușcă = franzelă.

plioforisi (a ~) = a lămuri, a informa.

polcovnic = comandant de regiment ; comandant peste miliția unui județ.

polcovnicie = funcția de polcovnic ; autoritate reprezentată printr-un polcovnic.

postelnic = mare rang boieresc ; ministru al afacerilor externe.

poturi = pantaloni largi în partea de sus și strînși pe pulpe.

praxis = experiență.

primițiu = pîrgă, primele roade ale pămîntului.

pristav = cel care anunța poporului știrile oficiale ; crai-nic ; funcționar administrativ.

prodigalitate = risipă.

proscalisi (a ~) = a invita, a pofti.

provalisi (a ~) = a propune.

R

rahtivan = cel care avea în grijă caii domnești.

răcar = scutelnic ce era dator să aducă stăpînului lui cîte 100 raci pe săptămînă.

regeat = mare demnitar al Porții Otomane.

regealic = protecție înaltă.

ristic (*gogoasă de ~*) = gogoasă crescută pe frunzele stearului, care se întrebuintează ca suliman.

rubia = monedă turcească de aur.

rușfet = mită, bacșiș.

S

- sacnasiu* = încăpere mică la catul de sus al caselor domnești și boierești, ieșită în afară și închisă cu geamlic și cu obloane ; cameră de așteptare.
- saftian* = marochin, piele de capră.
- salepgiu* = vânzător de salep (băutură turcească).
- saltanat* = pompă, alai.
- salță* = zeamă acrișoară cu care se ungeau anumite fripturi.
- sameș* = casier.
- samur* = blană de jder siberian.
- sandal* = stofă de mătase.
- sangeac* = steag verde cu semilună.
- sangulie* = maramă cusută în mătase și fir.
- sarai, serai* = palat al sultanului sau al marilor demnitari turci.
- satîraș* = slujitor înarmat din garda domnească.
- satîrgi-bașa* = comandantul gărzii domnești.
- sărmaciu, sîrmaciu* = surlar, trompetist.
- scatolcă* = lădiță.
- scutelnic* = ostaș care slujea fără leafă, fiind în schimb scutit de biruri.
- sedîțios* = răzvrătit, răzvrătit.
- seimean* = ostaș mercenar din garda domnească.
- seleam-ceauș* = cel care mergea înaintea domnului, anunțându-i sosirea.
- seraschier* = comandant al unei armate sau provincii ; ministru de război la turci.
- serdar* = rang boieresc echivalent unui general de cavalerie.
- serhat* = fortăreață.
- simigiu* = vânzător de simit, covrigi, plăcinte.
- simizet, șimizet* = un fel de ie.
- sinorisi (e se ~)* = a se potrivi, a-și pune mintea cu.

sistisi (a ~) = a recomanda, a îndrepta, a trimite.
sluger = rang boieresc ; cel însărcinat cu aprovizionarea
 curții domnești.
sofologiatos = cărturar, învățat.
spătar = rang boieresc ; cel care avea sub comanda sa
 trupele de lefegii.
spătărie = închisoare unde se întemnițau cei osindiți de
 marele spătar.
spudaxit = învățat.
stacoj = rac de mare.
stacojiu = roșiatic.
stărostie = administrația breslelor.
stolnic = rang boieresc ; cel care supraveghea masa dom-
 nească.
stos = numele unui joc de cărți.
sultan-mezat = licitație ; cochii vechi.
suvai, sevai = stofă albă de mătase.

Ș

șal = stofă orientală din lână fină.
șamalagea = stofă de Damasc.
șatrang = joc de șah.
șătrar = rang boieresc ; cel care era însărcinat cu supra-
 vegherea corturilor domnești. În timp de război era
 comandant al artileriei și al taberelor.
șișinea = pușcă lungă.

T

tacim = șir.
taclit = bucată de stofă sau de mătase vărgată, cu care
 se legau boierii la cap sau peste mijloc, după moda
 turcească.

- tacrir* = interogatoriu.
talpaș = infanterist.
tambură = mandolină.
taraș = tagmă, partid.
taxid = marfă de import.
tălăniță = nume dat unei femei degradate.
tătarcă = învelitoare a capului.
tefterdar = ministru de finanțe la turci.
teșcherea = înscris.
telal-bașa = starostele telalilor (strigători publici).
terzi-bașa = starostele croitorilor.
tifarichi = capodoperă a unei industrii.
topuz = măciucă ; sceptru, buzdugan.
treti = (de rangul) al treilea.
treti logofăt = vâtaf de moșie.
tripod = scaun cu trei picioare.
tufeciu = oștean lefegiu în garda domnească.
tui = steag turcesc făcut din cozi albe de cai, prinse de o lanț vopsită în roșu, cu semilună în virf.
tumbac, tombac = aliaj de cupru cu zinc.
tuzluci = cizme de dimie ; ghetre de aba încheiate din-dărăt cu copci sau cu șireturi.

V

- valide (sultana ~)* = mama sultanului.
vâtaf = mai mare peste slugile unei case boierești ; administratorul unei moșii boierești.
vel = (precedind un titlu sau un rang boieresc) mare.
vistier = rang boieresc ; cel care era însărcinat cu administrarea veniturilor vistieriei domnești, un fel de ministru de finanțe.
volnicie = autorizație ; independență.
utori vezi ftore.

Z

zabet = stăpînire, autoritate.

zaherea = provizie.

zalhana = abator.

zalisi (a ~) = a zăpăci, a tulbura.

zapciu = cel ce strînge dările ; administrator.

zapcilic = funcțiunea de zapciu ; execuție, silire a plăti dările.

zapt (a face ~) = a confisca.

zarf = suport pentru feligean.

zavistie = intrigă, pîră ; ură, dușmănie.

zuf = stofă de lînă subțire și ușoară.

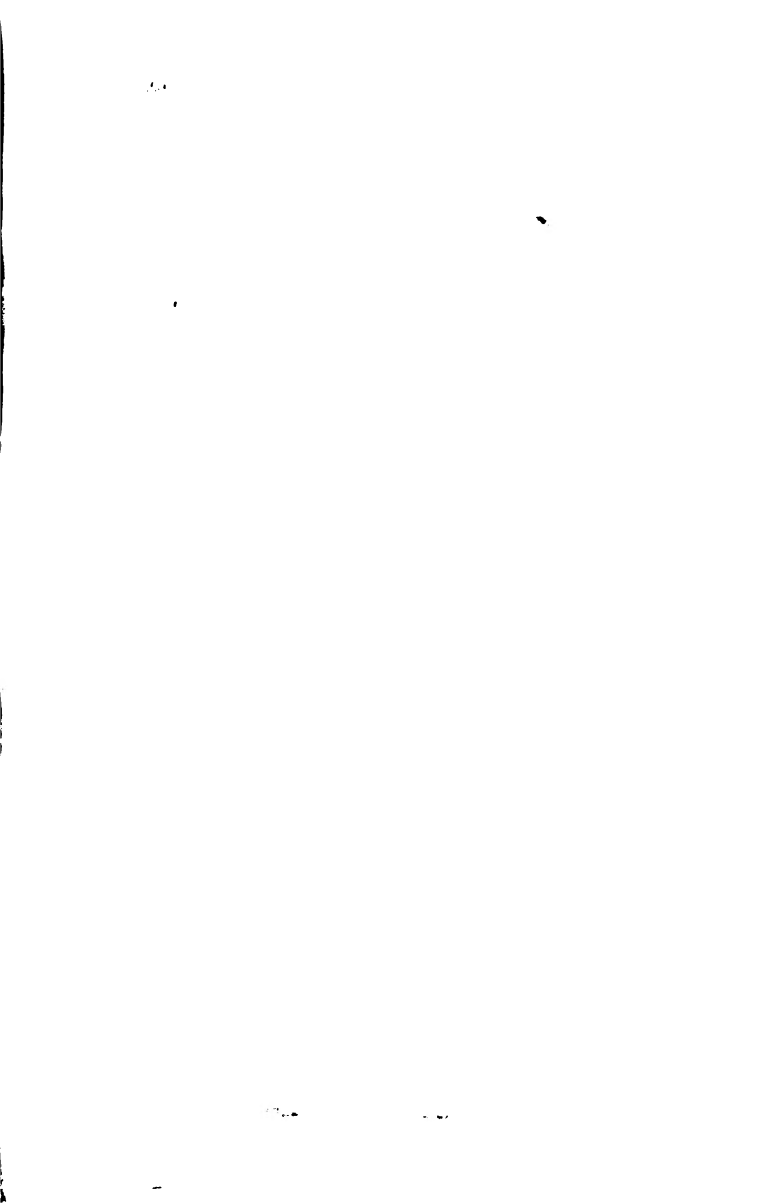
CUPRINS

<i>Prefață</i>	V
<i>Tabel cronologic</i>	XXXIII
<i>Dedicație</i>	3
<i>Prolog</i>	5

CIOCOII VECHI

<i>Capitolul I</i>	Dinu Păturică	13
<i>Capitolul II</i>	Postelnicul Andronache Tuzluc	19
<i>Capitolul III</i>	Românul și fanariotul	32
<i>Capitolul IV</i>	Chera Duduca	36
<i>Capitolul V</i>	Educațiunea ciocoiului	47
<i>Capitolul VI</i>	Ipocriții în luptă	58
<i>Capitolul VII</i>	Pînă nu faci foc, fum nu iese	68
<i>Capitolul VIII</i>	Mijlocul de-a face foc fără să iasă fum	77
<i>Capitolul IX</i>	Confidențele	81
<i>Capitolul X</i>	Chir Costea Chiorul	85
<i>Capitolul XI</i>	Adevărul e proastă marfă	91
<i>Capitolul XII</i>	Una la mină !	99
<i>Capitolul XIII</i>	Ce dai să te fac ispravnic ?	114

Capitolul XIV	Țin'țe bine, arhon postelnice !	121
Capitolul XV	Scene de viață socială	128
Capitolul XVI	Fă-te om de lumea nouă, să furi cloșca după ouă !	143
Capitolul XVII	Muzica și corografia în timpul lui Caragea	156
Capitolul XVIII	Ce n-aduce anul, aduce ceasul	162
Capitolul XIX	Avertismentele	174
Capitolul XX	Teatrul în Țara Românească	180
Capitolul XXI	Femeia a scos pe om din rai	189
Capitolul XXII	„Italiana în Algir“	202
Capitolul XXIII	Slugile boierești	211
Capitolul XXIV	Cochii vechi	220
Capitolul XXV	Marea hătmănie	226
Capitolul XXVI	O scenă dramatică	233
Capitolul XXVII	Blăstemul părintesc	244
Capitolul XXVIII	Un suflet nobil	259
Capitolul XXIX	Lagărul de la Cotroceni și trădarea	268
Capitolul XXX	Alesandru Ipsilant și Eteria grecească	282
Capitolul XXXI	Cu rogojina aprinsă-n cap și cu jalba-n proțap	291
Capitolul XXXII	Ocna părăsită	301
Epilog	Din opincar, mare-spătar	315
Glosar		321



Redactor responsabil : BIANCA DUMITRAȘCU
Tehnoredactor : ION TUDOR

*Dat la cules 25.03.1967. Bun de tipar 31.05.1967.
Apărut 1967. Tiraaj 80 160 ex. broșate. Hîrtie ziar
de 50 g/m². Format 700×920/32. Coli ed. 15,43.
Coli tipar 12. A. nr. 4562/1967. C.Z. pentru bi-
bliotecile mari 8R. C.Z. pentru bibliotecile mici
8R—31.*

Tiparul executat sub comanda nr. 70 215 la Com-
binatul Poligrafic „Casa Științei”, Piața Știin-
ței nr. 1, București — Republica Socialistă
România

LIBRARIA VOASTRĂ Nr. 3

Calea Griviței, 80



Scanare și prelucrare digitală



de

Anonim



și

CAT Graur



Antwerpen

2025

